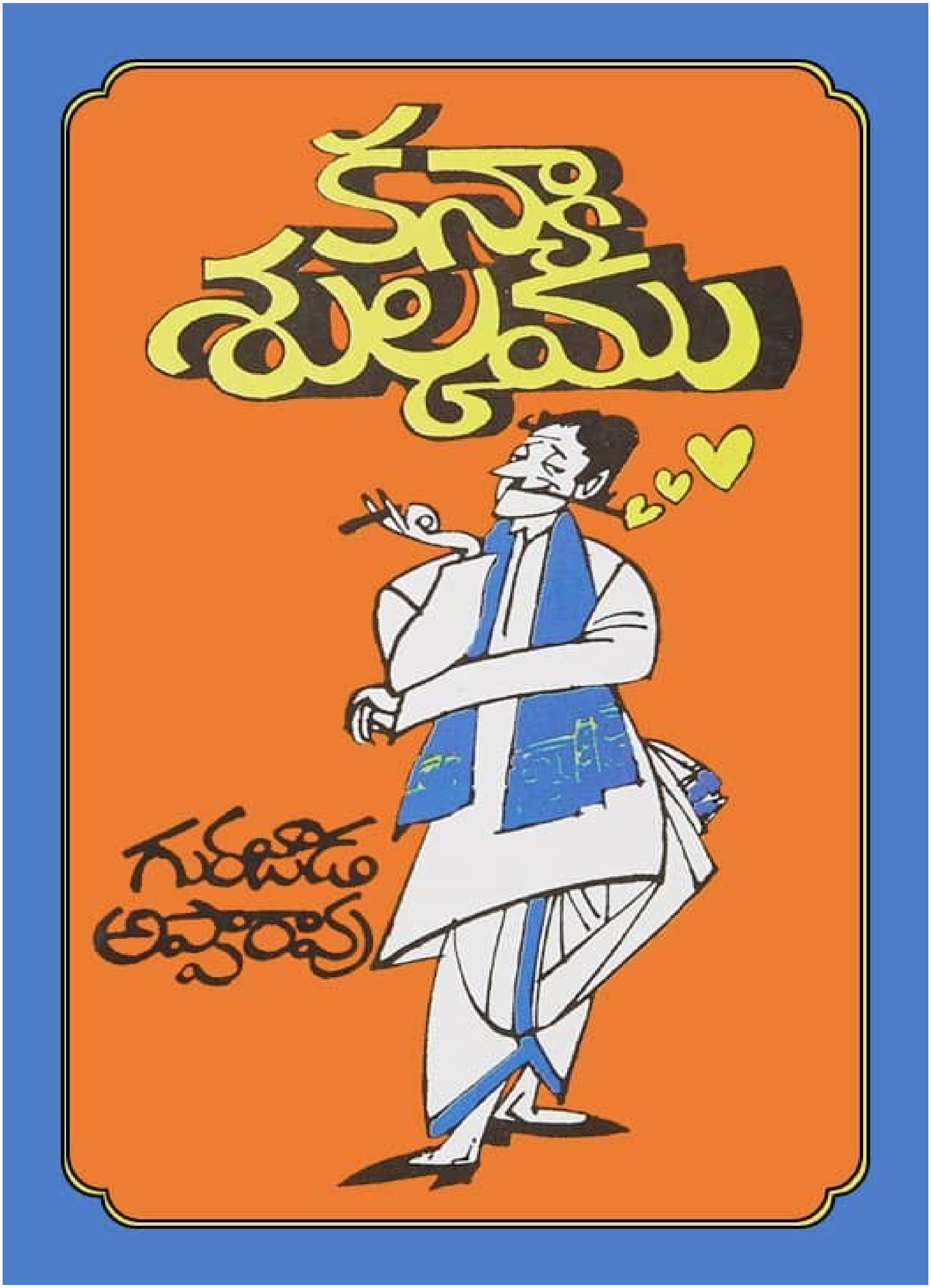
కన్యా శుల్కము

గురజాడ అప్పారావు

కన్యా
శుల్కము
గురజాడ
అప్పారావు

కన్యాశుల్కము నాటకము.

గురజాడ-అప్పారాయవిరచితము.

KANYA SULKAMU,

A TELUGU COMEDY

BY

G. V. APPA ROW, B. A.,

On the Staff of Her Highness the Maharaja Kumarika Sahiba of Vizianagaram, Maharani of Madhogadh, Rewah.

REVISED EDITION.

Apply to—

Messrs. V. RAMASWAMI SASTRULU & SONS,

192 Esplanade, MADRAS.

 [*Price As. 12.*

G. R. C. PRESS, MADRAS.

శ్రీరస్తు

కన్యాశుల్కము

హాస్యరస ప్రధానమగు నాటకము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ హర్‌హైనెస్
ది మహారాజ కుమారికా సాహేబా
ఆఫ్ విజయనగరం, మహారాణీ ఆఫ్ మాధోగడ్, రీవా,
సర్కార్ వారి భృత్యుడగు,
గు ర జా డ అ ప్పా రా వు చే
రచింపబడినది.

రెండవ కూర్పు.

చెన్నపట్ణం
జి. రా మ స్వా మి శె ట్టి గా రి
ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రాపితంబై ప్రకటింపంబడియె.

వెల 12 అణాలు.
చెన్నపురి ఎస్ప్లెనేడ్‌లోని
వా వి ళ్ల : రా మ స్వా మి శా స్త్రు లు అండ్
సన్సువారి డెపోలో దొరకును.

HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH MIRJA SRI ANANDA GAJAPATI RAJ,
MANEA SULTAN BAHADUR OF VIZIANAGRAM, G.C.I.E.

DEDICATION

To

His Highness The Maharajah Mirja
Sri Ananda Gajapati Raj, Manea Sultan,
Bahadur of Vizianagram, G.C.I.E.

May it please your Highness,

It is fabled that when the ancient demi:god of your noble race was making a causeway across the sea to rescue his consort from captivity, the faithful squirrel brought at the end of its tail a few grains of sand, not indeed hoping to advance the high enterprise in any appreciable degree, but to show an inclination to serve. Ten years ago, when the question was engaging Your Highness's attention, of saving very helpless section of our womankind from a galling type of slavery, fraught with the germs of social demoralisation, an humble servant made a feeble effort to arouse public opinion on the subject by exposing the evil in a popular drama. The success that attended its production on the boards, and demand for copies from various quarters, emboldened him to publish it. No one is better aware than the writer himself how great are the imperfections of the piece, and how unworthy it is of presentation to such an exalted personage and ripe scholar as Your Highness, but he has ventured to seek Your Highness's indulgence, as he deems it the highest honour and his greatest ambition to be permitted to dedicate the fruits of his intellect, poor though in merit, to a Prince with whom knowledge is an absorbing passion and whose appreciative encouragement of letters, has attracted to his court, literary stars of the first magnitude and inaugurated a brilliant epoch in the history of Telugu Literature.

I have the honour to subscribe myself
May it please Your Highness,
One Ever Loyal to The Ever Loyal.

PREFACE TO THE FIRST EDITION

Under the order of His Highness the Maharajah of Vizianagram, a list was prepared ten years ago, of Brahmin *sulka marriages*, celebrated in the ordinary tracts of Vizagapatnam District during three years. The list is by no means exhaustive as the parties concerned were naturally averse to admitting acceptance of bride:money; but such as it is, it forms a document of great value and interest. The number of marriages recorded reached one thousand and thirtyfour, giving an average of three hundred and fortyfour for the year. Ninetynine girls were married at the age of five years, fortyfour at four, thirtysix at three, six at two, and three at the age of one!— the babies in the last instance carrying a price of from three hundred and fifty to four hundred rupees a head. Strange, as it may sound, bargains are sometimes struck for children in the womb. Such a scandalous state of things is a disgrace to society, and literature cannot have a higher function than to show up such practices and give currency to a high standard of moral ideas. Until reading habits prevail among the masses, one must look only to the stage to exert such healthy influence. These considerations prompted me to compose *Kanyâsulkam*.

I clothed the play in the spoken dialect, not only that it is better intelligible to the public than the literary dialect, but also from a conviction that it is the proper comic diction for Telugu. Dramatic style is, no doubt, determined to some extent by usage, but the absence of any real dramatic literature in Telugu, leaves a writer free to adopt that outward form which he deems most appropriate for the presentation of his ideas. The metres in use in Telugu, with their alliterative restrictions, are incapable of imparting to language conversational ease which is indispensable in a comedy, or *continuity* in which as Mr. Ward remarks, lies real life. One might invent new dramatic measures — but it would be a superfluous task, so far at least as comedy is concerned, as prose is gaining ground all over the world for dramatic purposes.

It has been remarked that the use of what is wrongly termed the *vulgar tongue* mars the dignity of a literary production, but that is a piece of criticism which one need not heed at the present day when the progress of the Science of Language has established better standards for judging the quality and usefulness of tongues than the whims of Grammarians of old linguistic strata. The Telugu literary dialect contains many obsolete grammatical forms, an inconveniently large mass of obsolete words and arbitrary verbal contractions and expansions which were necessitated by a system of versification based both on alliteration and on quantity. A license, which, no doubt, has its own advantages of introducing Sanskrit words to an unlimited extent has been but too eagerly availed of by poets who brought glossaries into requisition, revelled in fantastic compound:formation, and made the Telugu literary dialect *doubly dead*. This is not the place to dilate on the question of linguistic reform; but thus much might be said. If it is intended to make the Telugu literary dialect a great civilizing medium, it must be divested of its superfluous obsolete and Sanskrit elements, and brought closer to the spoken dialect from which it must be thoroughly replenished. There is not much dialectical difference in the Telugu generally spoken in the various parts of the Telugu country; so a new common literary dialect can be established with comparative ease if only able writers set about it in right earnest.

Recently, I happened to read *Brahmavivaham* by Rai Bahadur Viresalingam Pantulu Garu and found that there were some parallel passages in our plays, a thing perfectly natural considering that his piece traversed the whole field of Brahmin marriages. But it will be seen that these plays have little else in common, our treatment being essentially different. *Brahmavivaham* was meant to be a pure comedy of manners, while in *Kanyasulkam* humour, characterization, and the construction of an original and complex plot have been attempted— with what success, it is for the public to judge.

VIZIANAGRAM, G.V.A.
1st January 1897.

PREFACE TO THE SECOND EDITION

It was my original intention to reprint the play with slight alterations, but at the suggestion of my friend Mr. S. Srinivasa Iyengar, for whose literary judgments I have great respect, I recast it. In the process, it has gained considerably in size. In its present shape it is almost a new work.

The first edition was a marked success. The press gave it a cordial reception and hailed it as an event in the History of Telugu Literature, and men, women and children read it with interest. The only exception was Mahamahopadhyaya K. Venkataratnam Pantulu Garu who cannot stand two things in this otherwise perfect world — Social Reform and Spoken Telugu. The first edition was exhausted in a few weeks, and there has since been a constant demand for copies. I long postponed the worry of a second edition and I undertake it now only at the importunity of friends.

In the Telugu country an author has generally to be his own publisher and book-seller. There is no book-selling enterprise, and what book-reading enterprise there is, is due entirely to the exertions of that venerable body, the Board of Studies. The Christian Gospels do not speak of an eleventh Commandment "Thou shalt read!", but it is given to the Telugu Board of Studies to Command "Thou shalt read!", and straight thousands of unfortunate young men read books that no mortal can read with profit or with pleasure.

When I wrote the play, I had no idea of publication. I wrote it to advance the cause of Social Reform and to combat a popular prejudice that the Telugu language was unsuited to the stage. Itinerant Maharata troupes staged Hindi plays in the Telugu districts and made money. Local companies copied their example and audiences listened with delight to what they did not understand. The bliss of ignorance could not have been more forcibly illustrated. Kanyasulkam gave little scope to vulgar stage

attractions such as flaring costumes, sensuous dances, bad music and sham fights; yet it drew crowded houses and vindicated the claims of the Vernacular.

I am glad to find that Hindi plays are on the decline. But the condition of the Telugu stage can, by no means, be considered to be satisfactory. There are no theatres worth the name, and no professional actors who practise acting as an art. There are not many good plays either. Modern life which presents complex social conditions is neglected by playwrights except for purposes of the broadest farce, and poverty of invention is manifested by the constant handling of threadbare romantic topics. Few writers display any knowledge of technique. Such a low level of literary workmanship is a matter for wonder after fifty years of University Education and domination of Western Culture, and it can be attributed only to the defective teaching of English Literature in our Colleges. A better state of things cannot, perhaps, be expected until a strong sense of duty impels English Professors and Educational Officers to cultivate the vernaculars.

The Telugu intellect is also seriously handicapped by the tyranny of authority — of a highly artificial literary dialect, a rigid system of alliterative versification, and literary types which have long played out. I shall say a word here about the Literary Dialect. Since I wrote the preface to the first edition, the Spoken Dialect has gained ground. My friend, Principal P.T. Srinivasa Iyengar, recently started a Telugu Teaching Reform Society among the aims and objects of which the cultivation of Vernacular Telugu holds a prominent place, and Mr. Yates, whose name will always be remembered in the Telugu districts for the introduction of rational methods of teaching into our schools, has lent weight to the movement by accepting the Presidentship of the Society.

I cannot understand how modern writers fail to see the merits of Spoken Telugu, its softness which elicited the admiration of foreigners, and its range of expression. At this movement, the best prose in the language is in the Spoken Dialect. Strange as it may sound, Telugu prose owes its origin and development not to the patronage of kings or to the influence of foreign

literatures, but to the exertions of a curious Englishman who stimulated compilation of local histories in the vernacular during the early years of the last century. The Mackenzie Collections, no doubt, comprise tracts of unequal merit but for rhythm, flow and directness some of them beat the best work in the Literary Dialect; and, what is rare in Telugu literature, they reflect the mind of the people and bear impress of the times. Unconsciously possibly, Rai Bahadur K. Viresalingam Pantulu Garu rendered great service to Telugu by issuing as the first volume of the collected works adaptations of English acting plays and farces of Indian life written in vernacular of various degrees of purity; and the choice does credit to his shrewd common sense, because that first volume contains his very best work, in fact, his only work that took the public by storm. The credit of deliberately introducing the vernacular into Telugu drama in keeping with Sanskrit tradition, belongs to my friend V. Venkataraya Sastri Garu whose Prataparudriyam owes not a little of its charm to dialogue in the dialects. I believe my play is the first ambitious work in the Spoken Dialect and, certainly, it has not failed; but success or failure of individual authors is no test of the capacity of a language.

While the Vernacular is thus gaining recognition, the Literary Dialect itself is approximating to the Spoken Dialect in the best modern prose which manifests great freedom of usage. Rai Bahadur K. Viresalingam Pantulu Garu, the most prominent figure in the Telugu World of letters at the present day, has set the example of laxity in the observance of the Law of interchange of soft and hard consonants after a *drita* nasal. Hardly a modern writer would escape censure if judged by rules of grammar and established usage, and in the school room, Pandits have relaxed insistence on rigid observance of rules of *Sandhi*. The moral of this tendency to break through traditional restrictions is clear. The old Literary Dialect is felt to be an inconvenient instrument, and there is an unconscious effort to form a new Literary Dialect. My complaint is that the movement is illogically slow.

I view the Telugu Literary Dialect as a great disability imposed by tradition upon the Telugus. Let those who love fetters venerate it. My own vernacular, for me, the Living Telugu, the Italian of the East in which none

of us is ashamed to express our joys and sorrows, but which some of us are ashamed to write well. Literature in the Vernacular will knock at the door of the peasant; and it will knock at the door of the Englishman in India. Its possibilities are immense.

No argument in favour of a Vernacular Literature is needed with persons who are conversant with the history of the English Dialects and the Prakrits, and I know it is not arguments that will evolve a New Literary Dialect for Telugu. A great writer must write and make it. Let us prepare the ground for him. The cause of Social Reform has received strong support from a recent decision of the Madras High Court in which a full bench consisting of Chief Justice Sir Arnold White, and Justices Miller and Munro ruled: "That a contract to make payment to a father in consideration of his giving his daughter in marriage is immoral and opposed to public policy within the meaning of section 23 of the Indian Contract Act."

I had to contend with one difficulty in printing this book. There are many sounds in the Spoken Dialect which are not represented in the Telugu Alphabet. In the present state of Telugu phonetics, I had to content myself with indicating such sounds by a horizontal line placed over the nearest symbols; and I employed the Ardhânusvara after a nasal. The creation of new symbols and their adoption into type can be effected only after a more widespread recognition of the Spoken Dialect.

My best thanks are due to Messers G. Ramaswami Chetty & Co., who cheerfully undertook to adopt my innovations, and did their part of the work to my entire satisfaction.

"ELK HILL HOUSE,"
OOTACAMUND, G.V.A.
1st May 1909.

Some Press Opinions on the First Edition

… Mr. Appa Row is, apparently, a man of original ideas in literary matters … He has wisely and happily discarded for the purposes of his comedy the unnatural, stilted, pedantic, literary dialect so much beloved of Telugu Pandits, and so unduly prized by them, and employed, instead, the simple, ordinary language of common life now in use among all classes of the population in the Northern districts of this Presidency. The book, therefore, marks a new and bold departure in Telugu dramatic composition, or for the matter of that, in Telugu composition in general. … The literary tendencies of the present time running, as they do, in such a narrow groove, and being of so stereotyped a character, it speaks very highly, we think, for our author's literary courage, a courage bordering on audacity, that he has been able to set at naught the absurd literary canons of this degenerate age and risen above the prevalent grammatical and literary superstitions in regard to Telugu composition. But, not only has he thus boldly used a new literary diction which, though unsanctified by existing usage among authors, bears the stamp and seal of popular approval and universal use; but he has likewise shown unmistakable merit in constructing a singularly original and interesting plot and creating a variety of characters true to life, which, we are sure, if represented on the stage, will greatly please any Telugu audience, let alone the reading public who may peruse the drama in the retirement of the study or the library. We have, therefore, much pleasure in recommending "Kanyasulkam" to all our Telugu readers. … The characters are all boldly drawn and the whole piece is very happily put together and artistically constructed, evincing no little originality and dramatic skill on the part of the author.—*The People's Friend, January 21, 1897.*

Kanyasulkam ought to be widely read. It is very agreeable reading : and we have read it almost at one sitting. But the naturalness of expression and the skill of plot are the least of its merits. It holds the mirror up to

nature. … Such is the plot of Kanyasulkam. And what scope it affords for the representation of Indian character in its various aspects, needs scarcely to be pointed out. Nor has Mr. Appa Row wasted his opportunities…..*The Weekly Review, March 27, 1897.*

The piece, besides displaying much incident and humour, possesses the very necessary element of characterization, a trait often conspicuous by its absence in our old plays.—*The Telugu Harp.*

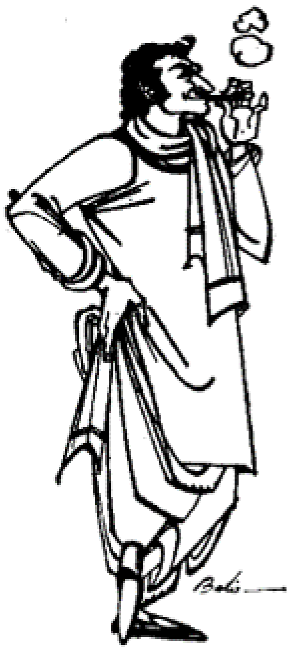
The play has been acted several times, and judging from the large audience which crowded the theatre on each occasion, the author must be congratulated upon the success which the exhibition of his work produced. —*The East Coast News.*

The plot is well conceived and skillfully worked out. The characters are all aptly chosen.: The Indian Journal of Education. Mr. Appa Row deserves to be congratulated.—*The Indian Social Reformer.*

It is full of wit and humour and falls in with the spirit of the times. The dialogue is lively and very interesting, and we have nothing but praise and admiration for the author.—*Dhimani.*

Its story which is very humourous inculcates wholesome moral lessons.—*Balika.*

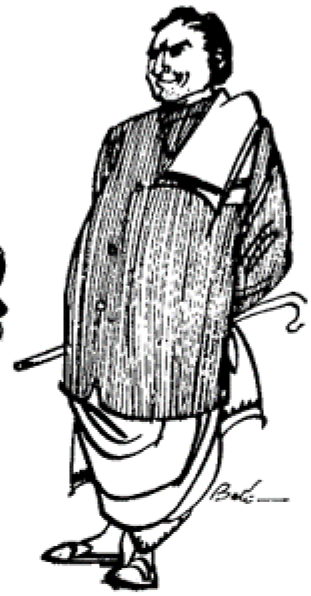
The predominating *Rasa* (emotion) in the play is humour. A careful study of the book is sure to bring home to the mind of the reader the need for social reform. As the author mentions in his preface, this work has been written on lines different from *Brahma Vivaha* and other social reform dramas. … May this work which has been composed for the good of the people, put an end to some of the evils in the country. … May this work which is intelligible to the masses, spread all over the country and help the cause of Social Reform.—*Chintamani.*

గిరీశం

మధురవాణి

రామప్పంతులు

బుచ్చమ్మ

కరటకశాస్త్రి

లుబ్ధావధాన్లు

అగ్నిహోత్రావధాన్లు

పాత్రములు

1. అగ్నిహోత్రావధాన్లు —— కృష్ణరాయపురం అగ్రహారీకుడు
2. వెంకమ్మ —— అగ్నిహోత్రావధాన్లు భార్య
3. బుచ్చమ్మ —— అగ్నిహోత్రావధాన్లు పెద్ద కూతురు
4. సుబ్బమ్మ —— అగ్నిహోత్రావధాన్లు చిన్న కూతురు
5. వెంకటేశం —— అగ్నిహోత్రావధాన్లు కుమారుడు
6. కరటకశాస్త్రి —— అగ్నిహోత్రావధాన్లు బావమరది, విజయనగరం సంస్కృత నాటక కంపెనీలో విదూషకుడు
7. శిష్యుడు —— కరటక శాస్త్రి శిష్యరికం చేసి, పెళ్ళికూతురుగానూ, దాసరి గానూ నటించును
8. లుబ్ధావధాన్లు —— రామచంద్రపురం అగ్రహారీకుడు
9. మీనాక్షి —— లుబ్ధావధాన్లు కుమార్తె, వితంతువు
10. రామప్పంతులు —— రామచంద్రపురం అగ్రహారం కరణం
11. గిరీశం —— లుబ్ధావధాన్లు పినతల్లి కొడుకు, వెంకటేశమునకు చదువుచెప్పు నయ్యవారు
12. సౌజన్యారావు పంతులు —— వకీలు
13. భీమారావు పంతులు —— ప్లీడరు
14. నాయుడు —— ప్రైవేటు వకీలు
15. పూజారి గవరయ్య —— దెయ్యాల మాంత్రికుడు, వైద్యుడు
16. మధురవాణి —— వేశ్య

డిప్టీ కలక్టరు, హెడ్ కనిష్టీబు, పోలిశెట్టి, బైరాగి, దుకాణదారు, గ్రామ మునసబు, యోగిని,లుబ్ధావధాన్లు యొక్క నౌఖరు అసిరిగాడు, మనవాళ్ళయ్య, వీరేశ.

—*—

కళింగరాజ్యములో వాడుకొను కొన్ని మాటలకు అర్థము.

గుంట = ఆడపిల్ల.

పీక = కంఠము.

పేకాట = చీట్లాట.

బుఱ్ఱ = తల.

సాని = వేశ్య.

ప్రథమాంకము

౧-వ స్థలము, విజయనగరములో బొంకుల దిబ్బ.

[గిరీశము ప్రవేశించును]

గిరీశ——సాయంకాలమైంది. పూటకూళ్ళమ్మకు సంతలో సామాను కొని పెడతానని నెల రోజుల కిందట ఇరవై రూపాయలు పట్టుకెళ్ళి డాన్సింగర్లు కింద ఖర్చు పెట్టాను. ఈవాళ ఉదయం పూటకూళ్ళమ్మకీ, నాకూ యుద్ధవైఁ పోయింది. బుఱ్ఱ బద్దలు కొడదామా అన్నంత కోపం వొచ్చింది గాని, పూర్ప్రిచర్డు చెప్పినట్లు, పేషన్సు వుంటేగాని లోకంలో నెగ్గలేం. ఈలా డబ్బు లాగేస్తే ఇదివరకు యెన్ని పర్యాయములు వూర్కుంది కాదు. యిప్పుడేదో కొంచం డాన్సింగర్లు మాట ఆచోకీ కట్టినట్టు కనబడుతుంది. ఓర్వలేని వెధవ యెవడైనా చెప్పివుంటాడు. ఉదయం కథ ఆలోచిస్తే యిటుపైని తిండి పెట్టేటట్టు కానరాదు. ఈ వూళ్ళో మరి మన పప్పు వుడకదు. ఎటు చూసినా అందరికీ బాకీలే. వెంకుపంతులుగారి కోడలికి లవ్ లెటర్ రాసినందుకు యెప్పుడో ఒహప్పుడు సమయం కనిపెట్టి దేహశుద్ధి చేస్తారు

Can love be controlled by advice?
Will cupid our mothers obey?

శీఘ్రంగా యిక్కణ్ణింకి బిచాణా యెత్తి వెయ్యడమే బుద్ధికి లక్షణం గాని మధురవాణిని వదలడమంటే యేమీ మనస్కరించకుండా వున్నది.

It is women that seduce all mankind.

నేను యేమో ఉద్యోగాలూ ఊళ్ళూ యేలి తనతో వైభవం వెలిగిస్తాననే నమ్మకంతో వుంది, పూర్ క్రీచర్ !

యెవరా వస్తున్నది? నాప్రియశిష్యుడు వెంకటేశ్వర్లులా వున్నాడు. యీవాళ కిశ్మిస్ శలవులు యిచ్చివుంటారు. వీడి వైఖరి చూస్తే పరీక్ష ఫేలైనట్టు కనపడుతుంది. వీణ్ణి కొంచెం వోదార్చి వీడికి శలవుల్లో చదువు చెప్పేమిషమీద వీడితో వీడి వూరికి వుడాయిస్తే చాలా చిక్కులు వదుల్తాయి అటుంచి నరుక్కురమ్మన్నాడు.

[వెంకటేశం ప్రవేశించును]

యేమివాయ్ మైడియర్ షేక్స్పియర్ , ముఖం వేలవేసినావ్ ?

వెంక——యిక మీర్నాతో మాట్లాడకండి. మా మాష్టరు మీతో మాట్లాడొద్దన్నాడు. మీ సావాసం చెయడంచాత నాపరీక్ష పోయిందని అన్నారు.

గిరీశ——నాన్సెన్స్. మొదట్నుంచీ నేను అనుమానిస్తూనే వున్నాను. నీ మాష్టరుకి నన్ను చూస్తే కిట్టదు. అందుచాత నిన్ను ఫెయిల్ చేశాడు గాని, లేకుంటే నువ్వేవిఁటి ఫెయిల్ కావడవేఁవిటి! అతనికీ నాకూ యెందుకు విరోధం వొచ్చిందో తెలిసిందా? అతను చెప్పేదంతా తప్పుల తడక. అది నేను న్యూసు పాపర్లో యేకేశాను. అప్పట్నుంచీ నేనంటే వాడిక్కడుపుడుకు.

వెంక——మీవల్ల నాకు ఒచ్చిందల్లా చుట్ట కాల్చడం వొక్కటే. పాఠం చెప్పమంటే యెప్పుడూ కబుర్లు చెప్పడవేఁ కాని, ఒక మారయినా ఒక ముక్క చెప్పిన పాపాన్ని పోయినారూ?

గిరీశ——డామిట్. ఇలాటి మాటలంటే నాకు కోపం వస్తుంది. ఇది బేస్ ఇన్గ్రాటిట్యూడ్ , నాతో మాట్లాడ్డవేఁ ఒక ఎడ్యుకేషన్ . ఆ మాట కొస్తే నీకున్న లాంగ్వేజీ నీ మాష్టరుకుందీ? విడో మారియేజి విషయవై, నాచ్చి కొశ్చన్ విషయమై నీకు యెన్ని లెక్చర్లు యిచ్చాను! నా దగ్గర చదువుకున్నవాడు ఒహడూ అప్రయోజకుడు కాలేదు. పూనా డక్కణ్ కాలేజీలో నేను చదువుతున్నప్పుడు ది ఇలెవెణ్ కాజెస్ ఫర్ది డిజెనరేషన్ ఆఫ్ ఇండియాను గూర్చి మూడు ఘంటలు ఒక్క బిగిని లెక్చరిచ్చేసరికి ప్రొఫెసర్లు డంగయి పోయినారు. మొన్న బెంగాలీవాడు ఈ వూళ్ళో లెక్చరిచ్చినప్పుడు ఒకడికైనా నోరు పెగిలిందీ? మనవాళ్ళు వుట్టి వెధవాయలోయ్ , చుట్ట నేర్పినందుకు థాంక్ చెయక, తప్పు పట్టుతున్నావ్ ? చుట్టకాల్చడం యొక్క మజా నీకు యింకా బోధపడక పోవడం చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంది. చుట్ట కాల్చబట్టే కదా దొర్లింత గొప్పవాళ్ళయినారు. చుట్ట కాల్చని యింగ్లీషు వాణ్ణి చూశావూ? చుట్ట పంపిణీ మీదనే స్టీము యంత్రం వగయిరా తెల్లవాడు కనిపెట్టాడు. లేకపోతే వాడికి పట్టుబణ్ణా? శాస్త్రకారుడు యేవఁన్నాడో చెప్పానే.

సూత ఉవాచ——

ఖగపతి యమృతముతేగా।
భుగభుగమని పొంగి చుక్క భూమిని వ్రాలెన్।
పొగచెట్టై జన్మించెన్।
పొగతాగనివాడు దున్నపోతై బుట్టున్ ॥

ఇది బృహన్నారదీయం నాలుగో ఆశ్వాసంలో వున్నది. అది అలావుణ్ణిగాని ని అంత తెలివైన కుర్రవాణ్ణి ఫెయిల్ చేసినందుకు నీ మాష్టరు మీద నావళ్ళు మహా మండుతోంది. ఈ మాటు వంటరిగా చూసి వక తడాఖా తీస్తాను. నువ్వు శలవుల్లో యిక్కడుంటావా, వూరికి వెళతావా?

వెంక ——వెళ్ళాల్సుందిగాని, పాసుకాలేదంటే మాతండ్రి చావ కొడతాడు.

గిరీశ——ఆ గండం తప్పే వుపాయం నేంచెబుతాను, నేంచెప్పినట్టల్లా వింటానని ప్రమాణం చాస్తావూ?

వెంక ——మీ శలవు యెప్పుడు తప్పాను? మాతండ్రికి మా చడ్డ కోపం. పాసు కాలేదంటే యెవిఁకలు విరక్కొడతాడు (కన్నీరు చేత తుడుచుకొనును).

గిరీశ ——దటీజ్ టిరనీ :యిదే బెంగాలీ కుర్రవాడవుతే యేంజేస్తాడో తెలిసిందా? తాతయేది తండ్రయేది కర్ర పట్టుకుని చమ్డాలెక్కగొడతాడు; మీ అగ్రహారం కుర్రవాళ్ళు మరి యవళ్ళయినా యీ వూళ్ళో చదువుకుంటున్నారా?

వెంక ——మరి యెవళ్ళూ లేరు.

గిరీశ ——ఐతే నేను వుపాయం చెపుతాను విను, నే కూడా నీతో మీవూరొచ్చి పరీక్ష పాసయినావని మీ వాళ్ళతో చెబుతాను అక్కడ నీకు చదువు చెప్పడానికి వొచ్చానని మీ వాళ్ళతో చెప్పు శెలవులాఖర్ని నిన్ను టవును స్కూల్లో పైక్లాసులో ప్రవేశ పెడతాను.

వెంక ——మీరే వస్తే బతికాను మరేవిఁటి; కిందటి మాటు శలవులికే మా అమ్మ మిమ్మల్ని తీసుకురమ్మంది.

గిరీశ ——ఆల్రైట్ గాని :నాకిక్కడ వ్యవహారములలో నష్టం వస్తుందే——మునసబుగారి పిల్లల్కి శలవుల్లో పాఠాల్చెపితే ఫిఫ్టీ రుపీజ్ యిస్తావఁన్నారు; అయినా నీ విషయమై యంత లాస్ వచ్చినా నేను కేర్ చెయ్యను. ఒక భయం మాత్రం వుంది. మీ వాళ్ళు బార్బరస్ పీపిల్ గదా, నన్ను తిన్నగా ట్రీట్ చేస్తారో చెయ్యరో, నీవు నన్ను గురించి మీ మదర్ తో గట్టిగా రికమెండ్ చెయ్యవలసి వుంటుంది. కొత్త పుస్తకాలకి వక జాబితా రాయి :కొంచం డబ్బు చేతిలో వుంటేనేగాని సిగర్సుకి యిబ్బంది కలుగుతుంది. నోటుబుక్కు తీసి రాయి. 1. రోయల్ రీడర్ , 2. మాన్యూల్ గ్రామర్ , 3. గోష్ జియామెట్రీ, 4. బాస్ ఆల్జీబ్రా, 5. శ్రీనివాసయ్యర్ అర్థిమెటిక్, 6. నలచరిత్ర, 7. రాజశేఖర చరిత్ర, 8. షెపర్డు జనరల్ ఇంగ్లీష్ , 9. వెంకట సుబ్బారావు మేడీజీ, యెన్ని పుస్తకాలయినాయి?

వెంక ——తొమ్మిది.

గిరిశ ——మరొక్కటి రాయి. అక్కడికి పది అవుతాయి. కుప్పుసామయ్యర్ మెడ్ డిఫికల్ట్. అక్కడికి చాల్ను. మీ వాళ్ళుగాని యింగ్లీషు మాట్లాడ మన్నట్టాయినా తణుకూ బెణుకూ లేకుండా పుస్తకాల్లో చదువుకున్న ముక్కలు జ్ఞాపకం వున్నంతవరకు యాకరు పెట్టు. నీదగ్గర కాపర్సు యేవైఁనా వున్నవా? నాదగ్గర కరన్సీ నోట్లు వున్నవి గాని మార్చ లేదు. పదణాలు పెట్టి ఓశేరు కాశీ మిఠాయికొని పట్టుకురా. రాత్రి మరి నేను భోజనం చెయ్యను. మార్కట్టుకి వెళ్ళి బండీ కుదిర్చి దానిమీద నా ట్రావెలింగ్ ట్రంక్కు వేసి మెట్టుదగ్గిర బండీ నిలబెట్టివుంచు. యిక్కడ కొన్ని రాచకార్యాలు చక్కబెట్టుకుని యంతరాత్రికైనా వొచ్చి కల్సుకుంటాను. గోయెట్వ్యంస్ , మైగుడ్ బోయ్. నువ్ బుద్ధిగావుండి చెప్పిన మాటలా వింటూంటే నిన్ను సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ అంత గొప్పవాణ్ణి చేస్తాను. నేను నీతో వస్తానన్నమాట మాత్రం పిట్టకైనా తెలియనియ్యొద్దు. జాగ్రత్త. (వెంకటేశం నిష్క్రమించును.)

ఈ వ్యవహారమొహటి ఫైసలైంది. ఈరాత్రి మధురవాణికి పార్టింగ్ విజిట్ యివ్వందీ పోకూడదు.

[రాగ వరసతో పాడును]

నీసైటు నాడి లైటు
నిన్ను మిన్న
కాన కున్న
క్వైటు రెచడ్ ప్లైటు
మూనులేని నైటు.

[ఒక బంట్రోతు ప్రవేశించును]

బంట్రోతు ——నేను పొటిగరాప్పంతులుగారి నౌఖర్నండి, లెక్క జరూరుగుందండి, పొటిగరాపుల కరీదు యెంటనే యిప్పించమన్నారండి.

గిరీశ ——(విననట్టు నటించుతూ)

ఫుల్లుమూను నైటటా,
జాసమిన్ను వైటటా,
మూను కన్న
మొల్ల కన్న
నీదు మోము బ్రైటటా
టా! టా! టా!

బంట్రోతు ——యంతమందిని పంపినా యిచ్చారు కారటండి, నెనాళ్ళ లాగూరుకుండె వాణ్ణి కానండి.

గిరీశ ——అయ్యొకోనేటికి తోవయిదే;

బంట్రోతు ——యక్కడి శెవింటిమాలోకం వచ్చిందయ్యా.

గిరీశ ——కోవంటి దుకాణవాం? కస్బా బజార్లోగాని యిటివేపులేదు.

బంట్రోతు ——(గట్టిగా చెవిదగ్గిర నోరు పెట్టి) పోటిగరావులు కరీదిస్తారా యివ్వరా?

గిరీశ ——బస, రాథారీ బంగళాలో చెయ్యొచ్చును.

బంట్రోతు ——యాడాది కిందట మీరూ సానిదీ కలిసి యేసుకున్న పోటిగరావుల కరీదు మా పంతులు నిలబెట్టి పుచ్చుకొమ్మన్నారు.

గిరీశ ——ఓహో నీవటోయ్, యవరో అనుకున్నాను. నింపాదిగా మాట్లాడు. నింపాదిగా మాట్లాడు. రేపు వుదయం యెనిమిది ఘంటలకి పూటకూళ్ళమ్మ యింటికి వస్తే అణా పైసల్తో సొమ్మిచ్చేస్తాను. మీ పంతులికి స్నేహం మంచీ చెడ్డా అక్కర్లేదూ?

బంట్రోతు ——మాటల్తో కార్యం లేదు. మొల్లో శెయ్యెట్టి నిల్చున్న పాట్ని పుచ్చుకొమ్మన్నారండి.

గిరీశ ——పెద్ద మనిషివి గదా నువ్వూ తొందరపడ్డం మంచిదేనా? నీ తండ్రి యంత పెద్ద మనిషి. యీ చుట్ట చూడు యంత మజాగా కాల్తుందో. హవానా అంటారు దొర్లు దీన్ని. రేప్పొద్దున్న రా రెండు కట్టలిస్తాను.

బంట్రోతు ——శిత్తం, సొమ్ము మాటేం శలవండి.

గిరీశ ——చెప్పాను కానా? రేప్పొద్దున్న యివ్వకపోతే మాలవాడి కొడుకు ఛండాలుడు.

బంట్రోతు ——మాలడికొడుకు శండాలుడు కాకుంటే మరేటండి.

గిరీశ ——నీకు నమ్మకం చాలకపోతే యిదిగో గాయత్రీ పట్టుకు ప్రమాణం చేస్తాను.

బంట్రోతు ——శిత్తం, రేపు పొద్దున్న సొమ్మియ్యక పోతే నా ఆబోరుండదండి.

గిరీశ ——ఆహాం. నీ ఆబోరు ఒహటీ, నా ఆబోరు ఒహటీనా? (బంట్రోతు నిష్క్రమించును.) ఇన్నాళ్ళకి జంఝంపోవ్వోన వినియోగంలోకి వచ్చింది. థియాసాఫిస్టుసు చెప్పినట్లు మన ఓల్డు

కష్టంసు అన్నిటికి యేదో ఒహ ప్రయోజనం ఆలోచించే మనవాళ్ళు యేర్పరిచారు. ఆత్మానుభవం అయితేనేగాని తత్వం బోధ పడదు. ఈ పిశాచాన్ని వదుల్చుకునేసరికి తల ప్రాణం తోక్కొచ్చింది. శీఘ్రబుద్ధేః పలాయనం. పెందరాళే యీవూర్నించి వుడాయిస్తేనే కాని ఆబోరు దక్కదు. యిక మధురవాణి యింటికి వెళదాం. మేక్ హే వైల్డీ సన్ షైన్స్ అన్నాడు.

౨-వ స్థలము. మధురవాణి యింట్లో గది.

[రామప్పంతులు కుర్చీమీద కూర్చుండును, మధురవాణి యెదుట నిలుచుండును]

రామ——(జేబులోనుంచి చుట్టతీసి పంటకొన కొరికి) పిల్లా, అగ్గిపుల్ల.

మధుర——(అగ్గి పుల్ల వెలిగించి చుట్టకందించుచుండగా రామప్పంతులు మధురవాణి బుగ్గను గిల్లును. మధురవాణి చుట్ట కాలకుండానే అగ్గిపుల్ల రాల్చి యెడంగా నిలబడి కోపం కనపర్చుతూ) మొగవాడికయినా ఆడదానికైనా నీతి వుండాలి తాక వద్దంటే చెవిని పెట్టరు గదా?

రామ——నిన్ను వుంచుకోవడానికి అంతా నిశ్చయమయి రేపో నేడో మంచి ముహూర్తం చూసి మా వూరు లేవతీసుకు వెళ్ళడానికి సిదవ(య్యింటే ఇంకా యెవడో కోన్కిస్కాహే గాడి ఆడాలో వున్నానంటూ పాతివ్రత్యం నటిస్తావేమిటి?

మధుర——వేశ్య అనగానే అంత చులకనా పంతులుగారూ? సానిదానికి మాత్రం నీతి వుండొద్దా? మాపంతులుగార్ని పిలిచి 'అయ్యా యిటు పైని మీ తోవ మీది , నా తోవ నాది' అని తెగతెంపులు చేసుకున్న దాకా నేను పరాధీనురాలినే అని యెుంచండి. మీరు దెప్పి పొడిచినట్టు ఆయన వైదీకయితేనేమి, కిరస్తానం మనిషైతేనేమి, పూటకూళ్ళమ్మను ఉంచుకుంటేనేమి నన్ను యిన్నాళ్ళూ ఆ మహారాజు పోషించాడు కాడా? మీరంతకన్న రసికులయినా, నా మనసు యెంత జారగొన్నా, ఆయన యెడల విశ్వాసం నాకు మట్టుకు వుండొద్దా?

రామ——పెద్ద పెద్ద మాటాలు ప్రయోగిస్తున్నావు! వాడి బ్రతుక్కి వాడు పూటకూళ్ళామ్మని వుంచుకోవడం కూడానా! పూటకూళ్ళమ్మే వాణ్ణి వుంచుకొని యింత గంజి బోస్తుంది.

మధుర——అన్యాయం మాటలు ఆడకండి. ఆయన యెంత చదువుకున్నాడు, ఆయనకి యెంత ప్రఖ్యాతి వుంది! నేడో రేపో గొప్ప వుద్యోగం కానైయ్యింది.

రామ——అహహ (నవ్వుతూ) యెం వెఱ్ఱి నమ్మకం! నివు సానివాళ్ళలొ తప్ప పుట్టావు. గిరీశంగారు గిరీశంగారు అని పెద్ద పేరు పెడతావేవిఁటి, మా వూళ్ళోవున్న లుబ్ధావుధాన్లు పింతల్లికొడుక్కాడూ వీడూ! గిఱ్ఱడని మేం పిలిచే వాళ్ళం. బొట్లేరు ముక్కలు నేర్చుకోగానే ఉద్యోగాలే! వాడికల్లా వక్కటే వుద్యోగం దేవుఁడు రాశాడు. యేవిఁటో తెలిసిందా? పూటకూళ్ళమ్మ యింట్లో దప్పిక్కి చేరి అరవ చాకిరీ చెయ్యడం.

మధుర——యీ మాటలు ఆయన్ని అడుగుదునా?

రామ——తప్పకుండా. కావలిస్తే నేను చెప్పానని కూడా చెప్పు.

మధుర——అయినా ఆయన గుణ యోగ్యతలతో నాకేం పని? యేవఁయినా ఆయన నాకు యజమాని. ఆయన తప్పులు నా కళ్ళకు కనపడవ్.

రామ——అయితే అతడికి విడాకులు యెప్పుడిస్తావు?

మధుర——యిక్కడి రుణాలూ పణాలూతీర్చుకోడానికి మీరు శలవిచ్చిన రెండు వందలూ యిప్పిస్తే యీ క్షణం తెగతెంపులు చేసుకుంటాను.

రామ——అయితే యింద (జేబులోనుండి నోట్లు తీసి యిచ్చును. మధురవాణి అందుకొంటుండగా రామప్పంతులు చెయ్యి పట్టి లాగును. మధురవాణి కోపంతో చెయి విడిపించుకొని నోట్లు పారవేసి దూరముగా నిలుచును.)

మధుర——మీతో కాలక్షేపం చెయ్యడం కష్టం. ఒక నిర్ణయం మీద నిలవని మనిషి యేవఁన్నమ్మను?

రామ——(నోట్లు యెత్తి) క్షమించు, అపరాధం, (నోట్లు చేతికిచ్చును) లెఖ్ఖ పెట్టి చూసుకో.

మధుర——ఆమాత్రం మిమ్మల్ని నమ్మకపోతే మీతో రానేరాను. యింత రసికులయ్యుండి నా మనస్సు కనిపెట్ట జాలినారుకారు గదా? మీ నోట్లు మీ వద్దనే వుంచండి. నేను డబ్బు కక్కుర్తి మనిషిని కాను. (నోట్లు యివ్వబోవును.)

రామ——వద్దు!వద్దు!వద్దు! నీ మనసు కనుక్కుందావఁని అన్నమాటగాని మరొకటి కాదు. గాని, యీ గిరీశం గుంట వెధవవీడెవడో మా గొప్పవాడనుకుంటున్నావేవిఁటి ?

మధుర——ఆయన్ని నా యదట తూల్నాడితే యిదుగో తలుపు తీశాను విజయం చెయ్యండి. (తలుపుతీసి వొక చేత పట్టుకుని రెండవ చేతి వేలుతో పైకి తోవ చూపును), అదుగో గిరీశంగారే వస్తున్నారు, ఆ మాటేదో ఆయన్తోటే చెప్పండి.

రామ——వెళాకొళం ఆడుతున్నావూ?

గిరీశం——(వాకట్లోనుంచి) మై డియర్.

రామ——(ఆత్మగతం) అన్న, వేళగానివేళొచ్చాడు గాడిద కొడుకు, తంతాడు కాబోలు, యేవిఁటి సాధనం, యీ మంచం కింద దూరదాం. (మంచంకింద దూరును.)

[గిరీశం ప్రవేశించును]

గిరీశం——వెల్ , మై డియర్ ఎంప్రెస్. (భుజము మీద తట్టబోవును.)

మధుర——(ఒసిలి తప్పించుకొని) ముట్టబోకండి.

గిరీశం——(నిర్ఘాంతపోయి)అదేమిటి ఆ వికారం.

మధుర——ఆఖరు వికారం.

గిరీశం——(ఆత్మగతం) నేను వుడాయిస్తానని దీనికెలా తెలిసింది చెప్మా! సాని వాళ్ళకి కర్ణ పిశాచి వుంటుంది కాబోలు (పైకి) మైల బడితే స్తానం చేసి వేగిరం రా

మధుర——ఇప్పుడేం తొందర, తలంటుకుంటాను.

రామ——(ఆత్మగతం) చబాష్ , యేమి నీతయిన మనిషి యిది! వెధవని ముట్టుకో నివ్వకుండా యెత్తు యెత్తింది!

గిరీశం——మైలా గియిలా మా యింగ్లీషువారికి లక్ష్యం లేదు. యిలా రా (దగ్గరికి చేరును.)

మధుర——(వేలు చూపి) అక్కడనే ఆగండి. మీరు కిరస్తానం అయితే కావచ్చును. నేను కిరస్తానం యింకా కాలేదే ? మీరు కిరస్తానం అన్న మాట ఇప్పుడే ఒహరు చప్పగా విన్నాను.

రామ——(తనలో) నే చెప్పానంటుందా యేమిటి!

గిరీశం——ఒకరు చప్పగా విన్నావూ? యెవరా జెప్పింది? యెవడికిక్కడికి రావడానికి మగుదూర్ వుంది? యిలాంటి చాడీకోర్ కబుర్లు చెప్పడానికి యెవడికి గుండె వుంది? ఆ మాటలు విని నాతో చెప్పడానికి నీ కెక్కడ గుండుంది ? చెప్పు!

రామ——(తనలో) తంతాడు కాబోలు, యెరక్క చిక్కడ్డాను.

మధుర——మొగాడె చెప్పాలా యెవిఁటి? ఆడవాళ్ళకి దేవుఁడు నోరివ్వలేదా?

గిరీశం——(తనలో)పూటకూళ్ళముండే చెప్పింది కాబోలు (పైకి) ఆడదా? ఆడదాన్ని నోరుబెట్టుకు బతకమనే దేవుఁడు చేశాడు. పరువైన ఆడది నీ యింటికెందుకొస్తుంది?

మధుర——పరువైన మొగాళ్ళొచ్చినప్పుడు పరువైన ఆడవాళ్ళెందుకురాకూడదు? ముందు కూచోండి, తరవాత కోప్పడుదురు గాని, చుట్ట తీసుకొండి, అదుగో అగ్గిపెట్టి.

గిరీశం——ముట్టుకోడానికి వల్లలేకపోతేఅగ్గిపుల్ల వెలిగించి యివ్వడానికయినా పెట్టిపుట్టాను కానా? యీవాళ మహా ఉత్సాహంగా వచ్చాను గాని ఉత్సాహభంగం చేశావ్.

మధుర——యెవిఁటా వుత్సాహం?

గిరీశం——యిదిగో జేబులో హైదరాబాద్ నైజాం వారి దగ్గిరించి వచ్చిన ఫర్మానా. మా నాస్తం నవాబ్ సదరదలాత్ బావురల్లీఖాన్ ఇస్ఫహన్ జంగ్ బహద్దూర్ వారు సిఫార్స్ చేసి వెయ్యి సిక్కా రూపాయలు జీతంతో ముసాయిబ్ ఉద్యోగం నాకు చెప్పించారు. అనగా హమేషా బాద్షావారి హుజూర్న వుండడం.

రామ——(తనలో) యెవిఁట్రా వీడి గోతాలు!

గిరీశం——యింత శుభవార్త తెచ్చినా, దగ్గిరికి రానిచ్చావు కావు గదా? నాతో హైదరాబాద్ వస్తావా?

మధుర——(తల తిప్పుతూ) నే యెందుకు? పూటకూళ్ళమ్మని తీసికెళ్ళండి.

గిరీశం——(నిర్ఘాంతపోయి)పూటకూళ్ళమ్మ యేవఁయినా పెంట పెడుతుందా యేవిఁటి?

మధుర——మీకే తెలియాలి.

గిరీశం——నీ తెలివి తక్కువ చూస్తే నాకు నవ్వొస్తూంది. యెవడేమాటన్నా నామీద నమ్మడవేఁనా? యీ ఘోరవైఁన అబద్ధాలు నీతో యవడు చెబుతున్నాడో కనుక్కోలేననుకున్నావా యేవిఁటి? సప్తసముద్రాల్దాటినా వాడి పిలకట్టుకుని పిస్తోల్తో వళ్ళు తూట్లు పడేటట్టు ఢాఢామని కొట్టకపోతినట్టయినా నా పేరు గిరీశమే నినదభీషణ శంఖము దేవదత్తమే! కబడ్దార్ !

మధుర——సముద్రాలవతలకెళ్ళి వెతకక్కర్లేదు. ఆ చెప్పిన మనిషి మీ యెదటే చెబుతాడు.

రామ——(తనలో) యీముండ నన్ను బయలుబెడుతుంది కాబోలా దైవమా!

గిరిశం——(తనలొ) థాంక్ గాడ్. అయితె పూటకూళ్ళ దాన్దెబ్బతగల్లెదు. (పైకి) యిలాంటి దుర్మార్గపుకూతలు ఆ యిల్లాలు చెవిని పడితే చాలా ఖేదిస్తుంది. ఆ పాపవంతా దీన్ని చుట్టుకుంటుంది. ఆమె యెంత పతివ్రత! యెంత యోగ్యురాలు!

మధుర——వెధవముండకి పాతివ్రత్యం అన్న మాట యీనాటికి విన్నాను.

గిరీశం——దానికి....కాదు ఆమెకి మొగుళ్ళేక పోయినా ఆమెను వెధవనడానికి వీల్లేదు.

మధుర——మీరుండగా వెధవెలా అవుతుంది?

గిరీశం——నాన్సెన్స్ (దీనికో కథ చెప్పి రంజింపచేదాం) యిదుగో విను. దాని నిజం యేవిఁటంటే:పూటకూళ్ళమ్మ ముచ్చటగా తప్పటడుగులు వేసే రోజుల్లో ఒక కునుష్టి ముసలాడికి కట్ట నిశ్చయించారు. పుస్తె కట్టబోతుంటేనో కట్టిన ఉత్తర క్షణంలోన్నో ఆ ముసలాడు పెళ్ళి పీటల మీదే గుటుక్కుమన్నాడు. అప్పుడు పెళ్ళి అయినట్టా కానట్టా అని మీమాంస అయింది. కొందరు పుస్తెకట్టాడన్నారు. కొందరు కట్టాలేదన్నారు. పిల్ల తండ్రి, పెళ్ళికొడుకు వారసులు మీద దావా తెచ్చాడు. పురోహితుడు వాళ్ళ దగ్గిర లంచంపుచ్చుకొని పుస్తె కట్టలేదని సాక్షవిఁచ్చాడు. దాంతో కేసుపోయింది మరి దాన్నెవరూ పెళ్ళాడారుకారు.

మధుర——అయితే మరి మీకు తప్పులేదే?

గిరీశం——యేవిఁటి యీ కొత్త మాటలూ! నాకు ఆదీ అంతూ తెలియకుండావుంది! ఆహాఁ సరసం విరసంలో దిగుతూందే! హాస్యానికంటే నివ్వేవఁన్నా ఆనందవేఁ, నిజవఁనిగానీ అంటివా, చూడు నా తడాఖా. యెవడీ మాటలు పేల్తున్నాడో వాడి పేరు తక్షణం చెబుతావా చెప్పవా?

మధుర——రామ.

రామ——(తనలో) సచ్చాన్రా, పేరు చెప్పేసింది!

మధుర——రామ! రామ! ఒహరు చెప్పేదేవిఁటి లోకవంతా కోడై కూస్తూంటేను? (వీధిలోనుంచి తలుపు తలుపు అని ధ్వని.)

గిరీశం——(తెల్లపోయి) తలుపు తియ్యొద్దు, తియ్యొద్దు ఆ పిలిచే మనిషి వెఱ్ఱిముండ. మనుషుల్ని కరుస్తుంది.

మధుర——తలుపు తీసేవుంది.

గిరిశం——చంగున వెళ్ళి గడియ వెసెయ్.

మధుర——అదుగో తలుపు తోసుకు వొస్తూంది.

గిరీశం——గెంటెయ్ , గెంటెయ్.

మధుర——ఆ వయ్యారం చూస్తే మీ పతివ్రతలా కనిపిస్తూంది. (మధురవాణి వాకట్లోకి వెళ్ళును)

గిరీశం——మంచం కింద దూరదాం. (గిరీశం మంచం కింద దూరును.) (తనలో) దొంగలంజ సరసుణ్ణి దాచిందోయ్ మంచం కింద. యిదేవిఁటో మంచి మనిషి అని భ్రమించాను. దీన్తస్సా గొయ్యా. సిగపాయి దీసి తందునుగాని యిది సమయం కాదు. అయినా పోయేవాడికి నాకెందుకు రొష్టు, (రామప్పంతులుతో మెల్లిగా) యవరన్నా మీరు, మహానుభావులు?

రామ——నేను రామప్పంతుల్నిరా, అబ్బాయీ.

గిరీశం——తమరా, ఈ మాత్రానికి మంచం కింద దాగోవాలా, మహానుభావా? నన్నడిగితే యిలాంటి లంజల్ని యిరవైమందిని మీకు కన్యాదానం చేతునే.

రామ——(తనలో) బతికాన్రా దేవుఁడా (పైకి) నువ్వురా బాబూ దీన్నుంచుకున్నావు! అలా తెలిస్తే నేరాకపోదును సుమా.

గిరీశం——మాట వినపళ్ళేదు. కొంచం యిసుంటా రండి. (రామప్పంతులు ముందుకు జరుగును, గిరీశం అతన్ని తప్పించుకుని గోడ వేపు చేరును.) గిరీశం అన్నా, యీ లంజని యన్నడూ నమ్మకండి, యిలా యిరవైమందిని దాచగల శక్తుంది, దీనికి.

రామ——రెండు వందలు దొబ్బిందిరా బాబూ.

గిరీశం——నువ్వులేం జాగర్త చేశారా?

రామ——అంతేనా?

గిరీశం——మరేవిఁటీ?

[మధురవాణిన్ని పూటాకూళ్లమ్మ వల్లెవాటులో చీపురుగట్ట దాచిన్ని ప్రవేశింతురు]

మధుర——మీరన్న వ్యక్తి యిక్కడలేరంటే చెవినిబెట్టరు గదా!

పూట——ని యింట్లో జొరబడ్డాడని విధులో వాళ్ళు చెబితె నిమాట నమ్ముతానా యేవిఁటి? ఆ వెధవ వుంటే నాకేం కావాలి, వుండకుంటే నాకేం కావాలి. వాడు నీకిచ్చిన యిరవయి రూపాయలూ యిచ్చెయ్.

మధుర——యెవడికిచ్చావో వాణ్ణే అడగవమ్మా.

పూట——వెధవ కనబడితే సిగపాయిదీసి చీపురుగట్టతో మొత్తుదును, యెక్కడ దాచావేవిఁటి?

మధుర——నాకు దాచడం ఖర్మవేఁమిఁ నేను మొగనాల్నికాను. వెధవముండనీ కాను. నాయింటికొచ్చేవాడు మహరాజులాగ పబ్లీగ్గావస్తాడు. (కంటితో మంచము కిందికి చూపును.)

పూట——మంచంకింద దాగాడేమో ? (మంచము కిందుకు వంగి) నీ పరువు బుగ్గయినట్టే వుంది లేచిరా. (చీపురుగట్ట తిరగేసి రామప్పంతులును కొట్టును)

రామ——ఓర్నాయనా, నన్నెందుక్కొడతావే దండుముండా? (మంచంకింది నించి పైకి వచ్చి వీపు తడుముకొనును).

మధుర——ఆయన్నెందుకు కొట్టావు? నాయింటికొచ్చి యేవిఁటీ రవ్వ?

పూట——అయితె మంచం కిందెందుకు దూరాడూ?

మధుర——నీకెందుకా ఘోష? అదో సరసం.

పూట——ఇదో చీపురుగట్ట సరసం.

రామ——(వీపు తడువుఁకొంటూ) నీ సిగతరగా, ఆడదానివై పోయినావే, లేకుంటే చంపేసి పోదును. నీ రంకు మొగుణ్ణి కొట్టక నన్నెందుక్కొట్టావే ముండా? అందుకా నన్ను ముందుకి తోసి తాను గోడవేపు దాగున్నాడు.

పూట——ఆ వెధవ కూడా వున్నాడూ మంచం కింద! కుక్కా పైకిరా.

గిరీశ——వెట్టుప్పా! మంచం కిందికిరా, వెట్టివొదల గొడతాను.

పూట——అప్పనిట్రా వెధవా నీకు? నీకు భయపడతా ననుకున్నావా యేవిఁటి? నీ సానిముండ యెలా అడ్డుకుంటుందో చూస్తాను. (పూటకూళ్ళమ్మ ఒకవేపు నుంచి మంచం కిందికి దూరును. మరి వక వేపు నుండి గిరీశం పైకివచ్చి రామప్పంతులు నెత్తి చరిచి లఘువేసి పెరటివేపు పరిగెత్తిపోవును.)

రామ——సచ్చాన్రా నాయనా (రెండు చెతులు తలపట్టుకొని) మధురవాణి యెవిఁ బెహద్బి! కనిష్టీబు క్కబురంపించూ.

మధుర——యెందుకు పబ్లీకున అల్లరీ అవమానవుఁన్నూ! రేపో యెల్లుండో మీరే వాడికి దెబ్బకి దెబ్బ తీసి పగ తీర్చుకుందురు గాని. (మధురవాణి రామప్పంతుల్ని కౌగలించుకొని తల ముద్దెట్టుకుని చేత రాసి) యేవిఁ దుష్టు! మొగవాడయినవాడు యెదుట నిలిచి కొట్టాలి. దొంగ దెబ్బ కొడతాడూ? వాడి పొంకం అణుతురుగాని లెండి.

రామ——గవురనుమెంటు జీతమిచ్చుంచిన కనిష్టీబులుండగా మనకెందుకు శరీరాయాసం? యీ వెధవని పజ్యండు కోర్ట్లంటా తిప్పక పోతే నేను రామప్పంతుల్ని కాను చూడు నా తమాషా!

మధుర——(రామప్పంతుల్ని ముద్దుబెట్టుకుని) మాటాడక వూరుకొండి. (మంచం కింది వేపు చూపించి నోరు మూసి) దొంగ దెబ్బ కొట్టిన వాడిదే అవమానం మీది కాదు.

రామ——నొప్పెవడిదనుకున్నావు? ఆ ముండ మంచం కిందనించి రాదేం? చీపురుకట్ట లాక్కో.

పూట——ఫడేల్మంటే పస్తాయించి చూస్తున్నాను. నీ మొగతనం యేడిసినట్టేవుంది. (పైకి వచ్చును)

(అంతా నిష్క్రమింతురు)

—*—

ద్వితీయాంకము

౧-వ స్థలము, కృష్ణారాయపురం అగ్రహారంలో అగ్నిహోత్రావధాన్లు ఇల్లు

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు జంఝాలు వడుకుచుండును. కరటకశాస్త్రుల్లు శిష్యుడిచేత లేనిపేలు నొక్కించుకొనుచుండును. వెంకమ్మ కూర తరుగుచుండును.)

వెంకమ్మ— నిన్నట్నించి కిశిమీశ్శలవులని కుఱ్ఱవాడు వుత్తరం రాశాడు. యెన్నాళ్లో ఐంది వాణ్ణిచూసి, కళ్లు కాయలు కాసిపోయినాయి. గడియో గడియో రావాలి.

అగ్నిహోత్రావధాన్లు— ఎందుకు వొట్టినే వగచడం? వొద్దు వొద్దంటూంటే యీ యింగిలీషు చదువులోపెట్టా`వ్. మెరకపొలం సిస్తంతా వాడి కిందయిపోతూంది. కిందటి యేడుపరిక్ష ఫేలయి పోయినాడు గదా? యీయేడు యెలాతగలేశాడో తెలియదు. మనకీ యింగిలీషు చదువు అచ్చిరాదని పోరిపోరి చెబితే విన్నావుకావు. మా పెద్దన్న దిబ్బావుధాన్లు కొడుకుని యింగిలీషు చదువుకు పార్వతీపురం పంపించేసరికి వూష్టం వొచ్చి మూడ్రోజుల్లో కొట్టేశింది. బుచ్చబ్బి కొడుక్కి యింగిలీషు చెప్పిద్దావఁనుకుంటూండగానే చచ్చినంత ఖాయలా చేసింది.

వెంకమ్మ— మీరెప్పుడూ యిలాంటి వోఘాయిత్తం మాటలే అంచూవుంఛారు. డబ్బు కర్చయిపోతుందని మీకు బెంగ. మొన్నమొన్న మనకళ్లెదుట మనవాకట్లో జుత్తు విరబోసుకు గొట్టికాయలాడిన నేమానివారి కుఱ్ఱాడికి మునసబీ ఐంది కాదూ?

అగ్ని— మన వెధవాయకి చదువొచ్చేదేం కనపడదుగాని పుస్తకాలకిందా జీతంకిందా యిహ నాలుగేళ్లయేసరికి మనభూమి కడతేరిపోతుంది. ఆపైని చిప్పా దొప్పా పట్టుకు బయల్దేరాలి. నిమ్మళంగా యింటి దగ్గిరుంటే యీపాటికి నాలుగష్టాలు చెప్పేదును. వొద్దంటూంటే యీవెధ వింగిలీషు చదువులో పెట్టావు.

వెంకమ్మ— మనవాడికో మునసబీ ఐనా పోలీసుపనైనా ఐతే రుణాలిచ్చి యీ అగ్ఘురారం భూవుఁలన్నీ కొనేస్తాడు. యాడాదికో నూఱ్ఱూపాయలు కర్చుపెట్టడానికింత ముందూ వెనకాచూస్తున్నారు, మీలాగేవాడూ జంఝాలు వొడుక్కుంటూ బతకాలని వుందా యేవిఁషి? మీకంత భారవఁంతోస్తే మావాళ్లు నాకు పసుపూకుంకానికీ యిచ్చిన భూవఁమ్మేసి కుఱ్ఱాడికి చదువుచెప్పిస్తాను.

కరటకశాస్త్రి —— నిభూవెంౘదు కమ్మాలమ్మా? మనసొమ్ము చడతిని కొవ్వున్నాడు, అతడె పెట్టుకుంటాడు.

అగ్ని—— ఐతే నన్ను ఆక్షేపణ చేస్తావషే? యీ మారంటే నీ అన్నవున్నాడని వూరుకునేదిలేదు.

[గిరీశం, వెంకటేశం ప్రవేశింతురు.]

వెంక—— మావాబ్బా బాబు వచ్చావషోయ్! (వెంకటేశమును కౌగలించుకొనును.)

అగ్నిహో—— వెధవాయా యీమారైనా పా`సయినావా? (వెంకటేశం తెల్లబోయి చూచును.)

గిరీశం—— పాసయినాడండి, ఫస్టుగా పాసయినాడు. నేను చాలాశ్రమపడి చదువు చెప్పానండి.

అగ్ని—— యీతుర కెవడోయ్!

గిరీశం—— టర్క్! డామిట్, టెల్ మాన్.

అగ్ని—— మానా? మానులావుంచా నంఛావూ? గూబ్బగలగొడతాను.

వెంకటేశం—— (వణుకుతూ తల్లివేపుచూసి) అమ్మా యీయ్నే నాకు చదువు చెప్పే మేష్టరు.

కరట—— ఇంటికి పెద్దమనిషొస్తే అప్పచ్ఛపు మాటలాడతావేవిౘటి బావా? ఆయనేదో కుఱ్ఱవాడితో యింగిలీషు మాటంటే పుచ్ఛకాయలదొంగంటే బుజాల్తడువుౘకున్నట్టు నీమీద పెట్టుకుంటావేం?

(బండివాడు సామానుదించును.)

గిరీశం—— (కరటకశాస్త్రితో) తమ బావగారా అగ్నిహోత్రావౘధాన్లుగారు? నన్ను తమరు యరక్కపోవచ్చునుగాని డిప్టీకలక్టరుగారింటికి తమరువచ్చేటప్పుడు నేను వారి పిల్లలికి చదువుచెబుతూ వుండేవాణ్ణి. డిప్టీకలక్టరుగారు తమర్ని యే మ్మెచ్చుకునేవారనుకుంటారు!

కరట—— అవును మీమొఖం చూచిన జ్ఞాపకవుౘంది. డిప్టీకలక్టరుగారు మహదొడ్డప్రభువ్.

గిరీశం—— మీలాంటి చప్పన్నభాషలూ వచ్చిన మనిషి యక్కడా లేడనీ, సంస్కృతం మంచినీళ్ల ప్రవాహంలా తమరు మాట్లాడతారనీ, తమలాంటి విదూషకుణ్ణి యక్కడా చూల్లేదనీ డిప్టీకలక్టరుగారు శలవిస్తూండేవారు. కవితారసం ఆయన్లా గ్రెహించేవారేరీ? నాకవిత్వవౘంటే ఆయ్న చెవికోసుకుంటారు. మహారాజావారి దర్శనం కూడా నాకు చెయించారండి.

అగ్ని—— (ధుమధుమలాడుతూ) ఈ శషభిషలు నాకెం పనికిరావు. యితడి వైఖరిచూస్తె యిక్కడే బసవేసేటట్టు కనపడుతూంది. మాయింట్లో భోజనం యంతమాత్రం వీలుపడదు.

వెంక—— ఆయనమాటలు గణించకు బాబూ, ఆయన మోస్తరది. మీదయవల్ల మావాడికో ముక్కబ్బితే మీమేలు మరిచిపోం.

గిరీశం—— అందు కభ్యంతర వేఁవిఁటమ్మా, మీవాడు శలవుల్లో చదువుచెప్పమని యంతో బతిమాలుకుంటే పోనీ పనికొచ్చే కుఱ్ఱవాడుగదా అని వొచ్చానుగాని పట్ణంలో మునసబుగారింట భోజనం లేదని వొచ్చానా, వారిచ్చేడబ్బు చేదని వొచ్చానా అమ్మా?

వెంకమ్మ—— యీ చదువులకోసవఁని పిల్లణ్ణి వొదులుకునివుండడం, వాడు పరాయివూళ్లో శ్రమదమాలు పడుతూండ్డం నాప్రాణాలు యెప్పుడూ అక్కణ్ణే వుంఛాయి. డబ్బంటే యెన్నడూ వెనక చూళ్లేదుగదా. మేం కనడంమట్టుకు కన్నాం. మీరే వాడికి తల్లీ తండ్రీని. యలా కడుపులో పెట్టుకు చదువు చెబుతారో మీదేభారం.

గిరీశం—— తమరు యింతదూరం శలవియ్యాలమ్మా? నా మంచిచెడ్డలు మీ కుఱ్ఱవాణ్ణడిగితే తెలుస్తుంది. మునసబుగారూ, డిప్టీకలక్టరుగారూ యెన్నికచేసిన మనిషిని. నా మాట నే చెప్పుకోవాలా, ఇంతెందుకూ యిక మూడేళ్లు నా తరిఫీదులో వుంచితే క్రిమినల్లో వరసగా పోలీసు పరిక్ష పాసుచేయిస్తాను.

అగ్ని—— మూడేళ్లే! యీ సంవత్సరం పుస్తకాల కెంతవుతుందిరా అబ్బీ?

వెంకటేశం—— పదిహేన్రూపాయ లవుతుంది.

అగ్ని—— ఒక్కదమ్మిడీ యివ్వను. వీళ్లిద్దరూకూడి ఆ రూపాయలు పంచుకుతినేటట్టు కనపడుచూంది. నేను వేదం యనబైరెండు పన్నాలూ ఒహదమ్మిడీ పుస్తకాలఖర్చు లేకుండా చదువుకున్నాను. ఇదంతా టోపీ వ్యవహారంలా కనపడుతుంది.

కరట—— (నవ్వుతూ) కోట్లకి విలవైనమాట అన్నావు బావా!

గిరీశం—— (కరటకశాస్త్రితో) దిసీజ్ బార్బరస్, చూచారండీ, జెంటిల్మేన్ అనగా పెద్దమనిషిని యలా అంటున్నారో! నేను యిక యిక్కడ వుండడం భావ్యం కాదు, శలవు పుచ్చుకుంటాను.

వెంకమ్మ—— చాల్చాలు బాగానేవుంది! యింటి కెవరొచ్చినా నాకిదే భయం, ఆయన మాటల కెక్కడికి బాబూ, వెళ్లిపోకండి.

కరటక—— అగ్నిహోత్రావుధాన్లూ! కుఱ్ఱవాడికి రవ్వంతచదువు చెప్పించడానికి ఇంత ముందూవెనకా చూస్తున్నావ్. బుచ్చమ్మనమ్మిన పదిహేను వొందల రూపాయిలేంజేశావ్?

గిరీశం—— సెల్లింగ్గర్ల్స్! డామిట్!

అగ్ని—— ప్రతీగాడిదె కొడుకూ అమ్మావమ్మా వంచూంఛాడు. కూరగా యల్షోయ్ అమ్మడానికీ? ఆ రూపాయలు పుచ్చుకోకపోతే మొగుడు చచ్చాడుగదా, దాని గతి యావైఁయ్యుండును?

కరట—— చచ్చాడంటే వాడిదా తప్పు, మంచంమీంచి దించెయడానికి సిద్ధంగా వున్న వాడిక్కట్టావ్!

గిరీశం—— తమరేనా నులక అగ్నిహోత్రావుధాన్లుగారు? యీ పట్టెని జటలో తమంతవారు లేరని రాజమహేంద్రవరంలో మావాళ్లనుకునేవారు.

అగ్ని—— మీది రాజమహేంద్రంషండీ? ఆ మాట చెప్పారుకారేం? రామావుధాన్లుగారు బాగున్నారా?

గిరీశం—— బాగున్నారండి. ఆయన మా మేనమావఁగారండి.

అగ్ని—— ఆ మాట చెప్పారుకారూ?

గిరీశం—— మామావఁ యీ దేశబ్భోగట్టా వొచ్చినప్పుడల్లా తమర్ని యెన్నిక చేస్తూంటారండి.

అగ్ని—— నాకూ వారికి చాలాస్నేహం. చూశారా కొంచం నాకు ప్రథమకోపం. యవరో తెలియకుండా అన్నమాటలు, గణించకండేం.

గిరీశం—— దానికేవఁండి, తమవంటి పెద్దలు అనడం మాలాంటి కుఱ్ఱవాళ్లు పడడం విధాయకవేఁగదండీ?

కరట—— (తనలో) యిన్నాళ్లకి మా అగ్నిహోత్రుడికి తగినవాడు దొరికాడు.

అగ్ని—— చూశారండీ, మీపేరేవిఁటండీ?

గిరీశం—— గిరీశం అంటారండి.

అగ్ని—— చూశారండి, గిరీశంగారూ! మా కరటక శాస్తుల్లు వట్టి అవకతవక మనిషి; మంచీ చెడ్డా యేమీ వాడి మనసుకెక్కదు. అల్లుడు చచ్చిపోయినాడంటే అందువల్ల యెంతలాభం

కలిగింది. భూవుఁలకి దావా తెచ్చావాఁలేదా? నెను యీమధ్య దాఖల్చేయించిన పిటిషను మీద ఆర్డరు చదివి పెట్టండి (గదిలోకి వెళ్లి కాకితంతెచ్చి గిరీశంచేతికి యిచ్చును.)

గిరీశం—— (చూసి) ఎవడో తెలివితక్కువ గుమాస్తా వ్రాసినట్లుంది. అక్షరపొలికే లేదండి.

అగ్ని—— మావకీలు గడగడ చదివేశాడండి.

గిరీశం నేను మాత్రం చదవలేకనా. అంతకన్న గళగ్రాహిగా చదువుతాను. లెక్చర్లిచ్చేపండితుణ్ణి నాకిది పేలపిండీ కాదు; అయితె రాసినవాడి తెలివికి సంతోషిస్తున్నాను. యిది అరిటిపండు విప్పినట్టు తర్జుమాచేసి దాఖలుచెయ్యమని శలవా?

అగ్ని—— అంతకంటేనా! (తనలో) డబ్బు ఖర్చులేకుండా వీడిచాత కాగితమ్ముక్కలన్నీ తర్జుమాచేయించేస్తాను.

గిరీశం—— యింకా యింగ్లీషు కాయితాలు యేవుఁన్నా నామీద పార`య్యండి, తర్జుమా చేసిపెడతాను.

అగ్ని—— అష్లాగే.

వెంకమ్మ—— మా అబ్బాయీ మీరు ఒక్క పర్యాయం యింగిలీషు మాట్లాడండి బాబూ.

గిరీశం—— అలాగే నమ్మా.

My dear Venkatesam——
Twinkle! Twinkle! little star,
How I wonder what you are!

వెంకటేశం—— There is a white man in the tent.

గిరీశం—— The boy stood on the burning deck
Whence all but he had fled.

వెంకటేశం—— Upon the same base and on the same side of it the sides of a trepezium are equal to one another.

గిరీశం—— Of man's first disobedience and the fruit of that mango tree, sing, Venkatesa, my very good boy.

వెంకటెశం—— Nouns ending in f or fe change their f or fe into ves.

అగ్ని—— యీ ఆడుతూన్న మాటలకి అర్థంయేవిఁషండి?

గిరీశం—— ఈ శలవుల్లో యే ప్రకారం చదవాలో అదంతా మాట్లాడుతున్నావఁండి.

కరట—— అబ్బీ వొక తెనుగు పద్యం చదవరా?

వెంకటేశం—— పొగచుట్టకు సతిమోవికి——

కరట—— చబాష్!

గిరీశం—— డాᐟమిట్! డోంట్రీడ్ దట్, (మెల్లగా) "నలదమయంతులిద్దరు" చదువ్.

వెంకటేశం—— నలదమయంతు లిద్దరు మనః ప్రభవానల దహ్యమానులై సలిపిరి దీర్ఘ వాసర నిశల్.

కరట—— అట్టేఅట్టే, మనఃప్రభవానలవఁంటే యేవిఁట్రా?

వెంకటేశం—— (యింటికప్పువేపుచూసి వూరుకుండును.)

గిరీశం—— పసిపిల్లలకి అలాంటి కఠినవైఁన పద్యానికి అర్థం తెలుస్తుందా అండి?

అగ్ని—— పద్యాలికి అర్థం చెప్పరూ?

గిరీశం—— యిప్పటిమట్టుకు వేదంలాగే భట్టీయం వేయిస్తారు. తెల్లవాళ్ల స్కూళ్లలో తెలుగుపద్యాలమీద ఖాతరీ లేదండి. యంతసేపూ జాగర్ఫీ, గీగర్ఫీ, అర్థమెటిక్, ఆల్జిబ్రా, మాథమాటిక్స్ యివన్ని హడలేసి చెప్తారండి.

కరటక—— (తనలో) తర్ఫీదు మాచక్కగావుంది. వీణ్ణి పెందరాళె తోవపెట్టకపోతే మోసంవొఁస్తుంది.

అగ్ని—— ఇన్నోటి చెప్తారండీ?

గిరీశం—— మరేవఁనుకున్నారు? మీ కుఱ్ఱవాళ్లాగా చదువుకునే వాడికి ఒక నిమిషవైఁనా తెరిపుండదు.

అగ్ని— అదుగో చదువంటె అష్లాగె చదువుకోవాలి. గొట్టికాయలాడకుండా మావాణ్ణి ఖాయిదాచేస్తే యంత చదువైనా వొస్తుంది.

గిరీశం— నాదగ్గిర గొట్టికాయలు గిట్టికాయలు పనికిరావండి. పుస్తకం చాతపడితే వేళ్లకి పుస్తకం అంటుకుపోవాలి, అలాచదివిస్తానండి.

అగ్ని— అలాగేచేస్తే మావాడికి చదువొచ్చి అన్నిపరిక్షలూ పాసవుతాడండి. మావాడికి డబ్బుఖర్చులేకుండా పెళ్లయె సాధనంకూడా తటస్థించిందండి.

వెంకమ్మ— మీ నైజంకొద్దీ ఛిఋ్ఘా కొఋ్ఘా మంఛారుగాని మీకు మాత్రం అబ్బిమీద ప్రేవఁలేదా యేవిఁషి? పట్నంలో గొట్టాలమ్మొచ్చినప్పుడు యంతో బెంగబెట్టుకుని అబ్బిని శలవర్జీరాసి వెళ్లిపోయిరమ్మన్నారు కారా? చదువూచెప్పించక పెళ్లీచెయ్యక తీరుతుందా యేమిషి?

కరట— డబ్బు ఖర్చులేకుండా కొడుక్కి పెళ్లిచేస్తావుటోయి బావా? ఆడపిల్లల్ని అమ్మినట్టే అనుకున్నావా యేవిఁటి? పదిహేను వొందలైనా పోస్తేనేగాని అబ్బికి పిల్లనివ్వరు.

అగ్ని— డబ్బు ఖర్చులేకుండా వెంకడికి యలా పెళ్లిచేస్తానో నువ్వేచూతువుగాని. రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో లుబ్ధావధాన్లుగార్ని యెరుగుదువా?

కరట— యరగను.

అగ్ని— ఆయ్న లక్షాధికారి. పద్దెనిమిదివందలకి సుబ్బిని అడగొచ్చారు. ఉభయఖర్చులూ పెడతారష, పెళ్లి మావైభవంగా చేస్తారష, మనం పిల్లనితీసికెళ్లి వాళ్లింటే పెళ్లిచెయ్యడం, మనకి తట్టుబడి అట్టేవుండదు. ఆపద్దెనిమిది వొందలూపెట్టి వెంకడికి పెళ్లిచేస్తాను.

వెంకమ్మ— పెళ్లికొడుక్కెన్నేళ్లు?

అగ్ని— యెన్నేళ్లైతేనేవిఁ? నలభైయ్యయిదు.

గిరీశం— లుబ్ధావధాన్లుగారు మాపెత్తల్లి కొడుకండి, తమతో సమ్మంధవఁంటే నాకు సంతోషవేఁగానండి. ఆయనకి అరవయ్యేళ్లు దాటాయండి, యీడేవఁయినా సెల్లింగ్ గర్ల్స్ అనగా కన్యాశుల్కం, డామిట్! యంత మాత్రమూ కూడదండి, నేను పూనాలో వున్నప్పుడు అందువిషయమై ఒహనాడు నాలుగ్గంటలు ఒక్కబిగిని లెక్చరిచ్చానండి, సావకాశంగా కూర్చుంటే కన్యాశుల్కం కూడని పనని తమచేతనే వొప్పిస్తాను.

కరట— బావా యీసమ్మంధం చేస్తే నీ కొంపకి అగ్గెట్టేస్తాను.

అగ్ని—— విళ్లమ్మా శిఖాతరగ, ప్రతిగాడిదకొడుకూ తిండిపోతుల్లాగ నాయింటజెరి నన్ననెవాళ్లె. తాంబోలం యిచ్చేశాను. యిహ తన్నుకుచావండి.

వెంకమ్మ—— నాతో చప్పకుండానే?

అగ్ని—— ఆడముండల్తోనా ఆలోచన? యీ సమ్మంధం చైకపోతే నేను బారికరావుఁణ్ణే! (లేచివెళ్లును.)

కరట—— యెంమార్దవం.

వెంక —— అన్నయ్యా! యీ సమ్మంధం చేస్తే నేన్నుయ్యో గొయ్యో చూసుకుంటాను. పెద్దదాన్ని రొమ్ముమీద కుంపట్లాగ భరిస్తూనేవున్నాం. ఆయనికి యంత యీడొచ్చినా కష్టంసుఖం వొళ్లునాటక యీ థౌర్భాగ్యపు సమ్మంధం కల్పించుకొచ్చారు. నే బతికి బాగుండాలంటే యీ సమ్మంధం తప్పించు.

కరట—— గట్టి అసాధ్యంతెచ్చిపెట్టావే, వొట్టిమూర్ఖప గాడిదకొడుకు. యెదురుచెప్పినకొద్దీ మరింత కొట్టెక్కుతాడు. యేం చేయగల్గుదునని నీకు భరువసా చెప్పను? యేమీ పాలుపోకుండా వుంది.

గిరీశం—— అమ్మా మీరు యెందుకలా విచారిస్తారు? అవుఁధాన్లుగారు సావకాశంగా వున్నప్పుడు ఒక్కగంట కూర్చుంటే డబ్బుచ్చుకు ముసలివాళ్లకి పెళ్లిచెయ్యడం థౌర్జన్యవఁని లెక్చరిచ్చి మనసు మళ్లిస్తాను.

వెంకమ్మ—— బాబూ, అతడు మీ మానత్తకొడుకైతే మీకాళ్లు పట్టుకుంటాను, మీరువెళ్లి ఆయ్న మనస్సు మళ్లిస్తురూ. నా చర్మం చెప్పులు కుట్టియిస్తాను.

గిరీశం—— అమ్మా యేం చెప్పను! వాడో త్యాష్టం. పిల్లదొరకడవేఁ చాలువాడికి. యీసమ్మంధం వొదులుకుంటే వాడికి పెళ్లేకాదు. వాడని వాడొదిలే ఘటంకాడు.

కరట—— అమ్మీ నేనో ఉపాయం చెబుతాను యిలారా. (కరటకశాస్త్రి శిష్యుడు వెంకమ్మ నిష్క్రమింతురు.)

గిరీశం—— మైడియర్ షేక్స్పియర్! నీ తండ్రి అగ్గిరావుఁడోయి. మీ యింట్లో యవళ్లకీ అతణ్ణి లొంగదీశే యలోక్వెన్సు లేదు. నాదెబ్బచూడు యివాళేం జేస్తానో. వీరేశలింగం పంతులుగారు కన్యాశుల్కం విషయవైఁరాసిన ఉపన్యాసం పైకితీయ్. మావఁగారికి లెక్చరివ్వడాని కత్తీ కఠారీనూరాలి.

వెంకటేశం—— మిలెక్చరుమాట అలావుణ్ణండిగాని యీవాళ నాగండం గడిచిందిగదా అని సంతోషిస్తున్నాను. మీర్జాకపోతే పరిక్ష ఫేలయినందుకు మానాన్న పెయ్యికట్టుతాడుతో చమ్డా లెక్కగొట్టును.

గిరీశం—— యిలాంటి ప్రమాదాల్తప్పించుకోవడవేఁ ప్రజ్ఞ. యేవైఁనా డిఫికల్టీ వొచ్చినప్పుడు ఒక తస్సావేశావఁంటే అది బ్రహ్మభేద్యంగా వుండాలి. పోలిటిషనంటే మరేవిఁటనుకున్నావ్? పూజా నమస్కారాల్లేక బూజెక్కున్నాను గాని మనకంట్రీయే ఇండిపెండెంట్ అయితే గ్లాడ్స్టన్‌లాగ దివాన్గిరీ చలాయిస్తును. యేమి వాయ్! మీ తండ్రివైఖరి చూస్తే పుస్తకాలకి సొమ్మిచ్చేటట్టు కనబడదు. చుట్టలు పట్నంనించి అరకట్టేతెచ్చాంగదా, యేమి సాధనం?

వెంక—— నాన్నివ్వకపోతే అమ్మనడిగి డబ్బుతెస్తాను.

గిరీశం—— నీబుద్ధియలా వికసిస్తూందో చూశావా? యిలా తర్ఫీదవుతుంటే నువ్వుకూడా పెద్దపోలిటిషను వవుతావు.

[బుచ్చమ్మ ప్రవేశించును.]

బుచ్చమ్మ—— తమ్ముడూ అమ్మ కాళ్లు కడుక్కోమంచూందిరా.

గిరీశం—— (తనలో) హౌ బ్యూటిఫుల్! క్వైటనెక్స్పెక్టెడ్!

బుచ్చమ్మ—— అయ్యో మీరు చల్దివణ్ణం తించారా?

గిరీశం—— నాట్టి స్లైటెస్టబ్జక్షన్, అనగా యంతమాత్రం అభ్యంతరం లేదు. వడ్డించండిదుగో వస్తున్నాను. తోవలో యేటిదగ్గిర సంధ్యావందనం అదీ చేసుకున్నాను.

(బుచ్చమ్మ వెళ్లును.)

గిరీశం—— వాట్, యీమె నీ సిస్టరా? తలచెడ్డట్టు కనబడుతున్నదే?

వెంక—— మాఅక్కే, జుత్తుకి చవుఁర్జాసుకోదు.

గిరీశం—— తల చెడ్డం అంటే, విడో అన్నమాట. చవుఁరు గివుఁరూ జాంతే నయ్. గాని యిన్నాళ్లాయి నీకు విడో మారేజి విషయవైఁ లెక్చర్లిస్తూవుంటే యీ కథ యెప్పుడూ చెప్పావుకావు? మీ యింట్లోనే ఓ అన్ఫార్చునేట్ బ్యూటిఫుల్ యంగ్ విడో వుందటోయ్! యేమి దురవస్థ! మైహార్ట్ మెల్ట్స్. నేనే తండ్రినైతే యీపిల్లకి విడోమారియేజ్జేసి శాశ్వితవైఁనకీర్తి సంపాదిస్తును. (తనలో) యేమి చక్కదనం, యీసొంపు యక్కడా

చూళ్లేదె! పల్లిటూరు వ్రాసు పోదనుకున్నానుగాని పెద్ద కాం పెనుకి అవకాశం యిక్కడ కూడా దొరకడం నా అదృష్టం.

వెంక—— మా నాన్న నాక్కూడాపెళ్లి చాస్తాడు.

గిరీశం—— యీ వాళో పెద్ద పెళ్లినీకు తలవెంట్రుకంత వాసి తప్పిపోయింది. యీ శలవులాఖర్లోగా తాళాధ్యాయం కాకుండా తప్పించుకుంటే నువ్ పూరా ప్రయోజకుడివే, యిహ నిజవైఁనపెళ్లా? యింతచదువూ చదువుకుని నీతండ్రి కుదిర్చిన యేవీఁ యరగని చిన్న పిల్లకా పుస్తె కడతావ్? మాంచియెట్టిగా బుట్టిగావున్న యంగ్విడోని నువ్ పెళ్లాడకపోతే ఐషుడ్బి యషేమ్డాఫ్యూ!

౨-వ స్థలము. దేవాలయం

[పువ్వుల తోటలో మండపంమీద కూచుని, శిష్యుడు ప్రవేశించును.]

శిష్యుడు—— ఆర్నెల్లకోమాటు పొస్తకంపట్టుకుంటే కొత్తశ్లోకాలు పాతశ్లోకాలు ఒక్కలా గ్కనపడతాయి. యిప్పుడు కొత్తశ్లోకం కనుక్కోమ్మంటే నాశక్యవాఁ? సిద్ధాంతినెవణ్ణయినా ప్రశ్నడిగి కనుక్కోవాలి. లేకుంటే చటుక్కున పుస్తకం విప్పియె శ్లోకం కనపడితే ఆశ్లోకం చదువుతాను.

"మృగాః ప్రియాళు ద్రుమమంజరీణాం"

యిదేదో చదివినజ్ఞాపకం లీలగావుంది. లేళ్లుపరిగెత్తాయని కాదూ? యేం గొప్పమాట చెప్పాడోయి కవి! లేళ్లు పరిగెత్తితే యవడిక్కావాలి. పరిగెత్తకపోతే యవడిక్కావాలి? కుక్కలు పరిగెత్తుతున్నాయ్ కావా, నక్కలు పరిగెత్తుతున్నాయ్ కావా? పిల్లులు పరిగెత్తుతున్నాయి కావా? పనికొచ్చే ముక్క ఒక్కటీ యీపుస్తకంలో లేదు. నాలుగంకెలు బేరీజు వేయడం, వొడ్డీ వాశీ కట్టడం కాళిదాసుకేం తెలుసును? తెల్లవాడిదా మహిమ! యెపట్నం యెక్కడుందో, యెకొండ లెక్కడున్నాయో అడగవయ్యా గిరీశంగార్ని; నిలుచున్న పాట్ను చెబుతాడు.

"ప్రియాముఖం కింపురుషశ్చుచుంబ"

ముద్దెట్టు కున్నాడటోయి ముండాకొడుకు. ముక్కట్టు కున్నాడు కాదూ?

[కరటకశాస్త్రి శిష్యుడికి కనపడకుండా వెనుకనుంచి ప్రవేశించును.]

"వర్ణ ప్రకర్షే సతి కర్ణికారం।
ధునోతి నిర్గం ధతయాస్మచేతః" ॥

యిదికూడా చదివినట్టె వుందొయి, ఆపువ్వేదొ కవికష్ఠంలెదట. యిష్ఠం లెకపొతె ములిగిపోయింది కాబోలు! మాగురువుగారికి దొండకాయ కూర యిష్ఠం లేదు, గురువుగారి పెళ్లాం పెరట్లో దొండపాదుందని రోజూ ఆకూరె వొండుతుంది. బతికున్నవాళ్ల యిష్ఠవేఁ యిలా యేడుస్తూంటే చచ్చినవాడి యిష్ఠాయిష్ఠాల్తో యేంపని? యీచదువిక్కడితో చాలించి గిరీశంగారి దగ్గిర నాలుగింగిలీషు ముక్కలు నేర్చుకుంటాను. వెంకడికి యింగిలీషొచ్చునని యేం గజ్జాగా వుంది?

కరట—— యెవిఁట్రా అబ్బీ అంటున్నావు?

శిష్య—— యెదో నాస్వంత ఘోష.

కరట—— గురువునిగదా, అదేదో నాకూ కొంచెం చెబుదూ.

శిష్య—— చప్పడానికేవుఁందండి? నాటకంలో నాచాత వేషం కట్టించి పెద్దచాంతాళ్లలాంటి హిందూస్తానీ ముక్కలూ, సంస్కృతం ముక్కలూ అర్థం తెలియకుండా భట్టీయం వేయించడానికి మీకు ఓపికుందిగాని నాకు నాల్రోజులి కోశ్లోకం చెప్పడానికి శ్రద్ధలేదుగదా? పట్నంవొదిలి ఆర్నెల్లకోమాటు అగ్రహారాలంట వొచ్చినప్పుడు మరేం వూసుపోక "పుస్తకం తియ్యంటె" సంస్కృతం యెంవఁచ్చేని?

కరట—— యిటుపైన్నాడు యలా చెబుతానో, రోజుకి నాలుగేసి శ్లోకాలు చెబుతాను. కొత్తశ్లోకం చదువు.

శిష్య——

"అస్త్యుత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా।
హిమాలయో నామ నగాధిరాజః॥"

కరట—— మొదటి కొచ్చావేం?

శిష్య—— మొదలూకొసా వొక్కలాగే కనపడుతూంది.

కరట—— (నవ్వి) పోనియ్, మొదణ్ణించే చదువుదాం.

శిష్య—— చదివినా యేంలాభవుఁంది. యీశ్లోకం శుద్ధ అబద్ధంట.

కరట—— యవరుచెప్పారు?

శిష్యుడు —— గిరీశంగారు.

కరట—— యెంచెప్పాడు?

శిష్యు—— హిమాలయం రెండుసముద్రాలకీ దాసి, రూళ్ల గట్టులాగలేదట. మాపులో చూపించాడు.

కరట—— హిమాలయం శిగగోశిరిగాని. ఆపుస్తకం ముణిచి నామాటవిను.

శిష్యు—— చిత్తం (పుస్తకం మూయును.)

కరట—— చదువన్న దెందుకు, పొట్ట పోషించుకోడానిగ్గదా?

శిష్యుడు—— అవును.

కరట—— యీరోజుల్లో నీసంస్కృత చదువెవడి క్కావాలి?

శిష్యు—— దరిద్రులి క్కావాలి.

కరట—— బాగా చెప్పావు. నీకు యింగ్లీషు చదువుకోవాల్నుందో?

శిష్యు—— చెప్పించే దాతేడీ?

కరట—— నేను చెప్పిస్తాన్రా.

శిష్యుడు—— నిజంగాను?

కరట—— నిజంగాన్రా, గాని ఒకషరతుంది.

శిష్యు—— యెవిఁటండి?

కరట—— నాకో కష్టసాధ్యమైన రాచకార్యం తటస్థించింది. అది నిర్వహించి నువ్ చేసుకురావాలి.

శిష్యు—— నావల్లయే రాచకార్యాలు కూడా వున్నాయా?

కరట—— యీరాచకార్యం నీవల్లేకావాలి. మరెవడివల్లాకాదు. అదేవిఁటంటె, ఓపదిరోజులు నువ్వు ఆడపిల్లవై పోవాలి.

శిష్యు—— గణియం పట్నంలోవుండి పోయిందే?

కరట—— అట్టే గణియం అవసరంలేదు. నీకు తలదువ్వి, కోకకడితే పజ్యండేళ్ల కన్నెపిల్లలావుంటావు. నిన్ను తీసుకెళ్లి లుబ్ధావుధాన్లికి పెళ్లి చేస్తాను. నాలుగుపూటలు

వాళ్లింట నిపుణతగా మెసిలి, వేషం విప్పేశి పారిపోయిరా. నిజవైఁన పెళ్లిముహూర్తం చాలా వ్యవధుంది.

శిష్యు—— యిదెంతపని.

కరట—— అలా అనుకోకు. అతి చేస్తే వట్టాయనా, అనుమాన పడతారు. పట్టుబడ్డావంటే పీక తెగిపోతుంది.

శిష్యు—— మీకా భయంవొద్దు.

కరట—— నువ్వునెగ్గుకొస్తే, మా పిల్లన్నీకిచ్చి యిల్లరికం వుంచుకుంటాను.

శిష్యు—— అలాప్రమాణం చెయ్యండి.

కరట—— యిదుగో యీపుస్తకం పట్టుకు ప్రమాణం చేస్తున్నాను.

శిష్యుడు —— యీపుస్తకంమీద నాకు నమ్మకం పోయింది. మరోగట్టి ప్రమాణం చెయ్యండి. గిరీశంగారిని అడిగి ఒక యింగిలీషు పుస్తకం పట్టుకురానా?

కరట—— తప్పితే భూమితోద్రా.

శిష్యు—— మీరు యగేస్తే భూవేఁం జేస్తుంది? మీ మాటేచాలును కానీండి.

3–వ స్థలము. అగ్నిహోత్రావధాన్లు యింటి యదటివీధి.

[గిరీశం, వెంకటేశం ప్రవేశింతురు.]

వెంక—— రాత్రి కన్యాశుల్కం మీద లెక్చరిచ్చారా?

గిరీశం—— లెక్చరేవిఁటోయ్. ధణుతెగిరిపోయింది. మీతండ్రి మైరావణ చరిత్రోయ్. మీఅంకుల్ కరటకశాస్త్రి స్కౌండ్రల్లా కనపడుతున్నాడు.

వెంక—— యేం జరిగిందేం జరిగిందేవిఁటి?

గిరీశం—— విను. రాత్రి భోజనాలవేళ లెక్చరు ఆరంభించమని రోజల్లా బురిడీలు పెట్టాడోయి మీ మావఁ. సబ్జక్టు నేను కొంచం యెత్తగానే తనుకూడా గట్టిగా సపోర్టు చేస్తా నని ప్రోమిస్‌కూడా చేశాడు. నీ తండ్రి వైఖరీచూస్తే మాత్రం కొంచం ధైర్యం వెనకాడి నాలిక్కొన కొచ్చిన మాట మళ్లీమణిగి పోతూండేది. పెరుగూ అన్నం కలుపుకునే వేళకి యిక టైమ్మించి

పోతూందని తెగించి లెక్చరు ఆరంభించాను. ఇంట్రడక్షన రెండు సెంటెన్సులు యింకా చెప్పనే లేదు నాలుగు యింగ్లీషు మాటలు దొల్లాయోయ్ దాంతో నీతండ్రి కళ్లెఱ్ఱజేశి "యీ వెధవ యింగ్లీషు చదువునించి బ్రాహ్మణ్యం చెడిపోతూంది; దేవభాషలాగ భోజనాల దగ్గిరకూడా ఆ మాటలే కూస్తారు; సంధ్యావందనం శ్రీసూక్త పురుషసూక్తాలూ తగలబడిపోయినాయి సరేగదా?" అని గట్టిగాకేకవేసి చెప్పేసరికి నేను కొంచంపస్తాయించి "థ్రోయింగ్ పెర్ల్సు బిఫోర్ స్వైన్" అనుకొని కరటక శాస్తుల్లువేపు చూసేసరికి యేంచేస్తూన్నాడనుకున్నావ్? రాస్కేల్ వులకలేదు పలకలేదు సరేకదా మొహం పక్కకి తిప్పి కడుపుగిలేటట్టు నవ్వుతున్నాడు. యికలెక్చరు వెళ్లిందికాదు సరేకదా, నోట్లోకి ముద్దకూడా వెళ్లిందికాదు. ఛీ యింతయిన్సల్టు జరిగింతరవాత తక్షణం బయలుదేరి వెళ్లిపోదావఁనుకున్నాను.

వెంక—— అయ్యో వెళ్లిపోతారా యేవిఁటి?

గిరీశం—— నాటింది లీస్టు. కొసాకీవిను, నీతండ్రిని పోకెట్లో వేశాను.

వెంక—— నా తండ్రికి లెక్చరిచ్చి పెళ్లి తప్పిస్తావఁన్నారే?

గిరీశం—— పెళ్లి ఆపడానికి బ్రహ్మశక్యంకాదు. డిమాస్థనీసు, సురేంద్రనాద్ బానర్జి వచ్చి చెప్పినా నీతండ్రి యీ పెళ్లిమానడు. లెక్చర్లు యంతసేపూ సిటీల్లోనేగాని పల్లిటూళ్లలో యంతమాత్రం పనికిరావు. పూనాలాంటిసిటీలో లెక్చర్ యిచ్చావఁంటే టెంథౌజండు పీపిల్ విండానికి వొస్తారు. మన టౌన్లోనో, పెద్ద మీటింగులు చెయ్యాలంటే, డప్పులు బజాయించి, నోటీసులు కట్టి, బజేర్లుకాసి, తోవంట పోయేవాళ్లని యీడ్చుకు వొచ్చినా, యాభైమందికారు. పల్లెటూరి పీపిల్ లెక్చర్లకి అన్‌ఫిట్. మొన్న మనం వొచ్చిన బండీవాడికి నాషనల్ కాంగ్రెస్ విషయవైఁ రెండు ఘంటలు లెక్చరు యిచ్చేసరికి ఆగాడిద కొడుకు, వాళ్లవూరు హెడ్‌కానిష్టేబిల్ని కాంగ్రెసువారు యెప్పుడు బదిలీ చేస్తారని అడిగాడు! విలేజస్‌లో లెక్చర్లు యంతమాత్రం కార్యంలేదు. నీ తండ్రి దగ్గిర మాత్రం లెక్చరన్నమాటకూడా అనకూడదు.

వెంక—— అయితే, నాన్నని యలాగ జేబులో వేశారేవిఁటి?

గిరీశం—— అది పోలిటిక్సు దెబ్బోయ్! ఆ తరవాత కథవిను. నామీద కాకలేసిన తరవాత కోపవఁణక్క, ధుమధుమ లాడుకుంటూ, పెరుగూ అన్నం కుమ్మడం ఆరంభించాడు. ఇంతలో మీ అప్ప వొచ్చి గుమ్మం దగ్గిర నిలబడి కోకిలకంఠంతో "నాన్నా తమ్ముడికి పెళ్లిచెయ్యాలంటే నాసొమ్ముపెట్టి పెళ్లిచెయ్యండిగాని దాని కొంపముంచి లుబ్ధావుఁధాల్లుఁకి యివ్వొద్దని" చెప్పింది. దాంతో నీ తండ్రికి వెఱ్ఱికోపం వొచ్చి వుత్తరాపోసనం పట్టకుండానే ఆ పెరుగూ అన్నంతో విస్తరితీసికెళ్లి దాన్నెత్తిని రుద్దేశాడు! కరటక శాస్తుల్లు అడ్డుపడబోతే

చెంబుతొ నిళ్లు వాడనెత్తిం దిమ్మరించాడు. కరటక శాస్తుల్లుకి కొపంవొచ్చి శిష్యుణ్ణి తిసుకు వాళ్లవూరెళ్లిపోయినాడు.

వెంక—— దీనిపేరెనా యేవిఁటి మానాన్నంజేబులో వేసుకోవడం?

గిరీశం—— పేషన్స్! కొసాకీవిను. స్కౌండ్రల్ కరటక శాస్తుల్లు వెళ్లిపోయినాడని సంతోషించానుగాని, నీ సిస్టర్ ఫేట్ విషయవైఁ మహా విచారవైఁంది. నేనే దాని హజ్బెండ్నైవుంటే, నిలబడ్డపాటున నీ తండ్రిని రివాల్వర్తో షూట్ చేశివుందును. మీ అమ్మ యేడుస్తూ ఒకమూలకూచుంది. అప్పుణ్ణే వెళ్లి, నీళ్లపొయిలో నిప్పేసి, నీళ్లుతోడి, నీసిస్టర్ని స్తానం చెయమన్నాను. సిగర్సు కాల్చుకుందావఁని అరుగుమీద నేను బిచాణావేసే సరికి, నీ తండ్రికి పశ్యాత్తాపం వొచ్చి, తానూ ఆ అరుగుమీదే బిచాణా వేసి, ఒక్క సిగరయినా కాల్చనియ్యకుండా రాత్రల్లా కబుర్లలో పెట్టి చంపాడొయ్. మొత్తానికి కత్తు కలిపేశాను.

వెంక—— యాలాక్కలిపారేవిఁటి?

గిరీ—— ఒక పొలిటికల్ మహాస్త్రం ప్రయోగించి కలిపేశాను.

వెంక —— యెవిఁటండా అస్త్రం?

గిరీ —— ఒకడు చెప్పిందల్లా మహాబాగుందండవేఁ. సమ్మోహనాస్త్రవఁంటే అదేకదా?

వెంక —— లెక్చరిచ్చి మాతండ్రిని వొప్పించడానికి బదులుగా ఆయన చెప్పిందానికి మీరే వొప్పుకున్నారూ?

గిరీ—— కుంచం నిలువుగా కొలవడానికి వీల్లేనప్పుడు, తిరిగేశైనా కొలిస్తే నాలుగ్గింజలు నిలుస్తాయి. బాగా ఆలోచిస్తే యిన్ఫెంటు మారియేజి కూడుననే తోస్తూంది.

వెంక—— యిన్నాళ్లూ కూడదని చెప్పేవారే నాతోటి?

గిరీ —— ఒపినియన్సు అప్పుడప్పుడు ఛేంజి చెస్తూంటేనేగాని పోలిటిషను కానేరడు. నాకు తోచిన కొత్త ఆర్గ్యుమెంటు విన్నావా? యిన్ఫెంటు మారేజీలు అయితెనేగాని, యంగ్ విడోజ్ వుండరు. యంగ్ విడోజ్ వుంటేనేగాని, విడో మారియేజ్ రిఫారమ్కి అవకాశం వుండదుగదా? సివిలిజేషన్కల్లా నిగ్గు విడో మారియేజ్ అయినప్పుడు, యిన్ఫెంట్ మారేజీల్లేకపోతే, సివిలిజేషన్ హోల్లవుతుంది! మరి ముందు అడుగు పెట్టలేదు. గనక తప్పకుండా యిన్ఫెంటు మారేజి చెయ్యవలసిందే. యిదివొహ కొత్తడిస్కవరీ; నంబర్టూ, చిన్నపిల్లల్ని ముసలాళ్లకిచ్చి పెళ్లిచెయ్యడం కూడా మంచిదే అనినేను వాదిస్తాను.

వెంకటే—— సుబ్బిని లుబ్ధావుధాన్లుకి యివ్వడం మంచిదంటారా యేవిఁటి? అమ్మ ఆ సమ్మంధం చేస్తే నూతులో పడతానంటూందే?

గిరీ—— ఫెమినైన్స్ ఫూల్సన్నాడు. "పడుపడుఅన్న నా సవితేగాని పడ్డనాసవితి లేదంది" టెవర్తోను. నూతులో పడడం గీతులోపడడం నాన్సెన్స్, ఓ రెండు తులాల సరుకోటి మీనాన్నచేయించి యిచ్చాడంటే మీ అమ్మ ఆమాట మానేస్తుంది. గాని నా ఆర్గ్యుమెంటు విను.

వెంక—— యేవిఁటండి?

గిరీశం—— పెళ్ల`నే వస్తువ, శుభవాఁ అశుభవాఁ? మంచిదా చెడ్డదా? చెప్పు.

వెంక—— మంచిదే.

గిరీశం—— వెరిగుడ్! పెళ్లనేది మంచి పదార్థవైఁతే "అధికస్య అధికం ఫలం" అన్నాడు గనక చిన్నపిల్లని ఒక ముసలాడికి పెళ్లిచేసి, వాడుచస్తే మరోడికి, మరోడుచస్తే మరోడికి, యిలాగ పెళ్లిమీద పెళ్లి, పెళ్లిమీద పెళ్లిఅయి, వీడిదగ్గిరో వెయ్యి, వాడిదగ్గిరో వెయ్యి, మరోడిదగ్గిర మరోవెయ్యి, రొట్టెమీద నెయ్యి, నేతిమీద రొట్టె లాగ యేకోత్రవృద్ధిగా కన్యాశుల్కం లాగి, తుదకి నాలాంటి బుద్ధివఁతుణ్నిచూసి పెళ్లాడితే చెప్పావ్ మజా? ఇహసౌఖ్యం పూర్తిగా లభిస్తుంది. ఇహసౌఖ్యంవుంటే పరసౌఖ్యంకూడా సాధించావేఁ అన్నమాట. యలాగో తెలిసిందా? ఈజ్‌మెంటు హక్కు యస్టాబ్లిష్ అవుతుంది.

వెంక—— కన్యాశుల్కం కూడా మంచిదంటున్నా రేవిఁటి?

గిరీ—— మరేవిఁటనుకున్నావ్? నెవ్వర్డూబైహాఫ్వన్నాడు చేస్తే శుద్ధక్షవరవేఁగాని తిరపతి మంగలాడి క్షవరం చెయ్యకూడదు. యీ అస్త్రంతోటే మీతండ్రి వశ్యం అయినాడు. యింగ్లీషువాడు "థింక్" అన్నాడోయి. ఆలోచిస్తేగాని నిజం బోధపడదు. బాగా ఆలోచించగా, కన్యాశుల్కంలేని మారేజే యీ భూప్రపంచంలో లేదు. విన్నావా?

వెంక—— యెలాగండి?

గిరీ—— అలా అడగవోయి, యేం? డబ్బుచ్చుకుంటేనే కన్యాశుల్కవఁయిందేం? యిన్ని తులాలు బంగారం పెట్టాలి, యింత వెండిపెట్టాలి అనిరూపాయిలకి బదులుగా వెండిబంగారాలకింద ధనం లాగితే, కన్యాశుల్కం అయిందికాదేం? యీ పెద్దపెద్ద పంతుళ్లవారంతా యిలా చేస్తూన్నవారేనా?

వెంక—— అవును.

గిరి—— యిక దొర్లలోనా? వాళ్లతస్సా గొయ్యా, యిల్లుగుల్ల చేస్తారోయి; అవి గుడ్డలుకావు, అవి శెంట్లుకావు, అవి జూయల్సుకావు, మారియేజి సెటిలుమెంటని బోలెడు ఆస్తికూడా లాగుతారు. యీ ఆర్గ్యుమెంటు నేను చెప్పేసరికి నీ తండ్రి బ్రహ్మానంద భరితుడైనాడు. లుబ్ధావుధాన్లు పెళ్లికి అన్నిటికన్న పెద్ద సవబొకటి నీకు చెబ్తానువిను.

వెంక—— యేవిఁటండి.

గిరీ—— లుబ్ధావుధాన్లు ముసలాడూ, బంగారప్పిచికానున్ను. రెండేళ్లకో మూడేళ్లకో అమాంతంగా బాల్చీ తన్నేస్తాడు. అనగా "కిక్స్ ది బకెట్." దాంతో నీ చెల్లెలు రిచ్చి విడో అవుతుంది. నువ్వు పెద్దవాడివైన తరవాత దానికి విడోమారియేజి చేశి శాశ్వతవైఁన కీర్తి అతిసులభంగా సంపాదించవచ్చును. యేవఁంటావ్?

వెంక—— అవును.

గిరీశం మరో గొప్పమాట యీ సంబంధం అయితె నీకూనాకూ సంబంధం కలుస్తుందోయి.

వెంక—— అదినాకిష్టవేఁ.

గిరీ—— రాత్రి నీ తండ్రి, నీకు హైకోర్టు వకాల్తీదాకా చదువు చెప్పిస్తానన్నాడు. ప్రస్తుతోపయోగం పుస్తకాలమాట కదిపానుగాని, పెళ్లినుంచి వచ్చింతరవాత యిస్తానన్నాడు. యీలోగా చుట్టముక్కల్లాకపోతే గుడ్లెక్కొస్తాయి. సిగర్సుకోసం కాపర్సేవఁయినా సంపాదించావాలేదా?

వెంక—— లేదు. యీ వుదయవఁల్లా అమ్మ ధుమధుమలాడుతూనే వుంది. మానాన్న పొడుంకోసం కొట్లోనిలవచేశిన పొగాకులోది వోకట్ట వోణీలో దాచి తీసుకొచ్చాను.

గిరీ —— దటీజ్పోలిటిక్స్! మరియింతసేపూ చెప్పావుకావేం? చుట్టల్చుట్టుకుని యీకోవిల గోపురంలో కూచుని కాల్చుకుందాం రా!

వెంక—— కోవిల్లో చుట్టకాల్చవొచ్చునా?

గిరీ—— కాలిస్తే కోవిల్లోనే కాల్చాలోయి. దీనిపొగ ముందర సాంబ్రాణి, గుగ్గిలం యేమూల? యేదీ కట్ట యిలాతే (కట్ట అందుకొని వాసనచూసి) ఆహా! యేవిఁ పొగాకోయి! నిజంగా కంట్రీలైఫులో చాలా చమత్కారంవుంది. బెస్టుటోబాకో, బెస్టుగేదెపెరుగు, మాంచిఘీ. అంచేతనేనోయ్ పోయట్సు "కంట్రీలైఫ్ కంట్రీలైఫ్" అని దేవులాడుతారు.

వెంక—— మీరూ పోయట్సేగదా?

గిరి—— అందుకభ్యంతరవేఁవిఁటి? నాకూ కంట్రిలైఫు యిష్టవేఁగాని సివఁలోలాగ బ్యూటిఫుల్ షెపర్డెస్సూ, లవ్ మేకింగూ వుండదోయ్. గ్రాస్ గర్ల్సు తగుమాత్రంగా వుంటారుగాని, మా డర్టీస్మెల్! అదొహటిన్నీ మనదేశంలో మెయిడన్సు వుండరోయి. యంతసేపూ లవ్మేకింగ్ విడోజ్కి చెయ్యాలిగాని మరి సాధనాంతరంలేదు.

వెంక—— మీరు విడోమీద చేశిన పోయిట్రీ రాసియిస్తానని యిచ్చారుకారు గదా?

గిరీ—— అడగానే యిస్తే వస్తువవిలవ తగ్గిపోతుంది. అదొహటిన్నీ, మట్టెండేళ్లు పోతేనేగాని దాని రసం నీకు బాగా బోధపడదు. అయినా స్పెషల్‌కేసుగా నీకు ఉపదేశం చాస్తాను. నోటుబుక్కు తీసిరాయి.

(గిరీశం చుట్టకాలుస్తూ, మధ్య మధ్య చుట్టచేత పట్టి, ఒక్కొక్క ముక్క చెప్పగా వెంకటేశం వ్రాసును.)

THE WIDOW.

She leaves her bed at A.M. four,
And sweeps the dust from off the floor,
And heaps it all behind the door,
The Widow!
Of wond'rous size she makes the cake,
And takes much pains to boil and bake,
And eats it all without mistake,
The Widow!
Through fasts and feasts she keeps her health,
And pie on pie, she stores by stealth,
Till all the town talk of her wealth,
The Widow!
And now and then she takes a mate,
And lets the hair grow on her pate,
And cares a hang what people prate,
The Widow!
I love the widow —— however she be,
Married again —— or single free,
Bathing and praying
Or frisking and playing,

A model of saintliness,
Or model of comeliness,
What were the earth,
But for her birth?
The Widow!

యిది నేను రిఫార్మర్లో అచ్చువేసేటప్పటికి టెన్నిసన్‌చూసి గుండెకొట్టుకున్నాడు. చుట్టతాగడం సమాప్తంచేశి యింటికి పొదాంరా చాలాసేపైంది.

(నాలుగడుగులు యిద్దరూ నడిచేసరికి అగ్నిహోత్రావుఁధాన్లు కలియును.)

అగ్ని—— ఏవఁండీ —— హనుమాన్లుగారూ —— మీపేరేవిఁటండీ!

గిరీ—— గిరీశం అంటారండి.

అగ్ని—— అదుగో, గిరీశంగారూ రాత్రి మనవఁనుకున్న ప్రకారం మనదావాలు గెలుస్తాయనే మీ అభిప్రాయవాఁ?

గిరీ—— గెలవకపోతే నేను చెవి కదపాయించుకు వెళ్లిపోతాను. మీ వూహాపోహాలు సామాన్యమైఁనవా? అందులో "యతోధర్మ స్తతోజయః" అన్నట్టు న్యాయం మీ పక్షం వుంది. బుచ్చమ్మగారి కేసు విషయమై జబ్బల్పూర్ హైకోర్టు తీర్పొహటి మనకి మహా బలంగావుంది. మాపెత్తండ్రిగారు యిలాంటి కేసే ఒహటి యీ మధ్య గెలిచారండి.

అగ్ని—— దీని కల్లా అసాధ్యం యీకేసు కాకినాళ్లో తేవల సొచ్చింది. మా కరటక శాస్త్రుల్లుని పంపిస్తే యవడో చవలవకీల్ని కుదిర్చాడు. వాడెప్పుడూ డబ్బు తెమ్మని రాయడవేఁగాని కేసుభోగట్టా యేవీఁరాయడు. గడియ గడియకీ వెళదావఁంటె దూరాభారం గదా?

గిరీ—— మీశలవైతే స్టీమరుమీద నేను వెళ్లి ఆవ్యవహారవఁంతా చక్కబెట్టుకువస్తాను. మాపెత్తండ్రిగారు కాకినాడ కల్లా తెలివైన ప్లీడరు, ఆయనపట్టిన కేసు యన్నడూ పోయిందన్నమాట లేదండి.

అగ్ని—— మీరు వెళితే నేను వెళ్లినట్టే. యంత ఫీజయినా మీ పెత్తండ్రిగారికే వకాల్తీ యిద్దాం. యీవఁంటారు?

గిరీ —— మీదగ్గిర ఫీజు పుచ్చుకోవడం కూడానాండి? ఖర్చులు మట్టుకు మీరు పెట్టుకుంటే, ఫీజక్కర్లేకుండానే పని చేయిస్తానండి.

అగ్ని—— మీరలా అంటార న్నెనెరుగుదును. గాని గెలిచింతరవాత మనకితొొచిన బహుమతి యిద్దాం.

గిరీ —— యిచ్చినాసరె యివ్వకపోయినా సరేనండి.

[బుచ్చమ్మ ప్రవేశించును.]

బుచ్చమ్మ —— నాన్నా! అమ్మ స్తానానికి లెమ్మంచూంది.

అగ్ని—— అలాగే. (బుచ్చమ్మ వెళ్లిపోతూండగా గిరీశం కేగంట చూసును.) భోజనంచేశిన తరవాత కాయితాలు మీచేతికిస్తాను; అవన్నీ సావకాశంగా చూడండి, మాయింటితూరు ప్వారుగు రావాఁవుధాన్లుమీద మందడిగోడ విషయమై మనంతెచ్చినదావా, లంచంపుచ్చుకుని మునసబు అన్యాయంగా కొట్టేశాడు. జడ్జీకోర్టులో అప్పీలుచేశాం; మావకీలు అవతలపార్టీదగ్గిర కతికి మనకేసు ధంసంచేశాడు. మీవంటివారు నాకు చెయ్యాసరావుంటే రావాఁవుధాన్లు పిలకూడదీసేదును—— కానిండిగాని తూర్పుమందడిగోడ రావాఁవుధాన్లిదయితే, పడవఁటి మందడిగోడ మందవాల్నా లేదా? న్యాయంచెప్పండి. చూడండీ దానిమీద యిలా కొంజాయెత్తాడో! క్రిమినల్నడిపించమని భుక్తసలహాచెప్పాడు.

[బుచ్చమ్మ ప్రవేశించును.]

బుచ్చ—— నాన్నా! అమ్మ స్తానం చెయ్యమంచూంది.

అగ్ని—— వెధవముండా సొద! పెద్దమనుష్యుల్తో వ్యవహారం మాట్లాడుతూంటే రామాయణంలో పిడకల వేట్లాటలాగ అదే పిలవడవాఁ!

గిరీ—— తప్పకుండా క్రిమినెల్కేసు తావలశిందే, క్రిమిన ల్ప్రొశిజ్యూర్ కోడు 171 శక్షన్ ప్రకారం తెద్దావాఁ? 172డో శక్షన్ ప్రకారం తెద్దావాఁ?

అగ్ని—— రెండు శక్షన్లూ తాలేవేఁం?

గిరీ—— నేరంగలప్రవేశం, ఆక్రమణ —— రెండు శక్షన్లూకూడా ఉపచరిస్తాయి సరేగదా కళ్లతో చూశాను గనుక యీగోడ మీదయినట్టు జల్లీత్తెగబొడిచి సాక్ష్యంకూడా పలగ్గలను, యీగోడ స్పష్టంగా మీదాన్లాగే కనపడుతూంది.

అగ్ని—— అందుకు సందేహవుఁందండీ, యేమరిచి యిన్నాళ్లు వూరుకున్నాను. పెరటిగోడ కూడా చూతురుగాన్రండి. అక్కాబత్తుడిముక్కు నులిపిగెల్చుకున్నాను. కాని యీదావాలకింద

సిరిపురంభూవిఁ అమ్మొయ్యి వలసి వొచ్చిందండి, రావాఁవధాన్లుకెసుకూడా గెలిస్తె, ఆవిచారం నాకు లేకపోవును.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయాంకము

౧-వ స్థలము. రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో రామప్పంతులు యింట్లో సావిట్లోగది.

[మధురవాణి ప్రవేశించును]

మధుర——యీ రామప్పంతులు కథ పైకి పటారం, లోపల లొటారంలా కనిపిస్తూంది. భూవుఁలన్నీ తాకట్టుపడి వున్నాయిట మరి రుణంకూడా పుట్టదట వాళ్ళకీ వీళ్ళకీ జుట్లుముడేసి జీవనం జేస్తూన్నాడు, యీ వూరు వేగం సవిరించి చెయ్ చిక్కినంత సొమ్ము చిక్కించుకుని పెందరాళే మరో కొమ్మ పట్టుకోవాలి (పాడును) 'తెలియక మోసపోతినే, తెలియక ' (పాడుతుండగా రామప్పంతులు ప్రవేశించును.)

రామ——యేవిఁటో ఆ మోసపోవడం? తరవాత ముక్కేవిఁటి, పాడూ.

మధుర——తరవాత ముక్కకేవుఁంది. మిమ్మల్ని నమ్మి మోసపోయినాను.

రామ——అదేం అలా అంటున్నావు? నిన్ను మోసపుచ్చలేదే? నిర్ణయప్రకారం రెండొందలూ పట్నంలో యిచ్చాను. నెల జీతం నెలకు ముందే యిచ్చాను. యిహ మోసవేఁవుంది?

మధుర——యేంచిత్రంగా మాట్లాడతారు పంతులుగారూ, నాకు డబ్బే ప్రధానవైఁనట్టు మీ మనసుకి పొడగడుతూంది కాబోలు, నాకు డబ్బు గడ్డిపరక. మీ భూవుఁలు రుణాక్రాంతవైఁనాయని అప్పట్లో నాకు తెలిశుంటే మీ దగ్గిర రెండొందలూ పుచ్చుకొందునా? మీరు ఖర్చు వెచ్చాలు తగ్గించుకుని సంసారం బాగుచేసుకోక పోతే నేను మాత్రం వొప్పేదాన్ని కాను. ఫలానా పంతులుగారు ఫలానా సాన్నుంచుకుని బాగుపడ్డారంటేనే నాకు ప్రతిష్ఠ. మా యింటి సాంప్రదాయం ఇది పంతులుగారూ అంతే గాని లోకంలో సాన్లమచ్చని వూహించకండి.

రామ——భూవుఁలు తణఖా అన్నమాట శుద్ధ అబద్ధం యవరన్నారోగాని నేను మహరాజులా వున్నాను.

మధుర——నాకంటికి మహారాజులా కనపడబట్టె యిల్లూ వాకలి వదిలి మానం ప్రాణం మీ పాలు చేసి నమ్మి మీ వెంట వచ్చాను. నన్ను మోసం మాత్రం చెయ్యకండి మిమ్మల్ని పాపం చుట్టుకుంటుంది.

రామ——నేను మోసంచేసే మనిషినేనా?

మధుర——అలాగయితే లుబ్ధావుధాన్లు గారికి పెళ్ళెందుకు కుదిర్చారు? నాకు తెలియదనుకున్నారా యేవిఁటి? ఆ ముసలాడికి పెళ్ళెందుకు? మీ కోసవేఁ యీ యెత్తంతాను.

రామ——ఆహా! హా! హా! యిదా అనుమానం! కొంచం గెడ్డం నెరుస్తూంది, నన్ను కూడా ముసలాణ్ణంటావా యేవిఁటి?

మధుర——చట్లకి చావ నలుపు, మనిషికి చావ తెలుపూ. అనగా చీకట్లో నక్షత్రాల్లాగ, అక్కడక్కడ తెల్ల వెంట్రుక తగిల్తేనే చమక్.

రామ——స్వారస్యం మా చమత్కారంగా తీశావ్ ! యేదీ ముద్దు. (రామప్పంతులు మధురవాణిని ముద్దుబెట్టుకో బోవును.)

మధుర——(చేతులతో అడ్డి ముఖము ఓరజేసుకుని) వేళాపాళా లేదా? లుబ్ధావుధాన్లు పెళ్ళి తప్పించేస్తేగాని నేను ముద్దుబెట్టుకో నివ్వను.

రామ——అంతా సిద్ధవైఁం తరవాత, నా శక్యమా ఆపడానికి? (బలాత్కారంగా ముద్దుబెట్టుకొనును.)

మధుర——సత్తువుందనా మోటతనం?

రామ——నా సత్తువిప్పుడేం జూశావ్ , చిన్నతనంలో ధ్వజస్తంభం దండతో కొడితే గణగణమని గంటలన్నీ ఒక గడియ వాగేవి. నాడు జబ్బు చేసిందగ్గిర్నుంచీ డీలా అయిపోయినాను.

మధుర——యిదా డీలా? నా చెయి చూడండీ యలా కంది పోయిందో అన్నా, మోటతనం!

రామ——చాప చిరిగినా చదరంతని, నీప్రాణానికి యిప్పటి సత్తువే ఉడ్డోలంలా కన పడుతూంది.

మధుర——యీపెళ్ళి మాన్పించకపోతే నేను మీతో మాట్లాడను.

రామ——వెర్రి కుదిరింది, రోకలి తలకి చుట్టమన్నాట్ట! రెండేల్లాయి ఆ ముసలిగాడిదకొడుకు మీద నా లౌక్యప్రజ్ఞంతా వినియోగపర్చి పెళ్ళి సిద్ధంచేసి యిప్పుడెలా తప్పించడం?

మధుర——యేం లౌక్యం చెశారు?

రామ——అలా అడుగు. నా బుద్ధి సత్తువకూడా నీకు తెలుస్తుంది. లుబ్ధావుధాన్లు పరమలోభి. వాడి గుణం యిలావుండబోతుందని పోల్చారేమో అన్నట్టు చిన్నతనంలో వాడికి పేరు పెట్టారు. పెళ్ళాడితే వల్లమాల్నీ ధనం వస్తుందని ఆశపెట్టించాను.

మధుర——యెలాచేశారీ మహాచిత్రం? పెళ్ళైతే ధనం ఖర్చౌతుంది గాని, రావడ మెలాగ?

రామ——లౌక్యమంటే మరేవిఁటనుకున్నావు? అసాధ్యాలు సాధ్యం, సాధ్యాలు అసాధ్యం చెయ్యడమేఁ కదూ? మన సిద్ధాంతిని దువ్వేటప్పటికి వాడేంజేశాడను కున్నావు? లుబ్ధావుధాన్లు జాతకం యగా దిగా చూసి, శీఘ్రంలో వివాహ యోగం వుందన్నాడు, ఆ వివాహంవల్ల ధనయోగ వుందన్నాడు, దాంతో ముసలాడికి డబ్బొస్తుందన్న ఆశ ముందుకి, డబ్బు ఖర్చౌంతుందన్న భయం వెనక్కిలాగడం ఆరంభించింది. యింతట్లో పండా గారిక్కడికొచ్చారు. ఆయన్ని కూడా తయారు చేశాను. లుబావుధాన్లు అనుమానం తీర్చుకుందామని ఆయనకి జాతకం చూపించే సరికి పండాగారు యేమన్నారూ? 'వివాహ ధన యోగాలు జమిలిగావున్నాయి, అయితే మీరు పెదవాళ్ళు, యిప్పుడు మీకు పిల్ల నెవరిస్తారు, పెళ్ళెలా అవుతుంది? యిలాంటి జరగడానికి వీల్లేని మహా యోగాలు జాతకాల్లో పట్టినప్పుడు, గొప్ప మేలుకు బదులుగా గొప్ప కీడు సంభవిస్తుంది. అనగా మీకు మారకమోఁ, ధననష్టమోఁ సంభవిస్తుంది. గ్రహశాంతి చేసి బ్రాహ్మణ భోజనం బాహుళ్యంగా చెయ్యండి, కొంత జబ్బో గిబ్బో చేసి అంతటితో అరిష్టం పోతుంది. మంచి రోజు చూసి సూర్య నమస్కారాలు ఆరంభించండి' అని చెప్పేసరికి అవుధాన్లు గుండె రెండు చెక్కలై వివాహప్రయత్నం ఆరంభించాడు. యిదీ కథ.

మధుర——యేమి కల్పన!

రామ——యింకావుంది యిహను కృష్ణ రాయపురంలో అగ్నిహోత్రావుధాన్లు కూతురు జాతక మెలావుందట? చప్పడానికి అలవి లేదు. అది కాలు పెట్టిన యిల్లు పది యిళ్ళౌతుందట. అది పట్టిందల్లా బంగార మౌతుందట!

మధుర——నిజమేనా లేక అదీ మీ బనాయింపేనా?

రామ——అది మట్టుకు నా బనాయింపు కాదు. అగ్నిహోత్రావుధాన్లే జాతకం అలా బనాయించాడు. మా బ్రాహ్మల్లో యిది పరిపాటే, పెళ్ళిళ్ళలో పంపించేది ఒహ జాతకమూఁ నిజంవుండదు.

మధుర——యేమ్మోసం!

రామ——లౌక్యం, లౌక్యవఁను!

మధుర——రెండింటికీ యేవిఁటో భేదం.

రామ——నమ్మించోట చేస్తే మోసం, నమ్మంచోట చేస్తే లౌక్యవఁను.

మధుర——తాను చేస్తే లౌక్యం, మరోడు చేస్తే మోసం అనరాదా? అబద్ధానికి అర్థవేఁవిటి?

రామ——యావఁన్నావూ? అబద్ధవఁనా? ఉద్యోగధర్మం లౌక్యవృత్తీ అని, అదివకవృత్తి భగవంతుడు కల్పించాడు. ఆ లౌక్యవృత్తి యెటువంటిదీ? నిజాన్ని పోలిన అబద్ధవాఁడి ద్రవ్యా కర్షణ చేసేది. యీ ధర్మ సూక్ష్మాలు నీకెలా తెలుస్తాయి.

మధుర——నాకెలా తెలుస్తాయి నిజవేఁగాని, ద్రవ్యాకర్షణ యలాగ యీ పెళ్ళివల్ల?

రామ——(తనలో) క్రాసెగ్జామినేషను చేస్తూందోయి దీంతస్సా గొయ్యా (పైకి) నీకు మేజువాణి నిర్నయించుకున్నాను కానూ. నీకు పదిరూపాయలసొమ్ము దొరకడం ద్రవ్యాకర్షణ కాదా?

మధుర——యేచిత్రవైఁన మనుష్యులు పంతులు గారూ! (తమలపాకుచుట్టతో కొట్టి) నేను రాబోతానని రెండేళ్ళ కిందటా కలగని, యీ కాబోయే మేజువాణీ బుద్ధిలో వుంచుకుని యీ పెళ్ళి కావడానికి విశ్వప్రయత్నం చేశారూ? ద్రవ్యాకర్షణ యలాగో నాకు బోధపడ్డది. పెళ్ళికూతుర్ని యిలాకా చేసుకుని, దాంద్వారా ముసలాడి మూటా ముల్లా లాగేస్తారు. యంత సత్యకాలపదాన్నయినా ఆ మాత్రం ఊహించుకోగల్ను. లేకపోతే నేయంత బతిమాలుకున్నా యీ పెళ్ళి తప్పించక పోవడవేఁవి? మీ బుద్ధికి అసాధ్యం వుందంటే నే నమ్ముతానా?

రామ——ఆమాట్నిజవేఁగాని, అన్ని పనులూ ద్రవ్యాకర్షణ కోసవేఁ చాస్తాననుకున్నావా యేవిఁటి, ఆ ముసలాణ్ణి కాపాడదావఁనే, యీ పెళ్ళి తలపెట్టాను.

మధుర——'చిత్రం చిత్రం మహాచిత్రం' అని కథుంది, అలా వున్నాయి మీ చర్యలు!

రామ——ఆ కథేదో చెబుదూ, నాక్కథలంటే మా సరదా.

మధుర——పొగటిపూట కథలేవిఁటి. ముందు యీ చిత్రకథేవిఁటో శలవియ్యండి!

రామ——అది చెప్పేది కాదు. చెప్పను.

మధుర——చెప్పకపోతే వొప్పను.

రామ——ఒప్పకేం జెస్తావు?

మధుర——యేం జేస్తానా? యీ జడతో కొడతాను, శాస్త్రంలో కాముకులకు చెప్పిన ఆయుధమిఁది.

రామ——నేం దెబ్బలికి మనిషిని కాను. శాస్త్రం గీస్త్రం వక పక్క నుంచి మోట సరసం మాను. చెప్పమంటే చెబుతాను గాని అలాంటి కబుర్లు నువ్వు వినకూడదు. మరేం లేదు. లుబ్ధావుధాన్లు వెధవకూతురు, మీనాక్షి ప్రవర్తన మంచిది కాదు. నాల్రోజుల కొహమారు అది పీకల మీదికి తెస్తూంటుంది. పోలీసువాళ్ళు బెదిరించి పది డబ్బుల సొమ్ము లాగేస్తుంటారు. డబ్బు ఖర్చంటే ముసలాడికి, ప్రాణ పోకట. సంసారం కూడా మీనాక్షి దూబర చేస్తూందంటాడు. పెళ్ళయితే దాని ఆటకడుతుంది.

మధుర——మీనాక్షి ప్రవర్తన బాగుంది కాదంటూ మీరే చెప్పాలీ? మీరు కంట పడ్డ తరవాత యే ఆడదాని ప్రవర్తన తిన్నగా వుంటుంది?

రామ——అదుగో చూశావా? అలా అంటావనే కదూ చప్పనన్నాను.

మధుర——యీ చిక్కులు నాకేం తెలియవు. పెళ్ళి మానిపించెయ్యండి.

రామ——యీ పెళ్ళిలోమేజువాణీ పెట్టి పదిరాళ్ళిప్పిస్తాను. మాటాడ కూరుకో.

మధుర——(ముక్కు మీద వేలుంచుకొని) లుబ్ధావుధాన్లు యదట నేను మేజువాణీ ఆఁ!

రామ——పేరు వాడుగాని, పెద్దన్నేనే కదూ?

[హేడ్ కనిస్టేబ్ చుట్ట కాలుస్తూ ప్రవేశించి కుర్చీమీద కూర్చొనును.]

హెడ్ ——రామప్పంతులూ! యినస్పెక్టరికే టోపీ వేశావటే?

రామ——(హెడ్ కనిస్టేబు చెవిలో) గారూ గారూ అనవయ్యా.

హెడ్ ——యెప్పుడూలేంది గారేవిఁటి, గీరేవిఁటి, చింత గారు?

రామ——ఆడవాళ్ళున్న చోటికి తోసుకు రావడవేఁనా, అన్నా!

హెడ్ ——ఆడవాళ్ళంటున్నావు, నువ్వు కూడా అందులోనె జమాయేవిఁటి? అహ! హ!

రామ——హాస్యానికి వేళాపాళా వుండాలి.

హెడ్ ——నేను హాస్యంకొసం రాలెదు యినస్పెక్టరు పెరు చెప్పి రావిఁనాయడి దగ్గిర పాతిక రూపాయల్లాగావట, యిలా యందరి దగ్గిర లాగాడో రామప్పంతుల్ని నిల్చున్న పొట్లాన్ని పిలకట్టుకు యీడ్చుకురా అని నాతో ఖచితంగా చెప్పి యినస్పెక్టరు పొలెం వెళ్ళిపోయినాడు.

రామ——చిన్నప్పుడు ఒక్క బడ్లో చదువుకున్నాం యినస్పెక్టరూ నేనూను. అంచాత అతని పిలక నేనూ, నా పిలక అతనూ లాగినా ఫర్వాలేదు. రావిఁనాయడి మాట మాత్రం శుద్ధాబద్ధం. మీరు ముందు పదండి, గుఱ్ఱం కట్టించుకుని స్టేషను దగ్గిర కలుస్తాను.

హెడ్ ——నే నెలా వస్తాను నీతోటి నాకు వల్లమాల్నపనుంది, ఒక కనిష్టీబుని నీతో పంపిస్తాను.

రామ——(హెడ్ చెవులో) నా యింట్లో మాత్రం నకార ప్రయోగం చెయ్యకు, నీకు పుణ్యవుంటుంది.

హెడ్ ——అదా నీ ఘోష! అలాక్కానియి, (నిష్క్రమించును)

రామ——(తనలో) అదుగో మళ్ళీ ఏకవచనవేఁ కూస్తాడు! (పైకి) యవడ్రా అక్కడ.

నౌఖరు——(ప్రవేశించును) సిత్తం బాబు.

రామ——గుర్రం కట్టమను.

నౌఖరు——సిత్తం బాబు, (నిష్క్రమించును)

రామ——చూశావూ మధురవాణీ నేన్నిలబడ్డచోట రూపాయలు గలగల్లాలతాయి, యీ యినస్పెక్టరుగాడికి, యీ తాలూకాకి వచ్చింతరువాత అయిదారు వేలు యిప్పించాను. వీధి తలుపు వేసుకుని సంగీత సాధకం చేసుకో, విద్య వంటి వస్తువు లేదు. (గుమ్మందాటి నాలుగడుగులు వెళ్ళి తిరిగి వచ్చి) అప్పుడే వీణ తీశావు? యీ వూళ్ళో మా దుర్మార్గులున్నారు నాస్నేహితులవఁనీ, బంధువులవఁనీ పేరు పెట్టుకొస్తారు, రానీకుమా (తలుపుపైనించి వేసి) గడియ వేసుకో. (నిష్క్రమించును)

౨-వ స్థలము, రామప్పంతులు యింట్లో పడకగది.

[మధురవాణి తివాసీమీద కూచుని వీణ వాయించుచుండును వాయిద్యం ముగించి]

మధుర——విద్య వంటి వస్తువ లేదు, నిజమే ——ఒక్కటితప్ప ——అదేవిఁటి? విత్తం. డబ్బు తేని విద్య దారిద్ర్య హేతువ. యీ వూళ్ళో నారదుడు వచ్చి పాడితే నాలుగు దమ్మిడీలివ్వరు.

గనక యీ విణ యిటుపెడదాం. హెడ్డు కనిష్టేబు సౌంజ్ఞ చెసి వెళ్ళాడు. అతడు యిచ్చేది చచ్చేదీ లేదు గాని, జట్టీ లేవైఁనావస్తే ఓ హెడ్డు కాస్తాడు.

(వీధి తలుపు తట్టబడును.)

వచ్చాడు కాబోలు. (తలుపు దగ్గిరకి వక్కి) యవరు మీరు? బంధువులా? (తలుపవతల కరటక శాస్త్రుల్లు, కన్యవేషంతో శిష్యుడున్నూ.)

కరట——ఆపద కడ్డం బడ్డవారే బంధువులు. మేమ్మీకు బంధువులం కావుఁగాని, మీరు మాకు బంధువులు కాగల్రు.

మధుర——నాస్తులా?

కరట——(తనలో) ఈ కంఠం విన్నట్టుంది. (పైకి) నాస్తం కట్టడానికే వచ్చాం.

మధుర——దేంతో కడతారు?

కరట——(తనలో) ఈ వేశ్య మధురవాణి కాదుగద? కంఠాన్ని పోలిన కంఠం వుండ కూడదా? (పైకి) నాస్తం కట్టడానికల్లా వున్నది వక్కటే గదా టంకం?

మధుర——యేవిఁటో ఆ టంకం?

కరట——బంగారం!

మధుర——మాపంతులుగారికి మీరు నాస్తులూ, బంధువులూ కూడా కాకపోతే తలుపు తియ్యొచ్చును. (తలుపు తియ్యును)

కరట——(తనలో) అరే! మధురవాణే!

మధుర——(ముక్కు మీద వేలుంచుకొని) చిత్రం!

కరట——యేమిటి చిత్రం?

మధుర——యీ వేషం?

కరట——ఉదరనిమిత్తం బహుకృతవేషం యిది దేవుఁడిచ్చిన వేషవేఁను.

మధుర——నా దగిరేనా మర్మం? యీ పిల్లెవరో?

కరట——నా కొమార్త.

మధుర——నాటకవఁల్లా చెడి పొగటి వేషాల్లో దిగిందా? పెట్టి పుట్టారుగదా యేల యీ అవస్థ?

కరట——నీ దయవల్ల దేవుడిచ్చిన స్తితికేం లోపం రాలేదు. నిన్ను చూదావఁని వచ్చాను.

మధుర——యిన్నాళ్ళకైనా యీ దీనురాలు మీకు జ్ఞాపకం రావడం అదెంత గాదు?

కరట——నీలాంటి మనిషి మళ్ళీవుందా? నిన్ను చూడ్డం బ్రహ్మానందం కాదా? నీదగ్గిరకి రావడం చేదనా యిన్నాళ్ళూ రాలేదనుకున్నావు? డిప్టీ కలక్టరుగారి కుమారరత్నంగారు నిన్ను చేపట్టారని తండ్రికి తెలిసింతరువాత, నేనుగానీ నీ యింటికి వస్తే పీక ఉత్తరించేస్తాడేమో అనే భయం చేత కొంచం యడబెట్టి యితడికి యెప్పుడు బదిలీ అవుతుంది, మా మధురవాణ్ణి యెప్పుడు చూస్తాను అని దేవుఁణ్ణి సదా ప్రార్ధిస్తూ వుంటిని. నువ్విక్కడెన్నాళ్ళాయి వున్నావు?

మధుర——డిప్టీకలక్టరు గారి కుమారరత్నం గార్ని, తండ్రి చదువు పేరు పెట్టి చన్నపట్నం తగిలిన రెండు నెల్లదాకా ఆయన నాస్తుడు గిరీశంగారి ద్వారా డబ్బు పంపించాడు. ఆ తరువాత మొన్నటిదాకా గిరీశం గారు నన్ను వుంచారు గాని, డబ్బుకి యటామటీగా వుండేది. నా యింటికి వచ్చిన వాడల్లా తన కొడుక్కి దోస్తీ అయివుంటాడని డిప్టీ కలక్టరు అనుమానిస్తాడేమో అని పేరుగల వాడెవడూ నా యింటికి రావడం మానేశాడు. సంజీవరావుగారి అల్లరి కొంచం మరుపొచ్చిందాకా పైనుందావఁని యీ వూరొచ్చాను.

కరట——(ముక్కు మీద వేలుంచుకొని) గిరీశం నిన్నుంచుకున్నాడా? మా మేనల్లుడికి చదువు చెప్పడానిక్కుదురుకుని మావాళ్ళింట్లో చేరాడు. వాడికి పెందరాళే ఉద్వాసన చప్పాలి.

మధుర——(ముక్కు మీద వేలుంచుకొని) నాదగ్గిరకు వచ్చినవాడల్లా చెడిపోయినాడో? నా దగ్గిరకు మీరు రాకుండా అవరోధం కలిగిందని యిప్పుడే డిప్టీ కలక్టరుగార్ని తిట్టారే. ఆయన కంటే మీ న్యాయం యేం బాగావుంది? నా దగ్గిరకు వచ్చినందుకు, మీ భార్యాగారు ముందు మిమ్మల్ని మెడబట్టుకుని యింట్లోంచి తరవ్వఁలిసింది. తనకి రొట్టా, ఒహడికి ముక్కా్నా?

కరట——క్రియలలో అంతవరకు జరక్కపోయినా మాటల్లో ఆ మర్యాద ఆమేషా నాకు జరుగుతూనే వున్నది.

మధుర——(చిరునవ్వుతో) యీ యిల్లాలు మాపంతులు కంటబడితే యీవిడ గుట్టు బట్ట బయలౌతుంది.

కరట——యిల్లాలనెస్తున్నావేఁం అప్పుడెను? కన్నెపిల్ల దిన్ని పెండ్లిచెయడానికె, ని దగ్గిరికి తీసుకొచ్చాను.

మధుర——మాపంతులుకేనా పెళ్ళి?

కరట——'ఏకనారీ సుందరీనాదరీవా,' అన్నాడు. త్రిలోకసుందరివి నువ్వు దొరికింతరవాత నీ పంతులుగారికి యింకా పెళ్ళెందుకు?

మధుర——ఐతే మరెవరికి పెళ్ళి చెయ్యం? నాకా యేవిఁటి? అలాగైతే, సైయేఁ! మొగ వేషం వేసుకొని, పెళ్ళిపీటల మీద కూర్చుంటాను. యిలాంటి పెళ్ళాం దొరకడవేఁలాగ? జగత్ప్రసిద్ధులైన కరటక శాస్తుల్లు గారి అల్లుణ్ణి కావడం యెలాగ? దివ్య సుందర విగ్రహవఁని పొగడగానే నా బుజాలు పొంగుతాయనుకున్నారు కాబోలు? యీ పిల్లదగ్గిర నాబోట్లు దివిఁటీ ముందర దీపాలు. ఆడది మెచ్చిందే అందం! మొగాడి కన్ను మసక. మీకేం తెలుసును? మరి నా పెళ్ళాన్ని నాకిచ్చేసి మీతోవని మీరు వెళ్ళండి. (శిష్యుడి చెయ్యి పట్టి లాగును.)

శిష్యుడు——చూశావురా నాన్నా యలా పట్టుకుందో?

మధుర——(ఆచుకోలేకుండా నవ్వుతూ) శాబాషు! యిదేనా పెద్దమనిషి తరహా! యిరుగు పొరుగమ్మ లేవఁంటారో మొగుడు పిలిస్తే వెళ్ళకుంటేను?

శిష్యుడు——కొడ్తుంది కాబోలా నాన్నా, యింటి కెళ్ళిపోదాం, రా!

మధుర——యేం నంగనాచివే? తరవాత పెళ్ళిచేసుకుంటాను. అందాకా ముద్దియ్యి (ముద్దెట్టుకొనును)

కరట——నేరని పిల్లని చడగొడుతున్నావు.

మధుర——నాలాంటి వాళ్ళకి నూరుమందికి నేర్పి చెడగొట్టగలడు. యవరి శిష్యుడు? యీ కన్నెపిల్ల నోరు కొంచం చుట్టవాసన కొడుతూంది!

కరట——అంచాతే కాబోలు డబ్బీలో చుట్టలు తరచు మాయవౌఁతుంటాయి. మధురవాణీ! దేవుఁణ్ణాకు నిన్ను చూపించాడు. పంతుల్లేని సమయం కనిపెట్టివచ్చాను మళ్ళీ అతడొచ్చేలోగా నా మాటలు నాలుగూ విని మాకు వొచ్చిన చిక్కు తప్పించు.

మధుర——మీ కొచ్చిన చిక్కేఁవిఁటి? నేం చెయ్యగల్గిన సహాయ వేఁవిఁటి?

కరట——చిక్కన్నా చిక్కు కాదు. విను, యీ వూళ్ళో గిరిశం పెత్తల్లికొడుకు లుబ్ధావుధాన్లని ముసలాడున్నాడు వాడికి మా మేన గోడల్నివ్వడానికి మా బావ నిశ్చయించాడు. యీ సంబంధం చేస్తే నా చెల్లెలు నూతులో పడతానని వొట్టేసుకుంది. యేం వుపాయం చాస్తావో దాని ప్రాణం కాపాడాలి.

మధుర——యీ పిల్లని అంతకి తక్కువ సొమ్ముకి అమ్మితే, లుబ్ధావుధాన్లు చంకలు గుద్దుకుని చేసుకుంటాడు. అతనిదాకా యెందుకు నేనే కొనుక్కుంటాను.

కరట——చూపితే అందుకు పోయేదానికి నీకు మిక్కిలి చెప్పాలా యేవిఁటి?

మధుర——యిదివరకి నిర్ణయవైఁన సమ్మంధం యేమ్మిష పెట్టి తప్పించడం?

కరట——నీబుద్ధి కసాధ్యం వుందా? డబ్బుకసాధ్యం వుఁందా?

మధుర——బుద్ధికి అంతా అసాధ్యవేఁగాని డబ్బుకి యక్కడా అసాధ్యం లేదు. యీ పెళ్ళిలో మా పంతులుకో పదిరాళ్ళు దొరుకుతా యనుకుంటున్నాడే?

కరట——నా సంబంధం చేసుకుంటే నేను యిరవై రాపాషాణాలు యిస్తాను.

మధుర——సరే. గాని నాటకంలో యంతహాస్యవైఁనా చెల్లుతుంది. నటనలోకి హాస్యం తెస్తే యేవిఁ మూడుతుందో ఆలోచించారా?

కరట——మధ్య నీకొచ్చిన ఘర్వాయేవిఁటి? నాకొచ్చిన ఘర్వా యేవిఁటి? యీ కత్తెర మీసం, కత్తెర గెడ్డం కడిగేసుకుని నా తోవని నే వెళతాను. యీ కోక నీ దగ్గిర పారేసి మా శిష్యుడు వెళతాడు. ఆ తరవాత యిదేవిఁటమ్మా యీ చిత్రవఁని నువ్వూ నలుగురమ్మలక్కలతో పాటు ఆశ్చర్యపడుదువు గాని. మీ పంతులుతో సిఫార్సు చేసి యీ మంత్రం యలా సాగిస్తావో గట్టి ఆలోచనచెయ్యి.

మధుర——మా పంతులు వక్కడివల్లా యీ పని కానేరదు.

కరట——మరియింకా యవరి కాళ్ళు పట్టుకోవాలో చెప్పు?

మధుర——మా పంతులుతో మాట్లాడ్డం ఐన తరవాత అవుధాన్లు కూతురు మా నేస్తం మీనాక్షిని తండ్రికి తెలియకుండా చూసి, ఓ రెండు పెద్ద కాసులు యిస్తానని చెప్పండి. ఆపైని సిద్ధాంతిని చూసి అతనికీ అలాగే ఆశపెట్టండి. యీ పనికి సిద్ధాంతే కీలకం. నేను తెర వెనకనుంచి సమయోచితంగా హంగు చాస్తాను.

కరట——నీ మాట వేరే నే చెప్పాలా? నిన్ను సంతోషపెట్టడం నాకు విధి.

మధుర——ఆ మాట మిరు శలవివ్వడం నాకు విచారంగా వుంది. వృత్తిచేత వెస్యని గనక చెయ్యవలసిన చోట్ల ద్రవ్యాకర్షణ చేస్తాను గాని, మధురవాణికి దయా దాక్షిణ్యాలు సున్న అని తలచారా? మీ తోడబుట్టుకి ప్రమాదం వచ్చినప్పుడు నేను డబ్బుకి ఆశిస్తానా? యటుంచి యెటొొచ్చినా కాపాడతాడు. హెడ్డు కనిష్టేబుకు మాత్రం కొంత నిజం చెపుదాం. అతగాడు యిప్పుడే వస్తాడు మాట్లాడతాను. మీరు యిక్కడ కూచోండి.

కరట——స్వాధీనుడేనా? కొంప ముంచడుగద?

మధుర——గులాం. (నిష్క్రమించును)

కరట——కూచుందాం రా.

శిష్యుడు——నా పేరేవిఁటండోయి?

కరట——కొంప ముంచుతావు కాబోలు! సుబ్బి!సుబ్బి! మధురవాణ్ణి చూడగానే మతి పోయిందా యెవిఁటి?

శిష్యుడు——దాని నవ్వు పట్టుబడాలని నిదానిస్తున్నాను.

కరట——సబ్బు అన్న మాట జ్ఞాపకం వుంచుకుంటే సుబ్బి అనే పేరు జ్ఞాపకం వుంటుంది.

[రామప్పంతులు గుర్రం దూరాన్న దిగి నడిచివచ్చి]

రామ——(కరటకశాస్త్రితో మెల్లిగా) లోపలికెవరైనా వెళ్ళారా?

కరట——(గట్టిగా) యెవరో యిద్దరు ముగ్గురొచ్చారుగాని మీ యిల్లాలు గారొచ్చి పైకి పొమ్మని గెంటేశారు.

రామ——మీరెవరు? యెందుకొొచ్చారు?

కరట——మాది కృష్ణాతీరం. నాపేరు గుంటూరు శాస్తుల్లంటారు. తమదగ్గిర రాచకార్యవుండి వచ్చానండి.

వీధిలో నుంచి జవాను ——"యినస్పెక్టరుగారు నే వచ్చిందాకా మర్రిచెట్టుకింద గుర్రాన్ని నిలబెట్టుంచుతావఁన్నారు. రూపాయలు వేగం యివ్వండి."

[మధురవాణి ప్రవేశించును]

రామ——యవరు వొచ్చారట?

మధుర——యవరొస్తారు? మీ నాస్తులట! తగిలాను.

రామ——(మధురవాణితో) యేదీ మొన్న నీకిచ్చిన రూపాయలు? సాయంత్రం మళ్ళీ ఫిరాయిస్తాను. యీ సైతాను ప్రాణం తింటున్నాడు.

మధుర——మీరిచ్చిన రూపాయలు పట్నం తోలేశాను. నేను డబ్బిక్కడ దాచుకుంటే మా తల్లక్కడ కాలక్షేపం చెయ్యడవెఁలాగ?

రామ——వొట్టబద్ధాలు!

మధుర——(తాళముల గుత్తి మొలలోనుంచి తీసి రామప్పంతులు మీద విసిరి) చూసుకోండి.

రామ——(బుజం తడువుఁకుంటూ) దురహంకారం కూడదు! విసిరికొడితే దెబ్బ తగల్దను కున్నావా యేవిఁటి?

మధుర——దుష్టమాటలనగా తగిల్తే తప్పా?

జవాను——యేవఁయ్యోయి. పోయి, రూపాయి లిచ్చావు కావని యినస్పెక్టరు గారితో చెబుదునా?

మధుర——(మెడలో నాను తీసి) యిది తాకట్టువుంచి కావలసిన సొమ్ము తెచ్చుకొండి.

రామ——(తనలో) ఆహా! యేమి యోగ్యమైన మనిషి! లేనిపోని అనుమానాలు పడకూడదు!

కరట——పంతులుగారూ యెన్ని రూపాయలు కావాలండీ?

రామ——పాతిక.

కరట——నే దాఖల్చేస్తాను (జవానుకు యిచ్చును)

రామ——ధనజాతకానికి డబ్బలా వస్తూవుంటుంది. యేవిఁటి మీ రాచకార్యం?

కరట——యిది నా పిల్లండి. దీనికి వివాహం చేయించి ఆ సుకృతం తమరు కట్టుకోవాలి.

రామ——వివాహం చేయించడానికి నేను వైదీకిని కాను, నాకు మంత్రాలు రావే? (చుట్ట జేబులోంచి తీసి కొన కొరకి) యేవఁంటావు మధురవాణీ? అగ్గిపుల్ల.

మధుర——(అగ్గిపుల్ల అందిస్తూ పంతులు నుంచి శిష్యుడి వేపూ, శిష్యుడి నుంచి పంతులు వేపూ కోపముతో చూసును.)

కరట——మంత్రమన్నప్పుడు వైదీకపవాడిదేం మంత్రవఁండి? యీ రోజుల్లో వైదీక మ్మంత్రాల మహిమ పోయిందండి. మంత్రవంటే నియ్యోగప్రభువుదే మంత్రం! తమవంటి ప్రయోజకులకు మంత్రం మాటాడుతుందండి.

రామ——మధురం! యేవఁంటావు? యీ పిల్ల న్నే పెళ్ళిచేసుకుందునా?

మధుర——(రామప్పంతులు వేపూ, శిష్యుడి వేపూ చురచురా చూసి నిష్క్రమించును)

రామ——సొగసుకత్తెలకు అలకకూడా అదో శృంగారం సుమండీ, శాస్తుల్లు గారూ!

కరట——వైదీకపాళ్ళం మాకా శృంగారాలు యలా అనుభవవౌఁతాయండి? మా యిల్లాళ్లక్కోపం వస్తె చీపురుగట్టలు యెగురుతాయండి. సరసవఁన్నది పుస్తకాల్లో చదవడవేఁగాని మాకు అనుభవవేద్యం కాదండి. శ్రీకృష్ణమూర్తి వారు రాధికతో శలవిస్తున్నారు, ఓ రాధికా నీ కోపం తీర్చుకోవాలన్నష్షాయనా 'ఘటయభుజ బంధనం రచయరద ఖండనం, యేనవాభవతి సుఖజాలం' అనగా యేవఁంచున్నాడంటే కవీశ్వరుడు, చేతుల్తోటి ఉక్కిరి బిక్కిరి అయ్యేటట్టుగా కౌగలించుకో, మరిన్నీ పెదివఁలురక్తాలొచ్చేట్టు కొరికెయ్యి, అంఘున్నాడు.

రామ——(మధురవాణి వెళ్ళిన గుమ్మము వేపు చూసి) ఉప్పులేకనే ముప్పందుం. మధురవాణికి మాత్రం ఈ వెర్రి మొర్రి కవిత్వాలు చెప్పకండి. నా లాంటి మృదువర్లు ఇటువంటి మోటసరసం సహించరు.

కరట——ఆమె మీ భార్యా కారండీ? సంసారి కన్నా మర్యాదగా వుంది యీ వేశ్య! మీది యేవఁదృష్టం.

రామ——యెంపిక. యెంపికలో వుందండి. మీ రాచకార్యం చెప్పారు కారు.

కరట——లుబ్ధావుధాన్లుగారికీ తమకీ చాలాస్నేహవఁని విన్నాను. ఆయన తమ మాట అడుగు దాటరట?

రామ——ఆ గాడిదకొడుక్కి ఒకరితో స్నేహం యేమిటండీ? వాడి ప్రాణానికీ డబ్బుకీ లంకె. డబ్బుకీ వాడికే స్నేహంగాని మరి యవరితోనూ స్నేహం లేదు. అయితే వాడికి వ్యవహారజ్ఞానం లేకపోవడం చాతా, కోర్టంటే భయం చాతా, నా సలహాలేక బతకలేడు. వాడే అన్నమాటేవిఁటి, యీ తాలూకాలో సివిలు మేజిస్ట్రేట్లు యెక్కడొచ్చినా రామప్పంతులు పప్పులేని పులగం వుండదు.

కరట——ఆ మాటవినె తాము నియ్యోగ ప్రభువులు, మంత్రబలం చాత చక్రం అడ్డేస్తారని తమర్ని వెతుక్కొచ్చాను. మా పింతల్లికొడుకు బియ్యే బియ్యేల్ పాసయినాడండి. డిప్టీకలక్టరీ చేస్తున్నాడు. బంధువులకి అతనివల్ల గడ్డిపరకంత సాయం లేదుగదా? మీది మిక్కిలి కూరానారా యవళ్ళయినా గృహస్థులు గృహస్థు మర్యాదకి పంపించి, తల్లయినా పెళ్ళాం అయినా అవి పుచ్చుకుంటే, తిరగ గొట్టిందాకా అభోజనం కూచుంటాడు! పెట్టడానికి పుచ్చుకోడానికీ నియ్యోగ ప్రభువులు, తమకి చెల్లింది కాని మా వాళ్ళ ఉద్యోగాలు మంటిగడ్డ ఉద్యోగాలండి. "ఇయ్యా ఇప్పించంగల అయ్యలకే కాని మీసమన్యులకేలా రొయ్యకి లేవా బారెడు" అని కవీశ్వరుడన్నాడు .

రామ——యీ యింగిలీషు చదువులు లావైన కొద్దీ వైదీకులే అన్నమాటేవిటి అడ్డవైఽన జాతుల వాళ్ళకీ ఉద్యోగాలవుతున్నాయి గాని యంత చదువుకున్నా మీ వైదీకప్పంతుళ్ళవారికి మా చాకచక్యాలబ్బుతాయండీ. మా లౌక్యం మాతో స్వతహాగా పుట్టినది. మీరు తెచ్చిపెట్టుకున్నది. యెరువు సరుకు యెరువు సరుకే. విన్నారా? మీ వాళ్ళు లంచాలు పుచ్చుకోడం చాతకాక, పతివ్రతలమని వేషం వేస్తారు.

కరట——అదే పతకవైఽతే అది అమ్ముకు బతకనాఽ అన్నట్టు మా వాళ్ళకే చాతయితే నాకు యీ అవస్థేవఽండీ? మావాడు పది మంది పార్టీలతో చెబితే పదిరాళ్ళ సొమ్ము దొరుకును. యీ చిక్కులు లేకపోవును.

రామ——యెవిఽటా చిక్కులు?

కరట——రుణబాధ చాలా లావుగా వుందండి. రేపటి పున్నంలోగా ఒక దస్తావేజు తాలూకు రూపాయలు చెల్లక పోతే దావా పడిపోతుందండి. యీ పిల్లని నల్లబిల్లిలో వెంకటదీక్షితులుగారికి పదహారు వందలకి అమ్మ నిశ్చయించుకొని తీరా వచ్చేసరికి యిప్పట్లో రూపాయలివ్వలేం, పెళ్ళయిన నెల రోజుల్లో యిస్తావన్నారండి. అందుచేత అది వదులుకొని లుబ్ధావుధాన్లుగారు వివాహ ప్రయత్నంలో వున్నారని విని తమ దర్శనానికి వచ్చానండి. యిదిగాని తాము సమకూరుస్తే పది వరహాల సొమ్ము దాఖలు చేసుకుంటాను.

రామ——నేను నలభై యాభై రూపాయల వ్యవహారాల్లో జొరబడే వాణ్ణి కాను.

కరట——తాము చేసే సదుపాయాన్ని బట్టి యంతయినా దాఖలు చేసేవాణ్ణేనండి. నా రుణాలు పదహారు వందలుంటాయండి. ఆ పైని యేవొచ్చినా తాము దాఖలు చేసుకొండి.

రామ——'ఐతే, గియ్తే' బేరాలు మాకవసరం లేదు. అగ్నిహోత్రావుధాన్లకి పద్దెనిమిది వందలిస్తున్నాడు గదా, అందుకు సగానికి సగం తగ్గితేనేగాని అవుధాన్లు ఆ సంబంధం మాని మీ సంబంధం చేసుకోడు. అందులో మీ రుణాలు తీరే దేవిఽటి నాకిచ్చేదేవిఽటి?

యెవైఁతేనేవిఁ? ఆ వ్యవహారం యలాగా మించి పోయింది. పది రొజులకిందటొస్తె ఫొక్తుపరుస్తును. ఆ సంబంధం భోగట్టా మొదట నేనే తెచ్చాను. నా చేతుల్లోంచి ఆ వ్యవహారం పోలిశెట్టి లాగేశాడు. కృత్యాద్యవస్థ మీద మధురవాణి మేజువాణీకి వాణ్ణొప్పించే సరికి నా తాతలు దిగొచ్చారు. మరివక ఉపాయం చెబుతాను వినండి. మీకు మైనరు కొమాళ్ళున్నారా?

కరట——చిన్నవాడ్కి మయినారిటీ దాటి మూడేళ్ళయిందండి.

రామ——అయితే యిహలేందేవిఁటి? ఆ కుఱ్ఱవాడు మయినరని వాదిద్దాం.

కరట——సాక్ష్యం యలా వొస్తుందండి?

రామ——ఓ హో హో! మీకు యేమీ తెలియదే! యిలాంటి వ్యవహారాలు నా తలమీద యెన్ని వెంట్రుకలున్నాయో అన్ని మోసేశాం విన్నారా? ఉర్లాం బసవరాజుగారి సంభావన్ల రేటే సాక్ష్యాలక్కూడా గేజటార్డర్ చేశాం. కుండనాలు వేసుకున్న వారికి ఓ రూపాయి జాఫా.

కరట——జాతకం వుంది గదా యేం సాధనం?

రామ——కాకితవైఁతే అగ్గిపుల్లతో ఫైసల్ ! తాటాకైతే నీళ్ళపొయ్యి! కొత్త జాతకం బనాయించడం అయిదు నిమిషాల పని. మా సిద్ధాంతి మట్టుకు నాలుక్కాలాలు చల్లగా వుండాలి. నా దగ్గిర పాత తాటాకులు అలేఖాలు అటకనిండా వున్నాయి. ముప్పైయేళ్ళనాటి కాకితాలున్నాయి. రకరకాలు సిరాలున్నాయి. ఒక నూఱ్రూపాయలు నాకు ఫీజు కింద యిచ్చి ఖర్చులు పెట్టుకొండి. గ్రంథం నడిపిస్తాను.

కరట——దారి ఖర్చుకోసం తెచ్చిన రూపాయలు మీకు దాఖలుచేసాను. మరి బుఱ్ఱ గొరిగించుకుందావఁంటే దమ్మిడీ లేదు. కోర్టంట తిరగడానికయినా చేతిలో ఓడబ్బు సొమ్ముండాలిగదా? యిదొహర్తె టొంపలా నాతోవుంటే యలాగండి కోర్టంట తిరగడం? తమ లౌక్యానికి అసాధ్యవఁన్నది వుంటుందంటే నే నమ్మ జాలను. యలాగయినా కుదిర్న సంబంధం తిప్పించి, మా సంబంధం కుదిర్చి నాకు యిచ్చే సొమ్ములో పదోవంతు తాము అంగీకరించి మిగిలింది నాకు దయ చెయ్యండి. దీన్ని మొగుడింట అప్పజెప్పి ఆ పైన యీ గ్రంథం యేదో కొసచూసిందాకా తమర్ని అంటగాగి వుంటాను.

రామ——పదోవంతు పనికిరాదు. మా బేరం యెప్పుడూ సగానికి సగం

కరట——సంగోరు మీకిస్తే మరి నేను రుణాలేం తీర్చుకోను?

రామ——రుణాల్తీర్చుకొ అఖర్లేకుండా గ్రంథం జరిగిస్తాం కదూ? అప్పుడె మి చెతులొ రూపాయలు పడడానికి సిద్ధంగా వున్నట్లు మాట్లాడతారేవిఁటి? నేను యంత శ్రమబడ్డ పైని పతకం తిరగాలి? అది ఆలోచించారా?

కరట——తాము అలా అంటే నేనేం మనివి చెయ్యనండి? రక్తం మాంసం అమ్ముకుంటున్నప్పుడు ఆ కానికూడయినా సంతుష్టిగా దొరకడం న్యాయంగదండీ? వ్యవహారాల తొౘ్రుబాటు చాతనూ పిల్ల కట్టు దప్పివుండడం చాతనూ, తొందరబడుతున్నానుగానండి, కొంచం వ్యవధివుంటే రెండు వేలకి పైగా అమ్ముకుందునండి. రామ——అయితే గియితేలు' అనుకున్న లాభం లేదని చెప్పానుకానా? ఐదో వంతుకు 'ఏవఁంటారు?

కరట——యీపాపపు సొమ్ముకే తమరు ఆశించాలా అండి?

రామ——పాపపు సొమ్ము మాదగ్గిరకి రాగానే పవిత్రవైఁపోతుంది. ఒహాళ్ళ కివ్వడం కోసవేఁగాని నాక్కావాలా యేవిఁటి?

కరట——ఐతే కానియ్యండి.

రామ——యిక నా ప్రయోజకత్వం చూడండి. మధురం! మధురం! కాకితం, కలం, సిరాబుడ్డి తీసుకురా. మామోలు సిరాబుడ్డి కాక గూట్లోది పెద్ద సిరా బుడ్డి తే.

మధుర——(అవతలనుంచి) నాకంటె మధురం కంటబడ్డ తరవాత నేనెందుకు?

రామ——ఆడవాళ్ళకి అనుమానం లావండి. వింటున్నారా? అదో ముచ్చట!

కరట——కేవలం వజ్రాన్ని సంపాదించారు!

రామ——వజ్రవేఁ గానండి, పట్టవాసపు అలవాటుచాత పదిమందితో మాట్లాడితే గాని దానికి వూసుబోదు.

కరట——ఆమాత్రం స్వేచ్ఛ యివ్వడవేఁ మంచిదండి ఆడదాన్నట్టే రొకాయించకూడదండి?

రామ——రొకాయిస్తే యేం జేస్తుందేవిఁటి?

కరట——యిలాంటి మానంగల మనిషైతే నూతులో గోతులో పడుతుందండి.

రామ——అలాగనా అండి?

కరట——అందుకు సందెహమెమిటండి? నాజూకైన మనస్సుగల స్త్రిని మల్లెపువ్వు లాగ వాడుకోవాలండి.

రామ——ఆ నాజూకులూ గీజుకులూ మీకేం తెలుసునండి?

కరట——పుస్తకాల్లో చదువుకున్న ముక్కలు. నాయకుడు నిరాకరిస్తే నాయిక వొచ్చిన్నీ యేవే, ఉద్యానాల్లో వుండుకున్నటువంటి లతలతో వురిపోసుకుంచుందండి. మహాకవుల నాటకాల్లో ఆష్లాగే జరిగినట్లు రాశారండి.

రామ——మరెవళ్ళతో మాట్లాడినా తప్పులేదు గాని, హెడ్డుకనిష్టీబు మాత్రం మాట్లాడవద్దని బుద్ధి చప్పండి. మీరు తండ్రిలాంటి వారుగదా?

కరట——ప్పు! అంత అదృష్టవాఁ అంటి! అట్లాంటి పిల్లే నాకువుంటే, మూడు నాలుగు వేలకమ్ముకుని రుణాలూ పణాలూ లేకుండా కాలక్షేపం చేసివుందును. దీన్నయినా నాలుగు దిక్కులా అమ్మజూపితే రెండు మూడు వేలు యిదివరకే చేతులో పడివుండునండి. మేనరికం చెయ్యాలని దీంతల్లి భీష్మించుక్కూచోబట్టి యీ దురవస్థ మాకొచ్చింది. అంచాతనే యింట్లో చప్పకుండా యీ పిల్లని వెంటతీసుకొచ్చి యీ దేశంలో పెళ్ళికి చూపుతున్నాను.

రామ——నా సహాయ లోపం వుండబోదు!

కరట——ఐతే కార్యవఁయిందే!

రామ——యేదీ పిల్లా యిలారా, చెయి చూపించూ!

(శిష్యుడు భయం నటించి వెనక్కి తక్కును)

కరట——చూపించమ్మా, భయంలెచ్చూపించు (కరటకశాస్తుల్లు శిష్యుణ్ణి రామప్పంతులు దగ్గిరికి తోయును. రామప్పంతులు చెయ్యి పట్టుకుని అరిచెయ్యి చూచుచుండును. శిష్యుడు చెయ్యిలాగుకొంటూన్నట్టు నటించును. మధురవాణి సిరాబుడ్డీ, కలం, కాకితం పట్టుకుని రామప్పంతులు వెనక నిలుచుండును.)

రామ——ఆహా! యెం ధనరేఖా! సంతానయోగ్యత బాగావుంది.

మధుర——మీరు చేపట్టింతరువాత, అందుకు లోపం వుంటుందా?

(సిరాబుడ్డిలోని సిరా రామప్పంతులు ముఖం మీద పోసి ఛర్రున వెళ్ళిపోవును.)

౩-వ స్థలము, కృష్ణారాయపురం అగ్రహారంలో అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారి యిల్లు.

[వీధిగుమ్మం యదట గిరీశంనిలిచి సన్ననిగొంతుకతో పాడును.]

"కాముని విరిశరములబారికి నే,
నేమని సహింతునే, చెలి, యేమని సహింతునే?"

వీడి తస్సా గొయ్యా, వీడిబాణాలు పువ్వులటోయి? ఆమాట యవడునమ్ముతాడు, వెఱ్ఱికుట్టె యెవడైనా నమ్మాలిగాని? అనుభవ వేద్యవైఁన దీని నిజం యేవిఁటంటే ——మంచిపదునుబట్టిన లోహం మొనకి, డయమండ్ పాయంట్ వేసి, పోయజన్‌లో ముంచి, కంటికి కనపడకుండా మంత్రించి విసురుతాడు. అంచేతనే, పైకి గాయం కనపడదుగాని పోలీసువాళ్ల దెబ్బల్లాగ లోపల తహతహ పుట్టిస్తాయి. యీ విడో బ్యూటీ చూస్తే యేమీ తోచకుండావున్నది. అయితే యిది చెప్పినట్టల్లా వశమయ్యే మనిషికాదు. పాతరస్త్రాలేం పనికి రాకుండా వున్నాయి. నా యక్స్పీరియన్సూ, నాశృంగార చేష్టలూ గుడ్డిగవ్వంత పని చెయ్యకుండా వున్నాయి. యింత సింప్లిసిటీ యక్కడా కానలేదు. దీనికి లవ్ సిగ్నల్సు రామరామా! యేమీ తెలియవు. చమత్కారంమాటలు ఆడితే యేమిన్నీ అర్థంచేసుకోలేక ఆలేడికళ్లతో తెల్లబోయి చూస్తుంది. అయామ్ డెడ్లీ యిన్ లవ్ విత్ హర్. దీన్ని చూసిన దగ్గిర్నించీ టౌను లవ్‌సూ, డాన్సింగర్లుసూ మీద పరమాసహ్యాంపుట్టింది. పోజిటివ్ యబహరెన్స్. వాళ్ల పెంకెమాటలూ, పెడర్థాలు, దొంగవేషాలూ, డామిట్! అంతా యిన్సిన్సిరిటీయే గదా? యిన్నాళ్లు మధురవాణి వలల్లోపడి యెలాగు యాస్‌ని అయిపోయినానో నాకు నామట్టుకే ఆశ్చర్యంగావుంది! మధురవాణికీ యీమనిషికీ కంపారిజన్ వున్నదా? అది రంగువేసిన గాజుపూస. యిది ప్యూర్ డైమండ్! కాదని యవడైనా అభాజనుడు అంటే అమాంతంగా వాడి పిలకూడదీస్తాను. దీనిని చెడగొట్టడానికి ప్రయత్నం చెయ్యకూడదు. చేసినా సాగేది కాదు. గనక కొత్తదారీ, కొంత న్యాయవైఁనదారీ తొక్కాలి. యేవిఁటయా అది? మాయోపాయంచేసి దీన్ని లేవతీసుకుపోయి విడో మారియేజి చేసుకుంటినట్టాయనా కీర్తీ, సుఖంకూడా దక్కుతాయి. "టూ బర్డ్స్ యట్ వన్ షాట్!" యిలాంటి అట్టర్లీ యిన్నోసెంట్ విడోని వొప్పించి తీసుకుపోయి పెళ్లాడితే మజా, ప్రయోజకత్వమూగాని, రెండేసి మూడేసి సంతానాలు కలిగి తురకాడితోనో, దూదేకులవాడితోనో లేచిపోవడానికి సిద్ధంగావున్న దండుముండల్ని విడో మారియేజి చేసుకుంటే హెల్! పూటకూళ్లమ్మలాంటి ముండని పెళ్లాడ్డం విడో మారియేజి అనిపించుకోదు. అది దొంగముండా మారియేజీ! యిదేవిఁటయా యిది, యీ బుచ్చమ్మ? సాక్షాత్తూ పరమపవిత్రమైన విడో విత్ గిల్ట్ లెటర్స్! అయితే, గియితే, మ——రా——రా——శ్రీ, యన్. ——గిరీశంగారు విడో మారియేజి చేసుకోవడమేనా? "టు మారీ యె విడో, ఆర్ నాట్ టు మారీ, దటీజ్ ది క్వశ్చన్!" షేక్స్పియర్ పడ్డ అవస్థలో పడ్డాం! "తొందరపడి హాజీసాహేబు తురకల్లో కలిసిపోయినాడన్నట్లు" నావంటి బుద్ధిమంతుడు తొందరపడి యేపనీ చెయ్యకూడదు. దాని లాభనష్టాలు బేరీజువేసి,

జమాఖర్చుచెసుకుని మరి డిసైడ్ చెయ్యాలి. లెటస్ సి. Imprimis ఒకటొపద్దు డెబిట (నష్టం) ——విడో మారియేజి చేసుకుంటే మావాళ్లు అక్కరచెయ్యరు. అందుకు క్రెడిట్, (లాభం) ——వాళ్లిప్పుడు చేస్తూన్న అక్కరేవుఁంది? గనక బాలెన్స్ (గాక బాకీ) నిల్ బండిసున్నా! రెండోపద్దు ——డెబిట్ (ఖర్చు) ——లోకం నన్ను బహిష్కారం చేస్తారు. అందుకు క్రెడిట్, (జమ)——లోకంలోకల్లా విలవైన వస్తువను నేను అంకించుకుని, పసలేని ఆ లోకానికే నేను బహిష్కారం వేస్తాను. గనుక క్రెడిటు బాలెన్సు (నిలవ) ——యేమిటయా? నెగెటివ్ యడ్వాంటేజి, హేవింగ్ నథింగ్ టు డూ వితే పాపర్‌వర్ల్డు ——పోజిటివ్ యడ్వాంటేజి ——పొజెసింగ్ ఆలిట్స్ వెల్త్! మూడోపద్దు ——డెబిట్ ——నష్టం ——“వీడి పెళ్లాం వెధవముండ” అంటారు ——నోటా బీనీ ——యీ పద్దు నిజంగా డెబిటేనా? ఆడిట్ డిపార్ట్‌మెంటు వార్నడిగి సంశయం తీర్చుకోవాలి. అందాకా మ——రా——రా——శ్రీ, గిరీశంగారి అభిప్రాయం యేమంటే ——విడో అనేది యేమిటి? ఏనేమ్! ఓపేరు. ఆ పేరు మనిషి మొహమ్మీద రాశుందా? మనిషిని ముస్తాబుచేసి యదట నిలబెడితే, యిది పునిస్త్రీ, యిది విడో అని చెప్పగలిగిన పెద్దమనిషి యవడు? ఒహడూలేడు. గనక విడో అనే వస్తువ యక్కడుందయా? వెక్కిరించే వెధవల నోళ్లలో వుంది. దీనికి క్రెడిట్, (లాభం) ——యేమనగా ——విడో పెళ్లాడిందంటె అశుభం వోగాయిత్యం అని అటెవడూ కన్నెయ్యడు. యిక డెబిట్లేని శుద్ధక్రెడిట్, నంబర్ ఫోర్, “చుక్కలవలె, కర్పూరపు ముక్కలవలె నీదు కీర్తి ముల్లోకములన్ । క్రిక్కిరిసి పిక్కటిల్లెను,” అన్నట్లు గిరీశంగారి కీర్తి మిన్ను ముట్టుతుంది. గిరీశంగారి విధవా వివాహ మహోత్సవం కథ న్యూసు పాపర్లలో పెద్దక్షరాల్తోపడుతుంది. క్రెడిట్ నంబర్ ఫైవ్, విడో మారియేజి యసోసియేషన్‌వారు ఒక తృణం యిస్తారు. బుచ్చమ్మకూ్కడా కొంచెం డబ్బుంది. డెబిట్ ——దావా తెస్తేగాని అవుధాన్లు మావఁగారు దాన్లో దమ్మిడీ యివ్వడు.

ప్రొజెండ్ కాన్సన్సీ విచారించగా, అవశ్యం విడోమారియేజి చేసుకుని తీరవలసిందే. అయితే సాధనవేఁవిటి? యేదైనా యాసెన్ బ్రిడ్జికట్టి వొడ్డు చేరాలి. (పైకి ముఖం యెత్తి ఆలోచించి) వెంకమ్మ, మొగుడితో దెబ్బలాడి నూతులో పడ్డప్పుడు నేను సాహసించి వురికి పైకితీసిందగ్గిర్నుంచీ వూరంతా నేను సాక్షాత్తూ సత్య హరిశ్చంద్రుణ్ణిగా భావిస్తున్నారు. ఆడుగడుక్కి బుద్ధి దాట్లేస్తూంటుందిగాని, నేనంతవాణ్ణి కానా యేవిఁటి? స్నేహంపట్ల పీకిచ్చేస్తారే గిరీశంగారు! సాధారణులా? గనుక బుచ్చమ్మని మనం లావు చనుంచేసినా సుతిమించే వరకూ యవరూ తప్పు బట్టబోరు. రాత్రిళ్లు అరబ్బీనైట్లు, కాశీమజిలీలు, మదనకామరాజు కథలూ చెబుతూవుంటే యంతో సర్దాగా పక్కని కూచుని వింటుంది, లవ్ స్టోరీజ్ బుఱ్ఱకెక్కించాను. కొంత గ్రౌండ్ ప్రిపేరైంది గనక, యిహ విడో మారియేజి మంచిదని బోధపరుద్దాం. పాచిక పారినట్టాయనా, రామవరం చలో, విడో మారియేజి కరో! లెట్ మీ బిగిన్ ది కాంపైన్ ఎట్ వన్స్. (తలుపు కన్నములోనుంచి తొంగిచూచి) నడవలో కూర్చుని విస్తళ్లు కుడుతున్నది. మొట్టమొదట కొంచం మ్యూజిక్ విసురుదాము. (ఎటులోర్తునే చెలియా అను జావళీ కూనురాగముతో పాడి) బుచ్చమ్మ వదినగారూ తలుపు తీయండి (బుచ్చమ్మ తలుపుతీయును) వదినా ... వెల్! ... వెంకటేశం యేమిచేస్తున్నాడు?

బుచ్చమ్మ ——పెరట్లో గొట్టికాయ లాడుతున్నాడు.

గిరీశ——ఈ వూరువస్తే మరిచదువు చెడిపోతుంది. పట్నంలో వున్నప్పుడు డస్కుదగ్గిరనుంచి కదలితే వొప్పేవాడను కాను--- ఒక్కమాటు పి--- పిలుస్తారా పాఠంచెపుతాను.

(బుచ్చమ్మ తమ్ముని తీసుకొని వచ్చుటకు వెళ్లును.)

ఆహా! దీనితస్సా గొయ్యా, మొహం యెదటికి వచ్చేటప్పటికి కొంచం ట్రెంబ్లింగ్ పట్టుకుంటుంది. వకటి అనవలెనని మరివకటి అనేస్తూ యుంటాను. మరెవళ్లూలేరు. వంటరిగా దొరికిందిగదా, ——యీలాంటప్పుడు నామనస్సులో మాట చెప్పేస్తే తీరిపోవునా! ఆ కోతి వెధవని తీసుకురమ్మని చెప్పాను. కానీ, పాఠాలలో చిన్నలెక్చరు వేతాము. (వెంకటేశ్వరులు, బుచ్చమ్మ ప్రవేశింతురు.) యేమివాయి మైడియర్ బ్రదరిన్లా వెంకటేశం, పాఠాలు చదవడం శుభ్రంగా మానివేశావు? యిక్కడ మరి మాసంరోజులువుంటే వచ్చిందికూడా మరచిపోతావు. యేదీ టెక్స్టు బుక్కు పట్టుకురా. (వెంకటేశం పుస్తకము పట్టుకొనివచ్చును) గాడ్స్‌వర్క్స్ అనేపాఠంతియ్యి. రీడ్ ఆన్ మై గుడ్ బోయ్.

వెంకటేశ——(తడుముకుంటూ) దేర్ యిజ్ నాట్ ఏన్ ఆబ్జక్ట్ ఇన్ క్రియేషన్ వుచ్ డజ్‌నాట్ సెర్వ్ సమ్ యూస్‌ఫుల్ పర్‌పజ్.

గిరీశ——అట్టె! అట్టె! అక్కడ నిలుపు, క్రియేషన్ అనగా యేమిటి?

వెంకటేశ——క్రియేషన్ అనగా ——అనగా ——ఆవులు.

గిరీశ——నాన్సెన్స్, చదవేస్తే ఉన్నమతికూడా పోతున్నది. ఆవులు యెదటవున్నాయనా ఆవులంటున్నావు? మళ్లీ ఆలోచించి చెప్పు.

వెంకటేశ——యేమాటకి అర్థం అడిగారండి?

గిరీశ ——క్రియేషన్.

వెంకటేశ——అదా! క్రియేషన్ అంటే ప్రపంచం. నేను, యెదట ఆవులు కనబడితే యీ ఆవు పెరుగు యీ నెలరోజులేకదా తినడవఁని ఆలోచిస్తూన్నాను.

గిరీశ——వన్ థింగ్ ఎట్ ఏటైమ్. యిప్పుడు పాఠంమాట ఆలోచించు. క్రియేషన్ అనే వక్కమాటపైనే వక్కఘంట లెక్చరు యివ్వవచ్చును. ప్రపంచం యేలాగున్నది? కపిద్ధాకార భూగోళా అని మనుధర్మశాస్త్రంలో చెప్పినాడు. కపిద్ధమంటే యేమిటి?

వెంకటేశ——నారింజపండు.

గిరీశ —వెరిగుడ్. అందుకు అమర నిఘంటులొ పద్యం నికువచ్చునా?

వెంకటేశ —రాదు. చెప్పండి రాసుకుంటాను.

గిరీశ—యింతలు బదరీ ఫలములు, యింతలు మారేడుపళ్లు యీడుకు జోడై బంతులు తామరమొగ్గలు, దంతీకుచకుంభముల బోలు తరుణీ కుచముల్. యీ ప్రపంచములో యేమివస్తువులుంటవి?

వెంకటేశ—ఆవులు.

గిరీశ—డామ్ నాన్సెన్స్, యెంతసేపూ ఆవులేనా? యేవిఁటి వుంటవో బాగా ఆలోచించి చెప్పు.

వెంకటేశ —గేదెలు.

గిరీశ—దట్ విల్ నాట్‌డు, మళ్లీ ఆలోచించి చెప్పు.

వెంకటేశ—అయితే నాకు తెలియదు.

గిరీశ —విడోస్ —యింతచిన్నప్రశ్నకు నీకు జవాబు తెలియదు! ప్రపంచమందుండే వస్తువులన్నిటిలోకీ ముఖ్యమయినవి విధవలు. దాని విషయమై పెద్ద లెక్చరు యివ్వవచ్చును. మనదేశములో ఒక దురాచారమువున్నది. మొగవాడికి పెళ్లాము చచ్చిపోతే తిరిగీ పెళ్లాడుతాడు. ఆడదానికి మొగుడు చచ్చిపోతే యంత యవ్వనములోనున్నా, యెంత సొగసుగానున్నా, మరివకడిని పెళ్లాడ వల్లలేదు. ఇది అన్యాయమంటావా, కాదంటావా?

వెంకటేశ—తప్పకుండా అన్యాయమే.

బుచ్చమ్మ—యేమండీ గిరీశంగారూ, వెధవలు పెళ్లాడడం పాపంకాదూ?

గిరీశ —ఆహా! మీ సత్యకాలం చూస్తే నాకు విచారంగానున్నది. వెధవలు పెండ్లాడవలసినదని పరాశరస్మృతిలో స్పష్టంగానున్నది. వేదంలోకూడా నున్నది. రాజమహేంద్రవరములో యిదంతా పండితులు సిద్ధాంతం చేసినారు. పూర్వకాలంలో వెధవలు పెండ్లాడేవారు, వెంకటేశం! నలచరిత్రలో దమయంతి రెండోపెండ్లి సాటించినపద్యం చదువు.

వెంకటేశ—నాకు రాదు.

గిరీశ—ఇంత ముఖ్యమయినపద్యం మరచిపోవడం యంతతప్పూ! నోటుబుక్కు తీసిరాసుకో —"దమయంతి రెండో పెళ్లికి, ధరనుండే రాజులెల్ల దడదడవచ్చిరీ" —చూశావా! లోకంలోవుండే రాజులంతా వెధవని పెళ్లాడడానికి వచ్చారట. (బుచ్చమ్మవైపు జూచి)

చూశారా? శాస్త్రాలన్ని వొప్పుకొవడమె కాకుండా మిదిమిక్కిలి వెధవలు పెళ్లాడకుండా వుండిపోతే దోషమని కూడా చెప్పుతూ వున్నాయి. యిందు విషయమై శంకరాచార్యులవారు పత్రికకూడా యిచ్చి యున్నారు.

బుచ్చమ్మ——అయితే మనవాళ్లంతా వెధవల్ని పెళ్లిచేసుకోకూడదంటారే?

గిరీశ——అదంతా యింట్లో చాకిరీ చేయించుకోవడము కోసరముగాని మరేమీకాదు. ఝామురాత్రి ఉండనగాలేచి మరునాడు రెండు ఝాములరాత్రిదాకా యెద్దులాగు పనిచేయిస్తారు కదా? ఒక్కపూటకంటె యెక్కువ భోజనం చెయ్యనియ్యరు గదా? అప్సరస లాగున యెంత సొగసుగానున్నా మంచిగుడ్డ కట్టుకోనివ్వరు. సరుకు పెట్టుకోనివ్వరు. తుమ్మెదపంక్తుల్లావుండే జుత్తుకూడా తీసివేస్తారు గదా! ఫర్ ఎగ్జాంపిల్, మీ అక్కయ్యకు ఆ చంద్రబింబమువంటి ముఖముపైని ఒక కుంకుమబొట్టుంటే త్రినేత్రుడికైనా చూడడానికి అలవి వుండునా? ఆహా! యీ అవస్థచూస్తే నా హృదయం కరిగిపోతున్నది. ఆల్ రైట్! ప్రపంచములో యింకా యేమివస్తువులు వున్నవి?

వెంకటే——చేగోడీలు.

గిరీశ——డామ్ నాన్సెన్స్ ——ఎంతసేపూ తిండివిషయమయ్యే ఆలోచిస్తావు. బాచిలర్స్, బ్రహ్మచారులుకూడా వున్నారు. వాండ్లు చెయ్యవలసినపని యేమిటి?

వెంకటే ——వేదం చదువుకోవడం, పెయ్యలకి గడ్డితేవడం.

గిరీశ——నాన్సెన్స్ ——అది మీతండ్రిదగ్గర చదువుకునే విద్యార్థుల మాట. బ్రహ్మచారియొక్క రియల్ డ్యూటీ అంటే, విధింపబడినపని యేమనగా, విధవలను పెండ్లాడడమే. ఇంకా క్రియేషన్‌లో యేమున్నది?

వెంకటేశ——నాకు తెలియదు.

గిరీశ——రామవరములో వెధవవివాహము చేసుకున్నవాళ్లకల్లా నెల వక్కంటికి నూరు రూపాయలు యిచ్చి పోషించడమునకు విడోమారేజి సభ వకటియున్నది. ఇదివరకు అయిదువేలమంది విధవలకు వివాహములు అయి పునిస్త్రీలు అయిపోయినారు. ఆల్ రైట్! క్రియేషన్ అనే మాట అయినది. ఆసెంటెన్సు అంతకూ అర్థము చెప్పు.

వెంకటే——మీరొకటమాటు చెప్పినతరవాత నేచెబుతాను.

గిరీశ——ఆల్ రైట్! ప్రపంచములో దేవుడు ప్రతివస్తువునూ యేదో వొక వుపయోగముకొరకు చేసియున్నాడు. చేగోడీ యెందుకు చేసినాడూ?

వెంకటెశ——తినడముకు.

గిరీశ——దట్ ఈజ్ రైట్, ఆవుల నెందుకు చేశాడు?

వెంకటేశ——పాలు యివ్వడముకు.

గిరీశ——పెర్ఫెక్ట్లీ రైట్, ఆడవాళ్ల నెందుకు చేశాడు?

వెంకటేశ ——వంటచెయ్యడానికి.

గిరీశ ——నాన్‌సెన్స్. పెండ్లాడడముకూ పిల్లలను కనడముకున్నూ. గనుక పెండ్లాడకుండావున్న వెధవపిల్లలు దేవుని ఆజ్ఞను అతిక్రమించిన పాపమును చేస్తున్నారు.

[అగ్నిహోత్రావధానులు ప్రవేశించును.]

అగ్నిహో——ఏమండీ గిరీశంగారూ మాకుర్రవాడికి చదువు చెప్పుతున్నారూ?

గిరీశ ——ఘంటసేపాయి చెపుతున్నానండి.

అగ్నిహో——యేదీ నేకూడా వింఛాను కొద్దిగా చెప్పండీ.

గిరీశ——మైడియర్ బోయ్, గాడ్ మేడ్ క్రియేషన్. సృష్టియెవడు చేసినాడూ?

వెంకటేశ ——దేవుడు.

గిరీశ——ఫాదర్ ఈజ్ నెక్స్ట్ టు గాడ్. దేవుని తరువాత ముఖ్యం యెవరూ! సే ఫాదర్.

వెంకటేశ——తండ్రి.

అగ్నిహో——మొత్తముమీద మీ ఇంగ్లీషు చదువు మంచిదిలాగే కనబడుచూన్నది. భాష భేదంగాని మనముక్కలే వాళ్లవిన్నీ.

గిరీశ——వెంకటేశం! దేవుడు సృజించిన ప్రపంచములో యేమివస్తువులున్నవి? సే కోర్ట్స్.

వెంకటే ——వెధవలు.

గిరీశ——నాన్‌సెన్స్, సే కోర్ట్స్.

అగ్నిహో—యిదెమిటండొయి ప్రపంచంలొ వెధవలున్నారంచున్నాడు, ఇంగ్లిషు పుస్తకాల్లొ యిదేనా యేమిషి వున్నది?

గిరీశ—వెధ్వల్ అన్నది లాటిన్ మాటండి —ఆమాటకర్థం కచేరీలండి. కచేరీలు యెందుకున్నవి?

వెంకటేశ —దావాలు తేవడముకు.

గిరీశ —దట్ ఈజ్ రైట్ —చూచారండీ మీవాడికి కచేరీల భోగట్టాలుకూడా నేర్పుతున్నాను.

అగ్నిహో—అయితే మనదావావిషయమై నేనిచ్చిన కాకితాలు సమగ్రంగాచూశారా?

గిరీశ —కేసు గెలవడముకు యేమీ అభ్యంతరములేదు. మీకు తెలియడంకోసం గ్రంథం అంతా తెలుగు చేస్తున్నాను. మామగారూ మీవిషయమై యెంతశ్రమయినాపడి అమలాపురం వెళ్లి అక్కడ కోర్టులో కేసు గెలిపించకపోతే నన్ను పేరుపెట్టి పిలవవద్దు.

అగ్నిహో—యేదో అంతా మిమ్మలినే నమ్ముకునివున్నాము. యెంత డబ్బయినా కేసు గెలిస్తే చాలును. పెళ్లిపనులకి మీ కుమ్మక్కు వుంటేనేకాని తూగదు సుమండీ. నామీద కోపంచాత కరటకశాస్త్రుల్లూ వాళ్లూ వెళ్లిపోయినారు. వాళ్లువొచ్చేటట్టు కనపడదు.

గిరీశ మీరు కూర్చున్న దగ్గిరనుంచి కాలుకదపకుండా ఎరేంజిమెంటు యావత్తూ నేను చేస్తానుకాదూ.

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

౪-వ స్థలము. పెరటిలో జామిచెట్టు కొమ్మమీద వెంకటేశంకూచుని జామిపండు కొరుకుచుండును.

[చెట్టుకొమ్మలు ఆవరించివున్న నూతిలో నీరు బుచ్చమ్మ తోడుతుండును.]

బుచ్చమ్మ—తమ్ముడూ, గిరీశంగారు గొప్పవారత్రా?

వెంక —గొప్పవారంటే అలా యిలాగా అనుకున్నావా యేవిఁటి? సురేంద్రనాద్ బానర్జీ అంతగొప్పవారు.

బుచ్చమ్మ—అతగాడెవరు?

వెంక ——అందరికంటె మరి గొప్పవాడు.

బుచ్చమ్మ——అయితే గిరీశంగారికి వుద్యోగం కాలేదేమి?

వెంక——నాన్సస్స్! నువ్వు ఆడదానివి; నీకేం తెలియదు. ఉద్యోగవంటే గొప్పనుకుంటున్నావు. ఉద్యోగవఁంటే యేమిటో తెలిసిందా? సర్వెంట్ అన్నమాట.

బుచ్చమ్మ——అనగా యేమిటి?

వెంక——సర్వెంటనగానా? నౌఖర్ అన్నమాట. మన గేదెనికాసే అశిరిగాడు ఒక సర్వెంట్. మన యిల్లుతుడిచే అంకి ఒక సర్వెంట్. వీళ్లు మన నౌఖర్లు. పోలీసూ, మునసబూ తెల్లవాడి నౌఖర్లు. జీతం లావురాగానే గొప్పనుకున్నావా యేవిఁటి? సురేంద్రనాద్ బానర్జీ, గిరీశంగారులాంటి గొప్పవాళ్లు తెల్లవాడిదగ్గిర కాదు, దేవుఁడిదగ్గిరైనా నౌఖరీ చెయ్యమంటే చెయ్యరు. కలక్ట రేవంటాడో తెలిసిందా? పోలీసువెళితే “స్టాండ్!” నిలుచో అంటాడు. గిరీశంగారు వొచ్చారంటే షేక్‌హేండ్ చేసి కుర్చీమీద కూచోండి అంటాడు. ఆయనకి హైదరాబాదునవాబు వెయ్యిరూపాయల పని యిస్తామంటే, నీపనెవడిక్కావాలి పొమ్మన్నాడు.

బుచ్చమ్మ——ఆయనకి పెళ్లైందిరా?

వెంక——లేదు.

బుచ్చమ్మ——తమ్ముఁడూ, వెధవలు పెళ్లాడ్డం మంచిదంటారుగదా, ఆయనెందుకు పెళ్లాడారు కార్రా?

వెంక ——నీకు యంతచెప్పినా తెలియదు. (గట్టిగా) ఆయన ఉద్యోగం చెయ్యకపోవడం, పెళ్లి మానుకోవడం లోకం మరామత్తు చెయ్యడానికట; యిప్పుడు తెలిసిందా?

బుచ్చమ్మ——యలా మరమ్మత్తు చేస్తున్నార్రా?

వెంక——నావంటి కుర్రాళ్లకి చదువుచెప్పడం. (నిమ్మళంగా) చుట్టనేర్పడం. (గట్టిగా) నాచ్చికొశ్చన్ అనగా సానివాళ్ల నందర్నీ దేశంలోంచి వెళ్లగొట్టడం ఒహటి. నేషనల్ కాంగ్రెస్ ——అనగా దివాన్గిరీ చలాయించడం ఒహటి. యిప్పుడు తెలిసిందా?

బుచ్చమ్మ——ఉద్యోగం చెయ్యరన్నావే? దివాన్గిరీ యేరాజుదగ్గిర్రా?

వెంక ——యేరాజుదగ్గిరా? ——ఆడదానివి నీకెందుకూ యీ భోగట్టా అంతాను?

బుచ్చమ్మ——నువుకూడా లోకం మరమ్మత్తు చాస్తావుష్రా?

వెంక——ఓ!

బుచ్చమ్మ——ఐతే వెధవముండనికూడా పెళ్లా`డతావురా?

వెంక——నాన్న తన్నకుండావుంటే తప్పకుండా పెళ్లాడతాను; గాని బోడిగుండు చేస్తేమాత్రం నాకక్ఖర్లేదు.

[గిరీశం ప్రవేశించి.]

గిరీశం——వదినా యీ చెట్టుకింద నిలబడితే మీరు వనలక్ష్మిలా వున్నారు. (బుచ్చమ్మవైపుతేరి చూసును.)

బుచ్చమ్మ——విన్నారా? తమ్ముడు వెధవని పెళ్లాడతాష్ష!

గిరీ——నా ప్రియశిష్యుడూ, మీకు ప్రియసోదరుడూ అయిన వెంకటేశం విధవావివాహవేఁ చేసుకుంటే, మేం యావన్మందివిఁన్నీ బ్రహ్మరధం పట్టవాఁ?

బుచ్చ ——గురువులుగదా ముందు మీరెందుకు చేసుకోరు?

గిరీ ——ఆడగవలిసినమాట అడిగారు. చెబ్తాను వినండి. మీ రడిగినతరవాత చెప్పకపోవడం తప్పని చెబుతున్నానుగాని, యీ మాటలు చెప్పవలిసినవి కావు. యేవఁంటారా? నా గొప్ప నే చెప్పుకోకూడదుగదా? అదొహటి. అంతకంటె ప్రమాదమైనమాట మరోటుంది. చూశారా వొదినా!——మొదట్నించీ విధవావివాహం కూడదు కూడదు అని తప్పు అభిప్రాయంలో పడిపోయివున్న అత్తగారూ, మావఁగారూలాంటి పెద్దవాళ్లకి యెన్ని శాస్త్రాలూ సవబులూ మనం చెప్పినా, వాళ్లకి నెత్తికెక్కవు. యిలాంటి మాటలు వాళ్లతో మనం చెప్పినట్టాయనా కఱ్ఱుచ్చుకుంటారు. మావఁగారు వేదంమట్టుకే చదువుకున్నారుగాని నేను శాస్త్రాలు అన్నీ చదువుకున్నాను. అబ్బో, నేను మన శాస్త్రాల్లో వుడ్డోలుణ్ణి. శాస్త్రకారుడు యేవఁన్నాడూ? "బాలాదపి సుభాషితం" అన్నాడు. అనగా మంచిమాట చంటిపిల్లడు చెప్పినావిని ఆ ప్రకారం చెయ్యండయ్యా అన్నాడు. అయితే మన పెద్దవాళ్లు శాస్త్రంలో చెప్పినప్రకారం నడుస్తారూ? యంతమాత్రం నడవరు. మనం శాస్త్రమూ, సవబులూ చూపిస్తే యావఁంటారు? యీ గుంటవెధవలు చెప్పడం మనం వినడవూనా అని కఱ్ఱుచ్చుకుంటారు. నామాటకేవిఁ చప్పకండి, నాది యినుంలాంటి శరీరం ——కొడితే కఱ్ఱ విరిగిపోవాలిగాని చెక్కుచదరదు. నా ప్రియశిష్యుడికైతేనో? మీ అందరివీ మెత్తని మృదువైన శరీరాలు అవుటచాత యెవిఁకలు విరిగిపోతాయి. గనుక యీ మాటలు మన్లో మనం అనుకోవలసినవే గాని మరోళ్లతో ప్రాణంపోయినా అనవలసినవికావు. యావఁంటారు?

బుచ్చ ——అవును.

గిరీ——అవునంటే చాలదు. యవరితోనూ యీ మాటలు చెప్పనని మీరంటేనేగాని, నామనసులో మాటలు నాలుగూ యెలా చెప్పడం?

బుచ్చ ——యవరితోనూ చప్పను.

గిరీ ——వొట్టేసుకోవాలి.

బుచ్చ——యావఁని వొట్టేసుకునేది?

గిరీ——యావఁనా? మీరు యవరితోటైనా చెబితే నా బుఱ్ఱ పగిలిపోవాలని వొట్టేసుకొండి.

బుచ్చ——అహఁ! అలా వొట్టేసుకోను! మీ బుఱ్ఱ చల్లగావుండాలి. చెబితే నాబుఱ్ఱ పగిలిపోవాలని వొట్టేసుకున్నాను.

గిరీ——అందుకు నే వొప్పుతానా యేవిఁటి?నాబుఱ్ఱ పగిలింతరవాత మీబుఱ్ఱ జోలికి యవడైనా రావాలిగాని, మీ ప్రాణానికి నా ప్రాణం అడ్డువెయ్యనా?

బుచ్చ——మాఅమ్మని బతికించారు కారా? మీరు అలాంటివారే.

గిరీ——ఆ మాట మీరే అన్నారుగనక, వినండి——చెప్తాను. నేను పెళ్లాడి పెళ్లాం బిడ్డలూ నాకుంటే, వాళ్లని తల్చుకున్నతరవాత ప్రాణానికి తెగించి మీ అమ్మని తియ్యడానికి నూతులోకి గెంత గలిదివుందునా? యీ జన్మవంతా లోకోపకారం కింద వినియోగపర్చుకుందావఁని నిశ్చయించుకుని యిదివరదాకా ఏకాకినై వుంటిని, సత్యమే, మీలాంటి నా మేలుకోరినవాళ్లు " పెళ్లిచేసుకో" అంటే ఆ మాట తోసేయడం కష్టమేగాని;గాని ఒక మాటమాత్రం జవాబు న్యాయంగా చప్పండి. ఒక్కళ్లకి ఉపకారం చెయడం గొప్పా? అందరికి ఉపకారం చెయడం గొప్పా?

బుచ్చ——అందరికీ చెయ్యడవేఁ గొప్పనుకుంటాను.

గిరీ——సరే! ఆ మాటమీద నిలవండి. పెళ్లాడి, ఆలూబిడ్డలికి, ముచ్చకాయ ముగ్గురికి ఉపకారం చెయడంకంటే లోకోపకారం కింద యీ ప్రాణం వినియోగ పర్చడం పుణ్యంకాదా? చచ్చేకాలానికి స్వర్గం యెదురుగుండా వొస్తుందే?

బుచ్చ——లోకానికి యేం వుపకారం చాస్తారు?

గిరి——అలా అడగండి. సోషల్ రిఫారమ్, సోషల్ రిఫారమ్ అంటె సంఘసంస్కారం. అసలు యింగిలీషుమాట యంత అర్థవౌఁతుందో, మీకు, దాని తర్జుమాకూడా అంతే అర్థం అవుతుంది. విప్పిచెప్పాలంటే ఒకసిమిలీ, అనగా ఉపమానంచెప్పి మీకు బోధపరుస్తాను. లోకం తప్పుతోవలో వెళ్లుతూంటే ఆతోవలోంచి మళ్లించి మంచితోవలో పెట్టడవఁనేది సోషల్ రిఫారమ్.

బుచ్చ——యేమిటా తప్పుతోవ?

గిరీ ——జారూ బురదా, గట్లూ గతకలూ వున్నతోవ యలావుంటుందో యిప్పుడు మనవాళ్ల ఆచారాలు అలావున్నాయి; ఆతోవలోంచి బండీ తప్పించి మంచి దిమ్మిసాకొట్టిన హైరోడ్డులోకి మళ్లించాలి. ఆబండికి రెండుచక్రాలు. ఒకటి విధవావివాహం, రెండు నాచిక్వొశ్చన్, అనగా సానివాళ్లని హతవాఁర్చడమున్నూ యీ రెండే రాజమార్గాలు.

బుచ్చ——మనవాళ్ల దురాచారాలేవిఁటో నాకు బోధపడలేదు.

గిరీ——ఐతే చెబుతాను వినండి. ముసలాళ్లకి చిన్నపిల్లల్నిచ్చి పెళ్లిచెయ్యడం ఒకటి, డబ్బుకి పిల్లల్ని అమ్ముకోవడం ఒకటి. అవునంటారా కాదంటారా?

బుచ్చ——అవును.

గిరీ——ఆ ముసలాళ్లు చస్తే కష్టంసుఖం యరగని పసిపిల్లలు వెధవలు అవుతారు. ఉప్పూ పులుసూ తినడంచాత యేమీ యరగని పసిపిల్లలు పూర్ణయవ్వనం వొచ్చినతరవాత మనసుపట్టలేకపోతే వాళ్లదా తప్పు? "వెధవవివాహం కూడదూ, గిధవవివాహం కూడదూ" అని ఓర్వలేనిమాటలు చెబుతూ, డబ్బుకాసించి, ముసలి పెళ్లిళ్లుచేసే మూర్ఖుల్దా తప్పు? వూరుకుంటారేం?

బుచ్చ——నాకు తెలియదు.

గిరీ——అవుఁను మరి మీరేవఁనగలు? తల్లినీతండ్రినీ యేఁవనుకున్నా మనసులో అనుకుని జీర్ణించుకోవాలిగాని, మీలాంటి మంచివాళ్లు పైకంటారా? నాలాంటి వాణ్ణి, యేవఁండీ మావఁగారూ, పిల్లల్ని రూపవంతుడూ, యవ్వనవంతుడూ, బుద్ధిమంతుడూ అయ్ని కుర్రవాడికి యిమ్మని శాస్త్రంలో వుందిగదా, శాస్త్రానికి విరుద్ధంగా, యెందుచాత డబ్బుక్కక్కుర్తిపడి ముసలాళ్లకి కట్టబెడుతున్నారయ్యా? శాస్త్రంలో "వెధవలికి పెళ్లిచెయ్యవలసినది, చెయ్యవలసినది" అని శాశించి చెప్పివుండగా యెందుకు చెయ్యరయ్యా అని అడిగితినట్టాయనా, అర్ధచంద్రప్రయోగంచేసి అవతలికి గెంటుతారు. అంచాత "శాంతం బోషాణపెట్ట" అనుకుని నోరుమూసుకు వూరుకున్నాను. యిహ నాచ్చికొశ్చన్ మాటవినండి. సానివాళ్లని హతవాఁర్చడం మంచిదంటారా కాదా?

బుచ్చ —వాళ్లని చంపెస్తారా యేవిఁటి?

గిరీ—చంపక్కర్లేదు. "పొమ్మనక్కర్లేదు, పొగబెడితే" చాలునన్నట్టు సానివాళ్లని పెళ్లిళ్లకి పిలవకపోవడం, వాళ్లిళ్లకి వెళ్లకపోవడం, వాళ్లని వుంచుకోకపోవడం పైంచెప్పిన పనులుచేసేవాళ్లని కనపడ్డచోటల్లా తిట్టడం, యిలా నాలాంటి బుద్ధిమంతులంతా ఒహటై కొంతకాలం చేసేసరికి, కలికంలోకైనా మరి సాంది వుండదు. లేకుంటే చూడండి. మన వెంకటేశం పెళ్లికి తప్పకుండా సానిమాళం తెస్తారు. నే యెరుగుదును. కూడదన్నపనల్లా మావఁగారు చాస్తారు, కూడినపని మానేస్తారు. సానిమాళం తావడమనేది డబ్బిచ్చి తద్దినం కొనుక్కోవడమన్నమాట కాదా? పెళ్లినాటికి నా ప్రియశిష్యుడికి కొంచం యీడొస్తుందిగదా. ఆ సానిముండలు యట్టిగా బుట్టిగా వుండడంచూసి, పెళ్లాంమీద అసహ్యంపుట్టి "యీ పసిపిల్ల యదగడవెఁప్పుడు, కాపరానికి రావడవెఁప్పుడు, యీ సానివాళ్లు మా మజాగావున్నారని" వాళ్లని వెంకటేశం వుంచుకుంటే కొంప ములిగిపోతుందిగాని తరవాయి వుండిపోతుందా? యేవఁంటారు?

బుచ్చ —అవును, నిజవేఁ.

గిరీ—గనుక లోకం బాగుపడేటందుకుగాను వెధవలికి పెళ్లిచెయ్యడానికి, సానివాళ్లని సాగనంపడానికి వీరకంకణం కట్టాను. మరే వచ్చి, మీ తమ్ముళ్లాంటివాళ్లకి అనేకులికి విద్యాబుద్ధులు చెప్పుతున్నాను. గజీతగాణ్ణి ఔటచేత నూతుల్లో గోతుల్లో పడ్డవాళ్లని పైకి తీస్తాను. యింకా నాషనల్ కాంగ్రెస్ ఒహటుందిగాని అందులో నే చేసేపని చాంతాడంత వ్యాఖ్యానం చేస్తేగాని మీకు బోధపడదు. పరిపరివిధాల లోకోపకారం చేస్తున్నాను.

బుచ్చ —యీ పనులన్నీ పెళ్లిచేసుకుంటేమాత్రం చెయ్యకూడదా?

గిరీ—యలా జెయడం? లోకవఁంటే యేవిఁటి గంజిగుంట అనుకున్నారా? యేషియా, యూరోప్, ఆఫ్రికా, అమెరికా, ఆస్ట్రేలేషియా అని, ఐదు ఖండాలు. అందులో అమెరికాలో మనుష్యులు బుఱ్ఱకిందికీ కాళ్లు పైకిపెట్టి నడుస్తారు. యిక్కడ పగలుగదా యిప్పుడు? అక్కడ రాత్రి. నార్త్‌పోల్ అని మరోదేశం వుంది. అక్కడ ఆర్నెల్లు పొగలే; అప్పుడు మరి రాత్రుండదు. ఆర్నెల్లు రాత్రే; అప్పుడు మరి పొగలుండదు. అక్కడేవిఁటనుకున్నారు. సముద్రం అంతా మంచుకెరడైపోతే లేళ్లని బళ్లకికట్టి సవారీఐ, వాయువేగ మనోవేగంగా వెళతారు. యిన్ని దేశాలకీవెళ్లి అక్కడివాళ్లకల్లా ఉపకారం చేస్తేగదా లోకోపకారం అవుతుంది? పెళ్లాంబిడ్డలూ వుంటే వాళ్లని వొదిలి యలా పోవడం? అయితే పెళ్లాడమని మీరు చెప్పినమాటకూడా సుతలామూకొట్టి పారెయకూడదు. లోకానికోసం బతకడం ఉత్తమం. అయితే లోకం అంతా యంతవిలవో అంత కన్న యెక్కువవిలవైన రత్నంలాంటి ఆడమనిషి దొరికితే, తప్పకుండా పెళ్లాడవలిసిందే. యీవూరొచ్చేవరకూ నాకలాంటి దివ్యసుందర విగ్రహం, కనపల్లేదు. మొహవెఁదట చెప్పకూడదు. అలాంటి మనిషి

యీవూళ్లో కనపడది; అందరాని పండుకు ఆశించడవెందుకని మనసు మళ్లించుకొడానికి విశ్వప్రయత్నం చేస్తున్నానుగాని మనస్సు లొంగకుండావుంది. భగవంతుడేం జేస్తాడో! మనస్సుతో యీవఁంటున్నానంటే, "ఓ వెఱ్ఱిమనసా! నువ్వు వలచిన చిన్నది ఆణిముత్యవేఁగాని యిన్నాళ్లూ పెళ్లి మానేసి యిప్పుడు 'పెళ్లాడదాం, పెళ్లాడదాం' అని యెందుకు సందడిపడతావు? 'సంసార సాగరం దుఃఖం, తస్మాజ్జాగ్రత జాగ్రత' అన్నాడు. సంసారంలో పడిపోతే మళ్లీ నీకు లోకోపకారం చెయడానికి అవకాశం వుంటుందా?" అని మనస్సుకి బోధపరుస్తున్నాను. పెళ్లాడితే లోకోపకారానికి అవకాశం యింతమాత్రం వుండదు చూశారా వదినా! మాటవరసకి మనం పెళ్లాడతాం అనుకుందాం. సంసారం గడుపుకోవడానికి డబ్బు సంపాదించుకోవాలా? యిదివరకల్లా అంటే బ్రహ్మచర్యం ఆచరిస్తున్నాను గనక "సత్రాభోజనం, మఠానిద్రా" సరిపోయింది. మాటవరసకి మిమ్మల్ని పెళ్లాడింతరవాత, అలా సరిపోదే! మనంగాని మావఁగారి మూర్ఖానికి లక్ష్యపెట్టక, యవరితోనూ చప్పకుండా రామవరం వెళ్లిపోయి అక్కడ శాస్త్రోక్తంగా పెళ్లాడావఁంటే, ప్రస్తుతంమట్టుకు విడో మారియేజి సభవారు మనకి నెలకి నూర్రూపాయలు యిస్తారు. ఓ నాలుగయిదు మాసాలు అలా కాలక్షేపంచేసి, హైదరాబాదులోగాని, బరోడాలోగాని ఓ వెయిరూపాయల వుద్యోగం సులభంగా సంపాదించుకుంటాను. హయిదరాబాదు నవాబు నెలరోజులకిందట పెద్ద ఉద్యోగ విఁస్తానన్నాడు. "నేను ఒకడిదగ్గిర నౌఖరీచేస్తానా?" అని విఱ్ఱవీగి తోసిపారేశాను. మీరు వివాహం చేసుకోమని సలహాయిస్తారని అప్పుడే యెరిగివుంటే ఆ ఉద్యోగం మించిపోనియ్యకపోదును.

బుచ్చ——మీరు ఉద్యోగం చెయ్యరన్నాడే, తమ్ముడు?

గిరీ ——అవును బ్రహ్మచారిగావుండి లోకోపకారం చేస్తూ వున్నంతకాలం పెళ్లిచేసుకోనని శపథం పట్టాను. గాని యిప్పుడు నా అదృష్టంవల్ల లోకం అంతటికన్నా విలవైన వజ్రంలాంటి భార్యా దొరికితే పెళ్లాడక తీరుతుందా? లోకంయొక్క విలవ వెండి అనుకోండి. లోకం వెండైతే మీలాంటి సువర్ణచ్ఛాయగల కుందనపుబొమ్మ, పజ్యండోవన్నె బంగారం అవునంటారా కాదంటారా? బంగారం విలవ యెక్కువా, వెండి విలవ యెక్కువా? చప్పండి.

బుచ్చ——బంగారవేఁ యెక్కువ.

గిరీ——సరే, మీలాంటి బంగారం బొమ్మే లభించినప్పుడు లోకం గీకం అవతలబెట్టి పెళ్లాడక తీరదుగదా. మాటవరసకి మనం పెళ్లాడతాం అనుకోండి. పెళ్లాడిం తరవాత సంసారం సుఖంగా జరుపుకోవాలంటే లావుగా డబ్బుండాలిగదా? ఉద్యోగం చేస్తేగాని డబ్బులావుగారాదే?

బుచ్చ ——అవును.

గిరి——అట్టె డబ్బేందుకని అడుగుతారు ఒకవేళ. చెబుతాను వినండి. సంసారానికి యిల్లన్నది ఒకటుండాలిగదా? యేవ౦టారు?

బుచ్చ ——అవును.

గిరీ——నాకు మేడలుంటేనేగాని కుదరదు. యిలాంటి చిన్న యిళ్లలో నాకు ఉక్కిరిబిక్కిరిగా వుంటుంది. ఆమేడచుట్టూ తోట వుండాలి. మావిడిచెట్లూ, అరిటిచెట్లూ, జామిచెట్లూ, చెప్పన్న వృక్షాలూ వేస్తాం. మన వెంకటేశం కోతిలాగ పళ్లుతింటూ యెప్పుడూ ఆ చెట్లమీదే వుంటాడు.

వెంక——ఆచెట్లపళ్లన్నీ నేనే కోస్తాను.

గిరీ——అంతవాడివికావనా? మనం అలాగ యిల్లూ, వాకిలీ, తోటా, దొడ్డీ, యేర్పరుచుకునేటప్పటికి మనకి చిన్నపిల్లలు పుడతారు. వాళ్లని సంరక్షణచెయ్యాలా? వాళ్లు నేను కుర్చీమీద కూచుని రాసుకుంటూంటే వొచ్చి చెయ్యిబట్టుకులాగి నాన్నా యిది కావాలి అది కావాలంటారు. మీరు బీరపువ్వుల్లాగ వొంటినిండా సరుకులు పెట్టుకుని, చక్కగా పసుపూ కుంకంపెట్టుకుని, మహాలక్ష్మిలాగ యింట్లో పెత్తనంచేస్తూవుంటే ఒక పిల్ల యిటివేపువొచ్చి మెడకాగలించుకునీ, ఒకపిల్ల అటువేపువొచ్చి మెడకాగలించుకునీ “అమ్మా యిది కావాలి, అమ్మా అది కావాలని” అడుగుతారు. వాళ్లకి సరుకూ జప్పరాచేయించాలి, జరీదుస్తులు కుట్టించాలి. గిరీశంగారి పిల్లల్ని తీసుకురా అని ఒకప్పుడు నవాబుగారి శలవౌతుంది. మన పిల్లల్ని వెంకటేశంలాగ కాయగావంచా, తెల్లచొక్కాయితో పంపించడానికి వల్లకాదుగదా? వాళ్లకి చిన్నబళ్లూ, గిళ్లూకొనాలి. వాళ్లకి చదువూసంధ్యా చెప్పించి ప్రయోజకుల్ని చెయ్యాలి. యిదంతా సంసార తాపత్రయంకాదా? యిందులో పడిపోతే మరి లోకోపకారం చెయడానికి అవకాశవు౦టుందా? చెప్పడం మరిచిపోయినాను, అప్పుడు మన వెంకటేశం మనదగ్గిరే వుండి చదువుకుంటాడు.

బుచ్చ——అలా అయితే మరి నాన్నకి ఖర్చుండదు. నాన్నా అమ్మా వాడిచదువుకోసం దెబ్బలాడ్రు.

గిరీ——నే వొద్దన్నానా?

వెంక——నాకో చిన్న గుఱ్ఱబ్బండి కొనాలి.

గిరీ——వేరే నీకు బండీ యెందుకు? మా పిల్లలబండీలో నువ్వుకూడా వెళ్లుదువుగాని, వాళ్లు అల్లరి చెయకుండానూ, కిందపడిపోకుండాను చూస్తూవుందువుగాని.

వెంక——అక్కయ్యని పెళ్లాడేస్తారా యేవి౦టి?

గిరి——మాటవరసకి అని అంటూంటె, మతిపోయినట్లు మాట్లాడతావెవిఁటి?

బుచ్చ——అంతేకద?

గిరీ——అంతేగదంటే, అంతకంటె అదృష్టం నాకు పట్టడం యలాగ? ఆమాట మీరు అన్నా, నేను అన్నా, మీవాళ్లు నన్ను తన్ని తగిలేస్తారు. వెంకటేశంగానీ అన్నట్టాయనా, పెయ్యకట్టుతాడు వుణ్ణేవుంది.

వెంక——ఓయి నాయనో! (వీపుతడువుఁకొనును) గుప్ చప్! నే ఆవూసెత్తను!

బుచ్చ——మానాస్తం, రాంభొట్లుగారి అచ్చుమ్మ మీరు వొప్పుకుంటే మిమ్మల్ని పెళ్లాడతానంది.

గిరీ——పెళ్లాడడవేఁ వొస్తే, అచ్చుమ్మనీ పిచ్చుమ్మనీనా పెళ్లాడతాను? యప్పటికైనా "ఒకళ్లతో నాకు పనేవిఁటి? నా బతుకు సుఖవేఁదో నేను చూసుకుంటాను." అని మీలాంటి దివ్యసుందరవిగ్రహమూ, గుణవంతురాలూ, నామీద కనికరించి "గిరీశంగారూ నన్ను పెళ్లాడండి" అంటే పెళ్లాడతానుగాని అచ్చుమ్మల్నీ, పిచ్చుమ్మల్నీ మెడకి కట్టుకుని ఉత్తమ బ్రహ్మచర్యం, లోకోపకారం మానుకుంటాననుకున్నారా యేవిఁటి?

వెంక ——మంచిపండు పడిపోయింది అందుకోండి.

గిరీ ——(పండుతీసి) ఆహా యేమిచాయ! వొదినా మీవొంటిచాయని వుంది యీపండు. యిందండి.

బుచ్చ ——బిందెలోపడెయ్యండి. తమ్ముడూ దిగొచ్చి బిందయెత్తు.

గిరీ ——వాడక్కర్లేదు. నేనెత్తుతాన్లెండి. (యెత్తి) ఆహా! యేమివయ్యారం!

(బుచ్చమ్మ నిష్క్రమించును.)

శిష్యా! రెండుపళ్లురాల్చు.

వెంక——నాన్నొస్తున్నాడండోయి దిడ్డీతోవ్వేపు. యేవిఁటి సాధనం?

గిరీ ——ఆకులు దట్టంగా వున్నవేపు దాగో. నేను యీతాంతోడ్డం ఆరంభిస్తాను.

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు ప్రవేశించి.)

అగ్ని——గిరిశంగారూ, నిరు తొడుతున్నారండి? అసిరిగాడు తొడుతాడె, యింగిలిషు చదువుకున్నవాళ్లు, మీ కెందుకాశ్రమ?

గిరీ——పనివంటి వస్తువ లోకంలో లేదండి. ఊరికే కూచుంటే నాకు వూసుపోదు. మొక్కలకా, మంచిది నాకా, కసరత్తూ. గవునరు, తోట్లో గొప్పు తవ్వుతాడు. సీవఁరాణీవారు బీదలూ సాదలకీ యివ్వడానికి బట్టలు కుడతారు. యింగిలీషువాడు సోమరితనం వొప్పడండి. వాళ్లలో పెద్ద కవీశ్వరుడు షేక్స్పియరు యేవన్నాడో విన్నారా, "డిగ్నిటీ ఆఫ్ లేబర్" అన్నాడు ——అనగా కలక్టరు గొప్ప వాడుకాడు, జడ్జీ గొప్పవాడుకాడు; కాయక్లెశపడి కష్టపడే మనిషే గొప్పవాడన్నాడు. అంచాతనే యీ గొప్పదొర్లంతా మెప్పు పొందాలంటే తోటమాలీపని చేస్తారు. చెట్లూ చావఁలూ యెక్కడం వొహటి వాళ్లలో గొప్పవిద్య. లాభంలేనిపని యేదీ దొరచెయ్యడండి మావఁగారూ. దొరగారు వూర్నించి వూరికి వెళుతూండగా దాహవేఁస్తుంది. చెట్లని పళ్లుంటాయి. నడితోవలో చెట్టెక్కడం నేర్చుకోకపోతే దాహంతో చావవలిసిందేగదా? యేజన్సీ కమాన్ చేస్తూవుంటే పెద్దపులి వొస్తుందనుకొండి. దొరకి చెట్టెక్కడం చాతయితే చపాల్న చెట్టెక్కి ప్రాణం కాపాడుకుంటాడు. అంచేత చదువుతోపాటు చెట్లెక్కడంకూడా నేరుస్తారు.

అగ్ని——దొర్ల తరిఫీదంతా అదో చిత్రం. వెంకడు రాసుకుంచున్నాడా, చదువుకుంచున్నాడా అండి?

గిరీ——యింతసేపూ చదువుచెప్పి "చెట్లూ చావఁలూయెక్కి ఆడుకో" అని తోలేశాను.

అగ్ని——మీకేం మతి పోయిందా యేవిఁటండి? కాలూచెయ్యీ విరుచుకుంటే?

గిరీ ——రేపు మనవాడికి గుణుపురం తాసిల్దారీఅయి అడివిలో కమాను వెళ్లుతూవుండగా పెద్దపులొస్తే చెట్టెక్కలేక, కాళ్లువొణికి చతికిల బడాలని మీ అభిప్రాయవాఁ యేవిఁటి?

అగ్ని ——మనవాడికి తాసిల్దారీ అవుతుందండి?

గిరీ ——యెందుక్కాకూడదూ? గుఱ్ఱాలెక్కడం, చెట్లెక్కడం మనవాడు నేర్చుకోకపోతే, "నాయనా నువ్వు కమాన్లకి పనికిరావు. డసుకు దగ్గిరకూచుని గుమస్తాపని చేసుకో. తాసిల్దారీ గీసిల్దారీ తలపెట్టకు" అని దొర్లంటారు.

అగ్ని——అష్తైతే చిన్నచెట్లెక్కించండిగాని పెద్దచెట్లప్పుడే యక్కనియ్యకండి.

గిరీ ——అంచేతనే జామచెట్టు యక్కమన్నాను. చూశారా?

అగ్ని——ఓరి! కోతివెధవా!

గిరి——అదుగో తిడుతున్నారూ? దొర్లచదువు చదువుకుంటె, దొర్లతరిఫిదు యివ్వక తప్పదు. మీరిలా తిడితే భయపడి కిందపడతాడు; యిలాంటిపనులు మీకిష్టం లేకపోతే, యింగిలీషుచదువు మానిపించి వేదం చెప్పండి.

అగ్ని——మరిచిపోయి తిట్టాను. యీ యింగిలీషు వాళ్లసంగతంతా అదో వెఱ్ఱిమొఱ్ఱి.

గిరీ——మీవంటి ప్రాజ్ఞులు అలా అండం నాకు ఆశ్చర్యంగా వుంది. వాళ్లనడవడిక మంచిదవడం చాతనే దేవుఁడు యింత రాజ్యైశ్వర్యం వాళ్లకిచ్చాడు. మనశాస్త్రాల్లో మాటలు మనం మరిచిపోయినావుఁ. ఆమాటలే తెల్లవాళ్లు దొంగతనంగా పట్టుకుపోయి, శాస్త్రం చెప్పినట్టల్లా ఆచరించి మనరాజ్యం లాగుకున్నారు. మీరు యెరిగిన వారుగదా చెప్పండి, గురువులు దగ్గిర శిష్యులు యెంచేశేవారు? అడివికెళ్లి చెట్లెక్కి సమిధలు తెచ్చేవారు. రండికీ మొండికి ఓర్చేవారు. యిప్పుడు యింత ప్రాజ్ఞులైన మీరేవఁంటున్నారూ? మావాడు యిల్లుకదిలివెళ్లితే కందిపోతాడు, మావాడు జావఁచెట్టెక్కితే కాళ్లువిరుచుకుంటాడు అని భయపడుతున్నారు. మీశిష్యులు బ్రహ్మాండమైన మఱ్ఱిచెట్టు కొసకెక్కి ఆకులుకోసి తెస్తున్నారుకారా? మనపుస్తకాల్లో మర్మం కనుక్కుని దొర్లు బాగుపడుతున్నారు, మనపుస్తకాలు బూజెక్కించి మనం చెడుతున్నాం.

అగ్ని——మీకు చాలాతెలుసును. యీతెల్లవాళ్లు చేసేవిద్యలన్నీ మనగ్రంధాల్లోంచి యెత్తుకెళ్లినవే. యీరెయిళ్లు గియిళ్లూ యావత్తు మనవేదంలో వున్నాయిష. మీది మాపరిశీలనైన బుద్ధి. మనకేసు గెలవడానికి మీరురాసిన సవబులు మాబాగున్నాయి.

గిరీ——యింకాబాగుండును. రికార్డు పూర్తిగాలేదు. కొన్నికాగితాలు మీరే పారెశారో, మీవకీలు వుంచేసుకున్నాడో నాకు బోధపడకుండావుంది.

అగ్ని——నేను పారెయ్యలేదండీ. నాకు యింగిలీషు తెలియకపోవడం చాలాచిక్కొచ్చింది.

గిరీ——మీకే యింగ్లీషువొస్తె భాష్యం అయ్యంగార్లా అయిపోరా? యీమడి తడిపేసి, వున్నకాగితాలు యావత్తుకూ జాబితారాస్తాను, తమరువెళ్లండి.

అగ్ని——మీరు సంసారం పనిపాట్లు యేం శ్రద్ధగాచేసుకుంటారు! మావాడికి మీలా ప్రయోజకత్వం అబ్బితే నాకొహడి అవసరంవుండదు. దిగేటప్పుడు నిమ్మళంగా సాయంచేసి మరీదింపండేం? కీడించి మేలించమన్నాడు

(నిష్క్రమించును.)

వెంక——(నిమ్మళంగా) నాన్నయింట్లో కెళ్లిపోయినాడు.

గిరి——నిమ్మళంగాదిగు.

వెంక——(వురికి) బతికించారు. (వెళ్లిపోబోవును.)

గిరీ——ఆగు ఆగు ఆ వొళ్లొపళ్లిలా పట్రా.

వెంక——దొబ్బుతారా యేవిఁటి అన్నీని? అన్యాయం!

గిరీ ——"అన్యాయం పాపనాశనం" అన్నాడు. ఒక్క అన్యాయంతో పాపాలన్నీ పోతాయి. అన్నిపళ్లూ నువుమాత్రం తింటావాయేమిటి? తింటే స్టమకేక్, కడుపు నొప్పొస్తుంది. కడుపు నొప్పొస్తే మీ అమ్మ నోరు పగల్దీసి సోలడు ఆవఁదం వసగుండా గొంతుకలో పోస్తుంది.

వెంక——నేనావఁదం తాగను.

గిరీ——అలా అయితే పళ్లట్టే తినకు (యాతాం వొదిలి వెంకటేశం వొళ్లోని కాయలు యెంచుచుండును.)

వెంక——(యేడుపుమొహంతో) పెద్దపళ్లన్నీ దొబ్బుతారా యేవిఁటి?

గిరీ——పెద్దవాళ్లకి పెద్దపళ్లూ, చిన్నవాళ్లకి చిన్నపళ్లూ. యింతసేపూ చెట్టెక్కి చిలకలా కొరికావు చాల్దా? (నాలుగుపెద్దపళ్లుతీసుకొని వెంకటేశం వీపుతట్టి) మైడియర్ బ్రదరిన్లా! యిహ నీయిష్టవొఁచ్చినట్టు చెట్లూ చావఁలూయెక్కు. యింగిలీషువాడు నేచర్ స్టడీ చెయ్యమన్నాడు. జామ చెట్టెక్కినప్పుడుమాత్రం పండూ, పరువుకాయా, పచ్చికాయా వీట్లభేదం బాగా స్టడిచేసి, పళ్లేకొయ్యి. అందులో నాలుగు గురుదక్షిణకింద నాకియ్యి. లేకుంటే కడుపుబ్బుతుంది. నువ్వొహమాటు చెట్టెక్కింతరవాత, వలేసి చూసినా మరి పరువుకాయ కనపడదు. "యేరకుమీ కసుగాయలు" అన్నాడు. రనవే! ——(వెంకటేశం దాటువేసి పారిపోవును.) పాచిక పారెటట్టే కనపడుతూంది. హా! యేమి సొగసు!

కం. నదమా పొక్కిలి, జాంబూ।
నదమా మైచాయ, కోకనదమా పదమా।
పదమాజడ, నడుము వియత్।
పదమా, నూగారుగూఢ పదమాచెలికిన్॥

(నిష్క్రమించును.)

—*—

చతుర్థాంకము

౧-వ స్థలము. రామప్పంతులు యింటిసావిడి.

[రామప్పంతులు కుర్చీమీదకూర్చుని వుండగా మధురవాణి నిలబడి తమలపాకులుచుట్టి యిచ్చుచుండును.]

రామ——నేనే చిన్నతనంలో యింగిలీషు చదివివుంటే జడ్జీలయదట ఫెళఫెళలాడించుదును. నాకు వాక్స్థానమందు బృహస్పతివున్నాడు. అందుచాతనే యింగిలీషురాక పోయినా నాప్రభ యిలా వెలుగుతూంది.

మధు——మాటలునేర్చిన శునకాన్ని వేటకిపంపితే ఉసుకోమంటే ఉసుకోమందిట.

రామ——నేనా శునకాన్ని?

మధు——హాస్యానికన్న మాటల్లా నిజవఁనుకుంటారేవిఁ?

రామ——హాస్యానికా అన్నావు?

మధు——మరిమీతో హాస్యవాఁడకపోతే, వూరందరితోటీ హాస్యవాఁడ మన్నారాయేవిఁటి?

రామ——అందరితో హాస్యవాఁడితే యరగవా?

మధు——అంచేతనే కుక్కన్నా, పందన్నా, మిమ్ముల్నే అనాలిగాని, మరొకర్ని అనకూడదే? మిమ్మల్ని యేవఁనడానికైనా నాకుహక్కువుంది. యిక మీమాటకారితనం నాతో చెప్పేదేమిటి? మీమాటలకు భ్రమసేకదా మీ మాయలలోపడ్డాను?

రామ——నాకు యింగిలీషేవొస్తే, దొరసాన్లు నావెనకాతల పరిగెత్తరా?

మధు——మీ అందానికి మేము తెనుగువాళ్లము చాలమో? యింగిలీషంటే జ్ఞాపకవొఁచ్చింది. గిరీశంగారు మాట్లాడితే దొరలుమాట్లాడినట్టు వుంటుందిట.

రామ——అటా, యిటా! నికెంతెలుసును. వాడువొట్ట బొట్లెరుముక్కలు పెల్తాడు. ఆమాటలుగాని కోర్టులో పేత్తే చెప్పుచ్చుకు కొడతారు.

మధు——అదేమో మీకేతెలియాలి! గాని, గిరీశంగారు లుబ్ధావధాన్లుగారి తమ్ములటా? చెప్పా`రు కారు!

రామ——నీమనుసు వాడిమీదికి వెళుతూందేం? ఐతే నీకెందుకు, కాకపోతేనీకెందుకు?

మధు——మతిలేని మాటా, సుతిలేనిపాటా, అని.

రామ——నాకామతి లేదంటావు?

మధు——మీకు మతిలేకపోవడవేఁం, నాకే.

రామ——యెం చేత?

మధు——నుదట్ను వ్రాయడం చేత.

రామ——యేవఁని రాశుంది?

మధు——విచారం వ్రాసివుంది.

రామ——యెందుకు విచారం?

మధు——గిరీశంగారు లుబ్ధావధాన్లుగారి తమ్ములైతే, పెళ్లికివొస్తారు; పెళ్లికివొస్తే, యేదైనాచిలిపిజట్టీ పెట్టి, మీమీద చెయిజేసుకుంటారేమో అని విచారం.

రామ——అవును, బాగాజ్ఞాపకంచేశావు. గాని డబ్బు ఖర్చైపోతుందని అవుఁధాన్లు బంధువుల నెవళ్లనీ పిలవడు.

మధు——గిరీశంగారు పిలవకపోయినా వస్తారు.

రామ——నువుగానీ రమ్మన్నావా యేమిటి?

మధు——మీకంటే నీతిలేదుగాని నాకులేదా?

రామ——మరివాడొస్తాడని నీకేలాతెలిసింది?

మధు——పెళ్లికూతురు అన్నకి చదువు చెప్పడానికి కుదురుకుని, వాళ్లింట పెళ్లి సప్లై అంతా ఆయనేచేస్తున్నారట. అంచేత రాకతీరరని తలస్తాను.

రామ——వాడొస్తే యేమి సాధనం?

మధు——నన్నా అడుగుతారు?

రామ——పెళ్లే తప్పిపోతే?

మధు——యలాతప్పుతుంది?

రామ——తప్పిపోడానికి ఒకతంత్రం పన్నా`ను.

మధు——అయితే, మధురంమాట చెల్లించారే?

రామ——చెల్లించక రావఁప్ప యే చెరువునీరు తాగుతాడు?

మధు——యేదీముద్దు (ముద్దుపెట్టుకొనును.)

రామ——గాని మధురం, కీడించిమేలిద్దాం. ఒకవేళ దెబ్బబే జోటు అయిపోయి వాడు రావడవేఁ తటస్థిస్తే యేవిఁటి సాధనం?

మధు——ఆడదాన్ని, నన్నా అడుగుతారు?

రామ——ఆడదాని బుద్ధిసూక్ష్మం. కోర్టువ్యవహారం అంటే చెప్పు. యెత్తుకి యెత్తు యింద్రజాలం లాయెత్తుతానూ? చెయిముట్టు సరసవఁంటేమాత్రం నాకు కరచరణాలు ఆడవు.

మధు——పెళ్లినాలుగురోజులూ, తలుపేసుకుని యింట్లో కూచోండి.

రామ——ఆడదానిబుద్ధి సూక్ష్మవఁని చెప్పా`నుకానూ? మామంచి ఆలోచన చెప్పా`వు.

మధు——గాని, నాకొకభయం కలుగుతూంది. నిశిరాత్రివేళ పైగొళ్లెం బిగించి, కొంపకి అగ్గిపెడతాడేమో?

రామ——చచ్చావేఁ! వాడు కొంపలు ముట్టించే కొరివి ఔను. మరి యేవిఁగతి?

మధు——గతి చూపిస్తే యేమిటిమెప్పు?

రామ—— నువ్వుసాక్షాత్తూ నన్ను కాపాడిన పరదేవతవి అంటాను.

మధు——(ముక్కుమీదవేలుంచి) అలాంటిమాట అనకూడదు. తప్పు!

రామ——మంచిసలహా అంటూ చెప్పా`వంటే, నాలుగు కాసులిస్తాను.

మధు——డబ్బడగలేదే? మెప్పడిగా`ను. నేను నా ప్రాణంతో సమానులైన మిమ్మల్ని కాపాడుకోవడం, యెవరికో ఉపకారం?

రామ——మెచ్చి యిస్తానన్నా తప్పేనా?

మధు——తప్పుకాదో? వేశ్యకాగానే దయా దాక్షిణ్యాలు వుండవో?

రామ——తప్పొచ్చింది. లెంపలు వాయించుకుంటాను, చెప్పు.

మధు——పెళ్లివంటలకి పూటకూళ్లమ్మని కుదర్చండి.

రామ——చబాష్! యేమి విలవైన సలహా చెప్పా`వు! యేదీ చిన్నముద్దు (ముద్దుపెట్టుకోబోయి, ఆగి) గాని గిరీశంగాడు నన్నూ దాన్నీకూడా కలియగట్టి తంతాడేమో?

మధు——ఆభయం మీకక్కరలేదు. పూటకూళ్లమ్మ కనపడ్డదంటే, గిరీశంగారు పుంజాలు తెంపుకు పరిగెత్తుతారు, ఆమె నోరు మహాఁ చెడ్డది.

రామ——అవును. నోరేకాదు, చెయ్యికూడా చెడ్డదే. దాం దెబ్బనీకేం తెలుసును. గాని, మా దొడ్డసలహా చెప్పా`వు. యేదీ ముద్దు. (ముద్దుపెట్టుకొనును.)

(ముద్దుబెట్టుకుంటుండగా, లుబ్ధావధాన్లు ఒక వుత్తరము చేతబట్టుకుని ప్రవేశించును.)

లుబ్ధా——యేమిటీ అభావచేష్టలూ!

రామ——(గతుక్కుమని తిరిగిచూసి) మావాఁ పడుచువాళ్లంగదా? అయినా, నా మధురవాణిని నేను నడివీధిలో ముద్దెట్టుకుంటే, నన్ను అనేవాడెవడు?

మధు——నడి కుప్పమీదయెక్కి ముద్దుపెట్టుకోలేరో? పెంకితనానికి హద్దుండాలి. బావగారికి దండాలు, దయచెయ్యండి. (కుర్చీ తెచ్చి వేయును.)

రామ——నాకు మావఁగారైతే, నీకు బావగారెలాగేవిఁటి?

మధు——మాకులానికి అంతా బావలె. తమకు యలా మావఁలైనారొ? (లుబ్ధావధాన్లుతొ) కూచోరేం? యేమి హేతువోగాని బావగారు కోపంగా కనపడు తున్నారు. రేపు పెళ్లైనతరవాత అక్కగారిని, వీధితలుపు గడియవేసి మరీ ముద్దెట్టుగుంటారేమో చూస్తానుగదా? అయినా మీ అల్లుడుగారికి చిన్నతనం యింకా వొదిలిందికాదు.

రామ——పైలా పచ్చీసీలో, చిన్నతనంగాక పెద్దతనం యలా వొస్తుంది? యేం, మావాఁ! కోపవాఁ?

లుబ్ధా——నాకు పెళ్లీవొద్దు పెడాకులూవొద్దు.

రామ (మధురవాణి చెవిలో) చూశావా మధురం, నాయంత్రం అప్పుడే పారింది. (పైకి లుబ్ధావధాన్లుతో) అదేం, అలా అంటున్నారు? నిశ్చయం అయినతరవాత గునిసి యేం లాభం?

లుబ్ధా——నీ సొమ్మేం పోయింది? గునియడం గినియడంకాదు, నాకీ పెళ్లి అఖర్లేదు.

మధు——(రామప్పంతులు చెవిలో) యేమిటా వుత్తరం?

రామ——(మధురవాణి చెవిలో) అగ్నిహోత్రావుధాన్లు పేరుపెట్టి నేనే బనాయించాను.

మధు——(రామప్పంతులు చెవిలో) యేవఁని?

రామ——(మధురవాణి చెవిలో) నువ్వు ముసలివాడివి గనక నీ సంబంధం మాకు వొద్దని.

మధు——చిత్తం! చెప్పేస్తాను.

రామ——(మధురవాణి చెవిలో) నీకు మతిపోయిందా యేమిటి? పెళ్లి తప్పించమని నువ్వే నాప్రాణాలు కొరికితే, యీ యెత్తు యెత్తాను. నోరుమూసుకో.

మధు——(లుబ్ధావధాన్లు చెవిలో) యీ సంబంధం మీకు కట్టిపెట్టాలని పంతులు చూస్తున్నారు. వొప్పుకోకండి.

రామ——(మధురవాణితో) యేమీ బేహద్బీ! (లుబ్ధావధాన్లుతో) స్త్రీ బుద్ధిః ప్రళయాంతకః అన్నాడు. దానిమాటలు నమ్మకండి. కల్పనకి యింతమనిషిలేదు.

లుబ్ధా——(చేతిలోని వుత్తరమును ఆడిస్తూ) యీ కుట్రంతా నీదే.

రామ——(తీక్షణంగా మధురవాణి వైపుచూసి, లుబ్ధావధాన్లుతో) కోపం కోపంలా వుండాలిగాని, యేకవచన ప్రయోగం కూడదు.

లుబ్ధా——యిదంతా మికల్పనె. నాకొంప ముంచడానికి తలపెట్టారు. చదవండి.

రామ——(వుత్తరం అందుకోక కుర్చీ వెనక్కి తీసుకుని) ఆ వుత్తరం సంగతి నాకేం తెలుసును?

లుబ్ధా——చేసినవాడివి, నీకు తెలియకపోతే, యెవరికి తెలుస్తుంది?

రామ——అదుగో మళ్లీ యేకవచన ప్రయోగం! మెత్తగా మాట్లాడుతున్నానని కాబోలు అనాడీ చేస్తున్నారు? వుత్తరంగిత్తరంనేను కల్పించానని, మళ్లీ అన్నారంటే కథ చాలా దూరం వెళుతుంది. ఆ సంగతిమట్టుకు కాని వుండండి. రామప్పంతులు తడాఖా అంటే యేవఁనుకున్నారో?

లుబ్ధా——నువ్వు——

రామ——అదుగో మళ్లీ.

లుబ్ధా——మీ కల్పనైతేనేం, మరొహరి కల్పనైతేనేం, బుద్ధి పొరపాటునాది. మధ్య వెధవలతో నాకేంపని? వెంటనే బయల్దేరిపోయి, ఆ అగ్నిహోత్రావధాన్లునే అడుగుతాను.

రామ——మాటలు మాజోరుగా వొస్తున్నాయి. జాగ్రత్త (లుబ్ధావధాన్లు వెళ్లును) నన్నేనా వెధవలు అంటున్నాడు?

మధు——నన్నుకూడా కలుపుకోవాలని వుందా యేవిఁటండి?

రామ——నన్నుమట్టుకు వెధవని కింద కట్టావూ?

మధు——నేవుండగా వెధవలు మీరెలా అవుతారు?

రామ——నన్ను సప్త వెధవనిచేశావు. మరి యింకా తరవాయి యేం వుంచావు?

మధు——అదేవిఁటి ఆమాటలు?

రామ——ఆ వుత్తరం నేను బనాయించానని, ఆ వెధవతో యెందుకు చెప్పావ్?

మధు——మీతోడు, నేను చెప్పలేదే?

రామ——మరి నేను బనాయించానని, వాడికెలా తెలిసింది?

మధు——యెందుకీ ఆందోళన?

రామ——మరి, ఆవెధవ ఆవుత్తరం తిసికెళ్లి అగ్నిహొత్రావధాన్లుకి చూపిస్తె, నామిద వాడు వెంటనె పోర్జరీకేసు బనాయిస్తాడే? పీక తెగిపోతుంది, యేవిఁటి సాధనం?

మధు——యంత్రం యెదురు దిరిగిందో? ఐతే చక్రం అడ్డువేస్తాను. (మధురవాణి తొందరగా వీధిలోకి వెళ్లును.)

రామ——యిదెక్కడికి పారిపోతూంది? యిదే చెప్పేశింది. దొంగపని చేసినప్పుడు రెండోవారితో చెప్పకూడదు. వెధవని చెవులు నులుపుకుంటాను. పరిగెత్తివెళ్లి చేతులో కాగితం నులుపుకొత్తునా? ——గాడిదకొడుకు కరిస్తే? పోయి మీనాక్షి కాళ్లుపట్టుకుంటాను.

[మధురవాణి వకచేతితో వుత్తరము, వకచేతితో లుబ్ధావధాన్లు చెయ్యిపట్టుకుని ప్రవేశించును.]

మధు——(రామప్పంతులుతో) చాలు, చాలు, మీ ప్రయోజకత్వం. బావగారికి అన్నా, తమ్ముడా, కొడుకా, కొమ్మా? మిమ్మలిని ఆప్తులని నమ్ముకుని, సలహాకివస్తే, ఆలోచనా సాలోచనా చెప్పక, ఏకవచనం, బహువచనం, అని కాష్టవాదం పెట్టారు. బావా! కుర్చీమీదకూచోండి. (కుర్చీమీదకూచోబెట్టి) (రామప్పంతులుతో) యీవుత్తరం యేవిఁటో నింపాదిగా చదివి చూసుకోండి (వుత్తరం రామప్పంతులు చేతికి యిచ్చును.)

రామ——(వుత్తరం అందుకుని తనలో) బతికాఁన్రా దేవుఁడా. (చూచుకుని) అరే నావుత్తరవేఁకాదే యిది. నానీడచూసి నేనే బెదిరాను (పైకి) మావాఁ! వొస్తూనే తిట్లతో ఆరంభిస్తే యెంతటి వాడికైనా కొంచం కోపం వొస్తుంది. నెమ్మదిగానూ, మర్యాదగానూ, నన్నొచ్చియేం సహాయం చెయమంటే అది చెయనూ?

లుబ్ధా——మరైతే యీ పటాటోపం వొద్దని రాయండి. అతగాడికి పటాటోపం కావలిస్తే ఆఖర్చంతా అతగాడే పెట్టుకోవాలి.

మధు——(లుబావధాన్లు, జుత్తుముడివిప్పి దులిపి) యేం ధూళి! సంరక్షణ చేసేవాళ్లు లేకపోబట్టేగదా? (గూటిలోనుంచి వాసననూనె దువ్వెనాతెచ్చి తలదువ్వుచుండును.)

రామ——(ఉత్తరం తిప్పి కొనచూసి చదువును.) "శేవకుడు తమ్ములు గిరీశం"——వీడా!

మధు——పైకి చదవండి.

రామ——"నీ గిరీశం", అనగానే పైకి చదవాలేం?

లుబ్ధా——"నీ గిరీశం" అన్నారేం?

రామ——అది వేరేకథ.

లుబ్ధా——పైకి చదవండి.

రామ——(చదువును)"సేవకుడు, తమ అత్యంత ప్రియసోదరులు గిరీశం అనేక నమస్కారములు చేసీ చాయంగల విన్నపములు, త॥ యీ నాటికి వృద్ధాప్యంలోనయినా మీరు తిరిగీ వివాహం చేసుకుని ఒక యింటివారు కావడమునకు నిశ్చయించితిరన్న మాటవిని యమందానందకందళిత హృదయారవిందుడ నైతిని."

లుబ్ధా——వెధవ, వృద్ధాప్యవఁంటాఁడూ? మొన్నగాక మొన్ననేగదా యాభైదాటాఁయి.

మధు——(దువ్వెన మొలనుపెట్టి, లుబ్ధావధాన్లు జుత్తుముడివేసి) సంరక్షణలేక యిలా వున్నారుగాని, యవరు మిమ్మల్ని ముసలివాళ్లనేవారు?

రామ——(చదువును)"మీకు కాబోవు భార్య, నాప్రియశిష్యుండగు వెంకటేశ్వర్లు చెలియలగుటంజేసి నాకు బ్రహ్మానందమైనది. నేను అగ్నిహోత్రావధానులు వారి యింటనే యుండి పెళ్లిపనులు చేయించుచున్నాడను. వారు నన్ను పుత్రప్రాయముగా నాదరించుచున్నారు. బహు దొడ్డవారేగాని చంద్రునకు కళంకమున్నటుల వారికి కించిత్తు ద్రవ్యాశా, కించిత్తు ప్రథమకోపముం గలవు." వ్యాకరణం వెలిగిస్తున్నాడయ్యా గుంటడూ!

"షరా——ఆకోపం వొచ్చినప్పుడు మాత్రం యెదట పడకుండా దాగుంటే యెముకలు విరగవు. ప్రాణం బచాయిస్తుంది. మరేమీ ఫర్వావుండదు——ద్రవ్యాశ అనగా, అది వారికిగాని మీకుగాని ఉపచరించేదికాదు. మీ వూరివారెవరోగాని ఒక తుంటరి, మీరు విశేషధనవంతులనియు, పెళ్లి దేవదుందుభులు మ్రోయునటుల చేతురనియు, వర్తమానము చేయుటను, యేబది బండ్లమీద యీ వూరివారి నందరిని తర్లించుకు రానైయున్నారు. ఇంతియకాక, దివాంజీ సాహెబు వారినడిగి, ఒక కుంజరంబునూ మూడు లొట్టియలనూ, యేనుగుబ్బంబులంగూడ తేనై యున్నారు. బంగారపుటడ్డలపల్లకీగూడ దెచ్చెదరు."

"షరా——దానిమీద సవారీ ఐ, ఆలండొలత్తులతో వూరేగి, మీరు పెళ్లిచేసుకోవడం నాకు కన్నులపండువేగాని, యిదంతా వృధా వ్రయంగదా. అని నాబోటి ఆప్తులు విచారిస్తున్నారు. యెద్దుపుండు కాకికి రుచి. రామప్పంతులు సొమ్మేంబోయింది?"

వెధవ! నావూసెందుకోయి వీడికి?

"యిందులో ఒక పరమరహస్యం. అది యెద్దియనిన, యీ రామప్పంతులు చిక్కులకు, జాకాల్; తెలివికి, బిగ్ యాస్."

యిదేవిఁటోయి, యీ బొట్లేరు యింగిలీషు!

" "

అనగా

వ్యాఖ్యానంకూడా వెలిగిస్తున్నాడయా!

"జాకాల్, అనేది, గుంటనక్క"

పింజారీ వెధవ!

"బిగ్ యాస్, అనగా, పెద్ద——"

వీడి సిగాదరగా! యేం వీడిపోయీకాలం! వీడిమీద తక్షణం డామేజి దావా పడేస్తాను.

(మధురవాణికి నవ్వొచ్చి, ఆపుకోజాలక, విరగబడి నవ్వును.)

యెందుకలా నవ్వుతావు? నీ మొగుడు నన్ను తిడుతున్నాడనా ఆనందం?

మధు——(నవ్వుచేత మాట తెమలక, కొంతసేపటికి) కాదు——కాదు——మీతోడు——లొటి——

రామ——నాతోడేవిఁటి! నేను చస్తే నీకు ఆనందవేఁ!

మధు——(ముక్కుమీద వేలువుంచి, రామప్పంతులు దగ్గరకువెళ్లి, సిరస్సు కౌగలించుకొని, ముద్దెట్టుకొనును) యేమి దుష్టుమాటా!

రామ——మరెందుకు నవ్వుతావ్?

మధు——లొటి——లొటి——లొటి——

రామ——యేవిఁటా "లొటి"?

మధు——లొటి——పిట——

రామ——అవును, లొటిపిట, అయితే?

మధు——(సమాళించుకుని) యెందుకో?

రామ——యెందుకో నాకేంతెలుసును?

లుబ్ధా——ఉత్తరం వల్ల మీరే తెమ్మన్నట్టు అగుపడుతూాందే?

రామ——నెనా? నెనా? నాకెందుకూ లొటిపిట?

మధు——(ఉప్పెనగా తిరిగీ నవ్వుతూ) యెక్కడానికీ.

రామ——నేనా యెక్కడం?

మధు——యెందుకు కూడదూ? మీరొక లొటి——పిట——బావగారొక లొటిపిట——పో——పో——పొలిశెట్టి——పెళ్లి సప్లయిదారుడుగనక, అతడో లొటిపిట——యెక్కి పొలాలంట——వూరేగండి——వెన్నుకుప్పెక్కి——ఆ వైభవం——కళ్లారా——చూస్తాం——(మిక్కిలిగా నవ్వును నవ్వును సమాళించుకుని) బావగారూ, క్షమించండి——ఆదుష్టవ్రాతకి నవ్వాను——మరేంగాదు.

రామ——దుష్టంటే దుష్టా! గాడిద!

లుబ్ధా——మీరొహ, పెద్దగాడిదనికూడా తెమ్మన్నారని కాబోలు, రాశాడండీ.

రామ——లేదు, లేదు, గాడిదెమాట వుత్తరంలో యక్కడా లేదు.

లుబ్ధా——వుంది. నేను చదివానండీ. గాడిదనెందుకు తెమ్మన్నావయ్యా నానెత్తి మీదికీ?

రామ——నీకు మతిపోతూందా యేమిటి? గాడిదెమాట లేదంటూంటేనే? (మధురవాణి తిరిగీ నవ్వుచుండును) నీక్కూడా మతిపోయిందీ? యెందుకానవ్వు? నన్ను చూశా? అవుధాన్లును చూశా?

మధు——యెందుకు——ఆ——అనుమానం?——సామెత——వుంది.

రామ——యేమిటా సామిత గీమితాను?

మధు——గాడిద అందిట——పాటకి నేను——అందానికి——మా అప్పా——అందిట——

రామ——అంటే?

మధు——పెళ్లికి గాడిద——లొటిపిటామాట——యిన్నాళ్లకి——మళ్లీ విన్నానుగదా అని.

రామ——వింటే?

మధు——నవ్వొచ్చింది. మీరు కూడా నవ్వరాదూ? యెందుకీ దెబ్బలాట?

రామ——విడమిద డామెజి దావా వెంటనె పడెస్తాను.

మధు——(లుబ్ధావధాన్లుతో) బావా, యెందుకు మా పంతులుగారిమీద అన్యాయంగా అనుమానం పడతారు? ఆయన నిజంగా మిమ్మల్ని అన్నగార్లా భావించుకుంటున్నారు. గిరీశంగారు పంతులుమీద వ్రాయడానికి కారణాంతరం వున్నది. మీతో చెప్పవలసిన సంగతికాదు గాని, మీ ఉభయులకూ స్నేహం చెడడానికి సిద్ధంగా వున్నప్పుడు చెప్పకతీరదు. మీ గిరీశంగారు నాకు కొన్నాళ్లు యింగ్లీషు చెప్పేవారు. కొద్ది రోజులు నన్ను వుంచుకున్నారు. మా పంతులుగారు ఆయన దగ్గిరనుంచి నన్ను తీసుకువెళ్లిపోయి వచ్చినారనే దుఃఖంచేత లేనిపోని మాటలు కల్పించి "నక్కాగిక్కా" అని వ్రాశారుగాని, ఆ బొల్లిమాటలు నమ్మకండి.

రామ——"నక్కా గిక్కా" వొట్టినే పోతుందనుకున్నావా యేమిటి? డామేజి దావా పడ్డతరవాత దాని సంగతి తెలుస్తుంది.

మధు——బావా, మరొకమాట ఆలోచించండి. పంతులకేం లాభం యేనుగులూ, లొటిపిటలూ, గాడిదలూ——(నవ్వును.)

రామ——మనిషివికావా యేమిటి? గాడిదెమాట లేదంటూంటేనే?

మధు——పోనియ్యండి ——మీకెందుకు కోపం! గాడిదలు లేకపోతే కడంవ్వే ఆయెను. యివన్నీ మీ యింటిమీదపడి తింటే మా పంతులుగారికి యేంలాభం? చెప్పండి. ఒకవేళ రాతబుబేరం జరుగుతుంది గనక పోలిశెట్టికి లాభించవచ్చును.

లుబ్ధా——బాగాచెప్పావు——పోలిశెట్టి చేసినపనే!

రామ——చవగ్గా చేస్తాడని ఖర్చువెచ్చం కోవఁటాడిమీద పెట్టావు. అనుభవించు.

మధు——యిప్పుడు మించిపోయినదేమి? పెళ్లికూతుర్ని పంపిస్తే పదిరూపాయలు ఖర్చుతో యిక్కడ ముడిపెట్టేస్తాం. మీరెవరూ రావద్దని, మీ మావఁగారిపేర వుత్తరం వ్రాయండి.

లుబ్ధా——మా ప్రశస్తమైన ఆలోచన చెప్పావు. మావఁగారూ, మధురం మా బుద్ధిమంతురాలు.

రామ——అదుగో! "మధురం గిధురం" అని మీరు అనకూడదు. "మధురవాణి" అనాలి.

లుబ్ధా——పొరపాటు——గాని తీరామోసి వాళ్లు పెళ్లికూతుర్ని ఒక్కర్తెనీ పంపించేస్తే?

మధు——మరేం? మీతీపు దిగదీసింది? పెళ్లిచేసుకొండి.

లుబ్ధా——నా ప్రాణంపోతె యీ సంబంధం చెసుకొను. ఆవుత్తరం కొసాకూ చదివితె అభావచేష్టలు మీకే బోధపడతాయి.

మధు——చదవడం మానేసి యేమిటి ఆలోచిస్తున్నారు?

రామ——గిరీశం గాడిమీద పరువునష్టానికి డామేజీదావా తేకమాన్ను——వాడి మొహం లాగేవుంది వుత్తరం. చదివేదేవింటి.

లుబ్ధా——మావెధవ నాపరువుమాత్రం యేమైనా వుంచాడనా? అయినా తరవాయి చదవండీ.

రామ——(చదువును)"తాజాకలం. చిన్నది బహులక్షణంగా వుంటుంది. గాని కొంచం పెయ్యానాకుడుమాత్రంకద్దు. అద్దానిని మనవారు వైధవ్యహేతువ అంద్రు. యిదివట్టి సూప——సూపర్——స్టి——షన్——అనగా, తెలివితక్కువ నమ్మకం. మనవంటి ప్రాజ్ఞులు లెక్కించవలసినదికాదు. షరా——దీనికి వక చిన్నబైరాగీ చిటికీవున్నది. చిమ్మిటతో పెయ్యనాకుడు వెంఢ్రుకలూడబీకి, ఒక పౌ——పౌడర్——అనగా, గుండ కద్దు; ఆగుండ ప్రామినచో మరల పెయ్యానాకుడు పుట్టనేరదు. ఈ లోగా దైవాత్తూ వైధవ్యంబే సంప్రాప్తించినచో, పదేపదే క్షౌరం బౌనుగావున పెయ్యానాకుడు బాధించనేరదు. రెండవ నెంబరు షరా——ఒకవేళ వైధవ్యం తటస్థించినా, మావదెనగారు జుత్తు పెంచుకునేయడల, మీరేం జెయ్యగలరు; నేనేం జెయ్యగలను?"

మధు——చాల్చాలు; యీపాటి చాలించండి. గిరీశంగారు యేంతుంటరి?

రామ——యిప్పుడైనా వాడి నైజం నీకు బోధపడ్డదా?(చదువును) "మూడవషరా——యీరోజుల్లో స్త్రీ పునర్వివాహం గడబిడ లావుగానున్నది. తమకు విశదమే. మీరు స్వర్గంబునకుంబోయి ఇంద్రభోగం బనుభవించుచుండ నామెకు పునర్వివాహము చేసికొన బుద్ధి పొడమ వచ్చును. అదిమాత్రం నేను ఆపజాలనని స్పష్టముగా తెలియునది. ఏలననిన? వద్దని మందళించుటకు ఎదట పడితినో, 'మీయన్న స్వర్గంబున రంభతో పరమానందంబునొందుచు నున్నారుకదా, నా గతేమి' యని యడిగినచో నేమి యుత్తర మీయువాడ?"

మధు——మరి చాలించండి.

రామ——నీ యిష్టం వొచ్చినప్పుడు చదివి, నీ యిష్టం వొచ్చినప్పుడు మానేస్తాననుకున్నావా? (చదువును) "నాలవషరా——కొదువ అన్ని హంశములూ బహు బాగావున్నవి. తప్పకుండా యీ సంబంధం మీరు చేసుకోవలిసిందే. మీ అత్తగారు సాక్షాత్తూ అరుంధతివంటివారు. మనలో మనమాట, ఆమెకు యీ సంబంధం యెంతమాత్రమూ యిష్టము లేదు. పుస్తెకట్టేసమయమందు, మీయింటి నూతులోపడి ప్రాణత్యాగం చేసుకుంటానని, యిరుగు

పొరుగమ్మలతొ అంటున్నారు, గాని ఫర్వాలెదు. ఆ నాలుగు గడియలూ, కాళ్లూ చెతులూ కట్టేదాం. మూడు ముళ్లూ పడ్డతరవాత నూతులోపడితే పడనియ్యండి. మనసొమ్మేం బోయింది? పోలీసువాళ్ల చిక్కులేకుండామాత్రం, వాళ్లకేమైనా పారేసి వాళ్లని కట్టుకోవలసివస్తుంది. యీ సంగతులు యావత్తూ మీ మేలుకోరి వ్రాసితిని. యిక్కడ వారికి తెలియరాదు. మరిచిపోయినాను, పిల్లజాతకం అత్యుత్కృష్టంగా వుందట. ఆ బనాయింపు కూడా రామ——"

మధు——రామ?

రామ——అది ఆడవాళ్లు వినవలసిన మాటకాదు.

లుబ్ధా——అది కూడా మీరే బనాయించారంటా డేవిఁటండీ?

రామ——వాడి నోటికి సుద్ధీ, బద్ధంవుందీ? డామేజీ పడితేగాని కట్టదు.

లుబ్ధా——కొంచం అయినా నిజం వుండకపోతుందా, అని నాభయం. అత్తగారికి యిష్టంలేదని పోలిశెట్టి కూడా చెప్పాడు. యీ సంబంధానికి వెయివేలదణ్ణాలు; నా కొద్దుబాబూ.

మధు——బాగా అన్నారు. మీ సంబంధం మాకు యెంతమాత్రంవొద్దని, మీ మావఁగారి పేర వ్రాయండి. కాకితం కలంతేనా?

లుబ్ధా——మావాఁ! మరి ముందూ వెనకా ఆలోచించక వెంటనే వుత్తరం రాసి పెట్టండీ. (నిలబడి మధురవాణి చెవిలో రహస్యము మాట్లాడును; మధురవాణి లుబ్ధావధాన్లు చెవిలో మాట్లాడును.)

రామ ——మొహంమీద మొహంపెట్టి, యేవిఁటా గుసగుసలు? పైనుంచి పోస్టుజవాను ——"లుబ్ధావుధాన్లుగారున్నారండీ. వుత్తరంవొచ్చింది"

(మధురవాణి పైకివెళ్లి వుత్తరముతెచ్చి లుబావధాన్లుచేతికి యిచ్చును. లుబ్ధావధాన్లు రామప్పంతులు చేతికి యిచ్చును.)

లుబ్ధా——సులోచనాలు తేలేదు. మీరే చదవండి.

రామ——(తనలో చదువుతూ) మరేవీఁ! చిక్కే వొదిలిపోయింది. మీ మావఁగారి దగ్గర్నించి.

లుబ్ధా——యేవఁని? యేనుగులూ, లొటిపిటలూ తానంటాడా యేవిఁటండి?

రామ——మీ సంబంధవేఁ అక్కర్లేదట.

లుబ్ధా యెవిఁటి? యెంచాతనొ? వాడికా అక్కర్లెదు? నాకా అక్కర్లెదు? తన పరువుకి నెంతగాను కానో?

మధు——నిమిషంకిందట పెళ్లి వొద్దన్నారే? యిప్పుడు పెళ్లి తప్పిపోయిందని కోపవాఁ?

లుబ్ధా——యింకా యేం కూస్తాడో చెప్పండీ.

రామ——మీరు పీసిరి గొట్లని యెవరో చెప్పారట.

లుబ్ధా——నేనా పీసిరి గొట్టుని? వొక్కపాటున పద్దెనిమిది వొందలు యే పీసిరి గొట్టు పోస్తాడు? యింత సొమ్ము యెన్నడైనా, ఒక్కసారి, అగ్నిహోత్రావుధాన్లు కళ్లతో చూశాడూ? సంసారం పొక్తుగా చేసుకుంటే పీసిరి గొట్టా? వాడిసొమ్ము వాడినెత్తిన కొట్టినతరవాత, నేనెలాంటివాణ్ణి అయితే వాడికేం కావాలి?

మధు——యెలాంటివాళ్లేం? బంగారంలావున్నారు?

రామ——మీరు ముసలివాళ్లనీ, మీకు క్షయరోగం వుందనీ కూడా, యెవరో చెప్పా`రట.

లుబ్ధా——నేను ముసలివాణ్ణా వీడి సిగతరగా! యాభైయేళ్లకే ముసలిటండీ? కొంచం దగ్గు వుండడవేఁ కాగట్టండి (దగ్గును) నిలివెడు ధనంపోసి పిల్లని కొనుక్కున్న తరవాత, మరిదాని ఘోషా, నా ఘోషా వాడి కెందుకయ్యా? డబ్బుచ్చుకున్న తరవాత చచ్చిన శవానికైనా కట్టకతీరదు. మాటాడ్రేం?

రామ——అవును; నిజవేఁ. మీరు ముసలివాళ్లైతేమాత్రం?

లుబ్ధా——అదుగో. 'ఐతేమాత్రం' అంటారేవిఁటి? నువ్వేపెట్టావు కాబోలు యీ పెంటంతాను.

రామ——అన్ని పెంటలు పెట్టడానికీ, మీ తమ్ముడు గిరీశం అక్కడే వున్నాడుకదూ?

లుబ్ధా——వీడు, అక్కడెలా పోగయినాడయ్యా నాకు శనిలాగ?

మధు——ఏమి! యీ మగవారి చిత్రం! యింతసేపూ పెళ్లి వొద్దని వగిస్తిరి; యిప్పుడు పెళ్లి తేలిపోయిందని వగుస్తున్నారు. నిజంగా మీకు పెళ్లాడాలని వుందండీ?

లుబ్ధా——వుంటే వుంది, లేకపోతే లేదు. గాని యీ దుర్భాషలు నేను పడి వూరుకుంటానా?

మధు——మరేం జేస్తారు?

రామ——యేంజెస్తారా? డామెజికి దావా తెస్తారు.

లుబ్ధా——దావావొద్దు, నీ పుణ్యం వుంటుంది. వూరుకో బాబూ.

రామ——కాకపోతే, యింతకన్నా చవకైనదీ, సాంప్రదాయమైఁనదీ, సంబంధం కుదిర్చి, చేసుకున్నావఁంటే, అగ్నిహోత్రావుధాన్లుని చెప్పుచ్చుకు కొట్టినట్టు వుంటుంది.

లుబ్ధా——చవగ్గా కుదరడవెఁలాగ?

మధు——నామాటవిని పెళ్లిమానేసి వూరుకోండి.

లుబ్ధా——యేం? ముసలివాణ్ణని నీకూ తోచిందా? యేవిఁటి?

మధు——మీరా ముసలివాళ్లు? యవరా అన్నవారు?

లుబ్ధా——నీకున్నబుద్ధి ఆ అగ్నిహోత్రావుధాన్లకి వుంటే బాగుండును.

మధు——ఓ పన్ను కదిలిందా? కన్నుకు దృష్టి తగ్గిందా? చూడండీ, మీ దండలు కమ్మెచ్చులు తీసినట్టు యలా వున్నాయో?

రామ——(తనదండలు చూసుకొని) మావఁ పెరట్లో గొప్పు తవ్వడంనుంచి దండలు మోటుగా వున్నాయి; గాని నాదండలు సన్నవైఁనా ఉక్కు ఖడ్డీలు.

మధు——(తన చీర కొంగుతో లుబ్ధావధాన్లు ఛాతీకొలిచి) యెంతఛాతీ!

రామ——యేమిటీ వాళకం?

మధు——వుత్తరం, మీలో మీరు చదువుకుంటారేం? పైకి చదవండి.

రామ——నువ్వు నన్ను ఆజ్ఞాపించే పాటిదానివా? మేం చదువుకుంటాం. యివి ఆడవాళ్లు వినవలిసినమాటలుకావు. నువ్వు అవతలకి వెళ్లు.

మధు——నేను కదలను.

రామ——అమాంతంగా యెత్తుకెళ్లి వెనకింట్లో కుదేస్తాను.

మధు——(కుర్చీ వెనకను నిలబడి లుబ్ధావధాన్లు దండలు చేతులతో గట్టిగా పట్టుకుని) మార్కండేయులు శివుణ్ణి చుట్టుకున్నట్లు, బావగార్ని చుట్టుకుంటాను. యెలా లాక్కు

వెళాతారొ చూస్తాను.

లుబ్ధా——(తనలో) యేమి మృదువూ చేతులు! తల, తల దగ్గిర చేరిస్తే, యేమి ఘుమఘుమా! (పైకి) "బాలాదపి సుభాషితం" అన్నాడు మావఁగారూ ——మధురవాణ్ణి వుణ్ణియ్యండి. మంచి బుద్ధిమంతురాలు. నిజం కనిపెడుతుంది.

రామ——అయితే మరివిను (చదువును) "మీకొమార్తె ప్రవర్తన బాగావుండక పోవడంచాత మిమ్మల్ని వెలేశారని లోకంలో వార్త గట్టిగావున్నది."

లుబ్ధా——(కొంతతడవు వూరుకుని) నువ్వే నాకొంప తీశావు.

మధు——పంతులేనా?

లుబ్ధా——ఒహర్నవలిసిన పనేవుఁంది?

మధు——(కొంతతడవు వూరుకొని) నేను మీ యింటికి వెళ్లిపో యొస్తాను. రండి. పెళ్లీగిళ్లీ మానెయ్యండి. మీకు పెళ్లాంకన్న యెక్కువగా సంరక్షణ చేస్తాను.

లుబ్ధా——(ఆనందం కనపరుస్తూ) బీదవాణ్ణి నేను డబ్బివ్వలేనే? నీలాంటి విలవైన వస్తువను పంతులుగారే భరించాలి.

మధు——నాకు డబ్బక్కర్లేదు. తిండి పెడతారా?

లుబ్ధా——ఆహా! అందుకులోపవాఁ!

మధు——ఐతే పదండి. మరి యీ పంతులుగారిమాయ మాటలు వినక పెళ్లి మానేసి, సుఖంగా యింట్లో కూచుందురుగాని.

రామ——(మధురవాణివైపు తీక్ష్ణణముగా చూసి) నువ్వు భోజనం చెయ్యలేదన్నమాట జ్ఞాపకంవుందా? వెళ్లు.

మధు——మీచర్య చూస్తేనే కడుపునిండుతుంది. (ఛఱ్ఱుమని యింటిలోనికి పోవును.)

లుబ్ధా——యీ మధురవాణి. విన్నారా! మావాఁ! వేశ్య అయినా! చాలా తెలిసినమనిషి. మన సంసార్లకి దానికివున్నబుద్ధివుంటే బతికిపోదుం.

రామ——అవుఁను. బుద్ధిమంతురాలే; గాని వొళ్లెరగని కోపం. యేవైఁనా వెట్టి అనుమానం పుట్టితే, తనూపై కానదు. చూశారా మావాఁ, మీలాంటి శిష్టులు సానివాళ్ల శరీరం తాకకూడదు.

అది చిన్నతనంచేత మొఖంమిద మొఖం పెడితె పిల్లా, యడంగా నిలబడి మాట్లాడు అని చెప్పాలి. ఒక్కటే వొచ్చింది దీనికి దుర్గుణం. పరాయివాళ్లతో మాట్లాడితేగాని దానికితోచదు. పట్నవాసంలో వుండడంనించి ఆదురలవాటు అబ్బింది.

లుబ్ధా——చిన్నతనంగదా! మధురవాణి నాపిల్లలాంటిది. ముట్టుగుంటే అదోతప్పుగా భావించకండి.

రామ——నీ సొమ్మేం బోయింది! అదికాదు, చూశారా మావాఁ. వుంచుకున్న ముండాకొడుకు యదట, మరో మొగాణ్ణి పట్టుకుని "వీడి దండలు కమ్మెచ్చులు తీసినట్టున్నాయి. వీడి ఛాతీ భారీగావుంది"——అని చెవిలో నోరుపెట్టి గుసగుసలాడుతూంటే అగ్గెత్తుకొస్తుందా రాదా?

లుబ్ధా——పొరపాటు. లెంపలు వాయించుకుంటాను. క్షమించండి.

రామ——మీలెంపలు వాయించుకుంటే కార్యంలేదు. దాని లెంపలు వాయించాలి. మీమీద దానికి కొంచెం యిష్టం వున్నట్టుంది. గట్టిగా బుద్ధిచెప్పండి.

లుబ్ధా——నామీద యిష్టవేఁవిఁటి మావాఁ! యక్కడైనా కద్దా?

రామ——మీయింటికి వెళ్లిపోయొస్తానంటూందే? మరి తీసికెళ్లు.

(పైమాటలాడుచుండగా మధురవాణి పట్టుచీరకట్టుకుని ప్రవేశించి.)

మధు——అలాగే తీసికెళ్తారు మీకు భారవైఁతేను. ఆ మహానుభావుడికి చాకిరీచేస్తే పరంఐనా వుంటుంది.

లుబ్ధా——మామగారు హాస్యానికంటున్నారుగాని, నిన్నొదుల్తారా? నేతగను, తగను.

రామ——అలాగడ్డి పెట్టండి!

మధు——ఆయన హాస్యానికి అంటున్నా, నేను నిజానికే అంటున్నాను. గడ్డి గాడిదలు తింటాయి; మనుష్యులు తినరు.

రామ——అదుగో మళ్లీ గాడిదలంటుంది! (మధురవాణి నవ్వుదాచుటకు ముఖం తిప్పికొని, లోగుమ్మముదాటి, విరగబడినవ్వును.)

లుబ్ధా——మధురవాణికి మీదగ్గిర భయంభక్తీకూడాకద్దు.

రామ——వుంది. కోపవొఁస్తే గడ్డి పరకంతఖాతరీ చెయ్యదు. పరాయిమనిషి వున్నాడని అయినా కానదు.

లుబ్ధా——పెళ్లిప్రయత్నం యిక మానుకోవడవెఁ ఉత్తమం, అని తొస్తుంది. యెవిఁటి తమశలవు?

రామ——నాశలవేం యెడిసింది! పెళ్లిచేసుకోవొద్దని మధురవాణి శలవైంది. దాని బుద్ధికి ఆనందించి అలా నడుచుకుంటున్నారు. స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాంతకః అని చెప్పనే చెప్పాను.

లుబ్ధా——మీరు ఆప్తులనేగదా మీ సలహాకి వొచ్చాను. మధురవాణి చెప్పిందనా పెళ్లివద్దంటున్నాను. తప్పినపెళ్లి తప్పిపోయింది. ఖర్చులుకూడొచ్చాయి గదా అని సంతోషిస్తున్నాను.

రామ——రెడ్డొచ్చాడు మొదలాడన్నాడట. సాధక బాధకాలు యెన్ని పర్యాయములు చెప్పినా అవి అన్ని పూర్వపక్షంఐ, ముక్తాయింపు మళ్లీ డబ్బు ఖర్చు మీదికి వొస్తూవుంటుంది. పెళ్లి చేసుకుని కడుపు ఫలిస్తే మీ యిల్లు పదియిళ్లౌతుంది. పెళ్లి చేసుకోక గుటుక్కుమంటే, యీ కష్టపడి ఆర్జించిన డబ్బంతా యవడిపాలుకాను?

లుబ్ధా——అదుగో యేమో యెక్కువ ధనం వున్నట్టు శలవిస్తారు. నాకేవుఁంది?

రామ——వున్నంతవుంది. పరానికి యిన్ని నీళ్లచుక్కలు వొదిలేవాడుండాలా?

లుబ్ధా——అలా అయితే, తమ రెందుకు పెళ్లి చేసుకున్నారు కారూ?

రామ——నేను పిత్రార్జితం అంతా కరరావుఁడు చుట్టేవేశాను. యిక పరానికా? నేను శాక్తేయుణ్ణి; యోగ సాధనం చేస్తాను. నాకు మరికర్మతో పనిలేదు. లోకంకోసం తద్దినాలు పెడుతున్నాను. అయితే సానిదాన్ని యెందుకు వుంచుకున్నావయ్యా! అని అడగగలరు. "కామిగాక మోక్షకామికాడు" అన్నాడు. యిక మీసంగతో? మీరు నిదరపోతూండగా చూసి యెప్పుడో ఒకనాడు మీనాక్షి ఆపాతు యెక్కదీసి రంకుమొగుణ్ణి తీసుకు పారిపోతుంది. ఆపైని దరిద్రదేవత మిమ్మల్ని పెళ్లాడుతుంది.

లుబ్ధా——అయితే యేం జెయమంటారు?

రామ——మీరు పునః ప్రయత్నంచేసి పెళ్లాడండి. పెళ్లాంభయంచేత మీనాక్షి ఆటకట్టడుతుంది. మీనాక్షి భయంచేత, మీ పెళ్లాం కట్టుగావుంటుంది. అవునంటారా? కాదంటారా?

లుబ్ధా——నిజవైఁనమాటే.

రామ——నిజవైఁతేనేం? మీకు బహుపరాకు. సాధకబాధకాలు అడుగడుక్కీ జ్ఞాపకం చేస్తూండాలి. మీకు జాతకరీత్యా, వివాహం జరక్కపోతే, మార్కం వుందన్నమాట పరాకుపడ్డారా?

లుబ్ధా——పరాకులెదు. గాని యిన్నాళ్లాయి కొట్టుకుంటూంటె, యీ నాటకి పద్దెనిమిది వొందలకి, వక సంబంధంకుదిరి, తీరా క్రియకాలానికి తేలిపోయిందిగదా? యిప్పుడు చవగ్గా మనకి సంబంధం కుదురుతుందా? కుదరదు. కుదరదు.

రామ——నిన్న నొచ్చాడయ్యా, గుంటూరునించి వక బ్రాహ్మడూ. వున్నాడో వెళ్లిపోయినాడో?

లుబ్ధా——సంబంధానికా?

రామ——అవును. యంతబుద్ధి తక్కువపనిచేశానూ! నాయెరికని యెక్కడైనా సంబంధంవుందా అని అతగాడు అడిగితే, లేదని చెప్పాను. యీ సంబంధం మీకు తప్పిపోతుందని నేనేం కలగన్నానా యేవిఁటి? అతడు జటాంత స్వాధ్యాయిన్నీ మంచి సాంప్రదాయవైఁనకుటుంబీకుడున్నూ, ఆ సంబంధంచేస్తే అగ్నిహోత్రావుధాన్లుని చెప్పుచ్చుకు కొట్టినట్టౌను.

లుబ్ధా——బేరం యేం చెప్పాడు?

రామ——బేరం మహాచవకయ్యా. అదే విచారిస్తున్నాను. అతగాడు గుంటూరునుంచి వస్తున్నాడు. అక్కడివాళ్లకి, మనదేశపు కొంపలమ్ముకునే బేరాలతాపీ యింకా తెలియదు. అందుచేత నందిపిల్లిలో పన్నెండు వందలకి సంబంధం కుదుర్చుకున్నాడు. వ్యవధిగాగాని పెళ్లికొడుకువారు రూపాయలు యివ్వలేమన్నారట, ఆ బ్రాహ్మడికి రుణాలున్నాయి వాయిదానాటికి రూపాయలు చెల్లకపోతే దావా పడిపోతుందని యెక్కడయినా పిల్లని అంటగట్టడానికి వ్యాపకంచేస్తున్నాడు. ఒకటి రెండు స్థలాల్లో వెయ్యేసి రూపాయలకి బేరం వొచ్చిందట. పన్నెండు వందలకిగాని యివ్వనని చెప్పాడు.

లుబ్ధా——మరొక్కవొంద వేదాంమనం?

రామ——అతగాడు వుంటేనా, నూరువెయడానికీ యాభైవెయడానికీని?

లుబ్ధా——కనుక్కుందురూ మీపుణ్యంవుంటుంది. యెక్కడబసో?

రామ——దాని సిగగోసినడబ్బు, డబ్బుమాట అలా వుణ్ణీండి గాని. ఆపిల్ల యేమియేపు! యేమి ఐశ్వర్యలక్షణాలు! ధనరేఖ జెట్టిపోతులావుంది. సంతానరేఖలు స్ఫుటంగావున్నాయి. పిల్ల దివ్యసుందర విగ్రహం.

[మధురవాణి ప్రవేశించును.]

మధు——గ్రహవేఁవిఁటి?

రామ——గ్రహవేఁవిఁటా? అవుధాన్లుగారి గ్రహస్థితి చూస్తున్నాం. జాతకరీత్యా యీ సంవత్సరంలో వివాహం కాకతప్పదు.

మధు——మీమాట నేను నమ్మను. (అవుధాన్లు దగ్గిరకువెళ్లి ముఖంయదట ముఖం వుంచి) ఆమాటనిజమా?

లుబ్ధా——అంతా నిజం అంటున్నారు.

మధు——సిద్ధాంతిగారేవఁన్నారు?

లుబ్ధా——జాతకం చూసిన సిద్ధాంతల్లా ఆమాటే అంటున్నాడు. యిదివరికల్లా నాజాతకం మాగట్టి దాఖలా యిస్తూంది. ఒక్కటీ తప్పిపోలేదు.

మధు——అయితే మీ ప్రారబ్ధం. ఆపెయ్యినాకుడు పిల్లనిమాత్రం యీ పంతులు మాయమాటలువిని చేసుకోకండి.

రామ——భోంచేస్తూ వొచ్చావు, యేం పుట్టి మునిగిపోయిందని?

మధు——వెండిగిన్నెకోసం వొచ్చాను.

రామ——తీసుకెళ్లు. (మధురవాణి నిష్క్రమించును.)

లుబ్ధా——పెళ్లి చేసుకోవొద్దంటుందేవఁండీ?

రామ——నిమ్మళంగామాట్లాడండి. సానిది యక్కడైనా పెళ్లి చేసుకోమంటుందయ్యా? నీమీద కన్నేసింది. లుబ్ధా——నామీద కన్నెయ్యడవేఁవిఁటి మావఁగారూ! యవరు విన్నా నవ్వుతారు.

రామ——మీరుగానీ పెళ్లి చేసుకోవడం మానేస్తే, మీయింట్లోవొచ్చి బయితాయిస్తుంది. అది ఘంటాపథంగా చెబుతూవుంటే చెవుల్లేవా యేవిఁటి మీకు? దానితో మీరేవఁయినా వెట్టి వెట్టి చాష్టలు చేశారంటే మీకూనాకూ పడుతుంది గట్టిరంధి. జాగ్రతెరిగి మసులుకొండి.

లుబ్ధా——నేనా? నేనా? యేవిఁటి అలా శలవిస్తున్నారు. మావాఁ! నాపిల్ల ఒకటీ అది వొకటీనా? ఆ గుంటూరు శాస్తుల్లు వున్నాడో వెళ్లాడో, ఒక్కమాటు కనుక్కోలేరో?

రామ——యదటింట్లోనే బసచేశాడు కనుక్కుంటానుగాని, మధురవాణి భోజనం యేపాటి అయిందో చూసి మరీ వెళతాను. (లోపలికి వెళ్లివచ్చి పైకి వెళ్లును.)

లుబ్ధా——మధురవాణ్ణి తిసుకుపోతా ననుకుంటున్నాడు యీ పంతులు ఆహా! హ! (పొడుముపీల్చి) మనిషికీ మనిషికీ తారతమ్యం సొందేకనిపెట్టాలి. పంతుల్లాగ మీసంవుంచుకుని, రంగువేసుకుంటే, తిరిగీ యౌవ్వనం వొస్తుంది. యీ చవక సంబంధం కుదిరినట్టాయనా యేమి అదృష్టవంతుణ్ణి!

(రామప్పంతులు స్త్రీవేషముతోనున్న శిష్యుణ్ణి రెక్కపట్టుకు తీసుకువచ్చును. అరచెయ్యి చూపించి)

రామ——మావాఁ! యేం ఖోదాకొట్టు కొచ్చిందోయి నీకు! యిదిగో ధనరేఖ. చెయ్యి కొసముట్టి రెండోపక్కకి యెగబాకిరినట్టుందోయి. యివిగో సంతానరేఖలు. కంఠందగ్గిర చూశావా హారరేఖలు?

లుబ్ధా——అట్టే పరిశీలన అక్కర్లేదు. చాల్లెండి.

(పై ప్రసంగము జరుగుచుండగా మధురవాణి వెనక పాటున వచ్చి పంతులు నెత్తిమీద చెంబుతో నీళ్లు దిమ్మరించును.)

రామ——యేమిటీ బేహద్బీ!

మధు——మంగళాస్నానాలు. (శిష్యుడి గెడ్డం చేత నొక్కి) నీకు సిగ్గులేదేలంజా?

(మధురవాణి నిష్క్రమించును.)

రామ——కోపవొఁస్తే మరి వొళ్లెరగదు. యిక కొరకంచో చీపురుగట్టో పట్టుకు వెంట దరువుఁతుంది. యీ పిల్లని తీసుకు పారిపోదాంరండి.

(శిష్యుడి చెయ్యి పట్టుకుని పైకి నడుచును.)

లుబ్ధా——నడుస్తుంది. రెక్క వొదిలెయ్యండి.

రామ——(రెక్కవదిలి) ఓహో! కాబోయే యిల్లాలనా?

(ముగ్గురూ నిష్క్రమించి, వీధిలో ప్రవేశింతురు.)

లుబ్ధా——యీ పిల్లని చేసుకోమని మీ అభిప్రాయవేఁనా?

రామ——నా అభిప్రాయంతో యేంకార్యం? మీ మనస్సమాధానం చూసుకోండి. పిల్ల యేపుగావుందా? రూపు రేఖావిలాసాలు బాగున్నాయా? అది చూసుకోండి.

లుబ్ధా——సంసార్లకి సౌందర్యంతో యెంపని?

(సిద్ధాంతి తొందరగా యెదురుగుండా వస్తూ ప్రవేశించి.)

సిద్ధా——(లుబ్ధావధాన్లుతో) యవరు మావాఁ యీపిల్ల? (లుబ్ధావుధాన్లు జవాబుచెప్పక, రామప్పంతులువైపు బుఱ్ఱతిప్పి సౌజ్ఞచేయును.)

రామ——మావాళ్లే.

సిద్ధా——(నిదానించి) భాగ్య లక్షణాలేంబట్టాయియీ యీ పిల్లకీ!

రామ——యేవిఁటండి?

సిద్ధా——విశాలవైఁన నేత్రాలూ, ఆకర్ణాలూ, ఆవుంగరాలజుత్తూ, విన్నారా? యేదమ్మా చెయ్యి (చెయ్యిచూసి) యే అదృష్టవంతుడు యీ పిల్లని పెళ్లాడాడోగాని——

రామ——యింకా పెళ్లికాలేదండి.

సిద్ధాం——మీరు పెళ్లి చేసుకోవాలని వుంటే, యింతకన్న అయిదోతనం, అయిశ్వర్యం, సిరి, సంపదాగల పిల్ల దొరకదు. యిది సౌభాగ్యరేఖ, యిది ధనరేఖ, పంతులూ బోషాణప్పెట్టలు వెంటనే పురమాయించండి. యేదీ తల్లీ చెయితిప్పూ. సంతానం వకటి, రెండు, మూడు. (చెయ్యివొదలి లుబ్ధావధాన్లతో)యెదీ మావాఁ పొడిపిసరు. (పొడుంపీల్చి) పోలిశెట్టి కూతురు ప్రసవం అవుతూంది. జాతకం రాయాలి. మళ్లీ దర్శనం చాస్తాను.

రామ——వక్కమాట. (సిద్ధాంతితో రహస్యంగా మాట్లాడును. సిద్ధాంతి చంకలో పంచాంగంతీసి, చూచును. మరి నాలుగుమాటలాడి పంచాంగం చంకని పెట్టుకుని తొందరగా వెళ్లిపోవును.)

లుబ్ధా——యేవఁంటాడు?

రామ——నేనే యీపిల్లని పెళ్లి చేసుకుంటాననుకుంటున్నాడు. రేపటి త్రయోదసినాడు పెళ్లికి మంచిది అన్నాడు.

లుబ్ధా——ఆరోజు వివాహముహూర్తం లేదే?

రామ——శుభస్య శీఘ్రం అన్నాడు. ద్వితీయానికి అంతముహూర్తం చూడవలసిన అవసరంలేదు. తిథీ నక్షత్రం బాగుంటే చాలును. యిదుగో మీమావఁగారు వొస్తున్నారు.

లుబ్ధా——బెరఁవాడి చూడండి.

[కరటక శాస్తుల్లు ప్రవేశించును.]

కరట——గంగాజలం సిరస్సున పోసుకున్నారా యేవిఁటి పంతులుగారూ? మాపిల్లని యెక్కడికి తీసికెళ్తున్నారు? రామ——(కరటక శాస్త్రితో) మాట.

(ఇద్దరూ రహస్యముగా మాటలాడుదురు.)

రామ——(లుబ్ధావధాన్లును యెడంగా తీసికెళ్లి) పధ్నాలుగు వొందలు తెమ్మంటున్నాడు. యెవళ్లో పదమూడు యిస్తావఁన్నారట.

లుబ్ధా——యిదా మీరు నాకు చేసిన సాయం? పోనియ్యండి, ఆపజ్యేండుకైనా తగలెట్టండి.

రామ——ఉపకారానికి పోతే నాదా`నిష్టూరం? కోరి అడిగితే కొమ్మెక్కుతారు. యేంజెయను? (కరటకశాస్త్రితో రహస్యంగా మాట్లాడి, తిరిగీ వచ్చి లుబ్ధావధాన్లుతో) మావాఁ కృత్యాద్యవస్థమీద వొప్పించాను. పిల్లదానికి సరుకు పెడితేగాని వల్లలేదని భీష్మించుకు కూచున్నాడు. యేవఁంటావు?

లుబ్ధా——అది నావల్లకాదు.

రామ——వూరుకోవయ్యా. అలాగే అందూ, మధురవాణి తాలూకు కంటెతెచ్చి ఆవేళకి పెట్టి, తరవాత తీసుకుపోతాను.

లుబ్ధా——అదేదో మీరే చూసుకోండి.

రామ——నేనే చూసుకుంటాను. ఖర్చు వెచ్చాలేవోమనవేఁ చేసుకుని, కొంచంలో డబడబలాడించేదాం. పోలిసెట్టిని సప్లైకి పెట్టకండి. పెద్దిపాలెం వెళ్లి లౌక్యుల్ని యెవరు పిలవడం?

లుబ్ధా——మరి నా కెవరున్నారు. మీరే పిలవాలి.

రామ——లౌక్యుల్ని పిలవడానికి వెళ్లినప్పుడు దుస్తుడాబుగా వుండాలి. దగలా, గిగలా తీయించి యెండవేయిస్తాను.

(నిష్క్రమింతురు.)

౨-వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లుయిల్లు.

లుబ్ధా ——అవును. మీరు చెప్పినమాట బాగుంది. దివ్యస్థలాల్లో ఏకరాత్ర వివాహాచారంవుంది.

కరట——పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగస్థులుకూడా, యిప్పటిరోజులలో, వివాహాలు అలాగే చేస్తున్నారు. కోదండరామస్వామివారు స్వయంవ్యక్తవూఁ, హనుమత్ప్రతిష్ఠా అయినప్పుడు, దివ్యస్థలంకాదని యెవడనగలడు?

లుబ్ధా——ఆమాట సత్యవేఁగాని, యిది దివ్యస్థలంగా ఆలోచించి ఇదివరకు యెవళ్లూ యిక్కడ, ఏకరాత్రవివాహం చేసివుండలేదు మావఁగారూ. మనంచేస్తే యేవఁంటారో?

కరట——దివ్యస్థలం అయినతరవాత యెవడేవఁంటే మనకేం పోయింది?

లుబ్ధా——అయితే పంతులుతో చెబుదాం.

కరట——యేవిఁటి మీసత్యకాలం మావగారూ! యీపెళ్లిలో యేదోవొక వొంటుబెట్టి, నాలుగుడబ్బులు ఆర్జించు కుందావఁని చూస్తూవున్న పంతులూ, పోలిశెట్టీ, ఏకరాత్ర వివాహానికి ఆమోదిస్తారా? పుస్తెకట్టిందాకా ఆమాట వాళ్లతో చెప్పకండి.

లుబ్ధా——పంతులుతో చెప్పకపోతే యేంజట్టీ పెడతాడో?

కరట——యేవిఁటి మీభయం! అతగాడు మీకు యజమానా? జట్టీ, గిట్టీ పెడితే, పెణతూడ గొడతాను.

లుబ్ధా——మీరు కాదుగాని, సిద్ధాంతిగారి చేతిలో రెండు రూపాయలు పడేస్తే, ఆపూచీ అంతా ఆయన నెత్తిమీద వేసుకుంటాడు. ఆయన యదట పంతులు నోరు యెగియదు.

కరట——పావఁంటిదానికి విరుగుడుంది. పంతులికుండదా?

(నిష్క్రమింతురు.)

3-వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లు యింటిపెరడు.

[కరటకశాస్తుల్లు, మీనాక్షీ ప్రవేశింతురు.]

మీనాక్షి——మీపిల్లని నాకడుపులో పెట్టుకోనా తాతయ్యా?

కరట——కడుపుగదా అమ్మా? అంచేత పదెపదె చెబుతున్నాను. దానికి తల్లివైనానువ్వే, తండ్రివైనానువ్వే. (దుఃఖమును అభినయించును.)

మీనాక్షి——విచారించకండి, తాతయ్యా, దానికి యేలోపం రానియ్యను.

కరట——అమ్మా, నీకిమ్మని మా అమ్మిచేతికి ఓ పులిమొహురు యిచ్చాను. పుచ్చుకో.

మీనాక్షి——యిస్తుంది. తొందరేవిఁటి, తాతయ్యా? దాందగ్గిరవుంటేనేం? నాదగ్గిరవుంటేనేం?

[సిద్ధాంతి ప్రవేశించును.]

సిద్ధాంతి——యెంతసేపూ కూరలుతరగడం, భోజనాల సరంజాం జాగ్రతచెయ్యడం సందడేగాని, లగ్నానికి కావలసిన సరంజాం జాగ్రత చెయ్యడపు తొందరేవీఁ కానరాదు. నాశిష్యుడు ముంగిపోతులాగ పడున్నాడు.

మీనా——నాలుగ్గడియల పొద్దుకిలగ్గవైతే, యిప్పట్నించీ సరంజాం తొందరేవిఁటి అచ్చన్న మావాఁ?

సిద్ధాంతి——చదవేస్తేవున్న మతీ పోయిందన్నాట్ట. నాలుగ్గడియల రాత్రుందనగా శుభమూర్తం.

మీనా——మానాన్న యెప్పుడూ యిదేమచ్చు. యేమాటా నిజం యింట్లో ముండలతో చెప్పకపోతే యెలా యేడుస్తారు? నాన్నా? నాన్నా!

[లుబ్ధావధాన్లు ప్రవేశించును.]

లుబ్ధా——యెందుకాగావు కేకలు?

మీనా——నాలుఘ్గడియల రాత్రుందనగానట మూర్తం. అచ్చన్న మావఁ అంటున్నారు.

లుబ్ధా——యిదేవిఁటండోయి, నాలుగ్గడియలపొద్దు కనుకున్నానే ముహూర్తం?

సిద్ధాంతి——ముప్పెమూడు ఘడియలపొద్దు కనుకున్నారుకారో? మీ వెఝ్ఝులు చాలించి చప్పునకానియ్యండి మంగళాస్నానాలు. ఊళ్లో బ్రాహ్మలినందర్నీ పిలిచేశాను.

లుబ్ధా——చంపారే! చలి!——అయితే, రావఁప్పంతులుకూడా నాలుఘ్గడియలపొద్దుకి అనుకున్నాడే ముహర్తం? ఆయనే వొచ్చి, పెద్దిపాలెంలో లౌక్యుల్ని నాలుఘ్గడియలపొద్దుకి రమ్మని పిలుస్తారేమో?

సిద్ధాంతి——శతాంధాః కూపం ప్రవిశంతి. అమ్మీ, పిల్లకి స్నానం చేయించూ.

మినా——యిదుగో, నిమిషంలో చెయిస్తాను.

సిద్ధాంతి——ఆడవాళ్లనయం. పెళ్లిపందిట్లో సరంజాం చూసుకుంటాను.

లుబ్ధా——పంతులులేకుండా లగ్నం అయితే——

సిద్ధాంతి——పంతులుకా, మీకాపెళ్లి? జంకవోడక స్నానంకానీండి.

(నిష్క్రమింతురు.)

౪-వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లు యింటి అరుగుమీద పసుపుబట్టలు కట్టుకుని, లుబ్ధావధాన్లు స్త్రీవేషముతో శిష్యుడు, కొందరు బ్రాహ్మలు కూర్చుని వుందురు.

(రామప్పంతులు, తాషామర్పా, కావిళ్లూ, చాకర్లతో, ప్రవేశించి అరుగుమీద చతికిలబడి)

రామ——అబ్బ! ఎంతశ్రమ పడ్డానండి (నౌఖర్లతో) తాషామర్పా వూరుకోమను. బోయీలొహళ్లూ, బాజావాళ్లొహళ్లూ, వూరుచేరేటప్పటికి కోలాహలంలావుచేస్తారు. కాళ్లుపీక్కు వచ్చాయయ్యా, వెధవ పెద్దిపాలెం యంతదూరవుఁందీ! (తిరిగిచూసి) యిదేవిఁటీ పసుబ్బట్టలూ, పెళ్లికూతురుతో కలిసికూచోడవూఁను? పెళ్లికొడుకుం చేయించుకున్నావటయ్యా? ముదిమికి ముచ్చట్లులావు.

లుబ్ధా——లగ్నానికి మీరు లేకపోయినారుగదా! అని మహా విచారపడుతున్నాను.

రామ——(ఉలికిపడి) యేవిఁటీ! లగ్గవేఁవిఁటి?

పూజారి గవరయ్య——లగ్నంవేళకి తమరు లేకపోయినారుగదా అని, మేం యావన్మందిమీఁ విచారించాం. తమరు యేదో వ్యవహారాటంకంచేత వేళకి రాజాలినారుకారనుకున్నాం. తాము లేకపోవడంచేత సభ సొగుసే పోయింది. "నియ్యోగిలేనిసావిడి । అయ్యయ్యో వట్టిరోత, అది యెట్లన్నన్! వయ్యారి"——

రామ——అట్టేపేలకు. ముహర్తానికి ముందే పుస్తె యెలా ముడెట్టా`వయ్యా?

పూజా——సిద్ధాంతిగారు నక్షత్రాలు చూసి ఘడియలుగట్టి సరిగ్గా ముహూర్తం వేళకే పుస్తె కట్టించారండి.

రామ——నాలుగ్ఘడియల పొద్దుకాలేదే?

పూజారి——నాలుగుఘడియల రాత్రుందనగా కదండి, శుభముహూర్తం?

రామ——సిద్ధాంతి, ముహర్తం తెల్లవారి నాలుగుఘడియలకని చెప్పా`డే?

పూజారి——పంచాంగం మార్చడానికి యవడిశక్యం బాబూ? తెల్లవారగట్ల నాలుగు ఘడియలకని, సిద్ధాంతిగారు మనవిజేసివుంటారు. తాము పరాగ్గా వినివుందురు.

రామ——పంచాంగానికేం యీ వెధవ పల్లిటూర్లో? సిద్ధాంతి ఆడింది ఆటా, పాడింది పాటా. యంతద్రోహం చేశాడయ్యా సిద్ధాంతి!

పూజారి——సిద్ధాంతి యంతో నొచ్చుకున్నాడు, తమరు రాలేదని బాబూ. యేమి ఆటంకంచాత వుండిపోయినారో? అని అవుధాన్లుగారు తల్లడిల్లారు. తాషామర్పా విన్నతరవాతగదా, ఆయనమనస్సు స్వస్థపడ్డది.

లుబ్ధా——నిజం మావఁగారు.

పూజారి——యిక మధురవాణో? అంటే, ఆపందిట్లో నిశ్చేష్టురాలై పుత్తడిబొమ్మలాగ నిలుచుందిగాని బ్రాహ్మణ్యం యావన్మందీ గెడ్డం పట్టుకు యెంత బతిమాలుకున్నా, పాడిందిగాదు.

కొండిభొట్లు——అంతసేపూ హెడ్డు కనిష్టీబుగారితో మాట్లాడుతూ నిల్చుందిగాని, యేం? యింతమందిం ప్రార్థించినప్పుడు, ఓ కూనురాగం తియ్యకూడదో?

మరివకబ్రాహ్మడు——ఓరి కుంకాయా, పంతులుగారు సభలో లేందీ యలా పాడుతుందిరా?

పూజా——హెడ్డుగారితో యేవిఁటి మాట్లాడుతూందనుకున్నావు? పంతులుగారు సరుకూజప్పరా, పెట్టుకు వెళ్లారు. యేంప్రమాదం వొచ్చిందో! ముహర్తం వేళకి రాలేదు. జవాన్లనిపంపి వెతికించండి అని బతిమాలుకుంటూందిరా.

కొండిభొట్లు——యీ గవరయ్యగారు గోతాలు కోస్తాడ్రా. హెడ్డూ, అదీ, ఒహరిమీదొహరు విరగబడి నవ్వుతూంటే, పంతులుకోసం బెంగెట్టుకుందని కవిత్వం పన్నుతాడు.

రామ——వైదికం! వైదికం! మీయేడుపులు మీరు యేడవక, లోకంలో భోగట్టా అంతా మీకెందుకు?

పూజారి——వూరుకోరా కొండిభొట్లు. పెద్దాపిన్నా అక్కర్లేదూ?

రామ——నీపెద్దతనం యెక్కడ యేడిసింది? నివ్వే ముందు రేపెట్టావు.

పూజారి——వై, స, బు, పె, అని యందుకన్నాడు బాబూ?

రామ——అతడేడీ, అతడు? అతడిపేరేవిఁటీ?

పూజారి——యెవరండి?

రామ——ఆగుంటూరి శాస్త్రూల్లేడయ్యా?

పూజారి——యేగుంటూరి శాస్తుల్లండి?

లుబ్ధా——ఆయనా, ——మరేవొచ్చి, ఆయనా——వూరి కెళ్లారు.

రామ——యేవిఁటీ తెలివితక్కువమాట! కూతురికి పెళ్లౌతూంటే, వూరికెళావెళ్లాడు?

లుబ్ధా——పెళ్లయిపోయిందిగదా?

రామ——తెలివిహీనం! లగ్నవఁంటే నేను లేకుండా వెలిగించావుగానీ, పెళ్లి ఐదురోజులు తగలడుతుందిగదూ?——

పూజారి——ఏకరాత్ర వివాహం కదండీ? అంచేత ప్రధానహోమం, శేషహోమంతో సమాప్తి అయిపోయింది.

రామ——(నిశ్చేష్టుడై లుబ్ధావధాన్లుతో) ఓరి, సామిద్రోహప వెధవా!

పూజారి——(నోరుమూసి) బాబ్బాబూ, శాంతించండి! శాంతించండి! (లుబ్ధావధాన్లుతో) పంతులుగారి కాళ్లమీద పడవయ్యా. (పంతులుతో) తమరు చేయించిన శుభం. అశుభంమాటలు శలవియ్యకండి. సిద్ధాంతిగారూ, వారి మావఁగారూ, శాస్త్రచర్చచేసి, లగ్నం పదినిమిషాలుందనగా, ఏకరాత్ర వివాహం స్థిరపర్చారు.

రామ——యేంకుట్ర! వాడికి రూపాయలివ్వలేదుగద?

లుబ్ధా——యెల్లుండి యేవాళకైనా రూపాయలు చెల్లించకపోతే దావా పడుతుందని, తొందరపడి పట్టుకు వెళ్లిపోయినారు. మళ్లీ వారంనాటికి వొస్తానఁన్నారు.

రామ——నన్ను మధ్యవర్తినిచేసి, నేను లేనిదీ, యీ వ్యవహారం యలా పైసలుచేశావు? నేను యంత యడ్వాన్సు వాడికియిచ్చానో నీకు తెలుసునూ? అప్పుడే మావఁగారితో కలిసిపోయి నాకు టోపీ అల్లావూ?

లుబ్ధా——మీరుచెసిన నిర్నయప్రకారవెు, రూపాయలు చెతులొ పడితెనెగాని, పుస్తెకట్ట నివ్వనన్నాడు. యేంజెయ్యను?

రామ——పుస్తెకట్టకపోతే నీపుట్టె మునిగిందిగాబోలు! నేవొచ్చేలోగా యేం వుప్పెనవొచ్చింది? వీడేదో పెద్దదగాచేసి, నేనొస్తే, పట్టుగుంటానని రూపాయలు చేతులో పడేసుకుని వుడాయించాడు. వాడిపేరేవిఁటి?

పూజారి——ఆయన పేరు——మరేవచ్చి——అవుధాన్లుగారు శలవిస్తారు.

లుబ్ధా——నాకు తెలియదు.

రామ——అయ్యో అభాజనుడా! యిహ, వాడు, పంచాళీమనిషి అనడానికి సందేహవేఁవిఁటి?

లుబ్ధా——అతగాణ్ణి మీరే తీసుకొచ్చి దొడ్డవాడని చెప్పారు? అంచేతనే అతణ్ణి నేను నమ్మాను.

రామ——నువ్వు నమ్మితే యెవడికి కావాలి? నమ్మకపోతే యెవడికి కావాలి? అతనికి నేను పెళ్లిఖర్చులకోసం బదులిచ్చిన నూరురూపాయిలూ, అక్కడపెట్టు.

లుబ్ధా——యెవరికిచ్చారో అతణ్ణే అడగండి. నాతో చెప్పకండి.

రామ——సరే, నీతో చెప్పను——నీతో యిక మాటే ఆణ్ణు——మరి నీయింట్లో వక్క నిమిషం వుండను. (లేచినిలుచుని) అంతావినండయ్యా! యీ గుంటూరుశాస్తుల్లు పచ్చిదొంగ, లేకుంటే ఈ తెలివిహీనుడు యిచ్చిన రూపాయిలు సంధించుకుని, పేరైనా చెప్పకుండా పరారీ అవుతాడా? నాతాలూకు సొమ్ముకూడా పట్టుకు చపాయించాడు. వీడివైఖరీ చూడగా, రెండోపెళ్లి పిల్లనో, సూద్రప్పిల్లనో, యీ తెలివిహీనుడికి అమ్మి. యెగేసినట్టు కనపడుతుంది. గనక, ఒరే! బారికీ, ఒరే! మంగలీ, హెడ్డుగారి దగ్గిరికెళ్లి, యిద్దరు జవాన్లను తీసుకురా. వాడి వెంట థౌడా యింపిస్తాను.

(పైమాటలు అంటూ వుండగా, సిద్ధాంతి ప్రవేశించి, రామప్పంతులు మాటలు ముగించి వెళ్లిపోబోతూవుండగా రెక్కబట్టి నిలబెట్టును.)

సిద్ధాంతి——యెక్కడికి వెళతారు? కొంచం నిలబడండి.

రామ——యేమిటి నీ నిర్బంధం?

సిద్ధాంతి——గుంటూరి శాస్తుల్లుగారి పేరేవిఁటో మీక్కావాలా!

రామ——యేమిటా పేరు?

సిద్ధాంతి ——పెరి రామశాస్త్రుల్లుగారు. ఆయనపెరుతొ మికెం పనుంది?

రామ ——వాడు నాకుబాకీ.

సిద్ధాం——మీకు ఒక దమ్మిడీ బాకీలేదు. ఆ నిజం నాకుతెలుసును.

రామ——చెయ్యి నొక్కేస్తున్నావేవిఁటి!

సిద్ధాం——వైదీకపాళ్ల చెయ్యి మృదువుగా యలా వుంటుంది? అవధాన్లుగారు యిచ్చిన సొమ్ము తాలూకు నిలవ యెంతుందో చెప్పండి.

రామ——నువ్వెవరివి అడగడానికి? అన్న! చెయ్యినొక్కుతున్నావు! తంతావా యేవిఁటి?

సిద్ధాం——శుభమల్లె, పెళ్లికూతుర్ని ముండా ముతకా, అంటే యెవరయినా వూరుకుంటారా?

రామ——ముండకాదు, పునిస్త్రీయే, అంటాను; చెయ్యివొదిలెయ్యి.

(లుబ్ధావధాన్లు శిష్యుడికి కొంతయడంగా జరుగును.)

సిద్ధాం——కోపంవొచ్చినప్పుడు, లౌక్యం మరిచిపోకూడదు. మీరు ప్రభువులూ; మేం ఆశ్రితులం. తమకిలాభించేమాట చెబుతాను, యిలా దయచెయ్యండి.

రామ——మర్యాదగా మాట్లాడితే, నా అంతమంచివాడు లేడు.

సిద్ధాం——అవధాన్లుగారూ మీరు కూడా యిలారండీ.

(అవధాన్లు, సిద్ధాంతి, రామప్పంతులూ రహస్యముగా మాట్లాడుదురు.)

రామ——(ఉత్సాహముతో) సిద్ధాంతీ యేదీ పొడిపిసరు. నియ్యోగపొడన్నవాడు, సవబుకి కట్టుబడతాడు. యవరయా వంటబ్రాహ్మలు! మాయింటికి ఫలహారాలు వెళ్లాయా? యేవోఁయి, కొండి భొట్లూ! మాట, యిలారా!

(కొండి భొట్లు వచ్చును.)

కొండి——యేం శలవు?

రామ——మాయింటిదాకా నాతోరా.

కొండి——చిత్తం.

రామ——మాతోట్లో, మంచి పనసకాయలున్నాయి. రెండుకాయలకి బరాతవిఁస్తాను. తెచ్చుకో మీ అయ్యకి పనసకాయ కూరంటే, మాయిష్టం.

కొండి——చిత్తం!

రామ——పెళ్లిలో యేవిఁటోయి గమ్మత్తు.

కొండి——యేవీఁ గమ్మత్తు లేదండి.

రామ——మధురవాణి పాడిందికాదేం?

కొండి——పాడింది ——

రామ——ఆఁ!

కొండి——కాదండి.

రామ——అలాచెప్పు. అంతసేపూ హెడ్డు కనిష్టీబుతో మాట్లాడుతూంది కాబోలు?

కొండి——లేదండి. ఒక్కమాటాళ్లేదు.

రామ——మరెందుకన్నావూ, మాట్లాడిందని యిందాకానూ? విరగబడి నవ్విందన్నావే?

కొండి——మరీ——మరీ——మరే వొచ్చి——లింగన్నగారి కాంభొట్లు అలా అనమన్నాడు.

రామ——వాడిపని పట్టిస్తాను. నాతో వెకాస్యాలా! నువ్వుమాత్రం వాడిజట్టు కూడకు. చిన్నప్పట్నుంచీ నిన్ను యెరుగుదును. నువ్వు నిజాయితీ మనిషివి.

కొండి——అవుఁనండి. యెప్పుడూ నేను నిజవేఁ చెబుతాను.

రామ——అవునుగాని, హెడ్డు కనిష్టీబుమాటమట్టుకు నిజం చెప్పావుకావు. పట్టాభిరామస్వావిఁమీద ప్రమాణంచేసి, చెప్పూ! మధురవాణి యవరెవరితో మాట్లాడింది?

కొండి——మరేవచ్చి——నిజం చెప్పమన్నారూ?

రామ——నిజాయితీ మనిషివనేగదా నిన్ను అడుగుతున్నానూ?

కొండి——అయితె, ——అందరితొటె మాట్లాడంది.

రామ——అందరితోటీ అంటే యవరెవరితోటి?

కొండి——యవరెవరా అండి? పెళ్లి వొదిలేసి, అంతా మధురవాణి చుట్టూమూగాం. భుక్తగారితో మాట్లాడింది. మరేవచ్చి.

రామ——యింకా యవరితో మాట్లాడింది?

కొండి——సిద్ధాంతి మంత్రం చప్పడం మానేసి మధురవాణి చెవులో యేకాంతం మాట్లాడాడు.

రామ——మరింకా యవరితోటి?

కొండి——మరేవచ్చి——హెడ్డు కనిష్టీబుతోటి.

రామ——ఓరి ఛండాలుడా! హెడ్డుతో మాట్లాడ లేదన్నావే?

కొండి——అవును మాట్లాళ్లేదు.

రామ——ఫుండాఖోర్! మాట్లాడిందా మాట్లాళ్లేదా?

కొండి——సచ్చాన్రా దేవుఁడా!

రామ——అసత్యం అంటే, నాకు వెఱ్ఱికోపం. ప్రమాణ పూర్తిగా, నిజంచెప్పు. అబద్ధవాఁడితే, తల పేలిపోతుంది. మాట్లాడిందాలేదా?

కొండి——లేదు.

రామ——ప్రమాణ పూర్తిగా?

కొండి——ప్రమాణ పూర్తిగానే.

రామ——యిప్పుడు నిజంచెప్పావు. విన్నావా? నీకు చిన్నతనం; ఆడవాళ్లమీద, ఒహరు అనమన్నా, అన్యాయంమాటలు ఆడకూడదు. తెలిసిందా?

కొండి——మధురవాణి మా దొడ్డమనిషి.

రామ——వూళ్లో అలా అనుకుంటారేం?

కొండి——అంతా అనుకుంటారు.

(రామప్పంతులు యింటియెదట.)

రామ——నేను తలుపుకొడతాను, నివ్వో చిన్నగమ్మత్తుచెయ్యి.

కొండి——చిత్తం.

రామ——యీ విచ్చుబేడమొలనిపెట్టుకో. మా పెరటిగోడ అవతల, ఒక అరఘుడియ నిలబడు. దిడ్డీ తోవంట కనిష్టేబుగాని, మరెవరుగాని, పైకి వొచ్చినట్టాయెనా, రెక్కపట్టుకుని, కేకెయ్యి. నేవొస్తాను. లేకుంటే వుడాయించెయి. (కొండిభొట్లు నిష్క్రమించును.) తలుపు తలుపు. (తనలో) ఒకంతట తలుపుతియ్యదు. అనుమానా నిక్కారణం. వీడు నిజంచెప్పాడా? అబద్ధం చెప్పాడా? నేను పాలెంనించి వొచ్చి కబురు పంపించిన తరవాత రాక, యిది తుఱ్ఱుమని యలాపరిగెత్తి వెళ్లిందీ పెళ్లిలోకి? తలుపు తలుపు! యప్పటికీరాదేం! (మధురవాణి తలుపుతీయును) యేం జేస్తున్నావు యింతసేపు?

మధు——ఉదయంనుంచి రాత్రివరకూ చేసేపనులన్నీ, రేపటినుంచి వ్రాసివుంచుతాను రండి.

(ఉభయులూ నిష్క్రమింతురు.)

(కొండి భొట్లు ప్రవేశించి.)

కొండి——పంతులుగారూ, పంతులుగారూ.

(రామప్పంతులు, మధురవాణీ ప్రవేశింతురు.)

రామ——(మధురవాణితో) నువ్వు లోపలకివెళ్లు. (కొండిభొట్లుతో) యేవిఁటి?

కొండి——మరేవచ్చి,——పట్టుకోలేదు.

రామ——(తీక్షణంగా) యెందుకు పట్టుకున్నావుకావు?

కొండి——చెప్పరానిదాన్ని యలా పట్టుకోవడం?

మధు——చెప్పరానిదాన్ని యెందుకు పట్టుకోవడం?

కొండి——దిడ్డీతోవంట యవరొచ్చినా పట్టుకొని, కాకెయమని పంతులు చెప్పారు.

మధు——యెవిఁచిత్రం! యేం అప్రతిష్టా! బ్రాహ్మడికి వెఱ్ఱెత్తుతూంది కాబోలు!

రామ——(మధురవాణి వెనకనిలచి చేతితో వెళ్లిపొమ్మని కొండిభొట్లుకు సౌజ్ఞ చేసి) పేలుడుగాయ వైదీకప గుంటడి వెకాశ్యాలు నిజం అనుకుంటావేవిఁటి?

(లోపలికి వెళ్లును.)

(రామప్పంతులు యింటిలోనికి వెళ్లగానే మధురవాణి సావిడివెనక తలుపు పైనుంచివేసి, కొండిభొట్లును లోపలికిరమ్మని సౌజ్ఞచేసి, ముద్దెట్టుకొనును.)

మధు——(నిమ్మళంగా) బాగా, కాపాడావు!

కొండి——మధురవాణీ, యిదిగో పంతులిచ్చిన బేడ. యిదిగో హెడ్డుగారిచ్చినపావలా. యింద వెండితొడిపొడికాయ. (యిచ్చును.)

మధు——(పుచ్చుకొని) నువ్వు మంచివాడివి. యీవేళనుంచి, నీకూనాకూ నేస్తం. తెలిసిందా? (మరివకసారి ముద్దుపెట్టుకొని) యికవెళ్లు.

(కొండిభొట్లు చెంగున వీధిలోకి యెగిరి వీధినడుమ గెంతులువేయును)

[కాంభొట్లు ప్రవేశించి.]

కాంభొ——యెందుకురా యీగెంతులు?

కొండి——ముద్దెట్టుకుందిరా!

కాంభొ——వెఱ్ఱి వెఱ్ఱి వేషాలు వెయ్కు. యీ కోతి మొహాన్నే?

కొండి——పోస్సి, వెఱ్ఱికుట్టా! మేం జట్టుకట్టాం!

(నిష్క్రమింతురు.)

౫–వ స్థలము. కృష్ణారాయపురం అగ్రహారంలో.

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు యింటిపెరటిలో గిరీశం పనివాళ్లచేత పందిరి వేయించుచుండును.)

[వెంకటేశం ప్రవేశించును.]

గిరీశం——యేమివాయ్ బావా, యెడందవడ యెఱ్ఱబారింది?

వెంకటేశం——నాన్న గూబగదలేశాడు.

గిరీ——యేంజేశావు?

వెంక——సంధవార్చలేదని.

గిరీ——ఆమాత్రం వార్చినట్లు వేషం వెయ్యలేకపోతివో?

వెంక——చూడ్డనుకున్నాను.

గిరీ——అను కోడాలుపనికి రావోయి, బావా! మనం యేదైనా వేషం వేశావంటే, ఒకడు చూస్తున్నాడని అనుకున్నప్పుడూ, ఒకడు చూస్తూవుండలేదనుకున్నప్పుడూ కూడా, వొక్కమోస్తరుగా వేషం నడిపిస్తే సేఫ్ సైడ్. చూస్తున్నావుకావా, రోజూ నేను యెంతసేపు బక ధ్యానంచేస్తానో?

వెంక ——యేవఁని ధ్యానం చాస్తారు?

గిరీ——యేం ధ్యానవాఁ? యీ చాదస్త బ్రాహ్మడు యంతట్లో దేవతార్చన చాస్తాడు, యంతట్లో విస్తట్లో మెతుకులు పడతాయి అని తదేకధ్యానం చేస్తాను.

వెంక——మంత్రాలు చదివి దేవుఁణ్ణి ధ్యానం చెయ్యాలిగాని, అన్నంకోసం ధ్యానంచేస్తే పాపంకాదా?

గిరీ——ఇగ్నొరెన్స్! మతసంబంధమైన సంగతులు నీకేమీ తెలియవు. యీ పెళ్లి అయిపోయిన తరవాత నిన్ను మతంలో తరిఫీదు చెయ్యాలి. అన్నిమతాలూ పరిశీలించి వాటితాలూకు యసెన్స్, నిగ్గుతీసి ఓ కొత్తమతం యేర్పర్చాను. అది అమెరికా వెళ్లి ప్రజ్వలింపచేస్తాను. యిప్పుడుమట్టుకు నీ సంశయం తీరుస్తాను. యేమన్నావ్? అన్నాన్నా ధ్యానించడం, అని కదూ? యేవఁందోయి నీ ఉపనిషత్తు? "అన్నం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్" అన్నవేఁ, బ్రహ్మ. అని తెలుసుకోవోయి, వెధవాయా, అంది. తెల్లవాడు యేవఁని ధ్యానం చేస్తాడోయి రోజూనూ? "ఫాదర్, గివ్, అస్ అవర్, డెయిలీ బ్రెడ్" అనగా "నన్ను కన్నతండ్రీ, రోజూ ఒక రొట్టెముక్క ఇయ్యవోయి అని"——ఇక, మనవేఁవఁనాలి? "తండ్రీ రోజూ, కందిపప్పు, ధప్పళం ఇయ్యవయ్యా" అని ధ్యానించాలి. మన చమకంలో యేమన్నాడూ? "శ్యామాకాశ్చమే" "చామల అన్నం మామజాగా వుంటుంది, నాక్కావాలి, ఓ దేవుఁడా! అన్నాడు" ఆ చమకంలో యవడికి యిష్టమైఁన వస్తువులు వాడు కలపవచ్చును——"కందిగుండా చమే, యింగువ నా నాచమే" దీనినే రిలిజియస్ రిఫార్మ్ అంటారు.

వెంక——గెదెపెరుగూ చమె, చెగొడి చమె.

గిరీ——చబాష్! అదే ఒరిజినాలిటీ ——అడిగితేగాని అమ్మ అయినా పెట్టదు. దేవుఁడు మాత్రం ముద్దిస్తాడనుకున్నావా యేమిటి? నీకు యెప్పుడు యేమి కావలిస్తే అప్పుడు ఆవస్తువులు సంపుటీచేసి చమకపారాయణ ఆరంభించేది.

వెంక——అయితే రేపణ్ణించి నేను రోజూ చమకపారాయణ చేస్తాను.

గిరీ——మనస్సులో చెయ్యి. పైకి పారాయణ చేశావంటే, నీతండ్రి ఎడ్యుకేషన్ లేకపోవడంచేతా, రీజన్ తెలియకా, యిదేవిఁటి చమకం పాడు చేస్తున్నాడని పెణతెక్కగొట్టి, తొమ్మిదో అష్టం ఘనం పారాయణచేస్తాడు.

వెంక——మొన్న బుగతగారి యింట్లోంచి మీరు పొగాక్కట్ట యెత్తుకొచ్చారుగదా, పాపం చేశారని దేవుఁడు కోప్పడ్డా?

గిరీ——చిన్నతనంలో మాపింతండ్రి (నీ తండ్రిలాగే అగ్గిరావుఁడోయి) చెవినులిపి నాచేత ఉపనిషత్తులు చదివించాడు. దాం తస్సా గొయ్యా, పేరు మరిచిపోయినానుగాని, ఒక వుపనిషత్తులోను, శిష్యుడుప్రశ్న అడుగుతూవుంటే, గురువు సమాధానం చెబుతూంటాడు. ఆ వుపనిషత్తులో చెప్పిన శిష్యుల్లాంటి శిష్యుడివి నువ్వు; ఆలాంటి గురువుని నేను. మన ప్రశ్నోత్తరాలు యవడైనా తాటాకుమీదరాసి పారేశాడంటే, ఒక రెండువొందలేళ్లు అయినతరవాత 'టొబాకోపనిషత్తు' అవుతుంది. పొగాకు కట్టకి పాప వేఁవిటోయి, కాల్చి పారేసేదానికి? అందులో పాడుంచేసే బుద్ధిహీనులదగ్గిర పొగాకు యెత్తుకురావడం లోకోపకారవఁని నమ్ము.

వెంక——యలాగండి లోకోపకారం?

గిరీ ——యలాగా. యిదిగో, యిలా చుట్టకాలిస్తే, స్టీము యింజన్‌లాగ, భగ్, భగ్‌మని పొగ ఆకాశానికి పరిగెత్తి మేఘవైఁ వర్షం కురిపిస్తుంది. పాడుంగాని పీలుస్తే ఆఘాటుకి, ఆకాశం ఆర్చుకుపోతుంది. ముక్కంటమాత్రం చిరివర్షం కురిసి యిల్లూ వొళ్లూకూడా డర్టీ అవుతుంది. గనక పాడుంచేసే మూర్ఖుల యింట్లోవుండే పొగాకంతా దొంగిలించి చుట్టలుగట్టి, తగలెట్టవలిసినదే. ఒకవేళ, గిరీశంగారూ, తమరు దొంగతనంచేశారు, కొద్దిరోజులు నరకానికి విజయం చెయ్యండి, అని దేవుఁడుగానీ, అన్నట్టాయనా ఒక చిన్నలెక్చరుకొట్టి గభరాయింపజేస్తాను.

వెంక——యేవఁని లెక్చరు కొడతారు? గిరీశం——యేవఁనా? ఓ దేవుఁడా! నామనస్సు యిండిపెండెంటుగా సృజించావా? లేక డిపెండెంటుగా సృజించావా? యిండిపెండెంటుగా అయితే, నా యిష్టవొఁచ్చినపనల్లా నేను చేశాను. నువ్వెవరు, అడగడానికి? యిలాంటి

చిక్కులు పెట్టా వంటె హెవెనలొ చిన్న నెషనల కాంగ్రెసు వొకటి లెవదిస్తాను. లెక నన్ను డిపెండెంటుగా చేశావూ? అష్లాగయితే నువ్వే నాచేత పాపంచేయించావు గనక నీకే ఆశిక్ష కావలిసింది. దేర్‌పోర్ చలో, నరకానికి, చలో! అక్కణ్ణించి నువ్వు తిరిగి వొచ్చేలోగా, ఆరుఘడియలు స్వర్గంలో నీ అధికారం, నాకిస్తివట్టాయనా, కొన్ని సృష్టిలో లోపాలు సవరణ చేస్తానంటాను.

వెంక——యేవిఁటండి లోపాలు?

గిరీ——లోపాలన్న లోపాలా! నీచేతే వొప్పిస్తాను. నెంబర్‌వన్ ——నీ మేష్టరులాంటి అభాజనుణ్ణి పుట్టించడం లోపం అంటావా అనవా?

వెంక——లోపవేఁ.

గిరీ——నీసిస్టర్‌లాంటి బ్యూటిఫుల్ యంగ్ గర్లుని, విడోని చెయ్యడం తప్పంటావా, ఒప్పంటావా?

వెంక——తప్పే.

గిరీ——యిలాంటి లోపాలు కోటానకోట్లు. ఇక రద్దుసృష్టి యంతుందనుకున్నావు? ఫరిన్‌స్టెన్స్, యెన్ని సముద్రాలు వున్నాయి?

వెంక——యేడు.

గిరీ——యేడూ, యేడిసినట్టేవున్నాయి. పాలసముద్రం వుంటూవుండగా మళ్లీ పెరుగుసముద్రం, నేతిసముద్రం యెందుకోయి? యిది ప్లియోనిజమ్, పునరుక్తి——మరో తెలివితక్కువ చూశావా? యెందుకూ పనికిమాలిన ఉప్పుసముద్రం మననెత్తినికొట్టి, పెరుగు, పాలు, నెయ్యి, చెరుకుపానకం యీ సముద్రాలన్నీ యవడికీ అందుకు రాకుండా దూరంగా విసిరేశాడోయి. ఒక సంవత్సరంగాని నాకు దేవుఁడు దివాన్గిరీ యిస్తే, భీమునిపట్నానికి పాలసముద్రం, విశాఖపట్నానికి మంచినీళ్ల సముద్రం, కళింగపట్నానికి చెరుకుసముద్రం తెస్తాను. యీ యీస్టర్ను ఘాట్సు అంతా పొగాకు అరణ్యం చేస్తాను. యీ లెక్చరు నేను కొట్టే సరికి, దేవుఁడు యేవఁంటాడో తెలిసిందా? వీడు అసాధ్యుల్లావున్నాడు. వెనకటికి “పాతయముడివా కొత్తయముడివా” అని అడిగిన పెద్దమనిషికంటే ఒక ఆకు యెక్కువ చదువుకున్నట్టు కనపడతాడు. గనక వీడికో జోడు గుఱ్ఱాలబండీ యిచ్చి, స్వర్గంలో వున్న యావత్తు మహలులు, బగీచాలూ చూపించి, యేం కావాలంటే అది యివ్వండని దేవదూతలతో చెబుతాడు. నా శిష్యుడు, వెంకటేశాన్నికూడా తీసుకొస్తేగాని, నాకేం తోచదని నే చెబుతాను. అప్పుడు నిన్ను విమానమ్మీద తీసుకొస్తారు. మన విఁద్దరం స్వర్గంలో మజా వుడాయిద్దాం. యీవేళకి మతంమీద యింతవరకు లెక్చరు చాలును. యిక వెళ్లి దేవాలయం తోటలో కోతిపిల్లిని కట్టి ఆడుకో. సాయంత్రానికి నీతండ్రి వొచ్చేసరికి

మాత్రం, దీపంయెదట కూచుని పుస్తకం తిరగేస్తూ పులుస పటుకులు ధ్యానంచెయ్యి. యింగువవేసి బలేసొగుసుగా తయారుచేస్తారు (వెంకటేశం వెళ్లును.) రనెవే.

(బుచ్చమ్మ ప్రవేశించి.)

బుచ్చమ్మ——యీ రుబ్బురోలునిండా తాటాకుముక్కలు పడుతున్నాయి, యివతలకి లాగేసిపెడతారూ.

గిరీ ——అదెంతపని.

(గిరీశం రుబ్బురోలు, పందిరి అవతలకులాగును. బుచ్చమ్మ రుబ్బురోలు కడిగి మినపపప్పు రుబ్బును.)

గిరీ——(పాడును) "భజగోవిందం. భజగోవిందం. గోవిందం భజ మూఢమతే" యేం, వదినా, కంటనీరు పెడుతున్నారూ?

బుచ్చ——యేవీఁలేదు.

గిరీ——మీరు కంటనీరు పెడితే నామనసు కరిగిపోతూంది.

బుచ్చ——మీకేం ——మహరాజులు ——మాకష్టాలు మమ్మల్నే బాధిస్తాయి.

గిరీ——యేమి కనికరం లేనిమాట అన్నారూ! మీరు అలా దుఃఖంలో మునిగివుంటే, యెందుకు నాకీ వెధవ బతుకు? మీకోసం యేం చెయ్యమంటే అది చాస్తానే? ప్రాణవిఁచ్చెయ్యమంటే యిచ్చేస్తానే? దాఖలా చూడండి యిదుగో కత్తిపీట!

బుచ్చ——(కత్తిపీట దగ్గిరతీసుకుని) చెల్లికి యీ సమ్మంధం తప్పించారు కారుగదా?

గిరీ ——అదొక్కటిమట్టుకు నాకు సాధ్యవైఁందికాదు.

బుచ్చ——అయితే మీతో నాకేం పనీ? యింత సందడిగా పెళ్లిపనులు చేయిస్తున్నారు. మానాన్నకి తోచకపోతే, మీకైనా తోచకూడదా, యీ సమ్మంధం కూడదని? మీకుకూడా దానిమీద యింత కనికరం లేకపోవాలా? లుబ్ధావుఁధాన్లు మీకు అన్నగారని కాబోలు మీకు సంతోషం.

గిరీ——నాకాసంతోషం? యంత క్రూరమైనమాట అన్నారు! యీ సంబంధం ఔతుందని, నా మనస్సులో యంత ఖేదిస్తున్నానో, ఆ భగవంతుడికి తెలుసును. యీ సంబంధం తప్పించాలని చెడచివాట్లుపెడుతూ మా అన్న పేర రెండు టావులు వుత్తరం రాశాను. చెవినిపెట్టాడుకాడు. నేను యేంచేతును? వాడిని స్మరిస్తేనే పాపంవొస్తుంది. ఊరికే

కూచుంటె, మితండ్రి యెవఁనుకుంటాడొ అని, మియింట అరవ చాకిరి చెస్తూ నికు యేనాటికైనా కనికరం వొస్తుందేమో అని ఒక్కమనిషిని నూరుమంది చేసేపని చేస్తున్నాను. అంతేగాని, యీ నమ్మిన నౌఖరుమీద నీమనసు భారంగావుంటే, యవరికీ చెప్పకుండా యీరాత్రి లేచి మాదేశానికి వెళ్లిపోతాను.

బుచ్చ ——వెళ్లిపోకండి.

గిరీ——నేనుమాత్రం పోయే సాధనం యలాగ? యెన్నోమాట్లు యేవఁనుకుంటాను? యీ పెళ్లి తప్పించ లేకపోయినానుగదా? నాప్రాణంకంటే యిష్టవైఁన యీ బంగారపు బొమ్మలాంటి బుచ్చమ్మని పునిస్త్రీని చెయ్య లేకపోయినానుగదా? అని విరక్తిపుట్టి, పోదాం అని నిశ్చయించే సరికి ——కాలు ముందుకువేసినా, మనస్సు వెనక్కిలాగి యేమితోచేదీ? "పైకి పోతానని సందడి పడుతున్నాను. నాబుచ్చమ్మ కనపడకపోతే, పోయి బతకడం యలాగ? దానికి యంత కనికరం లేకపోయినా, యిక్కడేవుండి, చూసైనా సంతోషిద్దాం" అని వుండి పోతూ వొచ్చాను.

బుచ్చ ——మీరు చెబితే, లుబ్ధావుఁధాన్లుగారు పెళ్లి మానుకుంటాడని తమ్ముడుచెప్పాడు?

గిరీ ——నే చెప్పినమాట, యీ భూప్రపంచంలో యవడూ కొట్టివెయ్యలేడు. అందుచేత, వెంకటేశం అలా అని వుంటాడుగాని, మీతండ్రి ఒకడు, మా అన్న వకడు లోకాతీతులు. వాళ్లు బ్రహ్మచెబితే వినరు. ఈయనకి వెట్టికోపం. అతగాడు శుద్ధపీసిరిగొట్టు. మాఅన్న సుఖపడ్డానికా యీపెళ్లి తలపెట్టాడు? నీమొగుడు నిన్నుపెళ్లాడి యంతసుఖపెట్టాడో, మాఅన్న నీచెల్లెల్ని పెళ్లాడి, అంతే సుఖపెడతాడు. ఆఫ్రికాదేశంలో స్లేవరీ అనివుంది. అనగా మనుషుల్ని వట్టి పశువుల్లాగ బజార్లలో అమ్ముతారు. యవరు కొనుక్కుంటే వాళ్లయింట్లో అయామనిషి బతికినన్నాళ్లూ చాకిరీ చెయ్యాలి. అలాగ్గానే మా అన్న, మీచెల్లెలిని పెళ్లిఅనే మిషపెట్టి, కొంటున్నాడు. వాడింట యిది జీతంలేని బాపనక్కలాగ పనీపాటూ చేస్తుందని, వాడి ఆశ. నేను కూడదని యంత గడ్డిపెట్టినా విన్నాడుకాడు. యీ కష్టాలన్నీ యిలా వుండగా నాకు మరోభయం వేస్తూంది. చెబితే కోపంతెచ్చుకోవుగద?

బుచ్చ——మీరేం చెప్పినా నాకు కోపంలేదు.

గిరీ——ఆమాత్రం ధైర్యవిఁస్తే, నాక్కావలసిందేవిఁటి? రామచంద్రపురం అగ్రహారీకులు బహు దుర్మార్గులు ——మాఅన్న చచ్చిపోయినతరవాత నీ చెల్లెల్ని తిన్నగా ఉండనియ్యరు. అదికూడా మా మీనాక్షి మోస్తరౌతుంది.

బుచ్చ——మీనాక్షికేం లోపంవొచ్చింది?

గిరి——యెవcనిచెప్పను? కడుపుచించుకుంటె కాళ్లమీద పడుతుంది. అయినా నిదగ్గిర నాకు దాపరికం యేవిcటి? దానిమొగుడు పోయినతరవాత యేటేటా కడుపు అవుతూవుండడం. అయినప్పుడల్లా వొల్లమాలిన అల్లరిన్నీ. ఒకప్పుడు అది ప్రాణభయంకూడా చేస్తుంది. ఆవూళ్లో రావcప్పంతులని వొక పరమదుర్మార్గుడు నియ్యోగప పంతులు వున్నాడు. వాడు ఒక సానిదాన్ని వుంచుకున్నాడు. యెందరినో సంసార్లని చెడగొట్టాడు. మా అన్న వ్యవహారాలన్నీ ఆపంతులే చూస్తాడు. మా అన్న చచ్చిన ఉత్తరక్షణం, నీ చెల్లెలికి వొల్లమాలిన ధనం చేతిలోకి వొస్తుంది. స్వాతంత్ర్యం కలుగుతుంది. “ఏమి ఇది?” అని అడిగేవాడుండడు. యిహ, చెడిపోవడానికి అభ్యంతరవేcవిటి? “నేను కట్టుగావున్నానుకానా”? అని నువ్వు అనగలవు. నీ మొగుడితాలూకు ఆస్తి నీ చెయ్యి చిక్కలేదు. మొగుడి యింటికైనా నువ్వు వెళ్లలేదు.

బుచ్చ——అవును.

గిరీ——తల్లిదండ్రుల చాటున ఖాయిదాగా వున్నావు. పరాయివాడు యింట్లో అడుగుబెట్టలేడు. గాని యిలా యెంతకాలం వెళ్లుతుంది? నిన్ను తల్లితండ్రులు కలకాలం కాపాడలేరుగదా? వాళ్లు పోయినతరవాత నీకూ స్వాతంత్ర్యం వొస్తుంది. యేకాలానికి మనసు యెలా వుండునో? అప్పుడు కాలుజారిన తరవాత, నువ్వు యేవcనుకుంటావు? “అయ్యో నాడు గిరీశాన్ని శాస్త్రోక్తంగా పెళ్లాడి పునిస్త్రీనయిపోతే, పిల్లాపేకా కలిగి, అష్టైశ్వర్యంతో తులతూగుదునుగదా? యీ దురవస్థ నాకు రాకపోవునుగదా”? అని విచారిస్తావు. అప్పుడునే యెక్కడవుంటానూ? స్వర్గంలో మీకోసం యెదురుచూస్తూ వుంటాను. యీ పెళ్లి అయిపోయినతరవాత వెంకటేశమూ, నేనూ పట్నానికి వెళ్లిపోతాం. నిన్ను, తలుచుకుంటూ నిద్రాహారం మానేసి, కొన్నిరోజులు వుంటాను. యెంతకాలవcని మనిషన్నవాడు, నిద్రాహారంమాని వుండగలడు? నిన్ను తలుచుకుని తలుచుకుని నిద్దరపట్టక, రెండుఝాముల రాత్రప్పుడు నాగదిలో యీజీచెయిరుమీద కూచునివుండగా ——యెదట బల్లమీద మెరుపుదీపం, గోడని నిలువుటద్దం వున్నాయి ——ఆ అద్దంలో నాముఖం చూసుకుని, యేమంటానూ? “యీ సొగుసైనముఖం, యీ తామరరేకులవంటి నేత్రాలు, యీ సోగమీసాలు. యివన్నీవృథాగదా? యెవరు చూసి ఆనందించనూ? నాబుచ్చమ్మ, నన్ను పెళ్లాడక పోయినతరవాత నాబతుకు యెందుకు” అని, నిస్పృహాకలిగి ఛఝ్ఝున టేబిలు సొరుగుతీసి, అందులోవున్న జోడుగుళ్ల పిస్తోలు యెక్కుబెట్టి గుండె దూసిపోయేటట్టు కొట్టేసుకుంటాను.

బుచ్చ——కొట్టుకోకండి. మీరు అలా అంటే నాకు యేడుపొస్తుంది.

గిరీ——తక్షణం దేవతలు విమానం పంపించి నన్ను స్వర్గానికి తీసుకువెళతారు. స్వర్గానికి వెళ్లానని నాకు అక్కడమాత్రం సుఖవుcంటుందనుకున్నావా వొదినా? నవాభరణభూషితురాలయి రంభతక్కుతూ తారుతూ వొచ్చి, “హా! ప్రియ! గిరీశ! నీలాటి సుందరుణ్ణి యెన్నడూ నేను

చూడలెదు. రమ్మ్మ, నన్ను చెకొమ్ము, అని రెక్క బట్టుకు లాగుతుంది. నెనెవ(ంటానూ? చి! అవతలికిపో! ——నేను ఏంటీనాచ్చి! సానిది తాకితే, పరమ అపవిత్రంగా తలుస్తాను. పియర్సు సబ్బురాసి కడిగితేనేగాని యీచేతికి కశ్మలంపోదు. నువ్వారంభవి? మాబుచ్చమ్మ సొగుసుకి నువ్వు వొడీకి పనికిరావు. గోయెవే, డామ్, డర్టీ గూస్" అని అంటాను. అలాగే, మేనకా, ఊర్వసీ, తిలోత్తమా మొదలైన యీవన్మంది అప్సరస్త్రీలనీ తన్ని తగలేస్తాను. తగిలేసి, కాషాయ వస్త్రాలు ధరించి కల్పవృక్షచ్ఛాయని "హా! బుచ్చమ్మా, బుచ్చమ్మా" అని నీపేరు జపంచేస్తూ అనేక సంవత్సరాలు పద్మాసనంమీద వుండిపోతాను. అంతట కొన్నాళ్లకి నాతపస్సు ఫలించి, నువ్వు నందనవనంలోకి చంద్రోదయంలాగ బయలుదేరి వస్తావు. నేను "ప్రియురాలా! యెన్నాళ్లకి వొచ్చావు!" అని, అమాంతంగా వెళ్లి నిన్ను కౌగలించుకుంటాను. అప్పుడు నీ మొదటి మొగుడు, ముసలివెధవ, గావంచా గుడ్డకట్టుకుని, పొడుంముక్కుతో, "బుచ్చమ్మ నా పెళ్లాం" అని అడ్డురాబోతాడు. "వెధవాయా, నువ్వు బుచ్చమ్మకి తగవు. నీ రూపాయలు నువ్వు పట్టుకుపో" అని, వొక్కతాపు తన్ని తగిలేస్తాను. మనం యిద్దరం సుఖంగా స్వర్గంలో శాశ్వతంగా వుండిపోతాం.

బుచ్చ——యేడుస్తూన్న దాన్ని నవ్విస్తారు.

గిరీ——నువ్వు నన్ను పెళ్లాడితే, మనం బతికున్నంతకాలం నవ్వుకుంటూ, ఆనందిస్తూ కాలం వెళ్లబుచ్చుతాం. అప్పుడు నిన్ను యిలా పప్పురుబ్బనిస్తానా? మనకి యెంతమంది నౌఖర్లువుంటారు! యెంతమంది చాకర్లు వుంటారు! తోటలు, దొడ్లు, గుఱ్ఱాలు, బళ్లు! నిన్ను నడవనిస్తానా? పుష్పంలాగ నెత్తిమీద పెట్టుకుంటాను. అప్పుడు నీకు కలిగే ఆనందం ఆలోచించుకో.

బుచ్చమ్మ——నా జన్మానికి మరి ఆనంద వెక్కడిది?

గిరీ——నేను, నీకు దాసుడనై "యిదుగో నన్ను స్వీకరించు. నన్ను పెళ్లాడి ఆజన్మం ఆనందం అనుభవించు. నన్ను ఆనందంలో ముంచు" అని బతిమాలుకుంటూంటే, నువ్వు అట్టి సులభసాధ్యమైన సుఖమును కాలున తన్నుకు వెళ్లిపోయి, నాబతుకు కూడా బుగ్గిని కలిపితే, నేనేమి చెయ్యగలను?

బుచ్చ——మీ బతుక్కి లోపవేఁవిఁ? మీరు మహరాజులు.

గిరీ——నువ్వు నన్ను పెళ్లాడితే నేను మహరాజునే అవుతాను. నీ నోటంట వచ్చిన మాట అమోఘం ——వొట్టినే పోకూడదు. గనక నాతో వెళ్లిపోయిరా.

బుచ్చ——అమ్మ నాయనా! నే మీతోరాను.

గిరీ——సరే. రాకపోతే నేనేగదా ప్రాణత్యాగం చేస్తాను? పీడానాడాకూడా పాయె.

బుచ్చ——అలాంటి మాటలు అనకండి.

గిరీ——చేసేమాట, చెబితే తప్పేమిటి? నేనేమైతేనేంగాని, నీ చెల్లెలిమీదైనా నీకు కనికరం కద్దా?

బుచ్చ——అదేం, అలా అడుగుతున్నారు?

గిరీ——నిజంగా కనికరంవుందా?

బుచ్చ——వుండకుండా వుంటుందా?

గిరీ——వుంటే, యీ పెళ్లి తప్పించే సాధనం నీ చేతులోనేవుంది.

బుచ్చ——నా చేతులోనా?

గిరీ——అక్షరాలా.

బుచ్చ——యేమి చిత్రమైన మాటలు చెబుతారు!

గిరీ——యీ భూప్రపంచంమీద వుండుకున్న యావన్మంది స్త్రీలలోనూ, నిన్నొక్కర్తెనూ వలిచి, నేను నీకు సుతలామూ లొంగిపోబట్టిగదా, నాబతుకు హాస్యాలకింద ఐపోయింది.

బుచ్చ——మీతోడు——అలా అనకండి.

గిరీ——పోనియి ——ఆమాత్రం భరవసాయిచ్చావు. ఒకమాట నాకు ప్రమాణ పూర్తిగాచెప్పు. నీ చెల్లెలు పెళ్లి తప్పించడం, నీచేత అయితే, చేస్తావా?

బుచ్చ——చెయ్యనా?

గిరీ——యేమో, చేస్తావో చెయ్యవో! చేస్తానని ప్రమాణంచేస్తేనే, ఆమాట నేను చెబుతాను.

బుచ్చ——యేఁవఁని ప్రమాణం చెయ్మన్నారు?

గిరీ——నామీద ప్రమాణం చెయ్యి.

బుచ్చ——మీమీద ప్రమాణమే; చెప్పండి.

గిరీ——అయితే విను. వొంటరిగా చూసి, యీమాటేనీతో రహస్యంగా చెప్పుదావఁని కాచి, కాచివుండగా, యీవేళ, మీతండ్రి వూరికి వెళ్లడం, మీతల్లి వాకట వుండడంనుంచి,

సమయం చిక్కింది. చెవివొగ్గివిను. నిచెల్లెలి పెళ్లి తప్పడానికి ఒక్కటె సాధనంవుంది. అది యేవిఁటంటే, నువ్వు ముందూవెనకా ఆలోచించక, నాతో లేచివచ్చి నన్ను పెళ్లిచేసుకోవడవేఁ ——లేకుంటే నీచెల్లెలి పెళ్లితప్పదు.

బుచ్చ——(ముసిముసి నవ్వుతో) నేను మీతో లేచివొస్తే మాచెల్లెలు పెళ్లి ఆగిపోతుందీ? యేవిఁచిత్రాలు!

గిరీ——ఆమాట నీచేతనే వొప్పిస్తానుకదూ ——విను ——పెళ్లికి తర్లి వెళ్తుతూన్నప్పుడు, రెండోనాడు రాత్రి బండీవాడి చేతులో నాలుగు రూపాయలుపెట్టి, నీబండీ తోవతప్పించి అనకాపిల్లి రోడ్డులో పెట్టిస్తాను. అక్కడనుంచి రామవరందాకా మా స్నేహితులు అంచీబళ్లు ఖణాయిస్తారు. ఆడుతూ పాడుతూ, మనం థౌడాయించి రామవరంలో పెళ్లాడేసుకుని సుఖంగావుందాం. యిక మీవాళ్ల సంగతి యేవౌఁతుందీ? మనం వుడాయించిన మన్నాడు తెల్లవారగట్ల, నీబండీ కనపడక, కలవిలపడి, మీవాళ్లు నెత్తీ నోరూ కొట్టుకుంటారు. నీచెల్లెలు పెళ్లి ఆగిపోతుంది. మరి రెండు రోజులికి మనం పెళ్లాడావఁని తెలుస్తుంది. నిన్ను ముసలివాడికి కట్టిబెట్టినందువల్ల కలిగిన చిక్కులు చూస్తూ, నీతండ్రి నీచెల్లెలికి మళ్లీ ముసలిసంబంధం చెయ్యడు. నీతండ్రి ఒకవేళ మూర్ఖించి పెళ్లి చేస్తానన్నా, మన తమాషా విన్నతరవాత, నా అన్న నీ చెల్లెల్ని మరి పెళ్లి చేసుకోడు. యిది సిద్ధాంతం. అవునాకాదా?

బుచ్చ——అవును కాబోలు.

గిరీ——అయితే మరి అందుకు సమ్మతేనా?

బుచ్చ——యెందుకు?

గిరీ——నాతో వెళ్లిపోయి రావడానికి.

బుచ్చ——అమ్మ నాయనా, నా ప్రాణంపోతే నేను మీతోరాను.

గిరీ——రాకపోతే, మీచెల్లెలికి యీపెళ్లీ తప్పదూ, నాకు చావూ తప్పదూ.

బుచ్చ ——అలా అనకండి.

గిరీ——అనకపోతేమాత్రం, చావు తప్పేదుందిగనకనా? నిన్ను వొదిలి బతకలేను, అది వకచావు. నువ్వు నామీద వొట్టువేసుకుని ఆమాట తప్పిపోతే, నన్ను దేవుఁడే చంపేస్తాడు. అది రెండోచావు. మరి నాకు చావు యెలా తప్పుతుంది?

బుచ్చ——నానించి మీరు చచ్చిపోతే, నేనూ చచ్చిపోతాను. చచ్చిపోకండి.

గిరి——నావశవాఁ? అడుగో నీతమ్ముడు వొస్తున్నాడు. మరి మనం యీ కష్టసుఖాలు మాట్లాడుకోడానికి వీలుచిక్కదు. ఒక్కమాట చెప్పు. బతకమన్నావా? చావమన్నావా?

బుచ్చ——వెయ్యేళ్లూ బతకండి.

గిరీ ——అలాగైతే, నాతోరావడం ఖాయవేఁనా?

బుచ్చ——యేంజెయమంటే అది చాస్తాను.

(వెంకటేశం మిడతనుపట్టుకు ప్రవేశించును.)

వెంక——యిదుగోనండోయి, గొల్లభావఁనిపట్టుకున్నాను.

గిరీ——చూశావూ, వొదినా! నీతమ్ముడు చిన్నగుంటడయీ, అప్పుడే గొల్లభావఁల్ని పట్టుగుంటున్నాడు.

బుచ్చ——(ముసిముసినవ్వు నవ్వుచు) మిడత!

గిరీ——(బుచ్చమ్మతో) యిన్నాళ్లకి మిడతంభొట్లు చేతులో చిక్కాడు. (వెంకటేశంతో) యిలాతే ——మిడతల్ని పట్టుకోవడం మంచి ఎడ్యుకేషన్. యిదే, నాచురల్ హిస్టరీ, ప్రకృతిశాస్త్రం అంటారు.

వెంక——అక్కయ్యా ——కొంచం ఊరుబిండి!

బుచ్చ——అమ్మ చూస్తే తంతుంది.

వెంక——అమ్మచూడదులే. (వూరుబిండి చేతులో వేసుకుని నాలుకతోనాకి గెంతును.)

(తెరదించవలెను.)

పంచమాంకము

౧-వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లు పడకగది.

(లుబ్ధావధాన్లు మంచముమీద పరుండివుండును. నిద్రలో అరచి, కాళ్లూ చేతులూ కొట్టుకుని, లేచికూచుని వణకనారంభించును)

లుబ్ధా——అసిరిగా! అసిరిగా! అమ్మో! చంపేశాడట్టోయి. రామనామతారకం। రామనామతారకం। రామనామతారకం। రామనామతారకం॥ యిది రెండోపెళ్లి ముండే. దీనిమొగుడు పిశాచ వైఁనాడు ——నాపీకపిసికి చంపేస్తాడు. యేవిఁటి సాధనం? రామనామతారకం। రామనామతారకం॥

(తలుపు అవతలనుంచి)

అసిరిగాడు——యేటిబాబూ? యేటిబాబూ? (తలుపుతట్టును.)

మీనా——యేవిఁటినాన్నా, తలుపుతియ్యి.

లుబ్ధా——(తనలో) కాళ్లు ఆడవు. చేతులు వొణుకుతున్నాయి. (తలుపుతీయును; అసిరిగాడితో) వెధవా నువ్వు లోపలికిరాకు.

అసిరి——నాను పిలుస్తొస్సినాను (నిష్క్రమించును.)

(మీనాక్షి ——శిష్యుడు ప్రవేశింతురు.)

లుబ్ధా——(మీనాక్షితో) ఆముండని అవతలుండమను.

మీనా——నువ్వు మనగదిలోకి వెళ్లిపో అమ్మా (శిష్యుడు గది అవతలకివెళ్లును) యేవిఁటినాన్నా?

లుబ్ధా——యిహ, నేబతకను.

మీనా——యేవొఁచ్చింది నాన్నా, కడుపునొప్పా కాలునొప్పా?

లుబ్ధా——కడుపునొప్పికాదు, కాలునొప్పికాదు. వెధవముండని పెళ్లాడిన కుంకపినుగ బతకడం యలాగ?

మీనా——యేవిఁటా వోగాయిత్యం మాటలు, నాన్నా? మీకు యీలేనిపోని అనుమానం యవరుపెట్టారు?

లుబ్ధా——అనుమానవేఁవిఁటి? నిజం, నిజం, నిజం ——వూరంతా అదేమాట.

మీనా——యీరావఁప్పంతులే యిలాంటి అపవాదులన్నీ వేస్తూవుంటాడు. కనపడ్డవాడితోఅల్లా వూసు పెడితే, వూరంతా అనుకోరూ? బంగారంలాంటి పిల్లని యిలాంటిమాటలని బెంబేరు పెట్టకండి. తండ్రి వెళ్లిపోయినాడని అది రాత్రీపొగలూ యేడుస్తూంది.

లుబ్ధా——వెధవతండ్రీ, బోడితండ్రీని! గాడిదకొడుకు రెండో పెళ్లిముండని నా పీకకి ముడేసి అమాంతంగా నాకొంప ముంచాడు. యిహ బతకను యిహ బతకను.

మీనా——"రెండో పెళ్లిముండ, రెండో పెళ్లిముండ," అని శుభమల్లే అనకండి. మీరే యిలా సాటుతూవుంటే వూరంతా అనడం ఆశ్చర్యవాఁ? మాట్లాడక వూరుకోండి.

లుబ్ధా——వూరుకోవడ వెఁలాగే? మనవూరా, మనదేశవాఁ? రెండో పెళ్లి ముండ కాకపోతే ఆతండ్రి వెధవ, పేరయినా చెప్పకుండా పారిపోవడవేఁవిఁ?

మీనా——సిద్ధాంతితో చెప్పాట్టే, పేరు?

లుబ్ధా——వాడి శ్రాద్ధం చెప్పాడు. సిద్ధాంతి గడియకో పేరు చెబుతున్నాడు.

మీనా——అతగాడికి మాత్రం కొత్తవాడి పేరు జ్ఞాపకంవుంటుందా యేవిఁటి? మనపిల్ల మనయింట్లో వున్నతరవాత, అతగాడి పేరుతో మీకేంపని?

లుబ్ధా——యీ పెళ్లాం ముండ నాయింట్లో వుంటే నేను చచ్చిపోతాను; మరిబతకను.

మీనా——వెఱ్ఱి కేకలెయ్యక నోరు మూసుకుని వూరుకోండి. యిరుగుపొరుగువారు నవ్వుగల్రు. మీ మావఁగారు యంతపండితుడు, యంతదొడ్డమనిషి! లేనిపోని అనుమానాలు పెట్టుగోకండి. పసిపిల్ల బెంగెట్టుకోగల్దు.

లుబ్ధా——ఓసి భ్రష్టా! వాడు నీకేవఁయినా యిచ్చాడా యేవిఁటే, వాణ్ణి వెనకేసుకు మాట్లాడుతున్నావు? నీకు నేను చచ్చిపోవాలని వుందికాబోలు!

మినా——యెవిఁటా మతిపోయిన మాటలు! అతగాడు రెపో నెడొ వొచ్చి, యిలాంటి మాట్లన్నందుకు మన నోట్లో గడ్డిపెడతాడు.

లుబ్ధా——అతగాడెవడు, వొల్లకాట్లో రావఁనాధాయ! మరెక్కడొస్తాడు వాడు! యిహ, నాకు చావుసిద్ధం.

మీనా——మీకు చావేం వొచ్చింది యిప్పుడు? ఒహవేళ రెండోపెళ్లి పిల్ల అయితే మాత్రం, గుప్‌చప్ అని వూరుకోవాలిగాని, అల్లరి చేసుకుంటారా? యీరోజుల్లో యంతమంది రెండోపెళ్లి చేసుకుని సుఖంగా వున్నారుకారు? పిల్ల బుద్ధిమంతురాలు. మీ అదృష్టంవల్ల దొరికింది. మాట్లాడక వూరుకోండి.

లుబ్ధా——నా అదృష్టం తగలబడ్డట్టేవుంది. నీకేం పోయీకాలం వొచ్చిందే! నువ్వుకూడా యీ కుట్రలోచేరి, నీతండ్రికి కళ్లుగప్పి వెధవపెళ్లి చేశావే? అయ్యో వెధవని పెళ్లి చేసుకున్న కుంకవెధవా నీ బుద్ధెక్కడికి పోయిందిరా? నీ చదువెక్కడికి పోయిందిరా? నీ వేదం తగలబడనూ ——యిహ బతకను!

(మీనాక్షి నవ్వును.)

లుబ్ధా——నవ్వుతావేవేఁ భ్రష్టాకారిముండా? నువ్వూ, నీసవిత్తల్లీ నన్ను చంపేసి రాజమహేంద్రం పారిపోయి, వెధవపెళ్లి చేసుకుంటారు. నాకు తెలుసును. గిరీశంగాడు అన్నమాట నిజం. వెధవని చెవిపెట్టానుకాను. నా సొమ్మంతా ఘటాశ్రాద్ధప వెధవల పాలవుతుంది. నువ్వుపో, నేను పడుకుంటాను. (పక్కమీద పడుకుంటూ) మళ్లీవొస్తాడు గాబోలా దేవుఁడా!

మీనా——యవరు నాన్నా?

లుబ్ధా——నువుపో, నీకెందుకు! ఆవెధవ నాపీకపిసికేస్తాడు. నీకోరిక తీరుతుంది.

మీనా——మీరలా అంటే నాకు యేడుపొస్తుంది. నేనిక్కణ్ణించి కదలను. యవడా పీకపిసికేవాడు?

లుబ్ధా——అయితే యిక్కడ పక్కేసుకుపడుకో.

మీనా——పడుకుంటాను. యవడు మీపీకపిసుకుతాడు?

లుబ్ధా——ఆ ముండ మొదటిమొగుడే. యిందాకా నువురాకముందు, నాగుండెలమీదెక్కి, పీకపిసికేటప్పటికి ప్రాణం పోయిందనుకున్నాను.

మీనా——నిజంగానూ! ——కలగన్నారు కాబోలు ——నాన్నా.

లుబ్ధా——కలెక్కడి కలె! పిక నులుచుకుపోతెనూ!

మీనా——మొదటి మొగుణ్ణి మీకేం తెలుసును?

లుబ్ధా——వాడే చెప్పాడే! "వెధవా! నాపెళ్లాన్ని పెళ్లాడావు; నిన్ను చంపేస్తా"నన్నాడే.

మీనా——యలా వుంటాడు?

లుబ్ధా——గిరీశంగాడి మూడు మూర్తులూనే.

మీనా——కలగాబోలు నాన్నా. అదే తలుచుకు పడుకుంటే, చిన్నబాబు కల్లోకొచ్చాడు కాబోలు.

లుబ్ధా——నేను చస్తే యవరికి విచారం!

మీనా——ఆపిల్లని వెళ్లి అడుగుదునా?

లుబ్ధా——వొద్దు, వొద్దు, తొందరపడకు.

మీనా——నన్ను తిట్టేస్తున్నారు, దాని చచ్చినమొగుడు మిమ్మలిని చంపేస్తాడని భయపడుతున్నారు. యెందుకీతంబళ అనుమానం? ఓమాటు దాన్నేఅడిగేస్తే ఉన్ననిజం తెలిసిపోతుంది.

లుబ్ధా——నిజం నీతో చెబుతుందీ?

మీనా——నాతో నిజం చెబుతుంది. అది వొట్టి సత్యకాలప్పిల్ల. నాకు యంతో వుపచారం చేస్తుంది.

లుబ్ధా——దాన్ని పాడుచేస్తున్నావూ?

మీనా——యిలాంటి మాటలంటేనే నాకు అసయ్యం. మీరు యక్కడో దడుసుకున్నారు కాబోలు; అంచేత దుష్టకల వొచ్చింది. అంతేగాని, రెండోపెళ్లీ, మూడోపెళ్లి, అని, వెఱ్ఱులు వోడకండి. పూజారి గవరయ్యని పిలుస్తాను; అతగాడు యింత మంత్రించి వీబూదియిస్తాడు రాసుకుపడుకొండి.

లుబ్ధా——కొంపతీస్తావా యేవిఁటి? వాడొస్తే, వాడితో యేవఁని చెప్పడం? దాన్నే నిజం అడుగుదూ.

మినా——నె నడగను, నాన్నా, నన్ను అడ్డమైఁన మాటలూ అంటూంటె, నె నెందుకు అడుగుతానూ? నేం దాంతో యిగమాట్లే ఆణ్ణు.

లుబ్ధా——నాతల్లివికాదూ, అడుగమ్మా.

(మీనాక్షి పైకివెళ్లును.)

లుబ్ధా——ఓ పన్నం యాకర బెట్టేదా? గాయత్రీ స్మరణ చేసేదా? వేదాలూ, మహామంత్రాలూ, యీ దెయ్యాలకి పేలపిండి వొడియాలు. శాపరమంత్రాలు ఉపదేశం అవుదావఁంటే, బెడిసి గొడతాయేమో అని భయం. యేవిఁసాధనం? "రామనామతారకం" స్మరణ చేస్తాను. "రామనామతారకం । భక్తిముక్తిదాయకం । జానకీమనోహరం । సర్వలోకనాయకం । రామనామతారకం । రామనామతారకం" యీముండ యింట్లోవుంటే, నే బతకను. "రామనామతారకం । రామనామతారకం" ॥ రుద్రాక్షతావళంయేదీ? (మంచము అంచునకూచుని పరుపుకింద తడివిఁ, రుద్రాక్షతావళం తీయుచుండగా మీనాక్షి ప్రవేశించి.)

మీనాక్షి——మీమాట నిజవేఁ నాన్నా!

లుబ్ధా——నిజవేఁ!

(మంచముమీదినుంచి కింద కూలబడును.)

మీనాక్షి——(లేవదీసి) నాన్నా! నాన్నా! పడిపోయినావేవిఁ?

లుబ్ధా——యేవీఁలేదూ. నిజవేఁ! నిజవేఁ!

మీనా——నిజవేఁను. ఆమొగుడు యిప్పుడే దానిక్కూడా కనపడి, "ముండా, మళ్లీ పెళ్లాడావే? నీ కొత్తమొగుణ్ణి పీకపిసికేస్తాను చూడు" అన్నాట్ట.

లుబ్ధా——అయ్యో! అయ్యో! రామప్పంతులు యిల్లు వొల్లకాడు కానూ! యక్కడ కల్పించాడే యీమాయపెళ్లి నాకోసం! వీడి పిండం పిల్లులికి పెట్టా! అయ్యో! అయ్యో! ఆమొగుడు వెధవ యలా వున్నాడందే?

మీనా——వాడు రోజూ దానికి కనపడతాట్ట నాన్నా. వాడికి మీసాలూ, గిరజాలూ వున్నాయట, చావం చాయట.

లుబ్ధా——వాడేనే! వాడేనే! యేవిఁటే సాధనం? యిహ నేం దక్కను.

మినా——పూజారి గవరయ్యకి కబురుపెడతాను.

లుబ్ధా——వొద్దు, వొద్దు, నామాటవిను. వాడొచ్చాడంటే, యిల్లు తినేస్తాడు.

మీనా——తింటేతింటాడు. ప్రాణంకంటేనా యేవిఁటి?

లుబ్ధా——నాకొద్దంటూంటే వినవుగదా. నువ్వు నామంచం దగ్గిర పక్కేసుకుపడుకో; నువ్వు చదువుకునే భాగవతం పుస్తకం పట్రా; తలకిందపెట్టుకు పడుకుంటాను.

(మీనాక్షి వెళ్లును.)

యీముండ నాయింట్లోంచి విరగడైపోతేనేగాని, యీ పిశాచం వొదిలిపోదు. వేదం చదువుకున్న ముండాకొడుకుని, నామీదే పడ్డతరవాత, వీడు బ్రహ్మారాక్షసిగాని, వొట్టిదెయ్యంకాడు. పోనీ అతడికే ప్రార్ధనచేస్తాను ——"నాపెళ్లాం మొదటిమొగుడా!" ఆఁ! నాపెళ్లాం కాదు. లెంపలు వాయించుకుంటాను. "యీపిల్ల మొగుడా! నువ్వే నిజవైఁన మొగుడివి ——నేనుకాను. దాన్ని ముట్టను ——తాకను ——దాంచేత చాకిరీ అయినా చేయించను. నన్ను రక్షించి, పీకపిసికెయ్యకు; పీకపిసికెయ్యకు; యేపాపం చెయబట్టో దెయ్యానివైనావు. నన్ను చంపావంటె బ్రహ్మహత్య చుట్టుకుంటుంది. మరిజన్మం వుండదు. బాబూ! నాయనా! తండ్రీ! నాజోలికి రాకు. నీమావఁగారి పీకనులివెఁయ్యి! ఆరావఁప్పంతులుగాడి పీకనులివెఁయ్యి! లేకపోతే," (కేకలు, యేడ్పు వినబడును) ఓరిదేవుడా, మళ్లీ వొచ్చాడు కాబోలు (శిష్యుడు యేడుస్తూ పరిగెత్తివచ్చి లుబ్ధావధాన్లును గట్టిగా కౌగలించుకొనును. మీనాక్షి శిష్యుణ్ణి చీపురుగట్టతో కొట్టబోవును. శిష్యుడు తప్పించుకోగా, దెబ్బలు లుబ్ధావధాన్లకు తగులును.)

మీనా——ముండా! నామొహురు అక్కడపడేస్తావా పడెయ్యవా? నాతాళం యేదేలంజా?

లుబ్ధా——నన్ను కొట్టేశావేవిఁటే? (శిష్యుడితో) వొదులు, వొదులు. నన్ను ముట్టుకోకే తల్లీ (మీనాక్షితో) దీని అపవిత్రపు వొళ్లుతగిల్తే చచ్చిపోతాను. నన్ను వొదిలిపించెయ్యి.

(మీనాక్షి శిష్యుడి రెక్కలుపట్టిలాగి, బుగ్గగిల్లును. శిష్యుడు మీనాక్షి చెయ్యికరిచి పారిపోవును.)

మీనాక్షి——దానమ్మ కడుపుకాలా, చెయ్యి కరిచేసింది నాన్నా ——రక్తం బొటబొట కారుతూంది ——దీన్ని హతవాఁరుస్తాను.

లుబ్ధా——యంత దారుణప్పని చేసిందీ, ముండ! యేదమ్మా చెయ్యి (గుడ్డపీలికతో రక్తంతుడిచి) మొహురడిగావుగదా యెక్కడిదేవిఁటి?

మినాక్షి——ఆతండ్రివెధవ నాకిమ్మని యీముండచెతికి యిచ్చాడు. దినినక్క వినయాలు చూసి నాపెట్టాబాడా దానికే వప్పజెప్పి, ఆమొహురు దాన్నే దాచమన్నాను. అనుమానవేఁసి యిప్పుడు నామోరుతెమ్మంటే, "బట్టలపెట్లో పెట్టాను తాళంపోయింది" అంది. తాళంతాకపోతే రోకలితో బుఱ్ఱ చితకబొడుస్తాను.

లుబ్ధా——చెయి జేసుకోకు. నీది వెఱ్ఱికోపం చావగొట్టగలవు జాగ్రత!

మీనా——చస్తే యీడిచిపారేస్తాను. ముండయలా కరిచిందో చూడండీ. యింకా రక్తంకారుతూందీ. మనిషికాటుకి మందులేదన్నాడు.

లుబ్ధా——కుంకం పెట్టమ్మా.

మీనా——దానిబుఱ్ఱ చితకబొడిచి మరీ పెడతాను (మీనాక్షి వెళ్లును.)

లుబ్ధా——గుండుగొమ్ముల అనుమానం తీరిపోయింది ——పీకనులివిఁ, వాడైనా చంపేస్తాడు; కరిచి అదైనా చంపేస్తుంది. వీడిచేతో, దానిచేతో, చావుతప్పదు. యెంతడబ్బెట్టి కొనుక్కున్నాన్రా, యీచావుపెళ్లీ! అయ్యో! అయ్యో! దీన్ని పైకి తగిలేస్తే వాడుకూడా విరగడైపోతాడు. అదేసాధనం ——యెక్కడికితోలెయ్యను? బండీమీద యెక్కించి పట్నంతోలేస్తాను ——అక్కడగానీ తండ్రి వెధవ కనపడకపోతే మళ్లీ దెయ్యాన్ని నెత్తినిపెట్టుకుని ప్రత్యక్షం అవుతుందే! బండి అద్దె యిచ్చుకోవడవేఁ మిగుల్తుంది ——యేమి సాధనం? ——యేమిసాధనం? ——రావఁప్పంతుల్ని సలహా అడుగుదునా? ఆఁ! మంచి ఆలోచన తోచింది. ——రామప్పంతులు నాకు కట్టిపెట్టిన యీ ముండని, వాడిదగ్గిరికే పంపించేస్తాను ——సానిదాంతోపాటు దీన్ని కూడా వుంచుకుంటాడు. ——కావలిస్తే పదిరూపాయలు దక్షిణతోకూడా యిచ్చేస్తాను.

(మీనాక్షి ప్రవేశించి.)

మీనా——యక్కడా కనపడదు నాన్నా గుంట.

లుబ్ధా——నూతులో పళ్లేదుగద?

మీనా——యేమో!

లుబ్ధా——పరిగెత్తెల్లి గవరైని పిలవమను. దాన్ని నువ్వు చావగొట్టలేదుగద?

మీనా——కనపడితేనా?

లుబ్ధా——యేవిఁటినాయనా, యీకొత్త ఉపద్రం!

(నిష్క్రమింతురు.)

౨-వ స్థలము. రామప్పంతులు యింట్లో కొట్టుగది.

(భుక్త, పోలిశెట్టి, సిద్ధాంతి, మధురవాణి పేకాడుచుందురు. పూజారి గవరయ్య ఆట చూచుచుండును.)

పోలిశెట్టి——యేంభష్టాకారి ముక్కలు యేశావయ్యా! యెప్పుడూనువ్వింతేను.

భుక్త——చూసివేశానా యేవిఁటి? నీ దరిద్రదేవతని తిట్టు.

పోలి——గవరయ్యా, నీముణుకు నాదగ్గిర యిలా యెట్టకు. లేచిపో, నీపుణ్యవుఁంటుంది.

గవ——నేను మా మధురవాణిదగ్గిర కూచుంటాను.

భక్త ——చూడూ, ముక్కతప్పు పడ్డట్టుంది.

పోలి——ఆఁ! బాపనయ్య పంచాలని తప్పు పంచుతున్నావు. తప్పు పంచితే బేస్తుమీద కుదేలెట్టిస్తాను.

భుక్త——ముక్కలు బాగా పడలేదన్నావే?

పోలి——రెండో యేత నాలుగాసులడకూడదా?

భుక్త——(పోలిశెట్టికి ముక్కలువేస్తూ,) యిదుగో నాలుగాసులేస్తున్నాను. జుజ్జు.

పోలి——నీయిషపచేత్తో యేస్తే, పొల్లుముక్కలే పడతాయి; మంచి ముక్కలడతాయా?

భుక్త——తథాస్తు!

పోలి——అలా అనకు. యెంతశెడ్డా బాపనాడి శాపనాకారం మాశెడ్డది. (చూచుకొని) శీ! భష్టాకారి ముక్కలు!

సిద్ధాం——ఒకటి, రెండు.

పోలి——అదుగో, అలాశెప్పితే నే వొప్పను, ఒక్కొకటి శెప్పాలి.

సిద్ధాం——అయితేవకటి.

పోలి——ఒక్కటె.

మధురవాణి——ఒకటి.

భుక్త——వకటి.

(సిద్ధాంతి ఆలోచించును.)

పోలి——యే టాలోసిస్తావు చేతరస! యెత్తవయ్యా.

సిద్ధాం——నీదేంపోయింది! రెండు.

పోలి——లాంతరేశావు. యేటెత్తను? రొండు.

మధు——రెండు.

భుక్త——రొండు.

(సిద్ధాంతి ఆలోచించును.)

పోలి——యే టాలోసిస్తావు? చేతరస; యెత్తి బేస్తుగెలుసుకో.

సిద్ధాం——నువు చెప్పావుగనక యెత్తుతాను.

పోలి——ఆఁ! డబ్బుక్కడెట్టి మరీయెత్తు. మూడో యెత్తడపుబేస్తు; గాపకవుఁందా? బేస్తుమీద కుదేలెట్టిఁ బాకీ లెట్టి, యుగెయడానికా?

సిద్ధాం——(తనముక్కలు యెత్తుముక్కలమీదవేసి) కోవఁటాడి పిలక నిగుడుతూంది!

పోలి——తంతావాయేటి?

సిద్ధాం——తన్నడవఁంటే, ఒహలాగనా?

పోలి——నా ఆట శెడగొట్టేశినావు, బాపనయ్యా!

భుక్త——ముక్కలు పడలేదని యేడుస్తూ, మళ్లీ యేవిఁటి, ఆట చెడగొట్టాడని యేడుస్తావు?

పోలి——యీ ఆట బేస్తుచేయించకపోతే నా పేరు——

సిద్ధాం——కొవ(టాడా, నోరు మూసుకుంటావా మూసుకోవా?

పోలి——తెల్లొడిబావుటా యెగురుతుండగా, నీ జులువేఁటి? ముక్కల్తియ్యడం యింతసేపైతే, మరాటేటి?

సిద్ధాం——నువ్వుగానీ మళ్లీ మాట్లాడావంటే, ముక్కలు కలిపెస్తాను.

(పోలిశెట్టి "నేను మాటాడను; నువ్వు ఆడు" అని సౌజ్ఞచేయును. సిద్ధాంతి ఆడును.)

పోలి——మూడే తురుపులుపడ్డాయి బాపనాడా; "తమాషాదేఖో, లంకకేరాజా!"

సిద్ధాం——ఆటపారెయనా?

పోలి——బుద్ధొచ్చింది; బుద్ధొచ్చింది. లెంపలోయించుకుంటాను. మరి మాటాడితొట్టు.

పూజారి——మా మధురవాణిమీద ఆశుకవిత్వం చెబుతాను.

రాణా, డైమనురాణీ? ।
రాణా, యిస్పేటురాణి? రాణి కళావ ।
ఙ్టాణా, ఆఠీన్రాణీ? ।
రాణి యనన్మధురవాణె, రాజులరాణీ ॥

సిద్ధాం——గవరయ్యా! యేంవిలవైన పద్యం చెప్పావోయి! నీమీద నేను పద్యంచెబుతాను ——విను.

"గవరయ్యా! నీసరి మరి ।
యెవరయ్యా?"

పూజారి——"యెవరు లేరు, యిచ్చోనయ్యా!"

సిద్ధాం——యిదిగో రాజు.

పోలి——యిదుగో పాల్తు.

(మధురవాణి తురుఫురాణీ వేయును.)

పోలి——అదుగో, అదుగో, యీ బాపనాడు కపీశంశెప్పి, మధురవోణిదగ్గిర రాణీ వుందని శెప్పేశాడు. గోరం, గోరం. గవరయగానీ మాటాడితే నే ఆటాణ్ణు.

పూజారి——పోలిశెట్టిమిద కవిత్వంచెప్పి చాలారోజులైంది. (పాడుంపిల్చి)

"పోలిశెట్టి ముఖము ——పోలిరొట్టెను బోలు!
పోలిశెట్టిముక్కు పాడుముడొక్కు॥"

పోలి——వొద్దు! వొద్దు! వొద్దు! నామాటిను. పాసంపెట్టి సంపేస్తావాయేటి! ఊరుకుంటి వొట్టాయినా, యిన్నావా? యీ ఆట సిద్ధాంతి బేస్తెట్టి, నేను గెలిస్తే, నీక్కాండబ్బిస్తాను. మరూరుకో.

సిద్ధాం——నీసొదతగలడా ——తురుఫు మిగిలిపోయింది; బేస్తు. (ముక్కలు చూపించి పారవేయును.)

పోలి——ఆఁ! మూడో యెత్తడబ్బేస్తు. గాపకాలుంచుకొం డయ్యా, చేతివొరస, మంచిముక్కలెయి, బాపనాడా అంతసేపు కలపడవాఁ? గోరం, గోరం.

సిద్ధాం——బులబులాగ్గాకలిపి, బేస్తు నీకిస్తాననుకున్నావా?

పోలి——తోలుసేత్తో, ముక్కలేసినావు! "నరిసింవ్వ, నీదివ్వె నామమంతరముశాత! నరసింవ్వ నీదివ్వె——"

సిద్ధాం——దివ్వేలేదు, దీపంలేదు ముక్కల్తియ్యి.

పోలి——గవరయ్యి ముక్కలమీద కన్నేసి సిల్లంగెట్టేస్తున్నాడు. నరిశింవ్వ నీదివ్వె——(ముక్కలు యెత్తిచూసి) సీ! భష్టాకారి ముక్కలేశావు.

సిద్ధాం——(పంపకంముగించి తనముక్కలు తీసి చూచుకొని) మృత్తికాచమే!

పూజారి——పోలిశెట్టికి అంత అలకైతే, నే నింటికిపోయి పరుంటాను.

(గవరయ్యి నిష్క్రమించును. మధురవాణి వెంటవెళ్లి తిరిగివచ్చును.)

పోలి——శని విరగడైపోయిందిరా, దేవుఁడా! ——ఒట్టి భష్టాకారిముక్కలు. ఒహటీ.

మధు——ఒకటి.

భుక్త——ఒహటి.

సిద్ధాం——ఒహటి.

పోలి——రొండు.

మధు——రెండు.

భుక్త——రొండు.

(సిద్ధాంతి ఆలోచించును.)

పోలి——యెందుకాయెజ్జాలోశన? నామాటిను. మూడోబేస్తెట్టకు.

(వీధి తలుపు తట్టబడును.)

మధు——పంతులు!

పోలి——యీవాళరాడని సెప్పితివే?

మధు——రారనుకున్నాను వొచ్చారు. యేంచేదాం?

సిద్ధాం——ఆటతీసెయ్యండి. (ముక్కలుపడవేయును.)

పోలి——బేస్తెగెయడానికా? నే నొప్పను. మధురోణి, ఆటాడి మరీ తలుపు తియ్యి.

మధు——(ముక్కలుకిందబెట్టి, లేచి, సన్నని గొంతుకతో) గోడగెంతి పారిపోండి.

భుక్త——దిడ్డితోవంట వెళ్లిపోతాం.

పోలి——నేను పట్టనే? యేటి సాధనం?

భుక్త——మేం దిడ్డితోవంట పోతాం. నువ్వు అటకెక్కు.

పోలి——నన్నెక్కించి మరీ యెళ్లండి. కాలుజారితే యేటిసాధనం?

సిద్ధాం——నీకొడుకుది, అదృష్టం.

(పెరటిలోకి వెళ్లును.)

పోలి——గోరం! గోరం! గోరం! యవడిముక్కలు ఆడిదగ్గిరే! ఆట కలపకండి.

(తలుపు తిరిగీ తట్టబడును.)

పోలి——నరిశింవ్వ, ని దివ్వె——

(మధురవాణి ఊరుకొమ్మని కోపరసంగా సౌజ్ఞ చేయును.)

(సిద్ధాంతి ప్రవేశించును.)

సిద్ధాం——దిడ్డీతలుపు కప్పతాళం వేశుంది. మన్నిపట్టుగుందావఁనే, పంతులు దిడ్డీతలుపు తాళవేఁశాడు.

పోలి——నరిశింవ్వ, నీదివ్వె——

మధు——(పోలిశెట్టి ఉద్దేశించి) చప్! (సన్నని గొంతుకతో) ఉలక్కుండా, పలక్కుండా యీగదిలో కూచోండి; ఆయన పరున్నతరవాత వచ్చి తలుపుతీసి వొదిలేస్తాను.(మధురవాణి దీపములుఆర్పి, పైకివెళ్లి, గదితలుపువేసి గొళ్లెము బిగించును.)

(తలుపు తిరిగీ తట్టబడును.)

మధు——యేవీఁ గవరయ్య చాదస్తం! అదే తట్టడవాఁ? (వీధితలుపుదగ్గిరకు వెళ్లి,) యెవరు!

తలుపవతల మనిషి——యింతసేపేం?

మధు——నిద్దరబోతున్నాను.

మనిషి——పేక! పేక! పేక! నిన్నొదిలేస్తాను. నీ సంగతి నాకు తెలిసింది.

మధు——మరి, మీ మానాన్న మీరు పోయి, నిశిరాత్రివేళ వొక్కర్తెనీ నన్ను వొదిలేస్తే యీ అడివి వూళ్లో నాకు భయంకాదా? అంచేత పబ్లిగ్గా నలుగుర్నీ పిలిచి పేకాడుతున్నాను. తప్పేవుఁందీ? మంచు పడుతూంది లోపలికిరండి. (తలుపు గడియతీసి) రండి. నా ఆట మీరాడండి, నేను పరుంటాను.

మనిషి——సొందాన్ని యవడు నమ్మమన్నాడు? నీకిద్దావఁని సంతోషంతో వక సరుకు తెచ్చాను. నీచర్య చూసేటప్పటికి నామనస్సు చివుక్కుమని పోయింది.

మధు——యెంత న్యాయంగా సంచరించినా, మీ హృదయంలో కాసింత కనికరం లేదుగదా? యీ నాటినుంచి మీరు యెక్కడికి కమాను వెళుతూవుంటే, అక్కడకల్లా నేనుకూడా మీతో వొస్తూవుంటాను.

మనిషి——మెడపైకివుంచు (మధురవాణి అటులచెయును. ఆమనిషి మధురవాణి మెడలో కంటె వుంచును.)

మధు——ఔరా! యింద్రజాలి! పంతులు గొంతుక యెలా పట్టావు? నన్నే మోసపుచ్చితివే? (రెక్కపట్టుకొని) గదులోకిరా (గదులోనికి తీసుకువెళ్లును) యీ చిల్లంగి కళ్లు నీకే దేవుఁడిచ్చాడు? (ముద్దెట్టుకొనును) వాళ్లింట యేవేఁవిఁచిత్రాలు చేశావో చెప్పు.

శిష్యు——ముద్దెట్టుకోనంటే చెబుతాను.

మధు——నీకు తగనో?

శిష్యు——ముద్దెట్టుకుంటే యెంగిలౌతుంది.

మధు——నిజం. నీకున్నబుద్ధి నీ పెద్దలికిలేదు. నన్ను నిష్కారణంగా భయపెట్టావు. అందుకు నీ కేవిఁటిసిక్ష? బుగ్గకొరికేతునా?

శిష్యు——పాలూ పంచదారావుంటే ఇయ్యి.

మధు——తరవాత మేపుతాను. ముందు నీకు దాసరివేషం వేస్తాను. కొత్త అగ్రహారంపోయి నీగురువును చేరుకుందుగాని.

(తెరదించవలెను.)

(చీకటిగదిలో పోలిశెట్టి, భుక్త, సిద్ధాంతి వుందురు ——తెర అవతలనుంచి రామప్పంతులు గొంతుకతో, శిష్యుడు "ఈగదులో యవణ్ణో దాచావు.")

మధు——రామ ! రామ! యివ్వడూలేడు.

(పోలిశెట్టి నిచ్చెనయెక్కును. భుక్తకూడా యెక్కబోవును. నాలుగు మెట్లెక్కి యిద్దరూ కింద బడుదురు.)

పోలి——సంపేశినావు, బాపనాడా!

భుక్త——నామీద నువ్వుపడి, నేను వుక్కిరిబిక్కిరి ఔతూంటే నువ్వు సచ్చానంటావేవిఁటి? లేస్తావా కరిచేదా?

శిష్యు——(రామప్పంతులు గొంతుకతో) అదుగో లోపల యెవళ్లోమాట్లాడుతున్నారు లంజా! అదికోవఁటాడి గొంతుకలావుంది. కప్పుతాళంవేసి వూరందరినీ లేవదీసుకొస్తాను.

మధు——కప్పతాళవెందుకు? లొపల యెవళ్లూలెరు దెయ్యాలకొంప ——దెయ్యాలు దెబ్బలాడుతున్నాయి.

(మధురవాణి తలుపుతీసి గదిలో ప్రవేశించి అగ్గిపుల్ల వెలిగించును. శిష్యుడు పక్కకి తొలగిపోవును.)

మధు——పోలిశెట్టియేమి, పడుకునిలేవడు ——మేలుకొలుపులు పాడనా?

భుక్త——రామప్పంతులేడీ?

మధు——రామప్పంతులూలేరు, గీమప్పంతులూలేరు. యింట్లో పనిచేసేవాడు తలుపుకొట్టాడు. బెంగెట్టుకోకండి.

భుక్త——అతగాడిమాటలు వింటేనే?

మధు——నేనే ఆయనగొంతుకు పెట్టిమాట్లాడాను. యేమిధైర్యం! యేమి మగతనం!

పోలి——“నరశింవ్వ, నీ దివ్వె” (లేచి) “నామమంతరముసేత” ——యవడిముక్కలాడి దగ్గిరున్నాయా?

(అంతా మళ్లీ ఆటకు కూచుందురు.)

సిద్ధాం——ఆటకలిపేశాను.

పోలి——గోరం! గోరం! నాకు యిసిపేటు ఆసు దాడదొచ్చిందిగదా, బేస్తులు గెలుసుకుపోదునే! గోరం! గోరం! మధురోణి, ఒట్టినే బెంబేరు పెట్టేశింది. అటకమీంచిపడి నడుంవిరిగిపోయిందిరా దేవుఁడా.

భుక్త——నీకిందపడి నేను నలిగిపోయినాను. నీకేం తీపు దిగదీసింది?

పోలి——కలిపియెయ్యేయ్యి ——ముక్కలు.

సిద్ధాం——నేను కలపను ——నావొంతు అయిపోయింది ——నువుకలుపు.

పోలి——యేటైపోయింది?

(రామప్పంతులు వీధి తలుపుతట్టును.)

రామ——లక్ష్మి, లక్ష్మి, తలుపు.

మధు——యీ మాటు పంతులే.

పోలి——యేటిసాధనం?

మధు——గోడగెంతి వెళ్లిపోండి.

పోలిం——నేను గెంతలేనే?

మధు——నిన్ను యీగదిలో పెట్టి తాళవేఁస్తాను.

పోలి——దీపం ఆరిపెయ్యి. నాకు బయవేఁస్తుంది.

సిద్ధాం——గాజుపెంకులు గుచ్చుకుంటాయి; గోడదాటడం యెలాగ?

భుక్త——నాకు కాళ్లు మేహవాతం నొప్పులు. నేనుగెంతలేనే?

మధు——(దీపవాఁర్పి) యిలాగే వుండండి.

పోలి——నరిశింవ్వ,——

మధు——చప్!

పోలి——సచ్చాను.

మధురవాణి ——(గది గొళ్లెంవేసి, వీధితలుపు గడియతీసి తలుపు ఓరగావుంచి) మాయగుంటని యెక్కడదాచారు?

రామ——మాయగుంటయేమిటి?

మధు——యేం నంగనాచే? లుబ్ధావధాన్లు మాయపెళ్లాన్ని వాళ్లయింట్లోంచి లేవదీసుకుపోయి యెక్కడపెట్టారు? యిదేకదూ, రాత్రల్లా మీరు చేస్తూవున్న లౌక్య వ్యవహారం?

రామ——నీమాట నాకేవీఁ అర్థం కాకుండావుంది. యింట్లోంచి లేవదీసుకు పోవడవేఁవిఁటి? నేను దాచడవేఁవిఁటి?

మధు——దాస్తే దాచారు. దాచకపోతే మానారు. నాకంటెయేదీ?

రామ——నికంటా? మరిచిపోయినానుసుమా!

మధు——యేమిచిత్రం! నన్ను మరిచారు ——నావస్తువని మరిచారు. మరిచి, ఆగుంటకిచ్చారు. దాన్ని లేవదీసుకుపోయి యెక్కడోదాచి, నిశిరాత్రివేళ పెద్దమనిషిలా, యింటికివొచ్చారు!

రామ——ఆగుంట కనపడ్డదా యేవిఁటి?

మధు——యేవిఁనాటకం! మీకు కనపడకేం? మీరు పెట్టినచోటేవుంది.

రామ——మీనాక్షి తన్నితగిలేశిందా యేవిఁటి? కంటెతో తగిలేస్తేచచ్చానే?

మధు——యేమినాటకం! చావండి; బతకండి; ఆకంటెతాందీ, గడపలో కాలుపెట్టనివ్వను.

(తలుపు వేయును.)

రామ——నాలుగుకోసులు గుఱ్ఱపసవారీ అయి, యీదురోమని యిల్లుచేరుకుని, గుమ్మంలో అడుగుపెట్టేసరికి, మబ్బులేని పిడుగుపడ్డది. మీనాక్షి ఆగుంటని మన్ననిస్తుందని, నేను యెన్నడయినా అనుకున్నానా యేవిఁటి? ఆగుంట పోతేపోయింది, వుంటేవుంది; నాకంటె పోకుండావుంటే అదృష్టవంతుణ్ణి. కంటెఅడగడానికి వెళితే, "నువ్వే యీ పెళ్లి కుదిర్చావు" అని కఱ్ఱుచ్చు కుంటాడేమో!

(నిష్క్రమించును.)

3–వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లు యింటివాకలి.

లుబ్ధావధాన్లు——(పచారుచేస్తూ)

కనపడకపోతే యేవైఁనట్టు? నూతులోగానీ పడిందా? పోలీసువాళ్లు యిల్లుదోచేస్తారు. నూతులో పడలేదా? పడకపోతే యేవైఁనట్టు? ——రావఁప్పంతులు యింటికి పోయుంటుంది. అంతే కావాలి ——యంత అందవైఁన పిల్లా! నాదిగాక దురదృష్టం! యంతట్లో వెన్నెల చీకటైందీ! రేపో యెల్లుండో యెదిగొచ్చే పిల్లగదా అని సంబరపడ్డాను ——ఒహవేళ, ——అప్పుడే పెద్దమనిషైందేమో? ——అందుకు సందేహవేఁలా? లాకుంటే యింత యేపైన పిల్ల పెద్దపడుచు కాకుండావుంటుందా? యిలాంటివి యెన్నిపెళ్లిళ్లు చేసుకుని యందరు మొగుళ్లని కడతేర్చిందో! ఓరి కుంకపీనుగా, నీకళ్లు యేవైఁపోయినాయిరా? రజస్వలాముండని చూస్తూ, చూస్తూ, యలా పెళ్లాడావురా? మరి నీకు గతులు లేవు. రాజమహేంద్రవరంలో వెధవ ముండల్ని పెళ్లాడినవాళ్ల సామాజికంలో చేరావురా? అయ్యో! అయ్యో! దీనికి మరి ప్రాయశ్చిత్తం యక్కడిది? ఒహవేళ చేయించుకుందా వఁంటే, శంకరాచార్యులు పాదకట్ణం పెట్టమంటాడు. బ్రాహ్మలు యిల్లు

తినేస్తారు. అంతకంటె పోలీసువాళ్లు నయం. అల్లరికాకుండా హెడ్డుచేతులో పాతిక రూపాయలుపెట్టి, రేపురాత్రి బయల్దేరి కాశీపోయి, గంగలో మునిగానంటే అన్ని పాపాలూ పోతాయి. కాశీవాసవేఁ చేసుకుంటాను. భగవంతుడు బుద్ధొచ్చేటట్టు చేశాడు. లేకుంటే, ముసలివెధవకి పెళ్లిచేసుకోవడపు పోయీ కాలవేఁవిఁ? అన్నివిధాలా యీ రామప్పంతులు నాకొంప తీశాడు.

(రామప్పంతులు ప్రవేశించి.)

రామ——యేవిఁటి మావాఁ రావఁప్పంతులంటున్నారూ?

లుబ్ధా——యేవీఁలేదూ.

రామ——యింతరాత్రివేళ పచారు చేస్తున్నారేవిఁ?

లుబ్ధా——యేమీలేదు ——నిద్దరపట్టక.

రామ——మావఁగారూ, ఆకంటె యిప్పుడు తెమ్మని మధురవాణి భీష్మించుకు కూచుంది. శ్రమ అని ఆలోచించక యిప్పించాలి.

లుబ్ధా——కంటేవిఁటి?

రామ——మీభార్యాకి పెట్టిన కంటండీ.

లుబ్ధా——నాభార్యాకి నేను పెట్టలేదు.

రామ——మీరు పెట్టమంటే, నేను యెరువుతెచ్చానుకానా?

లుబ్ధా——నేను పెట్టమన్లేదు.

రామ——అయితే దొబ్బేస్తావా యేవిఁటి? మీభార్యామెళ్లో యిప్పుడా కంటలేదూ?

లుబ్ధా——నాభార్యా యెవరు? నాభార్యానాడే చచ్చింది.

రామ——మొన్న మీరు పెళ్లిచేసుకున్న పిల్ల మీభార్యా కాదటయ్యా?

లుబ్ధా——రెండో పెళ్లిముండ నాకుభార్యా యేవిఁటి?

రామ——రెండో పెళ్లిముండేవిఁటి?

లుబ్ధా——రెండో పెళ్లిముండ అని నువ్వే అన్నావు?

రామ——మాటమీద మాటొచ్చి, వొట్టినే అంటే, అదో దెప్పా?

లుబ్ధా——వొట్టినే అనలేదు. గట్టే అన్నావు. యిదంతా, ఆగుంటూరు శాస్తుల్లూ నువ్వూచేసినకుట్ర; నాకు నిజం తెలిసిపోయింది. ఆముండ నీ యింటికేవెళ్లింది. మధురవాణిని వుంచుకున్నట్టు దాన్నికూడా నువ్వేవుంచుకో. నాజోలికిరాకు. నీకు పదివేల నమస్కారాలు.

రామ——నాకంట నాకియ్యమంటే, యీవెఱ్ఱి వెఱ్ఱిమాట లేవిఁటయ్యా?

లుబ్ధా——నీమాయగుంటా, నీకంటా, నీయింట్లోనే వున్నాయి.

రామ——యీవేషాలు నాకు పనికిరావు. నిలబెట్టి నాకంట పుచ్చుకుంటాను.

(తడిసినభాగవత పుస్తకంపట్టుకుని మీనాక్షి, చేతులోకఱ్ఱా, నెత్తిమీద పసుపురాసినకుండా, అందుమీద అఖండంతో అసిరిగాడూ, చేతిలో సీసాపట్టుకుని, తడిబట్టలతో పూజారి గవరయ్యా ప్రవేశింతురు.)

పూజారి——హ్రాం! హ్రీం! హ్రూం! ఓంకార భైరవీ!

(రామప్పంతులు భయమును కనపర్చును.)

మీనాక్షి——యక్కడా కనపళ్లేదునాన్నా, యీపుస్తకం నూతులోపడేశింది.

(లుబ్ధావధాన్లు భయమును కనపర్చును.)

రామ——కనపడకపోవడం యవరు?

మీనా——నాసవిత్తల్లి ——గవరయ బాబు నూతులోదిగి అంతటా గాలించాడు. నూతులోమరేవీఁ కనపడలేదు.

(లుబ్ధావధాన్లు భయం తగ్గును.)

బ్రహ్మరాక్షసిని గవరయ బాబు యీసీసాలో బిగించాడు నాన్నా.

(రామప్పంతులు సీసాకి యడంగా నిలబడును.)

రామ——బ్రహ్మరాక్షసి యేవిఁటి?

లుబ్ధా——వెరె ——ఓ బ్రహ్మరాక్షసి వొచ్చి ——మా అమ్మిని భయపెట్టింది.

మీనా——నన్నుకాదు ——మా నాన్న పీకేపిసికింది.

రామ——గవరయగారూ, పిల్ల యావైఁనట్టు?

గవర——దాని మొగుడు యగరేసుకు పోయినాడు.

మీనా——యక్కడికి యగరేసుకు పోయినాడు? వాడు యీ సీసాలోనే వున్నాడన్నారే?

గవర——(కొంచం ఆలోచించి ——చిరునవ్వునవ్వి) అదీ యీసీసాలోనే వుంది.

మీనా——మనిషి సీసాలోకి యలా వొచ్చింది?

గవ——అయ్యో సత్యకాలవాఁ! అది మనిషా అనుకున్నావు? అది కామినీ పిశాచం. అంచేతనే నేను మీయింటికొచ్చి నప్పుడల్లా దూరంగా వెళ్లిపోయేది. యేమి చెప్మా, అనుకునే వాణ్ణి.

మీనా——యిద్దర్నీ ఓ సీసాలో పెడితే దెయ్యప్పిల్లల్ని పెడతారేమో?

గవర——పంతులుగారూ చిత్తగించండీ, రెండుమనుషుల బలువుందోలేదో చూడండీ.

రామ——మొఱ్ఱో! నాదగ్గిరకి తేకయ్యా.

గవర——అసిరిగా నువ్వుపట్టుకో.

అసిరి——నాకు బయవేఁటి? పైడితల్లి చల్లగుండోలి ——(సీసాపట్టుకుని) ఓలమ్మ! యంత బలువుందోస్సి!

గవర——సీసా, అఖండం, తులిసికోట దగ్గిరదించు.

లుబ్ధా——బాబ్బాబు! సీసా నాయింట్లో పెట్టకు. మీయింట్లో పెట్టించండి.

గవర——మాపిల్లలు తేనెసీసా అని బిరడా తీసినట్టాయనా, రెండు దెయ్యాలూ వొచ్చి మళ్లీ మీయింట్లోనే వుంటాయి.

లుబ్ధా——అయితే, సీసా భూస్థాపితం చెయ్యండి.

గవర——భూస్థాపనం మజాకాలనుకున్నారా యేమిటి? భూస్థాపితం చెయ్యడానికి యంత తంతుంది! పునశ్చరణచెయ్యాలి, హోమంచెయ్యాలి, సంతర్పణచెయ్యాలి.

లుబ్ధా——నాయిల్లు గుల్లచెయ్యాలి!

గవర——మీకలా తోస్తే నాకేంపోయింది? యీ మూతతీసేసి, నామూనాన్న నేను వెళ్లిపోతాను.

లుబ్ధా——మూతెందుకు తీసెయ్యడం. నాకుకలిగినది తృణవోఁ కణవోఁ యిస్తాను. ఆమూత తియ్యకుండా ఆసీసా అలావుంచివెళ్లండి.

పూజా——యేవీఁ అవధాన్లుగారి గడుస్తనం! నేపోగానే పాతిపెట్టడానికాయెత్తు? ఆసీసా తగిన శాంతిచెయ్యందీ భూస్థాపితం చేశారంటే, నేను రౌరవాది నరకాలకి పోనా? యిప్పుడె బిరడా తీసేస్తాను.

లుబ్ధా——తియ్యకు, తియ్యకు. రేపు ఆశాంతేదో తగలేతుగాని.

గవ——అష్లాగైతే, యీరాత్రల్లా యీసీసా దగ్గిరపెట్టుకు పెరట్లో పడుకుంటాను. మీరు వెళ్లి నిర్భయంగా పడుకుని నిద్రపోండి.

(నిష్క్రమించును.)

రామ——మావాఁ! ఓ మాట.

(రామప్పంతులూ, లుబ్ధావధాన్లూ పక్కకు వెళ్లి మాట్లాడుదురు.)

రామ——నాకంటె మాటేవిఁటి, మావాఁ?

లుబ్ధా——మీకంటె మీయింట్లోనేవుంది.

రామ——మీపెళ్లాం మాయింటికి వెళ్లిందని మీరంటున్నారుగాని, అక్కడికి ఆపిల్ల రాలేదు కంటాతాలేదు.

లుబ్ధా——అయితే యేమైఁందో! నాకేం తెలుసును?

రామ——వొద్దు సుమండీ ——నాకంటె నాకిచ్చెయ్యండి ——నేను మాకానివాణ్ణి.

లుబ్ధా——కంటె, గింటె, నాకు తెలియదు.

రామ——నికు తెలియకపోతె మరెవరికి తెలుసును? గవరయ్య, నిపెళ్లాం దెయ్యవైందన్నాడుగదా? నువ్వూ నీకూతురూ కలిసి దాన్ని చంపేశారుకాబోలు.

లుబ్ధా——ఓరి! గాడిదకొడుకా (కఱ్ఱతో కొట్టబోవును.)

రామ——నాకంటె అపహరించావుగదా? నీపని పట్టిస్తాను వుండు. (నిష్క్రమించును.)

లుబ్ధా——(తనలో) కంటె యావైఁనట్టుచెప్మా? (పైకి) అమ్మీ!

మీనా——యేం నాన్నా?

లుబ్ధా——కంటె యేంజేసిందే?

మీనా——యేంజేసిందో? పెట్లోదాచిందేవోఁ? దాని వొంటినే వుందిగాబోలు నాన్నా?

లుబ్ధా——వొంటినుంటే ——దెయ్యానికి కంటెందుకూ?

మీనా——యేం? తీపుదిగదీసిందా యేవిఁటి? పెట్టుగుంటుంది.

లుబ్ధా——నూతులోదిగి గవరయ్య నుయ్యంతా గాలించాడూ?

మీనా——గడియసేపు గాలించాడు.

లుబ్ధా——నువు చూశావూ?

మీనా——చూశాను.

లుబ్ధా——అది రావఁప్పంతులు యింటికే వెళ్లిందేమోనే?

మీనా——గవరయ బాబు, సీసాలో బిగించాడుగదా యలా వెళుతుంది?

లుబ్ధా——యేమో నాకేంపాలు పోకుండావుంది. రా పరుందాం ——మనప్రారబ్ధం యిలావుంది.

(నిష్క్రమింతురు.)

౪-వ స్థలము. రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో సారాదుకాణం వెనకతోట.

(ఆతోటలో కాళిమందిరం యెదట మంటపం. మంటపంలో కాళి విగ్రహానికి యెదురుగుండా ఒక పెద్దపీటమీద మూడు సీసాలతో సారాయి; చుట్టూ గళాసులు, పీటనిండా పువ్వులదండలు, మంటపంలో వకవైపు పులిచర్మంమీద యోగదండమును ఆనుకుని సమాధిలో వున్న వొకబైరాగి; యోగిని యొకతె సారాయి అందరికీ అందిచ్చును. గ్రామమునసబు సోమినాయుడు చిలుం పీల్చుచుండును. సాతాని మనవాళ్లయ్య, జంగం వీరేశ, దుకాణదారు రామందాసు చెదిరికూర్చుందురు.)

మునసబు——ఆకాశం ముందుపుట్టిందా? బూవిఁ ముందుపుట్టిందా?

మనవాళ్లయ్య——సుత్తిముందా కారు ముందా?

మునసబు——పంగనావాఁలు ముందా పట్టెవొర్దనాలుముందా? నామాలోఁడా నాసవాలేటి? నీజవాబేటి? ఆకాశానికి మట్టా బూవిఁ? బూవిఁకి కప్పా ఆకాశం? సదువుకున్నోడెవడో సెప్పండొస్సి——

మనవాళ్లయ్య——ఆకాశంబు సూన్యంబు అనగా యేమీ లేదన్నమాట.

మునస ——యేటీలేదా? గుడ్డోళ్లకి యేటీలేదు. తెల్లోడు యెర్రోడా? పట్టంలో, గొట్టావెఁట్టి అదేసూస్తాడే ఆకాశం కాసి?

మనవాళ్లయ్య——శాస్త్రంబులలోని రహస్యంబులు మ్లేచ్ఛులకెట్లు తెలియును?

మునస——అల్లాండం, బెల్లాండం, శక్కరపొంగలి తినడవఁనుకున్నావా, నామాలోఁడా? తెల్లోడి మహిమ నీకేటితెలుసును! తెల్లోడిసారాయికి, తెనుగోడిసారాయికి యెంతభేదంవుందో, తెల్లోడికీ నీకూ అంతబేధంవుంది.

మనవాళ్లయ్య——గణితశాస్త్రంబునం దాకాశంబన సున్న——సున్నయన సూన్యంబు——యేమీ లేదన్నమాట.

వీరేశ——చాత్రంలో మన్ను, మిన్ను, అని అన్నాడుకాడా? మన్నులేదా? మన్నుంటే మిన్నుండదా?

మునస——యీరేచ మామేలయిన పలుకు పలికినాడు.

వీరేశ——"ఆకాశం బొక్కడ్డది!" అంటురుగదా, ఆకాశం లేకుంటే బొక్కడ్డవెఁలాగ?

మునసబు——శబాసు యీరేచ! నామాలోడు పలకడేం? నోరుకట్టడ్డది.

వీరేశ——(శంఖం పూరించును.)

హెడ్డు——(దుకాణదారునితొ) యెవిఁట అల్లరిభాయి?

మునస——యీరేచం గెల్చుకున్నాడుగదా, చంకం వోగించడా?

దుకాణదారు——గురోజీగారి సమాదికి బంగంవొస్తే శపించిపోతారే?

బైరాగి——(కళ్లుతెరిచి) శివబ్రహ్మాం! శివబ్రహ్మాం! శివోహం!

వీరేశ——చూచావు నేస్తం, చివబ్రెమ్మం అన్నారు.

బైరాగి——రామబ్రహ్మాం! రామబ్రహ్మాం! రామోహం!

మన——మొదటిమాటను రెండవమాట రద్దుచేయును. రామానుజ! రామానుజ!

వీరేశ——చివచివా! చివచివా!

దుకాణదారు——యెందుకు కాట్లాడతారు. నీశివుఁడూ నిజవేఁ. అడుగో ఆశీసాలో యెలుగుతున్నాడు. నీరాముడూ నిజవేఁ. అడుగో ఆశీసాలో యెలుగుతున్నాడు. వినలేదా తత్తం?

> గాజుకుప్పెలోను గడగుచుదీపంబు ।
> యెట్టులుండు గ్యానమట్టులుండు ।
> తెలిశినట్టివారి ద్రేహంబులందును ।
> యిశ్వదాభిరామ యినరవేమా ॥

బైరాగి——సత్యం, సత్యం.

దుకాణదారు——గురోజీ! తమకి అంతాయిశదవేఁ! ద్రేహం గాజుకుప్పె, ద్రేహంలో వుండేది పరవాఁత్వఁ, గాజుకుప్పెలో వుండేది అన్నసారం. యీఅన్నసారం ద్రేహంలో పడితేగాని పరవాఁత్వఁ పెజ్జలించదు. యేం శలవు?

బైరాగి——యీ పరమరహశ్యం నీకు యెలా తెలిసింది తమ్ముడా?

దుకా——తమవంటివారి ద్రయవల్లగురూ! (నలుగురివైపూచూసి) చూశారాబాయీ నేను యెప్పుడూ యీమాటేగదా చెపుతూవుంటాను? అఖాడాకి వొస్తేగాని పరబ్రెమ్మం పట్టుపడ్డం యెలాగు?

బైరాగి——అమృతమనేది యెమిటి? సారాయె! నాడు యిదెగదా తాగడానికి దేవాసురులు తన్నుకుచచ్చారు?

వీరేశ——చివచివా! చివచివా!

మనవాళ్ల——రామనుజ ——రామానుజ!

మునస——కాట్లాటమాని యినండొస్సి. యెఙ్టిగొల్లోళ్లు.

హెడ్డు——గురూ, మరివొక రసలింగం చేయించి, శిష్యుడికి దయచెయ్యాలి.

బైరా——అలాగె.

మున——గురూ! బంగారం సేస్తారుగదా, అదెట్టి, హరిద్దొరంలో మటం కట్టించక మాలాటోళ్లని డబ్బెందుకడుగుతారు?

బైరా——మేం చేశే స్వర్ణం మేవేఁ వాడుకచేస్తే తలపగిలిపోతుంది.

హెడ్——అవివేరే రహస్యాలు వూరుకొండి మావాఁ! గురోజీ! హరిద్వారంలో చలిలావుగాబోలు?

బైరాగి——నరులక్కద్దు——మాబోటి సిద్ధులకు, చలీ, వేడీ, సుఖం, దుఃఖం, యెక్కడివి——

హెడ్——ఆహా! అదృష్టవఁంటె సిద్ధుల్దే అదృష్టం.

మునస——గురు, హరిద్దోరంనించి యెప్పుడు బైలెల్లేరు?

బైరా——రెండురోజులయింది. మొన్న ఉదయం ప్రయాగ, నిన్న వుదయం జగన్నాథం శేవించాం. ఖేచరీగమనమ్మీద ఆకాశమార్గాన్న పోతూవుండగా మీవూరి అమ్మవారు వనందగ్గిర గమనం నిలిచిపోయింది. యేమిచెప్మా? అని యోగదృష్టిని చూచేసరికి అమ్మవారి విగ్రహముకింద ఆరు నిలువులలోతున, మహాయంత్రం వొకటి స్థాపితమై కనపడ్డది. అంతట భూమికిదిగి, అమ్మవారిని శేవించుకొని, ప్రచ్ఛన్నంగా పోదావఁంటూంటే, యీ భక్తుడు మమ్ముల్నిపోల్చి నిలిపేశాడు.

దుకా——చూడగానే, నేను సిద్ధుల్ని పోలుస్తానుగురూ——

మునస——సుక్కేసేవోళ్లని మాబాగా పోలుస్తావు. మావూరమ్మోరు జగజ్జనని! మా చల్లనితల్లి.

బైరాగి——బ్రహ్మోహం! బ్రహ్మోహం!

హెడ్——ఆహా! యోగమహత్యం! స్తానాల్చేసి, ముక్కుబిగించె బ్రాహ్మలకి లెవుగదా యీ సిద్దులూ?

బైరా——వేషానికీ ——జ్ఞానానికీ దూరంకాదా తమ్ముడా? మాతాతగారు చెప్పలేదా? "ఆత్మశుద్ధిలేని యాచారమదియేల" అని?

హెడ్——వేమన్న ——తమతాతా, గురూ?

బైరా——అవును ——వారు పరంపదించి ఆరువొందల సంవత్సరాలు కావొచ్చింది.

హెడ్——తమవయస్సెంత గురూ?

బైరాగి——ఆదీ అంతూలేనిదానికి లెఖ్ఖేవిఁటి తమ్ముడా? పరమాత్మకెన్నేళ్లో అన్నేళ్లు.

మునస——యేం యిలవైన మాటలింటున్నాం!

(వీరేశ శంఖం పూరించును.)

హెడ్ ——(శంఖంలాక్కొని పక్కనువుంచి) అట్టె పట్టెయ్యకండి భాయి.

దుకా ——అట్టే యక్కడభాయీ? పరవశవైఁందాకా తాక్కుంటే తాగడవేఁటి? వేమన్న చెప్పలేదా?

"తాగి, తాగి, తాగి, ధరణిపైబడుదాక ।
తాగెనేని తన్ను, తాను తెలియు ॥
తాగలేనివాడె, తాగుబోతరయంగ ।
యిశ్వదాభిరామ యినరవేమ" ॥

బైరాగి——కాశీలో రెండువందల యాభై సంవత్సరములక్రిందట ఆలంగీర్ పాదుషావారి హయాంలో, ఒకశేటు మాబోటి సిద్దులనందరిని కూటానికి పిలిచాడు. గంగనడివిఁని పడవమీద పీపాలలో సారాయి భరాయించి, బంగారపుగిన్నెలతో అందిచ్చాడు. రెండుఝాములరాత్రి అయేసరికి పీపాలు కాలీ అయిపోయినాయి. అంతా పడిపోయినారు.

హెడ్——యేమి ఆశ్చర్యం!

బైరా——మేమూఁ ఒక్క నేపాళపు బ్రాహ్మడూ మిగిలాం. "తే! తే!" అన్నాడు ఆ బ్రాహ్మడు. "తెస్తావా శపించేదా" అన్నాడు. శెట్టి యెక్కడ తెస్తాడూ? వాడు మాకాళ్లు పట్టుకునేటప్పటికి పర్వాలేదు నిలవమని చెప్పి, మేము ఒక పుణిక మంత్రించి, గంగ

భరాయించినకొద్దీ ఆగంగ సారా అయిపోయింది. ఆ బ్రాహ్మడు సహస్ర పుణికలుతాగి జిఱ్ఱునతేన్చాడు. బ్రాహ్మల్లోకూడా మహాత్ములుంటారు. కనుక్కో గలిగిన జ్ఞానికి గంగానది అంతా సారాయి కాదా?

మునస——రామందాసొహడు, గంగ బరాయించడానికి గురువు; ఒకదరావుఁకి పద్ద రావుఁలు సేరుస్తాడు.

(హవల్దారు అచ్చన్న ప్రవేశించును.)

దుకా——గురూ వీరు హవల్దార్ అచ్చన్నగారు. మంచిగ్యాని. మునసబుగారికి మేనల్లుడు.

హవ——రామ్! రామ్!

బైరాగి——రామ్! రామ్!

హవ——(యోగినితో) పిల్లా హుక్కాలావ్. (హెడ్‌తో) భాయీ గుంటూరు శాస్తుల్లుగారి పత్తాయేమైనా తెలిశిందా?

హెడ్——లేదుభాయి.

దుకా——రామప్పంతులంటాడు——పెళ్లికూతురు రెండోపెళ్లి పిల్ల——దాన్ని అమ్మి డబ్బు చెయ్యిచిక్కించుకుని——

హెడ్——ఆమాటలు మనకెందుకు భాయి?

మునస——పోలీసోళ్లకీ అక్కర్లేక, బాపనోళ్లకీ అక్కర్లేక, యెదవముండని బాపనాడు పెళ్లిశేసుకుంటే లోకంఅంతా వూరుకోవడవేఁనా?

హెడ్——డబ్బు యిచ్చినవాడికీ, పెళ్లి ఆడినవాడికీ లేనిచింత మనకేలమావాఁ? కాక, యీరోజుల్లో బ్రాహ్మణ్యం యెక్కడుంది యెక్కడచూశినా పిల్లల్ని ముసలాళ్లకి అమ్ముకోడాలు——రండా గర్భాలేకదా?

హవ——కలికాలంగదాభాయీ? యెంతచెడ్డా బ్రాహ్మలు మనకి పూజ్యులు.

హెడ్——అన్నా, యవరంతవారు, వారు. జ్ఞానం, నీతిప్రధానంగాని, జాతిలో యేవుఁంది? వేమన్న యేవఁన్నాడు?

మునస——యెవఁన్నాడా? నీతికి పోలీసోణ్ణి ఘూనానికి సాతానోణ్ణి అడగమన్నాడు.

హెడ్——మావాఁ! వెక్కిరించండిగాని, నేను యెన్ని తాలూకాల్లో నౌఖరిచేశానో అన్ని తాలూకాల్లోనూ రండాగర్భాలు యెన్ననిచెప్పను? నన్నడిగితే వెధవలు పెళ్లిచేసుకోవడవేఁ ఉత్తమం అంటాను. మాసూపరెంటు పిల్లలతో వున్న రెండో పెళ్లి దొరసాన్ని పెళ్లాడి సుఖంగా వుండలేదా?

మునస——మావఁగారి అబిప్పరాయం, పెయ్యితోటొచ్చిన ఆవు మేలుకాదా అని? అందకనే, ముసలిబాపనోడు యెధవగుంటని పెళ్లాడితే, మీనేస్తం కరణపోణ్ణి, ఆముసలాడి యెధవకూతుర్ని పెళ్లాడమని బోదసెయ్యరాదా?

హవ——మనకేలమావాఁ? గవునర్‌మెంటూ, దేవుళ్లూ, బ్రాహ్మలూ——వారి నేరాలు వారివి——వాటితో మనకిపనిలేదు. మనభక్తి మనకుండాలి. (హెడ్‌తో) భాయీ, తెల్లానల్లా వొకటా?——తెల్లవాడికి క్రీస్తు వొకపద్ధతి పెట్టాడు. ముసల్‌మాన్‌కి పైగంబరు వొకపద్ధతి పెట్టాడు, నల్లవాడికి రాముడు వొకపద్ధతి పెట్టాడు. భగవంతుడు తెల్లవాడితోయేవఁన్నాడూ? వెధవని పెళ్లాడు అన్నాడు. రాముడు తెనుగువాడితోయేవఁన్నాడూ? ఆంధ్రభారతినుండి కాపీచెయ్యొద్దన్నాడు. వెధవని పెళ్లాడొద్దన్నాడు. చెప్పన్న దేశాలూ చూశాను భాయీ. పరిపరివిధాలు ఆచారాలూ, వ్యవహారాలూ వున్నాయిగాని నీతివకటీ, భగవంతుడొకడూ, అంతటా వక్కటే.

మునస——రాముడు యెదవముండల్ని కానిపనులు సెయమన్నాడూ? మన్లో మారుమనువులుండేవికావా?

హవ——పిల్లా, చిలుం భరాయించి, తే.

మునస——నామాలోడు మూలకి తీసికెళ్లి పిల్లని ముద్దెట్టు కుంటున్నాడు. యోగినీ——(చెయ్యి విడిపించుకొని సిగ్గుతో) ఏకాంత ఉపదేశం చేస్తున్నారు.

మునస——యేటో ఆవుప్పదేశం? తనెంట వాయు యేగంగా రమ్మనా?

దుకా——యేవిఁటిభాయీ, అనరానిమాట్లు అంటున్నారు. మనయోగిని పరమభక్తురాలు.

మునస——లెంపలోయించుకుంటాను. పిల్లా! ఆనామోలోడు సెప్పిన ఉప్పదేశవేఁటో, నాసెవులో కొంచం సెప్పరాదా?

(యోగిని సారాగళాసు హవల్దార్ యెదటవుంచును.)

మునస——నామాలోడి వుప్పదేశంతో పిల్లకి మతోయింది.

బైరాగి——హవల్దారుగారు అమృతం సెవించరా?

హవ——(చిరునవ్వునవ్వి) తాక్క సోజరువాడు చెడ్డాడు. తాగి సిపాయివాడు చెడ్డాడు, జ్ఞానికి జ్ఞానపత్రి; తాగుబోతుకు సారాయి.

మునస——పించను పుచ్చుకుంటివిగదా, యింకా సిపాయానా సెయ్యాల్నుందా అల్లుడోడా?

హవ——కుంపిణీ నమ్మక్ తిన్నతరువాత, ప్రాణంవున్నంతకాలం కుంపిణీ బావుటాకి కొలువుచెయ్యాలి. రేపు రుషియాతో యుద్ధంవొస్తే పించను ఫిరకాయావత్తూ బుజాన్ని తుపాకీ వెయ్యవాఁ?

మునస——రుస్సావోడివోడ నీట్లోమునిగి నడుస్తాదిగదా, నువ్వు తుపాకుతో యవణ్ణి కొడతావు?

హవ——మొన్నగాక మొన్న యింగిరీజ్ రుషియాదేశానికి దండెత్తిపోయి, రుషియాని తన్ని తగలలేదా? అప్పుడేవైఁందో, యిప్పుడూ అదే అవుతుంది. మారాణీ చల్లగావుండాలి.

దుకా——సీవఁరాణీ ఆకాళీమాయి అవుతారంకాదా?

హవ——కాళీ, గీళీ, జాంతేనై——ఆరాముడి అవతారం.

దుకా——గురూ——హవల్దారుగారు తత్తకీర్తనలు మాయింపుగా పాడతారు. (యోగినితో) తల్లీ, నా తంబూరాతెచ్చి భాయిగారికి ఇయ్యి.

మునస——యీతూరి, యీరేచ వుప్పుదేశం చేస్తున్నాడు.

దుకా——గొప్పవారున్నప్పుడు ఆస్యాలేటి భాయీ?

మునస——వున్నమాటాడితే ఆస్సాలా? నాకెవడూ సెయడేం వుప్పుదేశం? యీరేచ వుప్పుదేశం గట్టిగాబిగిసింది; మరిసెయ్యొదల్డు——

(యోగిని కష్టంమీద చెయ్యి వొదిలించుకొని తంబురా తెచ్చియిచ్చును.)

దుకా ——అవన్నీ గ్యానరహాశ్యాలు. బ్రెమ్మానందవఁంటె యేటి? కడుపునిండా సారా; ముక్కునిండా పొగ; పక్కని పడుచుపిల్లా కదా?

మునస——ఘూనం యినండొస్సి

హవ——పామరం! పామరం! రాముడు పఠం కాళి నెత్తిమిద పెట్టకపోతె కుంపిణి సిపాయన్నవాడు యిక్కడికి వొచ్చునా?

హెడ్——భాయి! ఓకీర్తన శలవియ్యండి.

(హవల్దారు పాడును.)

పింజర్మెరహకర్ ఘుష్నైరహ్నా
క్యారేబుల్బుల్ కహూ ముల్కిసునా ॥క్యారె॥
యెక్కడికి వెళతావు? యేమి చెప్పవు, బోలో పింజర్మె।

(వీరేశ శంఖం మనవాళ్లయ్య తీసి పూరించును.)

హవ——(పాటమాని, తంబూరా క్రిందబెట్టి) గద్దా!

హెడ్——(శంఖంలాక్కొని) శంఖం అగ్గిలో పడేస్తాను. యెందుకు తానిస్తావు భాయి.

దుకా——వొద్దంటే వినడు.

హెడ్——వినకపోతే దుకాణానికి రానియ్యకండి. అల్లరైతే మాకు మాటకదా?

దుకా——పదిశంకాలు దాచేశాను; మళ్లీమళ్లీ తెస్తాడు. యేంజెయ్యను? బేరంగదా భాయీ?

మునస——దిట్టంగా పట్టెయి. తత్తఘ్నానం తలకెక్కాలి!

దుకా——(తంబురా తీసిపాడును.)

నాగా దిగురా। నాతండ్రి దిగురా ॥
దిగుదిగునాగన్న। దివ్యసుందరనాగ।
ముదముతోరేపల్లె। ముద్దులనాగ ॥
ఊరికిఉత్తరాన। ఊడలమట్టికింద।
కోమపుట్టలోని। కొడినాగన్నా ॥——

(పాడుచుండగా రామప్పంతులు ప్రవేశించి యెడంగా నిలచి యోగినికి సౌజ్ఞచేయును. యోగిని రామప్పంతులుతో మాటలాడివచ్చి హెడ్ చెవిలో రహస్యం చెప్పును.)

మునస——పిల్ల, హెడ్డుగారికి వుప్పుదేశం సేస్తూంది. ముసలోణ్ణనా——

యోగిని——(మునసబు చెవిదగ్గిర నోరుపెట్ట చెవిగిల్లును.)

మునస——పిల్లా! సాత్రోజులైంది మునిసిబు నాయుడికి యీపాటి వుప్పదేశం తగిలి——

(హెడ్డుకనిష్టీబు రామప్పంతులు దగ్గిరకువెళ్లి యడంగా యిద్దరూ మాట్లాడుదురు.)

హెడ్——కొత్తవారు యెవరూలేరే? బావాజీ గారు వుంటే మీకు భయవేఁవిఁటి?

రామ——కొత్తా, పాతా, ఆలోచించుకోలేదు కొంపములిగింది. మీసాయం కావాలి.——

హెడ్——డబ్బేవైఁనా పేల్తుందా?

రామ——మీ చాతైతే, పేల్తుంది. హెడ్——యేమిటొచ్చిందో చెప్పు.

రామ——లుబ్ధావుధాన్లు పెళ్లాడినగుంట మధురవాణి తాలూకుకంటె తీసుకుని యెక్కడికో పారిపోయింది.

హెడ్——యెందుకు పారిపోయిందో?

రామ——మీనాక్షి చావగొడితే పారిపోయింది. యెక్కడవెతికినా కనపడలేదు. ముందు మీజవాన్లని థౌడాయించండి.

హెడ్——యీరాత్రవేళ మాజవాన్లుమాత్రం పట్టుకోగల్రా? పోలీసు జవానంటే పదికళ్లూ పదికాళ్లూ వుంటాయనుకున్నావా యేవిఁటి?

రామ——దానిసిగ్గోసిరి; దాన్ని పట్టుకోవడం నాకెందుకు, నాకంటె నాకిప్పించెయ్యండి.

హెడ్——యేవిఁటి నీమాటలూ! ఆకంటెపట్టుకు ఆపిల్ల పరారీ అయిందని చెపితివి. నేనుకంటె యెలా యిప్పిస్తాను?

రామ——ముసలాణ్ణి అడిగితే, అది పట్టుకుపోయిందంటాడు; గాని నిజంగావాడు పెట్టెలో దాచేశి యివ్వకుండా వున్నాడు.

హెడ్——నన్నేంచెయ్యమంటావు?

రామ——కూనీకేసని ముసలాణ్ణి బెదిరిస్తే, నాకంటె నాకిచ్చేస్తాడు; మీచెయ్యికూడా తడౌతుంది.

హెడ్——అలాగనా——గాని నువ్వన్నట్టు ఆపిల్లగానీ, కంటెపట్టుకు పరారిఅయిపోయివుంటే——

రామ——పోనిండు——దానిఖరీదు యిప్పించెయ్యండి.

హెడ్——వాడిస్తాడా?

రామ——మరి మీసాయం యెందుకు కోరాను?

హెడ్——యిస్తాడని నాకు నమ్మకంలేదు. ఐనా చూస్తాను, కేసనియెత్తు యెత్తడానికి యిద్దరు ముగ్గురు సాక్షులుండాలి!

రామ——మందిరంలో వున్నవాళ్లో?

హెడ్——వీరేశం, మనవాళ్లయ్యా, మూడోకాలంలో వున్నారు. హవల్దారు అబద్ధం ఆడమంటే తంతాడు. మునసబునాయుడు యింతరాత్రివేళ అంతదూరం నడిచిరాలేడు. యిహ ఆడనూ పాడనూ రామందాసు వొక్కడేగదా?

రామ——ఆ బైరాగాడు సాక్ష్యం పలకడేం?

హెడ్——వేషంవేసుకు ముష్టెత్తుకునే బైరాగాడనుకున్నావా యేవిఁటి? ఆయన గొప్పసిద్ధుడు. నిలువెత్తు ధనంపోస్తే అబద్ధవాఁడ్డు.

రామ——సాక్ష్యం పలకావొద్దు, యేవీఁవొద్దు, దగ్గిరనిలబడితే చాలును. పిల్చుకురండి!

(కనిష్టీబువెళ్లి దుకాణదారునూ బైరాగినీ తీసుకువచ్చును.)

బైరాగి——సాక్ష్యంఅంటే మావంటివాళ్లే చెప్పాలి. యోగదృష్టివల్ల చూశావఁంటే, యెక్కడ జరిగినదీ యెప్పుడు జరిగినదీ కళ్లకి కట్టినట్టు అప్పుడు కనపడుతుంది. గనక మేంకూడా వస్తాం. యెవైఁనా దొరికితే హరిద్వారంలో మఠానికి పనికొస్తుంది.

రామ——జరిగినదాని ముండామోశిరి. కొంచం కల్పనుంటేగాని కథనడవదు. అంచేత హెడ్డుగారు ముసలాడితో చెప్పేమాటలు నిజం అని మీరు శలవివ్వాలి.

బైరాగి——వెఱ్ఱీ! వెఱ్ఱీ! నిజవేఁవిఁటి, అబద్ధవేఁవిఁటి! మేం సిద్ధులం అబద్ధం నిజం చేస్తాం. నిజం అబద్ధం చేస్తాం ——లోకవేఁ పెద్ద అబద్ధం. పదండి.

(నిష్క్రమింతురు.)

౫-వ స్థలము. దేవాలయం గుమ్మందగ్గిర.

(హెడ్డుకనిష్టీబు, రామప్పంతులూ మాట్లాడుతుందురు. మరివక కనిష్టీబు, బైరాగి, దుకాణదారు కొంత యడముగా నిలుచుందురు.)

హెడ్——నా నౌఖరీ పోగొట్టుకుంటానా భాయీ?

రామ——కొంచం బెదిరిస్తే నౌఖరీ పోతుందా అన్నా ? పోలీసుడూటీ అంటే బెదిరింపే గదా ? మీరు అలా తప్పించుకుంటే నేనేం అనుకోను ?

హెడ్——(చేతిలో నులువుతున్న కాకితపుముక్కలు విసిరేసి) భాయీ, లుబ్ధావుధాన్లు చంటిపిల్లడా? దుక్కిముచ్చా? బెదిరించడానికి ——కూనీకేసని నాకేవైఁనా ఆశవుంటే, పోలీసువాణ్ణి, నేను వూరుకుంటానా? పట్టుకుంటే నాకు యెంతకారక్టుకాదు? యీ జవాన్ని యీ చీకటిరాత్రిలో నూతిలోదింపానుకానా? కూనీ గీనీ అంటే యవరైనా నవ్వుతారు. మీనాక్షిచేతికి వెరచి, ఆపిల్ల యిరుగింట్లోనో పొరుగింట్లోనో పడుంది. మీయింట్లోనే వుందేమో ముసలాడు అన్నట్టు?

రామ——దేవుఁడుతోడు మాయింటికి రాలేదు. యిరుగింటో, పొరుగింటో అని మీరు వూరుకుంటే యలాగ? మీ ధైర్యవేఁవిఁటో నాకు బోధపడదు. వెతికించవయ్యా అంటే, వెతికించారూకారు. ఆ యిరుగింటివాళ్లూ పొరుగింటివాళ్లూ, పిల్ల నిద్దరపోతూ వుండగా కంటె చెపాయిస్తే నాగతేవిఁటి? కంటె యింటికి పట్టుకు వెళ్లకపోతే మధురవాణి గుమ్మంలోంచి గెంటుతుంది——అనగా, గెంటుతుందని కాదు ——యేడుస్తుంది, ప్రాణం తినేస్తుంది. విన్నారా?

హెడ్——అయితే నాసలహావిన్నారా?

రామ——యేదో చెప్పండి మరి.

హెడ్——ఆకంటె యిచ్చిందాకా, కదలకుండా, లుబ్ధావుధాన్లు యింటిమీద కూర్చోండి.

రామ——యిదా సలహా ? పీకమీద కూచున్నదాకా నాకేంపట్టింది ? యింటికెళ్లి సుఖంగాపడుకుంటాను.

హెడ్——మధురవాణి బాధ పెడుతుందనికదూ?

రామ——అని మీకు కనికారం కాబోలు ? రేపుగానీ వాడు కంటెయివ్వకపోతే, అవుధాన్లుమీద సివిల్ దావాపడేస్తాను. మీదగ్గిర, కంటె మాట వొప్పుకున్నాడు గదా, మిమ్మల్ని సాక్ష్యం వేస్తాను.

హెడ్——ఓహో యిదా వెషం? పోలిసు ఆఫీసర్ని నెను, సాక్ష్యాలకి సంపన్నాలకి తిరిగితె నానౌఖరి నిలుస్తుందా? కావలిస్తే లుబ్ధావుధాన్లు కంటె హరించాడని నాదగ్గిర ఫిరియాద్ చెయ్యండి. కేసుచేసి నా తమాషా చూపిస్తాను.

రామ——కంటెమాట మీదగ్గిర అతడు వొప్పుకున్నతరవాత, మీరు బోనెక్కి యలా అబద్ధం ఆడగల్రో చూస్తానుగదా.

హెడ్——పంతులూ, అక్కరమాలిన లౌక్యాలుచెయ్యకు. వాడు కంటెమాట తనకేవీఁ తెలియదన్నాడు. కావలిస్తే ఆమాట సాక్ష్యం పలుకుతాను.

రామ——యిదా మీరు చేసినసాయం?

హెడ్——యెందుకు అక్కరమాలిన ఆందోళన పడతావయ్యా——రేపు నీకంటె నీ యింట్లో వుండకపోతే నన్ను అను.

రామ——మధురవాణితో యిప్పుడు యేంజెప్పను?

హెడ్——అయితే నన్నేం జేయమంటారు?

రామ——మళ్లీ లుబ్ధావధాన్లు యింటికిరండి. యీమాటు మనవిఁద్దరం వెళ్లి పీడిద్దాం.

హెడ్——రెడ్డొచ్చాడు, మొదలాడు అన్నాట్ట ——నిరర్ధకంగా రాత్రల్లా నిద్దర్లేకుండా చంపావు —— మరి నేను రాజాలను. నువ్వెళ్లి వాడియింటిమీద కూచోవయ్యా, అని చెప్పానుకానా? నామాటవిని అలా చెయ్యండి. అదేసలహా. పీసిరిగొట్టు ముండాకొడుకు మానలుగురికీ నాలుగుమూళ్లు పజ్యెండురాళ్లు పారేశాడు. యివి పెగిలేటప్పటికి నాతల ప్రాణం తోకకివొచ్చింది. నావొంతు మూడూ మీకిచ్చేస్తాను.

రామ——కంటెపోయి యేడుస్తూవుంటే, యీవెధవ మూడు రూపాయలూ నాకెందుకూ?

హెడ్——మీకు అక్ఖర్లేకపోతే పోనియ్యండి. గురోజీగారికి యిద్దాం.

రామ——కొంచం చిల్లరఖర్చుంది. యేంజెయ్యను? యిలా పారెయ్యండి. (పుచ్చుకొనును.)

హెడ్——గురోజీ తమకో తులసిదళం.

బైరాగి——తృణం, కణం యేవొఁచ్చినా మఠానికే అర్పణం. హెడ్——(దుకాణదారుతోనూ, కనిష్టీబుతోనూ) మీకోమూడు, నీకోమూడూ ——(చేతులుదులిపి) సాఫ్ఝూడా —— నాకు తిప్పటే మిగిలింది.

దుకా——(బైరాగిని పక్కకిపిలిచి) యీవెళె చెన్నాపట్టంనించి ఫస్టురకం బ్రాంది వొచ్చింది. చిత్తగించి మరీ కాశీ వెళుదురుగాని.

హెడ్——గురోజీ రాం! రాం! పంతులూ, ముసలాణ్ణివెళ్లి పట్టుకోండి. భాయీ, స్టేషనుకుపోవాలి. (జవానుతో) రావోయి కావఁయ్యా. (హెడ్డూ, జవానూ, ఒకవైపున్నూ, దుకాణదారూ, బైరాగీ మరి వొకవైపున్నూ వెళ్లుదురు.)

రామ——కంటె పోయిందంటే మూడురూపాయలా చేతులో బెడతాడు! (విరసంగా నవ్వును) వీడితాళం పడతాను. (హెడ్ పారేసిన కాకితపు ముక్కలుయేరి) యినస్‌పెకటరుకి వొకటి, తాసిల్దారుకి వొకటి, ఆకాశరామన్న అర్జీలు పంపుతాను. వెధవ, మధురవాణి దగ్గిరికి వెళతాడేమో? నేను యింటికిపోతే అరుగుమీద పడుకోవాలిగాని ఆతిక్కలంజ తలుపుతియ్యదు. లుబ్ధావధాన్లు యింటికివెళ్లితే వాడు కఱ్ఱుచ్చుకుంటాడు. యీ దేవాలయంలో పరుందునా?——పురుగూ బుట్రా కరిస్తే ——కరిస్తే ——ఛీ! ఈ సానిముండని వొదిలేస్తాను ——ఆ గుంటయావైఁనట్టు? నా అదృష్టంవల్ల యవళ్లింట్లోనైనా దాగి రేపుగాని కళ్లబడితే, కంటెపోకూడదు ——ఒకవేళ చస్తే? ——చచ్చుండదు —— నూతులో పడలేదు. గవరయ్యా, కావఁయ్యాకూడా గాలించారు ——ఒకవేళ అది రెండోపెళ్లి పిల్ల అయి, దాని ఆతండ్రి కానికీగా వొచ్చి బండీ యెక్కించుకు థౌడాయించాడేమో? అలా ఐతే కంటెకూడా వుడాయించడా? ——మీనాక్షిని పట్టుకుంటే కొంత ఆచోకీ తెలుస్తుంది ——అది కనపడ్డవెఁలాగ? ——తలుపుతట్టితేముసలాడే వొస్తాడేమో? ——(రోడ్డుదాటి లుబ్ధావధాన్లు యింటిగుమ్మంయదట నిలుచుని) ఆకలి దహించేస్తూంది ——మీనాక్షి దొరికితే యేవైఁనా ఫలహారం యిచ్చును ——యవడు చెప్మా! రావిచెట్టుకింద చుట్ట కాలుస్తున్నాడూ? (నాలుగు అడుగులు ముందుకువెళ్లి) అసిరీ, నువ్వా ?

అసిరి——నానుబాబు (చుట్టపారవైచును.)

రామ——నిమ్మళంగా వున్నావురా ?

అసిరి——యేట్నిమ్మళంబాబూ. సానమ్మొచ్చింది ——ఈయమ్మకాసి సూడ్డం మానేసినారు. డబ్బిచ్చే దాతేడిబాబూ?

రామ——అసిరి, అడక్కపోతే, అమ్మైనా పెడుతుందిరా ?

అసిరి——ఆసానమ్మ మాసెడ్డమనిషిబాబూ !

రామ——యేవిఁటి? యేవిఁటి? చెప్పారే. చాలారోజులైంది నీకు డబ్బిచ్చి ——యింద యీ రూపాయి పుచ్చుకో.

అసిరి——నూరు దండాలుబాబూ !

రామ——మధురవాణి మాటయేవిఁట్రా చెప్పబోయినావు?

అసిరి——మాసెడ్డమనిషిబాబూ.

రామ——యవడెళ్తాడ్రా దాందగ్గిరికి? అసిరి——యవడెళ్తాడ్రా?

అసిరి——యవడెళ్నా, యీపు పెట్లగొడతాది బాబూ.

రామ——చెడ్డమనిషన్నావు?

అసిరి——కాదా? మొన్న హెడ్డుగారెల్తే, యేపికూన్ని ఉసు గలిపిందికాదా?

రామ——నిజం చెప్పావు. నీమీద యెప్పుడైనా కోప్పడ్డదిట్రా ?

అసిరి——మాలాటోళ్లమీద యెందుకో్కప్పడతాదీ? బాపనాళ్లొస్తే తిడతాది.

రామ——నువ్వు యెప్పుడూ నిజవేఁ చెబుతావురా అసిరిగా.

అసిరి——సీ! అబద్దవాడితే బగమంతుడు ఒల్లకుంటాడా బాబూ?

రామ——మీబుగత యేం జేస్తున్నాడ్రా?

అసిరి ——తొంగున్నాడుబాబూ.

రామ——నీకు మరోరూపాయి యిస్తాను——మీనాక్షిని సావిట్లోకి పిలుస్తావురా?

అసిరి——నాశక్కవాఁ, బాబూ? ఆయమ్మ అయ్యగదులో పక్కే్సుకుతొంగున్నారు.

రామ——నువ్వు చిటికేస్తే, యక్కడున్నా లేచొస్తుంది. నేనెరగనట్రా!

అసిరి——తెండి బాబూ. సూస్తాను.

(రామప్పంతులు రూపాయి యిచ్చును. ఉభయులూ యింట్లో ప్రవేశింతురు.)

౬–వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లు యింటినడవ.

(తలుపు జారవేసివుండును.)

(మీనాక్షి ప్రమిదతో దీపం తెచ్చి గూటిలోవుంచును. రామప్పంతులు వొత్తితగ్గించి, మీనాక్షిని ముద్దుబెట్టుకొనును.)

మీనా——తోవతప్పొచ్చారో ?

రామ——బుద్ధితక్కువచేత, గడ్డితిని యిన్నాళ్లూ తోవమరచాను.

మీనా——మధురవాణి యలా రానిచ్చింది ?

రామ——మధురవాణి శిగ్గోశిరి, దాన్ని వొదిలేస్తాను. ఆకలి దహించుకుపోతూంది. ఫలారం యేవైఁనావుందీ ?

మీనా——యేవుందీ?——వొడపప్పూ, కొబ్బిరిముక్కా కావాలా!

రామ——యేదో ఒహటితెస్తూ. (మీనాక్షి మూకుడుతో వడపప్పూ, కొబ్బరిముక్కలూ తెచ్చును. రామప్పంతులు తినుచుండును.)

మీనా——మధురవాణిని వొదిలేస్తారో ? రామ——వొదిలెయడం నిశ్చయవైఁపోయింది.

మీనా——కనిష్టీబుమాట తెలిసిందో ?

రామ——తెలిసింది.

మీనా——యవరు చెప్పారు ?

రామ——అసిరిగాడు.

మీనా——మా అసిరిగాడా ?

రామ——మీ అసిరిగాడే.

(అసిరిగాడు వీధితలుపు కొంచంతీసి తొంగిచూసి.)

అసి——దెయ్యానికెట్టింది తింతున్నావయ్యా?

రామ——దెయ్యానికా పెట్టారు ?

మినా——(అసిరిగాడితో) వూరుకో వెధవా.

రామ——నీకు న్యాయవేఁనా, దిగదుడుపు కూడుపెట్టడం?

(వీధులోకి వెళ్లి వమనము చేసికొనుటకు ప్రయత్నముచేసి తిరిగీ ప్రవేశించి)

వమన వైఁందికాదు. యేం సాధనం ?

మీనా——దిగదుడుపుకాదంటే నమ్మరుకదా ?

రామ——మూకుళ్లో తగలేశావు ?

మీనా——దెయ్యం తిని సచ్చిందా, యేవిఁటి ?

రామ——ఆడవాళ్లు దారుణం మనుషులు!

మీనా——అసిరిగాడేంచెప్పాడు మధురవాణిమాట?

అసి——(తిరిగీ తొంగిచూచి) ఆ పారేసిందట్టుకు పోదునాబాబు ?

రామ——పట్టుకుపో.

(అసిరిగాడు పట్టుకుపోవును.)

మీనా——వాడికి మీకంటె ధైర్యంవుంది.

రామ——అపవిత్రం ముండాకొడుకు యేవైఁనా తింటాడు. బ్రాహ్మలం పవిత్రవైఁన వాళ్లంగదా?

మీనా——పవిత్రం అంటే, మీదీ, నాదే !

రామ——అదేం అలా అంటున్నావు ?

మీనా——నేను వెధవముండనీ, మీరు సరసులున్నూ. మనకంటే మరిపవిత్రం అయినవారు యవరుంటారు ?

రామ——ఆకళంకం తీసెయ్యడానికే యీవేళొచ్చాను.

మీనా——యలా తీసేస్తారు?

రామ——మన యిద్దరం పెళ్లాడితె మరి అపవిత్రత యెక్కడుంటుంది ?

మీనా——యేవిఁటీ !

రామ——మనం పెళ్లాడదాం ?

మీనా——నిజంగాను?

రామ——యేంవొట్టు వేసుకొమ్మన్నావు ?

మీనా——ఆదీపం ఆర్పెయ్యండీ.

రామ——యీకాగితం ముక్కలు చదివి మరీ ఆర్పేస్తాను. (కాగితం ముక్కలు జేబులోంచి తీసి చదివి) గాడిద కొడుకు తనబాకీ తాలూకు నోటులాగి, నన్ను దగా చేశాడు; వీడితాళం పడతాను.

మీనా——యవడు ?

రామ——అది వేరేకథ.

మీనా——అసిరిగాడు కనిష్టీబుమాట యేం జెప్పాడు ?

రామ——మధురవాణి హెడ్డుమీద కుక్కని వుసిగలిపిందని చెప్పాడు.

మీనా——యెందుకూ ?

రామ——నేను లేనప్పుడు వాడు యింట్లో చొరబడబోతేను.

మీనా——అయ్యో తెలివా ! అసిరిగా !

అసిరి——(ప్రవేశించి) యేటమ్మా ?

మీనా——వెధవా, నిజంచెప్పూ. పంతులు యింట్లోలేనప్పుడల్లా కనిష్టీబు మధురవాణితో వుంటాడని, నువ్వు నాతో చెప్పలేదూ ?

అసిరి——(బుఱ్ఱగోకుకుంటూ) సెప్పినాను.

రామ——దొంగవెధవా! కుక్కని వుసిగలిపిందన్నావు ?

అసిరి——బాబు——నౌకరొాడు నొారుమూసుకొవొాద్దా బాబు ? సానమ్మడగితె, మిమాట సెప్పుతాన బాబు ?

మీనా——వెధవా, నువుచెబితే నాకు భయవఁనుకున్నావా యేవిఁటి ?

రామ——ఓరి అబద్ధపు వెధవా! యెవరితోనూ మామాటమాత్రం చెప్పకు. రూపాయి యిచ్చానుకానూ?

మీనా——యందుకిచ్చారూ, రూపాయి ?

అసిరి——పిల్లలోణ్ణిగందా? (పైకివెళ్లును.)

రామ——దొంగముండ ద్రోహం చేస్తూందేం ?

మీనా——తెలుసునన్నారు ?

రామ——యింతని యెరగను.

మీనా——ఆడది నీతి తప్పినతరవాత అంతేవిఁటి ? యింతేవిఁటి ? తెగించినదానికి సగుడు మోకాలుబంటి——అందులో సొంది ఖాయిదాగా వుండాలనుకోవడం మీదీ బుద్ధితక్కువ.

రామ——బుద్ధితక్కువంటే బుద్ధితక్కువా? ముండనిబుఱ్ఱ చితకపొడిచెయ్యాలనివుంది. దీనికింద యంత సొమ్ము తగలెట్టానూ !

మీనా——యెప్పుడుతోలేస్తారు ?

రామ——యెప్పుడోనా ? రేపే. లంజ యంత పతివ్రతవేషం వేసిందీ ?

మీనా——మనవెఁప్పుడు వెళ్లిపోవడం ?

రామ——యక్కడికి?

మీనా——మతి పోతూందా యేవిఁటి ? రాజమేంద్రం ?

రామ——అవును. రేపు దాన్నితోలేస్తానా? యెల్లుండి మనం వుడాయిద్దాం. గాని నీసరుకులు తెచ్చుకుంటావా, ముసలాడికి వొదిలేస్తావా ?

మినా——నాకున్నదల్లా నాసరుకులె; యెలా వొదిలెస్తాను ? నా సరుకులపెట్టె తాళం మానాన్నదగ్గిరుందిగదా యేవిఁగతి ?

రామ——నా ప్రయోజకత్వం నీకేం తెలుసును ? యిదుగో యీ రింగునవున్న యినప ములికీతో నీచిత్తవొఁచ్చిన పెట్టెతాళం తీసేస్తాను. గాని నాకంటె యక్కడుంది ?

మీనా——గుంటకి పెట్టిందా ? రాత్రివేళ, నాబట్టల పెట్లోపెట్టేది.

రామ——నీపుణ్యావుంటుంది ఆ బట్టలపెట్టె వోమాటుతీసిచూతూ. రేపు దానికంటె మధురవాణికిచ్చి, ముండని తగిలేస్తాను.

మీనా——ఆగుంట బట్టలపెట్టె తాళం పారేశింది.

రామ——ములికితో తీసేస్తాను.

మీనా——నా సరుకులపెట్టె తాళంకూడా తీసేసిపెడతారూ ?

రామ——అద్దే !

మీనా——నన్ను పెళ్లాడతానని ప్రెమాణం చేశారుకారే ?

రామ——దీపం ఆర్పేస్తే పెట్టెతియ్యడం యలాగ ?

మీనా——అగ్గిపుల్లవుంది.

రామ——ఐతే యిదిగో, నిన్ను తప్పకుండా పెళ్లాడతానని యీ దీపం ఆర్పేస్తున్నాను.

(రామప్పంతులు దీపం ఆర్పి మీనాక్షిని కౌగలించుకొని యెత్తును.)

రామ——యిలా యెత్తుకు తీసుకుపోతాను రాజమహేంద్రవరం.

(లుబ్ధావధాన్లు చీకటిలోవచ్చి కఱ్ఱతో రామప్పంతులు కాళ్లమీద కొట్టును. మీనాక్షి కిందపడును.)

లుబ్ధా——బందిపోటు గాడిదెకొడకా !

రామ——సచ్చాన్రా (వీధిలోకి కుంటుకుంటూ పోవును.)

లుబ్ధా——పో, ముండా నువుకూడా నాయింట్లోంచి. (మినాక్షిని పైకితోసి తలుపు గడియవేయును.)

రామ——అసిరిగా. చంపేశాఁడ్రా——కాలెవిఁక విరిగిపోయిందిరా.

అసి——(నిమ్మళంగా) దెయ్యానికెట్టింది తింతే యేటౌతదిబాబూ ? (గట్టిగా) కానేళయిల్లు జొరబడితే, బుగత తన్నడా ?

రామ——(మీనాక్షితో) నువ్వు యింట్లోకి వెళ్లిపో.

మీనా——మరి యింట్లో అడుగుపెట్టను. నాసరుకులు లేకపోతే పాయను. రండి రాజమేంద్రం పోదాం.

రామ——తలిచినప్పుడేనా తాతకి పెళ్లి?

మీనా——మీయిష్ట వొఁచ్చినప్పుడు పెళ్లాడుదురుగాని, యింట్లోంచి లేవదీసుకొచ్చారుగదా? యిహ నేను మీతో వుండవలసినదాన్నే; పదండి.

రామ——వెట్టి కుదిరింది రోకలి తలకి చుట్టుకొమ్మన్నాట్ట ! బతిమాలుకుంటాను యిప్పటికి యింట్లోకి వెళ్లిపో.

మీనా——మరి యీజన్మంలో యీ యింట్లో అడుగుపెట్టను.

రామ——అసిరిగా, మీనాక్షి వొక్కర్తావుంటుంది. కాపాడి, బుగత తలుపుతియ్యగానే లోపలికి తీసికెళ్లు——(పరిగెత్తును. మీనాక్షి వెంటపడును.)

(రామప్పంతులు యింటియదట.)

రామ——(తలుపుతట్టి) వేగిరం, వేగిరంతియ్యి.

మధురవాణి——(తలుపు అవతలనించి) యేవిఁటాతొందర ?

రామ——ఆకుచిట్టెడ వెంట తరువుఁతూంది.

మధు——చిట్టెడ కనపడగానే తలుపుతీస్తాను.

రామ——తలుపేసుకు కూచుంటే నీక్కనపడ్డం యలాగ ? నువ్వు తలుపు తీసేలోగా నన్ను కాటేస్తుంది.

మధు——నా కంటెది?

రామ——కంటె, కంటె, అని తపిస్తున్నావేవిఁటి ? నిలబడ్డపాటున నూరుకంటెలు కురిపిస్తాను.

మధు——మీ నూరుకంటెలూ మీరు వుంచుకుని, నావొక్కకంటె నాకిచ్చి, మరీ యింట్లో అడుగుబెట్టండి.

రామ——రేపు పొగలుగాని కంటె యివ్వనన్నాడు లుబ్ధావధాన్లు.

మధు——రేపే యింట్లో కొత్తురుగాని, మించిపోయిందేవీఁ లేదు.

రామ——యింతట్లో చిట్టెడ మీదపడితే ?

మధు——సకేశా ? అకేశా ?

రామ——పిల్లికి చెలగాటం, యలక్కి ప్రాణపోకటా !

(మీనాక్షి ప్రవేశించి, రామప్పంతులు రెక్కపట్టుకొనును.)

మీనా——దీపం ఆర్పి ప్రమాణం చేశావు——తప్పితే తలపగిలిపోతుంది.

రామ——పో ముండా !

మీనా——మీ కాగల పెళ్లాన్నిగదా యెక్కడికి పోతాను ?

మధు——కాగల పెళ్లావేఁవిఁటి?

మీనా——నిన్ను వొదిలేసి, నన్ను రాజమేంద్రం తీసుకుపోయి పెళ్లాడతానన్నాడు——దీపవాఁర్పి ప్రమాణంచేశాడు——మరెలా తప్పుతాడు ?

మధు——యీావిడేనా ఆకుచిట్టడ ?

రామ——ముండా, నాచెయ్యొదిలెయ్——నిన్ను నే పెళ్లాడతానన్నానే? కలగన్నావా యేవిఁటి ? (మీనాక్షిని విడిపించుకొనగా మీనాక్షి కిందపడును.)

మధు——ఆడదానిమీదా చెయిజేసుకుంటారు ? యేమి పౌరుషం ! అబద్ధవాఁడక అన్నమాట నిలబెట్టుకోండి. యేం ? కులంతక్కువా ? రూపం తక్కువా ? ఆమెబతుకు భ్రష్టుచెయ్యనే చేశారు; పెళ్లాడి తప్పుదిద్దుకోండి——ఆవిణ్ణి పెళ్లాడివొస్తేనే నేను తలుపు తీస్తాను.

మినా——పంతులు నన్ను కౌగలించుకొని యెత్తుకుంటె మానాన్న చూసి, తన్ని, యిద్దర్ని యింట్లోంచి తగిలేశాడు. నువ్వు హెడ్డు కనిష్టీబుతో పోతున్నావు, నిన్నొదిలేసి నన్ను పెళ్లాడతానని వొట్టేసుకున్నాడు. నన్ను లేవదీసుకొచ్చి, నన్ను పెళ్లాడక తప్పుతుందాయేమిటి ?

మధు——అవస్యం పెళ్లాడవలిసిందే——పెళ్లాడకపోతే నువ్వుమాత్రం వూరుకుంటావూ ? దావా తెస్తావు——పంతులుగారికి దావాలంటే సరదానే!

రామ——మధురవాణీ——నీకు మతిపోతూంది——నాయింటికి నువ్వా యజమానివి ? తలుపు తియ్యి.

మధు——నిలబడండి. కర్పూరంవెలిగించి మంగళహారతి పళ్లెంతెస్తాను.(తలుపుదగ్గిరనుంచి లోనికివెళ్లును.)

రామ——(తలుపుసందులోనుంచి చూసి, తరవాత మీనాక్షిని ముద్దెట్టుకుని) యెంతపనిచేశావూ ! దాంతో చెప్పేశావు ! రహస్యంగా లేచిపోయి పెళ్లిచేసుకోవాలిగాని, అల్లరిచేసుకుంటే యలాగ ?

మీనా——యెప్పుడైనా అందరికీ తెలిసేదే గదా ?

రామ——నామాటవిని యిప్పుడు యింటికి వెళ్లిపో.

మీనా——యిహ మాయింటికి వెళ్లను. యిదే మాయిల్లు; మధురవాణి తలుపుతీస్తుంది; లోపలికి వెళదాం.

రామ——అయితే యిక్కడవుండు యిప్పుడే వొస్తాను (కొన్ని అడుగులు వీధంట నడచి, నిలచి) నిజంగా మంగళహార్తి తెస్తుంది కాబోలు పెంకెలంజ ? అది తలుపు తియ్యకపోయెనా, మీనాక్షి నన్ను వెతకడానికి బయలేరుతుంది. తెల్లవారవచ్చింది——చెరువ్వేపుపోయి కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని ఆపైచర్య ఆలోచిద్దాం. రెండ్రోజులు పైకి వుడాయించానంటే మళ్లీ వొచ్చేసరికి కొంత అల్లరి సద్దుకుంటుంది. తలుపుతీసినట్లు కానరాదు. యవడిల్లు ? యవర్తే యిది నన్ను అడ్డడానికి ? ఆశ్చర్యం ! (కొంతదూరంగా వీధిలో నిలబడి, దాసరివేషంతో శిష్యుడు చితారుమీటి పాడును.)

చరణం॥
"యిల్లుయిల్లనియేవు ।
యిల్లునాదనియేవు ।
నీయిల్లుయెక్కడే చిలుకా ?"

రామ——యిది నాయిల్లు కాదా ?

శిష్యుడు——"ఊరికి ఉత్తరాన । సమాధిపురములో ।కట్టెయిల్లున్నదే చిలుకా ॥"

రామ——వొల్లకాట్లోనా ?

శిష్యుడు——

పల్లవి॥
"యెన్నాళ్లుబ్రతికినా ।
యేమిసామ్రాజ్యమే ।
కొన్నాళ్లకోరామ చిలుకా?" ।

అనుపల్లవి॥
"మూణ్ణాళ్లబతుకునకు ।
మురిసేవు త్రుళ్లేవు ।
ముందుగతికానవే చిలుకా"

రామ——యేవిఁటీ అపశగునం పాటా !

శిష్యుడు——"కట్టులే చుట్టాలు । కట్టెలేబంధువులు ।కన్నతల్లెవ్వరే చిలుకా?"

రామ——చుట్టాలా ? వొక్క అప్పవుంది, అదియెప్పుడూ నా గుమ్మంలో అడుగుబెట్టలేదు. యిప్పుడు యింటికి యజమాని యెవరూ ? తలుపవతల సానిలంజా! తలుపివతల సంసారి వెధవలంజానూ; యిద్దరూ కలిసి యిల్లుచేరకుండా నన్ను తగుల్తున్నారు.

శిష్యుడు——"నిన్నుమోసేరు నలుగురు । వెంబడిని పదిమంది ।"

రామ——వెట్టి ముండాపాటా ! పోదాం. (గబగబ కొంతదూరము నడచి, నిలుచుని) యీతోవనే వొస్తున్నాడుకాబోలు——అదుగో పాట వినపడుతూంది.

శిష్యుడు——

(పాట)
"నువ్వుకాలిపోయేదాక ।
కావలుందురుగాని ।

కడకుతొలగొత్తురు ।
వెంటనెవరూరారు చిలుకా ॥"

రామ——వెట్టి ముండాపాటా !

శిష్యుడు——పంతులుగారూ ! యక్కడున్నారు ?

రామ——పరుగుచ్చుకోకపోతే పట్టుగుంటుంది.

(పరిగెత్తును.)

——*——

షష్ఠాంకము.

౧-వ స్థలము. రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో.

(చెఱువుగట్టునవున్న తోటలోనికి పెళ్లివారి బళ్లువచ్చును. గట్టుమీద ఒకవైపు అగ్నిహోత్రావధాన్లు, రెండవవైపు పళ్లుతోమికొనుచు రామప్పంతులును.)

అగ్ని——బళ్లుదింపండి. బళ్లుదింపండి. సాయేబూ యేనుక్కి కావలసినంత రొడ్డ. చెఱువు స్నానానికి బహుబాగావుంది. యెవరయా చెఱువుగట్టుమీద?

రామప్పంతులు——(తనలో) అరే! మరిచితిని. యీవేళేకదా పెళ్లివారు రావలసిన రోజు? (పైకి) నా పేరు రామప్పంతులంటారు.

అగ్ని——లుబ్ధావధాన్లుగారు మిమ్మల్ని పంపించారా యేమిషి?

రామ——యెందుకండి?

అగ్ని——మేవొఁస్తున్నావఁని యెదురుగా యవర్నీ పంపలేదా? నాపేరు అగ్నిహోత్రావధాన్లు అంటారు.

రామ——మీరేనా అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారు? యేంవచ్చారేఁవిటి?

అగ్ని——పెళ్లిమాట మీకుతెలియదా యేమిషి?

రామ——పెళ్లెవరికండి?

అగ్ని——మీదీవూరుకాదా యేమిషండి? మాపిల్లని లుబ్ధావధాన్లుగారి కిస్తావుఁ.

రామ——లుబ్ధావధాన్లుగారికి పెళ్లైపోయిందే?

అగ్ని——తమరు హాస్యాలాడుతున్నారు——హాస్యాలకేంగాని, ప్రయత్నాలుయలా జరుగుతున్నాయి యేమిషండి?

రామ——మిరె హాస్యాలాడుతున్నట్టుంది. పెళ్లిఅయి పదిరోజులైంది. లుబ్ధావధాన్లుగారి సంబంధం అక్కర్లేదని మీరు రాశారట. అందుపైని యవడో గుంటూరునుంచి వొచ్చిన ఓ శాస్తుల్లు కొమార్తెని పన్నెండువొందలిచ్చి పెళ్లాడాడు.

అగ్ని——అన్నగారూ——హాస్యం ఆడుతున్నారు. న్యాయంకాదు. మనకి బావగారి వరసా యేమిషండి? రామ——యేమిటి మీమాటలూ? నేను యెన్నడూ అబద్ధవాఁడి యెరుగను. నామాట నమ్మకపోవడం ధర్మవేఁనా?

అగ్ని——ప్రమాణం చెయ్యండీ!

రామ——గాయత్రీసాక్షి.

అగ్ని——అయ్యో! అయ్యో! యేవీఁదురంతం! రండీ, వెళ్లి గాడిదకొడుకు యెవిఁకలు విరగ్గొడతాను.

రామ——నేనురానండి. ఆగుంటూరు సంబంధం చెయ్యొవొద్దన్నానని నాతో మాట్లాడడం మానేశాడు. మీరు వెళ్లిరండి——మీరు తిరిగీ వొచ్చిందాకా యిక్కడే కూచుంటాను.

అగ్ని——ఆగాడిదెకొడుకు యింటికి నాకు తోవతెలియదే?

శిష్యుడు——(చెఱువుగట్టు యెక్కుతూపాడును.)

"తా నెవ్వరో తనవారెవ్వరో? ।
మాయజీవికి తనువుకు తగులాయగాకా" ॥

(రామప్పంతులు నిలబడి భయము కనపర్చును.)

అగ్ని——యేవిఁ అలా చూస్తున్నారు?

రామ——శవాన్ని మోసుకుపోయే పాట!

శిష్యుడు——"దినమూ, మరణమని తెలియూడీ"

రామ——(శిష్యునితో) వూరుకో (అగ్నిహోత్రావధాన్లుతో) అన్నా ఒకానీ వుందా?

శిష్యుడు——మిమ్మల్ని తీసుకురమ్మంది.

రామ——చచ్చానే——వొస్తూందాయేవిఁటి?

శిష్యుడు——కంటెపోతెపోయింది, రమ్మంది.

రామ——బతికాను.

అగ్ని——చావడం యెందుకు, బతకడం యెందుకు?

రామ——అది వేరేకథ.

శిష్య——చిట్టపులి పిల్లని తండ్రొచ్చి వండకి తీసుకుపోయినాడట.

అగ్ని——యీవూళ్లోకి పుల్లొస్తాయా యేమిషి?

రామ——విరగడైపోయింది. (శిష్యునితో) యింద రూపాయి.

శిష్యుడు——(తీసుకుని) దాసుణ్ణి బాబూ!

(పాడును) "చిత్తాస్వాతివాన, జోడించికురియగ"

అగ్ని——యేవిఁటీ వెధవపాట? వూరుకుంటావా వూరుకోవా? నీకు రూపాయి చాలదురా గుంటకక్కగట్టా?

శిష్యుడు——తమరు దయచెయ్యరాబాబూ?

అగ్ని——నేనివ్వను ——అన్నా, తోవ యవరు చూపిస్తారు.

రామ——(శిష్యుడితో) నీకు లుబ్ధావధాన్లు యిల్లు తెలుసునూ?

శిష్యుడు——తెలుసును ——తండ్రీ.

రామ——అవధాన్లుగారు ఓకాని డబ్బిస్తారు. యిల్లు చూపించు.

శిష్యుడు——ముందిస్తేగాని చూపించను.

అగ్ని——యింద ——యేడువు.

(శిష్యుడు ముందూ, అగ్నిహోత్రావధాన్లు వెనకా కొన్ని అడుగులు వెళ్లిన తరవాత, శిష్యుడుపాడును.)

శిష్యుడు——"నీలాలకా యేల నీ యలుకా"?

అగ్ని——యలకెవిఁటి నిశ్రాద్ధం?

శిష్యుడు——యలక్కాదు, పిల్లి.

(పాడును) "పిల్లన్న తెయితక్కలాడంగనూ । యలక లేరూగట్టి దున్నంగనూ"

అగ్ని——యేవిఁటీ?

శిష్య——"మేకపిల్లరెండు మేళాంగట్టుకుని । మేరంగితీర్థాని కెళ్లంగనూ" ॥

అగ్ని——యేవిఁటి నీశ్రాద్ధంపాట!

శిష్య——"తొండాయనేస్తాడు. దొనిగజ్జబట్టుకుని । తోటమల్లీ పువ్వులేరంగను" ॥

అగ్ని——పాడావంటే తంతాను.

శిష్య——అయితే నీకు మరి యిల్లు చూపించను.

అగ్ని——పాడగట్టా ——(కొట్టబోవును.)

శిష్యుడు——(తప్పించుకు పారిపోతూ) "గట్టుకిందానున్న । పందాయనేస్తాడు ——మరిగబుకూ । మరిగుబుకూ" ॥

(నిష్క్రమించును.)

అగ్ని——వీడిశ్రాద్ధం చెట్టుకింద బెట్టా! తోవయిటా? అటా?

(తెరదించవలెను.)

౨-వ స్థలము. చెఱువుగట్టుతోట.

[అగ్నిహోత్రావధాన్లు, రామప్పంతులు, వెంకమ్మ, యితరులూ.]

అగ్ని——గాడిదెకొడుకుని మాచెడ్డదెబ్బలు కొట్టేశాను; యేనుగులూ గుఱ్ఱాలూ తెచ్చాను వీడిశ్రాద్ధం మీదికి! తోవఖర్చయినా వొకదమ్మిడీ ఇయ్యడష.

వెంకమ్మ——మనప్రాలుబ్ధం ——నేన్నోచిన నోవుఁలు యిలా వుండగా, మరోలా యిలా అవుతుంది? యీ సమ్మంధం వొద్దనిపోరితే విన్నారూ? నేను భయపడుతూనే వున్నాను.

బయల్దేరేటప్పుడు పిల్లి యెదురుగుండా వొచ్చింది.

అగ్ని——పింజారీ! వూరుకో——ఆడముండల కేంతెలుసును? అన్నగారూ, క్రిమినల్ కేసు తావడానికి అవకాశంవుంటుందా? మాదగ్గిర అయ్యవారూ ఒకాయన వున్నారు. ఆయనకి లా బోగట్టా మా బాగాతెలుసును. ఆయన్నికూడా సలహాచేదాం.

రామ——కోర్టు వ్యవహారాల్లో ఆరితీరిన మీకు ఒహడు సలహాయివ్వాలండీ? స్థలజ్ఞుణ్ణి గనక సాక్ష్యం గీక్ష్యం తేవడానికి నేను సాయంచేస్తానన్నానుగానీ, అయ్యవార్లూ గియ్యవార్లూ మీకూ నాకూ సలహా చెప్పేపాటివాళ్లా? గుంటకక్కిగట్లు రెండు యింగిలీషుముక్కలు చదువుకున్నారు గనుక ముక్కస్యముక్కార్థః అని తర్జుమాలుమట్టుకు చేస్తారు; గాని యేదయినా యెత్తుయెత్తావఁంటే, తమలాంటి యోధులు యెత్తాలి, నాలాంటి నియ్యోగపాడు నడిపించాలి. క్రిమినలుకి అవకాశంవుందా అని అడుగుతా రేవిఁటి? మీకు తెలియదా యేవిఁటి!——అటుపైని సులభసాధ్యంగా మూడు నాలుగువేలు డామేజీకూడా సివిల్లో లాగేస్తారు.

అగ్ని——అదే, నా ఆలోచన.

రామ——తీరిపాయె; మళ్లీ యిహ సలహాకేవుఁంది. వెంటనే వెళ్లి ముక్క తగిలించేదాం. ఖర్చులికి సొమ్ముపట్టుకుని బయలుదేరండి.

అగ్ని——నాదగిర దమ్మిడీ లేదు; యేమి సాధనం? యీ గాడిదెకొడుకు రూపాయలిస్తాడని నమ్మి, నేనేమీ తేలేదు.

రామ——యింటికివెళ్లి లెఖ్కపట్టుకు వొచ్చేటప్పటికి పుణ్యకాలం మించిపోతుంది. "శుభస్యశీఘ్రం" అన్నాడు——మీఆలోచనేవిఁటి?

అగ్ని——యిదేదో అయితేనేగాని యింటిమొహం చూసేదిలేదు. మా అమ్మి సరుకేదయినా యీ వూళ్లో తాకట్టు పెడదాం.

రామ——అయితే పట్టుకురండి; పోలిశెట్టి దగ్గిరతాకట్టు పెడదాం; పోలిశెట్టిని మనం కొంచం మంచి చేసుకోవడం ఆవస్యకం. మీరు లుబ్ధావధాన్లుని కొట్టినప్పుడు——పోలిశెట్టి వున్నాడు గనక, లుబ్ధావధాన్లు మీమీద ఛార్జిచేసినప్పుడు, పోలిశెట్టిని తప్పకుండా సాక్ష్యం వేస్తాడు. శెట్టిని మనం విడతియ్యడం జరూరు——యేవఁంటారు?

అగ్ని——మీసలహా మా బాగావుంది. నాకూ అదే భయవేఁస్తూంది.

రామ——చూశారా, ప్రతివాడికి సలహాచెప్పడం చాతౌతుందండి? అందులో యీ యింగిలిషు చదువుకున్న అయ్యవార్లని సలహా అడిగితే, కేసులే తేవొద్దంటారు. దొంగసాక్ష్యాలు తావొద్దంటారు. వాళ్లసొమ్మేం పోయింది? యే మాలకూడూ లేకపోతే కేసులు గెలవడం యలాగ?

అగ్ని——మా అయ్యవారు మట్టుకు మంచి బుద్ధిమంతుడూ, తెలివైనవాడూ నండి——కోర్టు వ్యవహారాలలో అతనికి తెలియని సంగతిలేదండి. అంతబుద్ధిమంతుణ్ణి నేను యక్కడా చూడలేదు. ఆయన్ని చూస్తే మీరూ అలాగే అంటారు.

రామ——యెంతబుద్ధిమంతుడైనా మీకొహడు సలహా చెప్పేవాడున్నాడండీ? (చెవులో) మరోమాట——మీ అయ్యవారు గిరీశంగాడు కాడండీ? వాడు లుబ్ధావధాన్లు పింతల్లికొడుకుగదా? మీకా వాడు, యీ కేసుల్లో సరైన సలహా చెబుతాడు?

అగ్ని——అవునండోయి!

రామ——నియ్యోగపాణ్ణి——నా మాట కొంచం ఖాతరీ చెయ్యండి. గనక, ఆ అయ్యవార్నితోడిచ్చి, పిల్లల్ని యింటికి పంపించెయ్యండి. యెకాయెకిని మనం తక్షణం వెళ్లిపోయి, లుబ్ధావధాన్లుకన్న ముందు ముక్క తగిలించెయ్యాలి. యేదో ఓసరుకు వేగిరం పట్టుకురండి.

అగ్ని——యేదీ, అమ్మిని యిలా పిలువు.

వెంకమ్మ——అమ్మేది చెప్మా? బద్ధకించి బండిలో పడుకుంది కాబోలు. పిలువమ్మా.

అగ్ని——మనకి డామేజీ దిట్టంగా వొస్తుందా?

రామ——వొస్తుందంటే, అలాగ యిలాగానా?

ఒకడు——అమ్మన్నగారిబండీ యక్కడా కనపడదు; బండీ వెనకపడిపోయింది కాబోలు.

వెంకమ్మ——అడుగో అబ్బివున్నాడే? వీడెలా వొచ్చాడు? అబ్బీ నువ్వు అక్కయ్య బండిలో కూచోలేదురా?

వెంకటేశం——లేదు. నేను యేనుగెక్కాను.

అగ్ని ——దొంగగాడిదకొడకా అయ్యవారేడ్రా?

వెంకటేశం ——యెక్కడా కనపడ్డు.

అగ్ని——గుఱ్ఱం వొచ్చిందా? గుఱ్ఱపాడెడీ?

వెంకటేశం——గుఱ్ఱపాడు చెప్పాడు——

అగ్ని——యేవిఁట్రా, వెధవా, చెప్పాడూ?

వెంకటేశం——మాష్టరూ——రాత్రి——

అగ్ని——నోటంటమాట పెగల్దేం?

వెంకటేశం——గుఱ్ఱందిగి——బండీయెక్కాట్ట.

వెంకమ్మ——అయ్యో దాన్ని లేవదీసుకు పోలేదుగద? దగ్గిరనున్నవారు——ఆఁ! ఆఁ!

వెంకమ్మ——కొంప ములిగిపోయింది, మరేవిఁటి!

(చతికిలబడును.)

అగ్ని——(కోపముచేతవణుకుచు) అయ్యవారు పకీరుముండని లేవతీసుకు పోయాడూ? నగలపెట్టె? నాకోర్టుకాగితాలో!

వెంకటేశం——అక్కయ్యపెట్లో నాపుస్తకాలుకూడా పెట్టాను.

అగ్ని——దొంగగాడిదె కొడకా! నువ్వే వాణ్ణి యింట్లోపెట్టావు. రవంత ఆచోకీ తెలిసిందికాదు. దొంగవెధవని చంపేసిపోదును. గాడిదెకొడుకును అమాంతంగా పాతిపెట్టేదును.

రామ——(దగ్గిరకువచ్చి) అయ్యవారు మహా దొడ్డవాడని చెప్పారే? యేమి యెత్తుకు పోయినాడేమిటండి?

అగ్ని——యేవిఁ యెత్తుకుపోయినాడా? నీశ్రాద్ధం యెత్తుకుపోయినాడు. పకీరుముండని యెత్తుకు పోయినాడు. యీ గాడిదకొడుకు యింగిలీషు చదువు కొంపముంచింది.

(వెంకటేశం జుత్తుపట్టుకుని కొట్టబోవుచుండగా తెరదించవలెను.)

3–వ స్థలము. విశాఖపట్టణములో మధురవాణి బస యెదటివీధి.

(రామప్పంతులు, అగ్నిహోత్రావధాన్లు, ప్రవేశింతురు.)

అగ్నిహో—మనం పోలిశెట్టిదగ్గిర బదుల్తెచ్చిన రూపాయిలన్ని అయిపోయినాయి; యిప్పటికి ఖర్చులు ఖర్చులే అంచారు; నాదగ్గిర వకదమ్మిడీలేదు.

రామప్ప—ఖర్చుకానిదీ కార్యాలవుతాయిటయ్యా? మీకడియం యెక్కడైనా తాకట్టుపెట్టండి.

అగ్నిహో—యీవూళ్లో మనం యెరిగినవాళ్లెవరున్నారు?

రామప్ప—రండి మధురవాణిదగ్గిర తాకట్టుపెడదాం.

అగ్నిహో—చేసేవి మాఘస్నానాలూ, దూరేవి దొమ్మరి కొంపలూ అని, జటాంత స్వాధ్యాయిని నన్ను ముండలిళ్లకి తీసుకువెళతావషయ్యా?

రామప్ప—మరి యేకొంపలూ తిరక్కపోతే కేసులు గెలవడం యలాగ? అది అందరు ముండల్లాంటిదీ అనుకున్నారా యేమిటి? సంసారివంటిది. ఐనా మీకు రావడం ఇష్టంలేకపోతే నాచేతికివ్వండి, నేనే తాకట్టుపెట్టి సొమ్ము తీసుకొస్తాను.

అగ్నిహో—అలాక్కాదు; నేనుకూడావస్తాను.

రామప్ప—యేదీ కడియం ఇలాగివ్వండి.

అగ్నిహో—యిది మాతాతగార్నాటిది. యిది యివ్వడమంటే నాకేమీ యిష్టం లేకుండావుంది. డబ్బు వూరికే ఖర్చు పెట్టించేస్తున్నారు; మీరు కుదిర్చినవకీలు తగినవాడుకాడష; యింగ్లీషూరాదు యేమీలేదూ.

రామప్ప—ఆయనాంటిచెయ్యి యీ జిల్లాలో లేదు. ఆయన్నిచూస్తే డిప్టీకలక్టరుగారికిప్రాణం. ఇంతకీ మీరేదోపట్టుదల మనుషులనుకున్నానుగాని, మొదటున్న వుత్సాహమ్మీకు యిప్పుడులేదు. మీకు డబ్బు ఖర్చుపెట్టడం యిష్టంలేకపోతే మానేసాయెను. "యావత్తైలం, తావద్వ్యాఖ్యానం" అన్నాడు. మరి నాకు శలవిప్పించెయ్యండి.

అగ్నిహో—(ఆలోచించి) అయితే తాకట్టుపెట్టండి. (అని నిమ్మళముగా కడియము తీసియిచ్చును.)

రామప్ప—(తనచేత నెక్కించుచు) యీకేసుల్లో యిలాగు శ్రమపడుతున్నానుకదా? నాకొకదమ్మిడీ అయినా యిచ్చారుకారుగదా?

అగ్నిహో—అయితే, నాకడియం వుడాయిస్తావాయేమిషి?

రామప్ప——నెను మికు యెలాంటి వకిల్ని కుదిర్చాను! ఆయన మివిషయమై యంత శ్రమపడుతున్నాడు! ఇదుగో ఆయనవస్తున్నాడు.

(నాయుడు ప్రవేశించును.)

రామప్ప——(తనలో) యేమిటిచెప్మా వీడు మధురవాణి బసపెరటి దిడ్డీవేపునుంచి వస్తున్నాడు? వీడుకూడా మధురవాణిని మరిగాడాయేమిటి? వీణ్ణి యీ కేసులోనుంచి తప్పించెయ్యాలి.

నాయుడు——యేమండీ రామప్పంతులన్నా, మిగతాఫీజు యిప్పించారుకారుగదా?

అగ్నిహో——మీరు రాసిన డిఫెన్సు బాగుందికాదని భుక్తగారన్నారష.

నాయుడు——ఎవడా అన్నవాడు? గుడ్లు పీకించేస్తాను. రామప్పంతులన్నగారూ చూశారండీ——డిఫెన్సు యెంతజాగ్రతగా తయార్ చేశానో. నాదగ్గిర హైకోర్టుక్కూడా ప్లయింట్లు రాసుకువెళ్లిపోతారు. యీకుళ్లు కేసనగా యేపాటి? నేచెప్పినట్టల్లా పార్టీనడిస్తే నేపట్టినకేసు పోవడమన్నమాట యెన్నడూలేదు. యీ డిఫెన్సు చిత్తగించండి. (చంకలోని రుమాల్ కట్టతీసివిప్పి అందులో ఒకకాగితముతీసి చదువును) "ఫిర్యాదీచెప్పిన సంగతులు యావత్తూ అబద్ధంకాని యెంతమాత్రం నిజంకావు." చూశారూ ఆవక్కమాటతోటే ఫిర్యాదీవాదం అంతా పడిపోతుంది. "ఫిర్యాదీ నామీదగిట్టక దురుద్దేశంతో కూహకంచేసి కేసు తెచ్చినాడుకాని యిందులో యెంతమాత్రం నిజంలేదు."

రామప్ప——డిఫెన్సు మాటకేమండిగాని అవధాన్లుగారు పైసాలేదంటున్నారు.

నాయుడు——పైసాలేకపోతే పనెలాజరుగుతుంది?

రామప్ప——ఒకసంగతి మనవిచేస్తాను యిలా రండి. (రామప్పంతులు, నాయుడు, వేరుగా మాటలాడుదురు.)

రామప్ప——నాయుడుగారూ మీవకాల్తీ యీయనకేమీ సమాధానంలేదు. నేయెంత చెప్పినా వినక భీమారావుపంతులుగారికి వకాల్తీయిచ్చాడు. మీకు యింగ్లీష్ రాదనీ, లా రాదనీ, యెవడో దుర్బోధచేశాడు.

నాయుడు——స్మాలెట్ దొరగార్ని మెప్పించిన ముండాకొడుకుని నాకు లా రాకపోతే యీగుంటవెధవలకుటోయ్ లావస్తుంది. పాస్‌పీసని రెండు యింగ్లీషుముక్కలు మాట్లాడడంతోటేసరా యేమిటి? అందులో మన డిప్టీకలక్టరుగారికి యింగ్లీషు వకీలంటేకోపం. అందులో బ్రాహ్మడంటే మరీని. ఆమాట ఆలందరికి బోధపర్చండి.

రామప్ప——మరి కార్యంలెదండ. నెయెంతొ దూరంచెప్పాను; తిక్కముండాకొడుకు విన్నాడుకాడు.

నాయడు——అయితే నన్నిలాగు అమర్యాదచేస్తారూ? యీ బ్రాహ్మడియోగ్యత యిప్పుడే కలక్టరుగారి బసకువెళ్లి మనవిచేస్తాను.

(తెరదించవలెను.)

౪–వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లు బస.

లుబ్ధావధాన్లు——(ప్రవేశించి) ఏమి దురవస్థ వచ్చిందీ! నా అంత దురదృష్టవంతుడు లోకంలో యవడూలేడు. యేల్నాడి శనిరాగానే కాశీకి బయల్దేరి పోవలిసింది. బుద్ధి తక్కువపనిచేశాను. యిలా రాసివుండగా యెలా తప్పుతుంది. సౌజన్యరావుపంతులు దేవుఁడు. ఆయనలాంటివాళ్లు వుండబట్టే వర్షాలు కురుస్తున్నాయి. ఆయన శలవిచ్చినట్టు తప్పంతా నాయందు వుంచుకుని విధిని నిందించడవెఁదుకు? ఇంతడబ్బుండిన్నీ, డబ్బుకి లోభపడి ఒక్కగా నొక్కకూతుర్ని ముసలివాడికి అమ్మాను. నా జీవానికి ఉసురుమంటూ అదికానితిరుగులు తిరిగిందంటే దానితప్పా? బుద్ధితక్కువ వెధవని, ముసలితనంలో నాకు పెళ్లేం? దొంగముండా కొడుకని తెలిసిన్నీ ఆ రావఁప్పంతుల్ని నేన్నమ్మడవేఁవిఁ? ఆ మాయగుంట పారిపోవడవేఁవిఁ? కంటెకి, ఆ అల్లరేవిఁ? ఆయినసిపికటరు కూనీ చేశావఁని మమ్మల్ని సలపెట్టడ వేఁవిఁటి? అంతా ఘోరకలి; కలి నిండిపోతూంది. ఒక్క సౌజన్యారావు పంతులు సత్యసంధుడు నాకు కనపడుతున్నాడు. కడవఁతా వకీళ్లూ, పోలీసులూ, పచ్చిదొంగలు.——ఆయనచక్రం అడ్డువేసి మమ్మల్ని యీ ఆపదలోంచి తప్పించారంటే కాసీవాసంపోతాం.——యేమి చిత్రాలు! వెధవలకి మఠం కట్టారట! యన్నడూ వినలేదు. అమ్మినివెళ్లి ఆమఠం చూడమంటాను. దానికి యిష్టం కలిగిందా, దానికి కావలిసిన డబ్బు యిస్తాను. ఆ మఠంలో వుంటుంది. లేకుంటే, నాతోపాటు కాసీవాసం.

[రామప్పంతులు ప్రవేశించును.]

లుబ్ధా——కంటె, గింటె అని నాతో మీరు ప్రశంసించి కార్యంలేదు.

రామ——ఆ కంటె మాట ప్రశంసించడానికి రాలేదు మావాఁ. ఆ కంటె మధురవాణిది, మీరెరగరా? అదీ, మీరూ యేం జేసుకుంటారో నాకేం కావాలి? కంటె సిగకోసిరిగాని, మీకు ఓ గొప్ప సాయంచెయ్యడానికి వొచ్చాను. మీ అవస్థ చూస్తే నాగుండె నీరైపోతూంది.

లుబ్ధా——మహాప్రభో! నీకు పదివేల నమస్కారాలు. యిక, యీ పకీరు వెధవని వదిలెయ్యి.

“

రామనామ తారకం।
భక్తిముక్తిదాయకం। జానకీమ"

రామ——రామ! రామ! యంతమాట అంటివయ్యా! మీరు ఆపదలోవుండి విరక్తిచేత యేమి మాటలన్నా అవి పడి, పనిచెయ్యడం నాకు విధి. చెప్పేమాట చెవిని బెట్టండి. ముందూ వెనకా చూడడానికి యిహ టైములేదు. వ్యవహారం అంతా సూక్ష్మంగా పొక్తు పరుచుకు వొచ్చాను. రెండు సంచులతో, కూనీకేసంతా మంచు విడిపోయినట్టు విడిపోతుంది. ఒక్క యినస్పెక్టరుతో కుదరలేదు. డిప్టీ కలక్టరికి కూడా చెయ్యి తడిచెయ్యాలి——మీ దగ్గిర యిప్పుడు సొమ్ము లేదంటిరా, ఒకచోట వ్యవహారం కూడా పొక్తు పర్చాను. ప్రాంసరీ నోటుమీద యెన్ని రూపాయలు కావలిస్తే అన్ని రూపాయలిస్తారు.

లుబ్ధా——నేను ఒక దమ్మిడీ యివ్వను. "రామనామతారకం । భక్తిముక్తిదాయకం । జానకీమనోహరం। సర్వలోకనాయకం"॥

రామ——నామాటవిను. యంతో ప్రయాసంమీద యీఘట్టం కుదిర్చాను. తాసీల్దారు మీదగ్గిర లంచం పుచ్చుకుని కూనీకేసు కామాపు చేశాడని, యినస్పెకటరు, డిప్టీకలక్టరికి గట్టిగా బోధపర్చాడు. కలక్టరు సలహామీద యినస్పెక్టరు చాలా పట్టుదలగా పనిచేసి, సాక్ష్యం అంతా రడీచేశాడు. కేసు రుజువైనట్టాయనా యావొఁతుందో ఆలోచించుకోండి.

లుబ్ధా——నీకెందుకు నాయేడుపు?

రామ——డిప్టీకలక్టరు బ్రహ్మద్వేషి——తాసిల్దారు తాడు ముందుతెగుతుంది. తరవాత మిమ్మల్నీ, మీనాక్షినీ కమ్మెంటు కట్టేస్తాడు——వురిసిద్ధం. నాకూ యినస్పెక్టరికీ వుండే స్నేహంచేత యీ ఘట్టానికి వొప్పించాను. గనక నామాటకి చెవొగ్గి యీ ఆపద తప్పించుకోండి.

లుబ్ధా——నన్ను బాధపెట్టక నీమానాన్న నువ్వుపోదూ. "రామనామతారకం। భక్తిముక్తిదాయకం॥"

రామ——నీ అంత కర్కోటకుణ్ణి యక్కడా నేనుచూడలేదు. నీమాటకేం పెద్దవాడివి ——పసిపిల్ల, కడుపునకన్న మీనాక్షికి వురిసిద్ధం అయితే, ముండా డబ్బుకి ముందూ వెనకా చూస్తావు! తలుచుకుంటే నాహృదయం కరిగిపోతూంది.

[సౌజన్యారావు పంతులు ప్రవేశించును.]

రామ——తమరు ధర్మస్వరూపులు. లుబ్ధావధాన్లుగారియందు అకారణమైన దయచేత యీకేసులో పనిచేస్తున్నారు. కేసంతా వట్టి అన్యాయమండి. ఒక్కపిసరైనా నిజంలేదు. శలవైతేగట్టి డిఫెన్సుసాక్ష్యం.

సౌజన్యా——నిసంగతి నాకు తెలుసును. అవతలికి నడువు.

రామ——తమరు యోగ్యులూ, గొప్పవారూ అయినా, ఏకవచనప్రయోగం——

సౌజ——నడువు!

[రామప్పంతులు నిష్క్రమించును.]

సౌజ——ఈథౌల్బాజీని తిరిగీ యెందుకు రానిచ్చారూ?

లుబ్ధా——పొమ్మంటే పోడుబాబూ.

సౌజ——యేవొఁచ్చాడు?

లుబ్ధా——యినస్పికటరికీ డిప్టీకలకటరికీ లంచం యిమ్మంటాడు.

సౌజ——డిప్టీకలక్టరుగారు లంచంపుచ్చుకోరు. ఆయన నాకు స్నేహితులు; నాకు తెలుసును. లంచాలూ పంచాలూ మీరు యిచ్చినట్లయితే, మీకేసులో నేను పనిచెయ్యను.

లుబ్ధా——తమశలవు తప్పినడుస్తే చెప్పుచ్చుకు కొట్టండి. నాకు భగవంతుడిలాగ తమరు దొరికారు ——"పాలనుముంచినా మీరే, నీళ్లనుముంచినా మీరే" అని మిమ్మల్నే నమ్మి ఉన్నాను.

సౌజ——మీరు నేరంచెయ్యలేదని నాకు పూర్తిఅయిన నమ్మకంవుంది. నిజం కనుక్కోడానికి చాలాప్రయత్నం చేస్తున్నానుగాని ఆగుంటూరి శాస్తుల్లు యవడో భేదించలేకుండా వున్నాను. మీరు జ్ఞాపకం మీద చెప్పినచహరా గుంటూరు వ్రాసి పంపించాను. అక్కడ అలాటిమనిషి యవడూలేడని జవాబువొచ్చింది.

లుబ్ధా——అదేంమాయోబాబూ! మీసాయంవల్ల యీగండంగడిచి, నాపిల్లా నేనూ యీ ఆపదలోంచి తేలితే, నాడబ్బంతా, మీపాదాలదగ్గిర దాఖలుచేసి కాసీపోతాను.

సౌజ——మీడబ్బు నాకక్కరలేదని మీతో మొదటే చెప్పాను. నేచెప్పినమాటలు మీకు నచ్చి, ముసలివాళ్లు పెళ్లాడకూడదనీ, కన్యాశుల్కం తప్పనీ, యిప్పటికైనా మీకు నమ్మకం కలిగితే, యిలాంటి దురాచారాలు మాన్పడానికి రాజమహేంద్రవరంలో వక సభవుంది, ఆసభకి కొంచవోఁగొప్పో మీకు తోచిన డబ్బుయివ్వండి. వితంతువుల మఠానికి మీ పిల్లని పంపడం నా సలహా. లుబ్ధా——తమచిత్తం, తమశలవు. చేసినతప్పులు, తప్పులని శల్యాల్ని వట్టిపోయిందీ. బుద్ధివొచ్చింది బాబూ.

సౌజ——ఆగుంటూరు శాస్తుల్లుకి పరవఁటదెశపు యాసవుండెదా? బాగా జ్ఞాపకం చెసుకు చెప్పండీ.

లుబ్ధా——(ఆలోచించి) లేదండి.

సౌజ——బాగా జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండీ.

లుబ్ధా——లేదండి.

(తెరదించవలెను.)

౫-వ స్థలము. విశాఖపట్టణంలో.

[మధురవాణి యింటి యదటివీధికొసను కరటకశాస్త్రి, శిష్యుడూ ప్రవేశింతురు.]

కరట——నువ్వు ఆకంటె వాళ్లనెత్తిని కొట్టకుండా లేచిరావడంనుంచి, యీ ముప్పంతా వొచ్చినట్టు కనపడుతుంది.

శిష్యుడు——మధురవాణి కంటె మధురవాణికి యివ్వడం తప్పాఅండి?

కరట——తప్పుకాదా? నువ్వు యిచ్చావని, మరి అదివొప్పుకుందా? "తే, ధగిడీకే కంటెతెస్తావా, చస్తావా?" అని రావఁప్పంతుల్ని పీకిపిండెట్టింది. దానిబాధపడలేక, ఆరావఁప్పంతులు కూనీకేసని యెత్తు యెత్తాడు. ఆముసలాడికి సిక్ష అయిపోయిందంటే, బ్రహ్మహత్య నామెడకి చుట్టుకుంటుంది. నువ్వు అంటూ ఆకంటె వాళ్లయింట వొదిలేస్తే, నాకు యీ చిక్కు లేకపోవునుగదా?

శిష్యుడు——వెధవముండ గూబగదలేస్తూంటే కంటె గింటె యవడికి జ్ఞాపకం వొస్తుందండి? చెయికరిచి, పెట్టెతీసి, మొహూరు అంకించుకుని, చెంగున గోడగెంతాను. పజ్యండువొందలు మీరుపట్రాగా, నాకు పెళ్లిలోపెట్టిన కంటె నేను తెచ్చాననా, తప్పుపట్టుతున్నారు? ఆకంటె అయినా దక్కిందా? చూస్తూనే మధురవాణి లాక్కుంది.

కరట——నేను హాస్యగాణ్ణేగాని, యీ కూనీ గడబిడతో నాహాస్యం అంతా అణిగిపోయింది. గనక యిక హాస్యంమాను——నేను తీసుకున్న రూపాయలు, లుబ్ధావధాన్లుకి యప్పటికైనా పంపించడానికే తలచాను! అంతేగాని అపహరిద్దామని అనుకోలేదు——మధురవాణిని యలాగైనా లయలేసి, కంటె యరువుపుచ్చుకుని, ఆకంటా, యీ రూపాయలూ, బంగీకట్టి అవుధాన్లుకి పంపించేస్తే, కూనీ నిజం కాదని పోల్చుకుంటారు. నాకు యీ బ్రహ్మహత్య తప్పిపోతుంది.

శిష్యుడు——మి నాస్తులు సౌజన్యారావు పంతులుగారితొ నిజంచెప్పెయ్యరాదా అండి?

కరట——వెట్టి కుదిరింది, రోకలి తలకి చుట్టమనన్నాట్ట! వెనకటికి యవరో పోలీసు, తల్లి కూరగాయలు పుచ్చుకుంటే జుల్మానా వేశాట్ట; సౌజన్యారావు పంతులు అలాటివాడు. ఆయనతో మనం వున్నమాట చెప్పావఁంటే, ఆయన నిజం కోర్టులో చెప్పేస్తాడు. ఆపైని లుబ్ధావధాన్లు పీకవురి, మన పీకకి తగులుకుంటుంది.

శిష్యుడు——"మన" అంటున్నారేవిఁటి?

కరట——మాట పొరపాటురా. రావఁప్పంతులు వూరికి వెళ్లినమాట నిజవేఁనా?

శిష్యుడు——నిజవేఁ.

కరట——వాడికంట పడ్డావఁంటే——

శిష్యుడు——పడితే?

కరట——మరేంలేదు. మధురవాణిగాని కంటె మనకి యెరువుయివ్వడానికి వొప్పుకుంటే ఆంజనేయస్వామికి పదిశేర్లునెయ్యి దీపారాధనచేస్తాను.

శిష్యుడు——కడుపులోకి వెళ్లవలసిననెయ్యి కాల్చెయ్యడం నాకేవీఁ యిష్టంలేదు. అమృతగుండీ మొక్కుకొండి.

కరట——హాస్యంచాలించు, బెడిసిగొడుతుంది.

(నిష్క్రమింతురు.)

౬-వ స్థలము. మధురవాణి బసలోగది.

[మధురవాణి కుర్చీమీద కూచునియుండును. కరటకశాస్త్తుల్లు, శిష్యుడూ, ప్రవేశింతురు. మధురవాణి నిలబడును.]

మధు——గురువుగారికి పదివేలదండాలు; శిష్యుడికొక చిన్నముద్దు. (శిష్యుని ముద్దుబెట్టుకొనును.)

కరట——నీ పుణ్యం వుంటుంది. నా అల్లుణ్ణి చెడగొట్టకు.

మధు——అల్లుడెవరు?

కరట——మాపిల్లని యితగాడికి యిచ్చి, కన్యాదానంచెస్తాను.

మధు——జెయిలునుంచి వొచ్చినతరవాత పెళ్లా? లేక, పెళ్లిచేసుకుని, మరీ మఠప్రవేశవాఁ?

శిష్య——జయిలేవిఁటండోయి?

కరట——వొట్టినే హాస్యానికంటూంది.

మధు——పాపం ఆపసిపిల్లవాడికి వున్న నిజస్థితి చెప్పండి. తనవాళ్లని వెళ్లిచూసైనావస్తాడు.

శిష్య——(కరటక శాస్త్రితో) కొంపముంచారో?

మధు——ముంచడం అంటే అలాగా యిలాగానా?

కరట——నీపుణ్యంవుంటుంది. హాస్యంచాలించు. లేకపోతే కుఱ్ఱవాళ్లకి పెద్దలయందు భక్తి చెడుతుంది.

శిష్య——నేనేంతప్పుచేశాను? గురువుగారు చెప్పినపనిచేశాను. ఆతప్పూ వొప్పూ ఆయందే.

మధు——యివరేమిచేసితిరో, నాకు తెలియదుగాని, మీయిద్దరికోసం హెడ్ కనిష్టీబు గాలిస్తున్నాడు. దొరకగానే మఠప్రవేశం చేస్తాడట. యీ మాటమట్టుకు నాకు రూఢిగా తెలుసును.

శిష్య——యిదేనా మీరు నాకు చేస్తానన్న పెళ్లి?

కరట——యేమైనా జట్టీవస్తే, నీప్రాణానికి నాప్రాణం అడ్డువెయ్యనట్రా?

మధు——వొస్తే జట్టీ గురుశిష్యులకు యిద్దరికీ వొక్కమారే వస్తుందిగాని, ఒకరికి రావడం ఒకరు అడ్డుపడడం అన్నమాట వుండబోదు. యెప్పుడైనా మీయిద్దరి ప్రాణాలకీ నేను కనికరించి, అడ్డుపడాలిగాని, మరియవడికీ సాధ్యంకాదనుకుంటాను.

శిష్య——మాగురువుగారి మాటకేం; ఆయనపెద్దవారు; యేవొఁచ్చినా సరుకోగలరు. నేను పాపం పుణ్యం యెరగని పసిపిల్లవాణ్ణి, నాప్రాణానికి నీప్రాణం అడ్డువేశావంటే, కీర్తివుండిపోతుంది.

మధు——నీగురువుని వొదిలేసి నాదగ్గిర శిష్యరికం చేస్తావా?

శిష్య——యిదిగో——యీనిమిషం వొదిలేస్తాను. (బుగ్గలుగాలితో పూరించి పిడికిళ్లతో తట్టి గురువుతో) మీనేస్తం యీవేళతోసరి. మరి ఆడవేషం యీజన్మంలో వెయ్యను.

మధు——నాటకంలోకూడా వెయ్యవా?

శిష్య——మరి నాటకం గీటకం నాకొద్దు.

మధు——నాదగ్గిర శిష్యరికం అంటే యేవేఁజెయ్యాలో తెలుసునా?

శిష్య——నీళ్లుతోడుతాను, వంటచేస్తాను. బట్టలువుతుకుతాను. గాని బ్రాహ్మణ్ణిగదా, కాళ్లుపట్టమనవుగద?

మధు——(విరగబడినవ్వి) యిదా నీగురువుదగ్గిర చేసే శిష్యరికం?

శిష్య——మరిచిపోయినాను. చిడప్పొక్కులుకూడా గోకుతాను.

మధు——(నవ్వి) పెంకా?

శిష్య——యేనౌఖరీ చెయ్యమంటే ఆనౌఖరీ చేస్తాను.

మధు——నన్ను ముద్దెట్టుకొమ్మన్నప్పుడల్లా ముద్దెట్టుకోవాలి.

శిష్య——ముద్దెట్టుకుంటాను.

కరట——వాడు కుఱ్ఱవాడు——వాణ్ణెందుకు చెడగొడతావు? ఆశిష్యరికం యేదో వాడి తరఫునా, నాతరఫునాకూడా నేనే చేస్తాను. చాతనైతే చక్రంఅడ్డెయి.

మధు——"గురువూ శిష్యుడాయె శిష్యుడూ గురువాయె" మీరు శిష్యులు కావాలంటే యిస్కూలు జీతం యిచ్చుకోవాలి.

కరట——పిల్లికి చెలగాటం; యలక్కి ప్రాణపోకటా!

మధు——మీరా యలక?

కరట——అవును.

మధు——మీరు యలకకారు, పందికొక్కులు, మీశిష్యుడు యలక.

కరట——పోనీ——వాణ్ణయినా కాపాడు.

మధు——అదే ఆలోచిస్తున్నాను.

కరట——బుద్ధి బుద్ధి కలిస్తె రాపాడుతుంది. ని ఆలొచన యెదొ కొంచం చెబితివట్టాయనా నా ఆలోచనకూడా చెబుతాను. కలబోసుకుందాం.

మధు——మీ ఆలోచన ముందుచెప్పండి.

కరట——మరేమీలేదు నేపుచ్చుకున్న పజ్యెండువొందల రూపాయల నోట్లూ, ఆకంటా, పోస్టుద్వారా భీమాచేసి గుంటూరు శాస్తుల్లుపేరట, లుబ్ధావధాన్లుకి పంపిస్తాను. దాంతోటి కూనీకేసు నిజంకాదని సౌజన్యారావు పంతులుగారు పోల్చుకుంటారు. ఆపైని దైవాధీనం!

మధు——మీకు కంటె యలా వొస్తుంది?

కరట——నువ్వు అనుగ్రహిస్తేను.

మధు——(ముక్కుమీద వేలువుంచుకుని) చిత్రం! బ్రాహ్మలు యంతకైనా తగుదురు.

కరట——యేవిఁ అలా అంటున్నావు?

మధు——నాకంటె తిరిగీ నేను కళ్లచూడడం యెలాగ?

కరట——సౌజన్యారావు పంతులుగారు నీవస్తువ నీకు యిచ్చేస్తారు. ఆయన బహున్యాయమైన మనిషి.

మధు——అంత మంచివాడా?

కరట——అందుకు సందేహవేఁమిటి?

మధు——యెంత మంచివాడు?

కరట——అంత మంచిమనిషి మరి లోకంలోలేడు.

మధు——ఆయన్ని నాకు చూడాలనుంది. తీసికెళ్తారా?

కరట——నా ఆబోరుంటుందా? ఆయన సానివాళ్లని చూడరు.

మధు——ఆంటీ నాచ్చి కాబోలు?

కరట——యింగిలీషు చదువుకున్నవాళ్లకి కొందరికి పట్టుకుంది యీ చాదస్తం! అయినా అందులోనూ దేశకాలాలనుబట్టి, రకరకాలు లేకపోవడంలేదు.

మధు——సౌజన్యారావు పంతులుగారిది యెరకం? గిరిశంగారిది యెరకం?

మధు——సౌజన్యారావు పంతులుగారిది యేరకం? గిరీశంగారిది యేరకం?

కరట——యేమి సాపత్యంతెచ్చావు? కుక్కకి గంగిగోవుకూ యెంతవారో, వాడికీ ఆయనకు అంతవార. సౌజన్యారావు పంతులుగారు కర్మణా, మనసా, వాచా, యాంటీనాచి. "వేశ్య" అనేమాట, యేమరి ఆయనయెదట పలికితివఁట్టాయనా, "అసందర్భం!" అంటారు. ఆయనలాంటి అచ్చాణీలు అరుదు. మిగిలినవారు యధాశక్తి యాంటీనాచులు. ఫౌఁజు ఫౌఁజంతా, మాటల్లో మహావీరులే. అందులో గిరీశం అగ్రగణ్యుడు. కొందరు బంట్లు పొగలు యాంటీనాచి, రాత్రి ప్రోనాచి; కొందరు వున్నవూళ్లో యాంటీనాచి, పరాయివూళ్లో ప్రోనాచి; కొందరు శరీరదార్ఢ్యం వున్నంతకాలం ప్రోనాచి, శరీరం చెడ్డతరవాత యాంటీనాచి; కొందరు బతికివున్నంతకాలం ప్రోనాచి, చచ్చిపోయినతరవాత యాంటీనాచి; కొందరు అదృష్టవంతులు చచ్చినతరవాతకూడా ప్రోనాచే. అనగా యజ్ఞంచేసి పరలోకంలో భోగాలికి టిక్కట్లు కొనుక్కుంటారు. నాబోటి అల్పప్రజ్ఞకలవాళ్లు, లభ్యం కానప్పుడల్లా యాంటీనాచె.

మధు——మీయోగ్యత చెప్పేదేమిటి! గాని, హెడ్డుగారి మాటలుచూస్తే, సౌజన్యారావు పంతులుగారు లుబ్ధావధాన్లుగారిని కాపాడడానికి, విశ్వప్రయత్నం చేస్తూ వున్నట్టు కనబడుతుంది. యేమికారణమో?

కరట——చాపలు యీదడానికి, పిట్టలు యెగరడానికి యేంకారణమో అదేకారణం.

మధుర——పరోపకారం ఆయనకు సహజగుణమనా`?

కరట——కాకేవిఁ?

మధుర——మీరెందుకు, కొంచెం ఆయీదడం, యెగరడం నేర్చుకోకూడదు?

కరట——నీమాట అర్థంకాలేదు.

మధుర——యీ కేసులో నిజవేఁదో సౌజన్యారావు పంతులుగారితో చెప్పి మీరుకూడా——కొంచం లోకోపకారం చెయ్యరాదా?

కరట——మామంచి సలహా చెప్పావు! తనకు మాలిన ధర్మమా? "స్వయంతీర్ణః పరాంస్తారయతి" అన్నాడు. నిజంచెబితే పంతులు యేవంటాడో నీకు తెలుసునా? "శాస్తుల్లుగారూ మీరు నేరంచేశారు. నేనేమిచెయ్యగలను? మిమ్మునుగురించి నాకుచాలా విచారంగా వున్నది" అని వగుస్తూ, పోలీసువాళ్లతోచెప్పి, జైయిలులోకి వప్పచెప్తాడు. జైయిలునుంచి తిరిగీ

వచ్చిందాకా మాత్రం నెలకొ పాతికొ, పరకొ కనికరించి నాభార్యాకు యిస్తూవుంటాడు. అలాంటి ప్రమాదం లేకుండా కార్యసానుకూలం కావఁడంకోసమే యీయెత్తు యెత్తాను.

మధుర——సరె, సౌజన్యారావు పంతులుగారు మంచివారు గనక ఆయనదాకావస్తే నాకంటె నాకు యిప్పించేస్తారు గాని, లుబ్ధావఁధాన్లు ఆరూపాయలూ, కంటా, పెట్లో పెట్టుకుని ముంగిలా మాట్లాడకుండా వూరుకుంటేనో?

కరట——దానిఖరీదు నేనిచ్చుకుంటాను.

మధు——తమరు ఒకవేళ మఠంలో ప్రవేశిస్తే మరి నాకు కంటె ఖరీదుయిచ్చేవారెవరు? అందుచేత ఆకంటె నాకు తిరిగీ వచ్చేవరకూ మీశిష్యుణ్ణి నాదగ్గిర తాకట్టువుంచండి.

కరట——అలాగనే.

శిష్యుడు——మీసొమ్మేంబోయింది. నాపెళ్లో?

కరట——నాలికా, తాటిపట్టెరా?

శిష్యుడు——మీరోవేళ——జయిల్లోకివెళితే

మధు——గురువుకు తగిన శిష్యుడివౌదువు!

కరట——అంత ఉపద్రవంవొస్తే, నీపెళ్లిమాట నాపెళ్లాంతో యరేంజిమెంటుచేసి మరీవెళతాను.

శిష్యుడు——యేమో! ఘోరవైఁనప్రమాణం చేశారుగదా?

కరట——మధురవాణీ, కొంచంశ్రమచేసి కంటెతేవా?

మధు——యేవొఁచ్చింది తొందర?

కరట——హెడ్డుగాని, రావఁప్పంతులుగాని, వొచ్చారంటే నాకొంప ములుగుతుంది.

మధు——ములిగితే తేలుస్తాను.

కరట——అంత చాకచక్యం నీకులేదనికాదు.

(మధురవాణి లోనికివెళ్లును.)

కరట——అది చెప్పిందల్లాచెయ్యక. కొంచంపై ఒచ్చేదికాని, మరి నడుస్తూవుండు. యేమైఁనావుంటే, నాచెవిని పడేస్తూండు.

శిష్యుడు——యవరిదగ్గిర వున్నప్పుడు వారు చెప్పిందల్లా చెయ్యడవేఁ, నా నిర్ణయం. మీరు యేం పైకాని, నాచేత ఆడవేషంవేయించి పెళ్లిచేశారో?

కరట——ప్రమాదో ధీమతామపి. యంతటివాడికైనా ఒకప్పుడు కాలుజారుతుందిరా!

(మధురవాణి కంటె పట్టుకు ప్రవేశించి.)

మధు——తాకట్టువస్తువ తప్పించుకు పారిపోతేనో? కుక్కా, నక్కా, కాదుగదా గొలుసులువేసి కట్టడానికి?

కరట——నీ వలల్లో పడ్డప్రాణి మరి తప్పించుకుపోవడం యలాగ? వాటికి వున్న పటుత్వం యేవుక్కు గొలుసులకూ వుండదు.

మధు——వలలో ముత్యపు చిప్పలుపడితే లాభంగాని, నత్తగుల్లలుపడితే మోతచేటు.

కరట——యంతసేపూ డబ్బు, డబ్బేనా? స్నేహం, వలపూ, అనేవి వుంటాయా?

మధు——స్నేహం మీలాటివారిచోట; అందుచేతనే, కష్టపడి ఆర్జించిన కంటె మీపాలు చేస్తున్నాను. మాతల్లిచూస్తే భవిష్యంవుంచునా? యిక వలపో? బతుకనేది వుంటే, వలపువన్నెతెస్తుంది. అంగడివాడికి మిఠాయిమీది ఆశా, సానిదానికి వలపూ, మనస్సులోనే మణగాలి; కొద్దికాలంవుండే యవ్వనాన్ని జీవనాధారంగా చేసుకున్న మా కులానికి వలపు ఒక్కచోటే.

కరట——యక్కడో?

మధు——బంగారంమీద. శృంగారం వన్నెచెడిన దగ్గిరనుంచీ, బంగారంగదా తేటుతేవాలి? ఆ బంగారం మీకు ధారపోస్తూవున్నప్పుడు నా స్నేహం యెన్ననేల?

కరట——నీ స్నేహం చెప్పేదేవిఁటి! గాని నీ యౌవ్వనం, నీ శృంగారం దేవతా స్త్రీలకువలె శాశ్వతంగా వుంటాయి.

మధు——మాతల్లి ధర్మవాఁ అని, ఆమె నాచెవిలో గూడుకట్టుకుని బుద్ధులు చెప్పబట్టిగాని, లేకుంటే మీలాంటి విద్వాంసుల యిచ్చకాలకి మైమరచి, యీపాటి వూళ్లో సానులవలె చెడివుండనా?

కరట——మీతల్లి అనగా యెంత బుద్ధివంతురాలు! దాని తరిఫీదుచేతనె నువ్వు విద్యాసౌందర్యాలు రెండూ దోహదంచేసి పెంచుతున్నావు!

మధు——అంతకన్న కాపుమనిషినైపుట్టి, మొగుడిపొలంలో వంగమొక్కలకూ, మిరపమొక్కలకూ దోహదంచేస్తే, యావజ్జీవం కాపాడే తనవాళ్లన్నవాళ్లు వుందురేమో?

కరట——యేమి చిన్నమాట అన్నావు! మధురవాణి అంటూ ఒక వేశ్యాశిఖామణి యీ కళింగరాజ్యంలో వుండకపోతే, భగవంతుడి సృష్టికి యంతలోపం వచ్చివుండును?

మధు——సృష్టికి లోపం వచ్చినా రాకపోయినా, యిప్పటి చిక్కులలో మీకుమట్టుకు కించిత్‌లోపం వచ్చివుండును.

కరట——మమ్మల్ని తేల్చడానికి నీ ఆలోచన యేదో కొంచం చెప్పావుకావుగదా?

మధు——నన్ను సౌజన్యారావు పంతులుగారి దగ్గిరకి తీసుకువెళ్లడానికి వొప్పారు కారుగదా?

కరట——ఆయన నిన్నూ, నన్నూ యింట్లోంచి కఱ్ఱపుచ్చుకు తరుముతారు.

మధు——కోపిష్టా?

కరట——ఆయనకి కోపవఁన్న మాటేలేదు.

మధు——ఐతే భయమేల?

కరట——చెడ్డవారివల్ల చెప్పుదెబ్బలు తినవచ్చునుగాని, మంచివారివల్ల మాటకాయడం కష్టం.

మధు——కొత్తసంగతి వకటి యీనాటికి నాకు తెలిసింది. సృష్టికల్లా వన్నె తెచ్చిన మధురవాణి అనే వేశ్యాశిఖామణి గిరీశంగారివంటి కుక్కలపొత్తుకే తగివున్నదిగాని, సౌజన్యారావు పంతులుగారివంటి సత్పురుషులను చూడడమునకైనా అర్హత కలిగివుండలేదు. గిరీశంగారు దానియింట అడుగుబెట్టగానే, మీచెల్లెలుగారియింట, అడుగుపెట్టడానికి ఆయనకు యోగ్యత తప్పిందని మీ నిర్ణయం. తమలాంటి పండితోత్తములుమాత్రం కార్యావసరం కలిగినప్పుడు వూరూవాడా వెతికి, మధురవాణిదగ్గర లాచారీపడవచ్చును. అయితే డిప్టీకలక్టరూ కుక్కేనా?

కరట——లంచం తినడుగాని ఆయనకు స్త్రీవ్యసనంకద్దు. పెద్ద వుద్యోగస్థుడు గనుక, సీమకుక్క అని అందాం, ఆయన్నిగానీ వలలోవేశావా యేవిఁటి?

మధు——వేస్తే?

కరట——బతికాననన్నమాట! ఆయన సాయంవుంటె, కెసు మంచులావిడిపోతుంది. తెలిసింది. యిదా, నువుచేసిన ఆలోచన? యెంత గొప్పదానివి!

మధు——ఆయన నాయుడుచేత రాయభారాలు పంపుతున్నారు.

కరట——వెళ్లు, వెళ్లు, వెళ్లు, వెళ్లు, యింకా ఆలోచిస్తావేవిఁటి? నీ అదృష్టం నా అదృష్టం యేవఁని చెప్పను!

మధు——వెళ్లతలచుకోలేదు.

కరట——చంపిపోతివే! ఆయన ఒక్కడే మమ్మల్ని కాపాడగలిగినవాడు.

మధు——యిటుపైని వూరకుక్కలనూ, సీమకుక్కలనూ దూరంగావుంచడానికి ఆలోచిస్తున్నాను.

కరట——ఆయనని హాస్యానికి సీమకుక్క అని అన్నానుగాని, యెంత రసికుడనుకున్నావు? చేతికి యెమికలేదే! హెడ్డుకనిస్టీబుసాటి చేశాడుకాడా?

మధు——పట్నంవొదిలి పల్లెటూరు రాగానే, మీదృష్టిలో, పలచనైతినో? హెడ్డును నౌఖరులా తిప్పుకున్నానుగాని అధికంలేదే? ఆ నాలుగురోజులూ, సర్కారు కొలువుమాని అతడు నాకొలువుచేశాడు. అతడి సాయం లేకపోతే, మీరు ఆవూరి పొలిమేరదాటుదురా? యీ దాసరి దాటునా? లోకం అంతా యేమి స్వప్రయోజకపరులూ?

కరట——అపరాధం! అపరాధం! కలక్టరుని చూడనంటే, మనస్సు చివుక్కుమని అలా అన్నాను. నువ్వు ఆగ్రామం గ్రామం సమూలం రాణీలాగ యేలడం నేను యీ కళ్లతో చూడలేదా?

మధు——నేను కలక్టరును చూడనంటే, మీమనస్సు చివుక్కుమనడం యెట్టిది? యేమి చిత్రం! సౌజన్యారావు పంతులుగారు యీమాటవింటే సంతోషిస్తారు కాబోలు?

కరట——పీకవుత్తరిస్తారు.

మధు——అదేదో చూస్తాను.

కరట——బ్రహ్మహత్య కట్టుకుంటావా యేమిఁటి?

మధు——అహా! యేమి బ్రాహ్మలూ!——అయినా పోలిశెట్టి చెప్పినట్టు, యెంత చెడ్డా బ్రాహ్మలుగదా? యిందండి; (కంటెయిచ్చును) తిలోదకాలేనా?

కరట——యెంతమాట? పువ్వులలొపెట్టి మళ్లిరాదా? నియెదట అనవలిసిన మాట కాదు. నీలాంటి మనిషి మరిలేదు. కించిత్ తిక్కలేకుంటేనా!

మధు——ఆతిక్కేగదా యిప్పుడు మీకు వుపచరిస్తూంది?

కరట——యేం వుపచరించడం? చంపేశావు! ఆ డిప్టీకలక్టర్ని ఒక్కమాటుచూసి యీ బీదప్రాణిని కాపాడితే——

మధు——చాలించండి. యిక విజయంచెయ్యండి. (వెళ్లిపొమ్మని చేతితో సౌజ్ఞచేయును. కరటకశాస్త్రుల్లు, శిష్యుడు నిష్క్రమించుచుండగా) శాస్త్రుల్లుగారూ!

(కరటకశాస్త్రుల్లు తిరిగీ ప్రవేశించును.)

మధు——మీపిల్లని మహేశానికి యిస్తారా?

కరట——యిస్తాను.

మధు——అయితె నాకో ఖరారు చేస్తారా?

కరట——చేస్తాను.

మధు——యిక అతణ్ణి నాటకాలాడించీ, ముండలిళ్లతిప్పీ చెడగొట్టకండి.

కరట——యిటుపైని చెడగొట్టను——నాకుమాత్రం అక్ఖర్లేదా? (పొడుంపీల్చి) నీది గురూపదేశం, మధురవాణీ!

మధు——బ్రాహ్మలలో ఉపదేశంలావూ, ఆచరణతక్కువా. ఖరారేనా?

కరట——ఖరారే.

మధు——బ్రాహ్మలుకాగానే, దేవుఁడికంట్లో బుగ్గిపొయ్యలేరు అనుకుంటాను.

కరట——చివాట్లకి దిగావేఁవిటి?

మధు——చిత్రగుప్తుడికి లంచం యివ్వగలరా? అతడిదగ్గిరకి మధురవాణిని పంపి, చేసిన పాపాలు అన్నీ తుడుపుపెట్టించడానికి వీలువుండదుకాబోలు?

కరట——మధురవాణీ! జరూరు పనివకటుంది. మరిచిపోయినాను——వెళ్లి, రేపు మళ్లీ వస్తాను.

మధురవాణి——(నవ్వుచేత కుర్చిమిద విరగబడి, తరవాత నవ్వు సమాళించుకొని) ఒక్కనిమిషం ఆగండి. శిష్యుడా! (శిష్యుడు ప్రవేశించును) యేదీ, నాడు నువ్వు రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో, రామప్పంతులు యింటి బైటనూ, నేనూ మీనాక్షమ్మా తలుపు యివతలా అవతలా ఖణాయించి వుండగా, తెల్లవారఝావుఁన నిశ్శబ్దంలో ఆకాశవాణిలాపాడిన చిలక పాటపాడి నీమావఁగారికి బుద్ధిచెప్పు. తమమూలంగా ఒక ముసలిబ్రాహ్మడికి ముప్పువస్తూవుంటే తమశరీరం దాచుకుంటున్నారు.

శిష్యుడు——(పాడును) "యెఱ్ఱనిముక్కుగలది రామచిలుక। దాని."

మధు——(బెత్తముతో కొట్టబోయినట్టు నటించి) చెప్పినపని చెయ్యకపోతే జయిలుసిద్ధం.

శిష్యుడు——("యెన్నాళ్లు బ్రతికినా" అను పాటపాడును. రెండు చరణములు పాడిన తరవాత.)

కరట——అతిజరూరు పనివుంది మధురవాణీ మరోమాటువస్తాను. (నిష్క్రమించుతూ) తల వాయగొట్టింది. తెల్లవెంట్రుకలు లావయినాయి——మనసు కొంచం మళ్లించుకుందాం.

౭-వ స్థలము. సౌజన్యారావు పంతులుగారియింట్లో కచేరీగది.

(సౌజన్యారావు పంతులుగారు, అగ్నిహోత్రావధాన్లు ప్రవేశింతురు.)

సౌజన్యా——ఇక మిమ్ములను జయించినవాడులేడు. పిల్లల్ని అమ్ముకోవడం శిష్టాచారం అంటారండీ?

అగ్ని——అహా. మా మేనత్తల్ని అందరినీ కూడా అమ్మారండి. వాళ్లంతా పునిస్త్రీ చావే చచ్చారు. మాతండ్రి మేనత్తల్నికూడా అమ్మడవేఁ జరిగిందష. యిప్పుడు యీ వెధవ యింగిలీషు చదువునుంచి ఆ పకీరువెధవ దాన్ని లేవదీసుకుపోయినాడుగాని, వైధవ్యం అనుభవించినవాళ్లంతా పూర్వకాలంలో యెంతప్రతిష్ఠగా బతికారు కారు?

సౌజ——పసిపిల్లల్ని కాలంగడిచినవాళ్లకి పెళ్లిచేస్తే వైధవ్యంరాక తప్పుతుందా? నింపాదిచేసి కొంచం యోచించండీ.

అగ్ని——ప్రాలుబ్ధం చాలకపోతే ప్రతివాళ్లకీ వస్తుందండి——చిన్నవాళ్లకిచ్చినా, పెద్దవాళ్లకిచ్చినా, రాసినరాత యెవడైనా తప్పించగలడా?

సౌజ——మీరు చదువుకున్నవారుగదా, ప్రారబ్ధమని పురుషప్రయత్నం యే వ్యవహారంలో మానేశారు? కేసు, "విధికృతం; యలావుంటే అలా అవుతుందని" వకీల్ని పెట్టడం

మానేశారా? కన్యలని అమ్ముకొవడం శాస్త్రదూష్యంకాదా? డబ్బుకిలొభించి పిల్లల్ని ముసలివాళ్లకి కట్టబెట్టి విధికృతం అనడం న్యాయవేఁనా? శలవియ్యండి.

అగ్ని——యిప్పుడు మీ లౌక్యుల్లో వెయ్యేసి, రెండేసివేలు, వరకట్నాలు పుచ్చుకుంచున్నారుకారండీ? గిరీశంగారు చెప్పినట్లు——వాడిపిండం పిల్లులికిపెట్టా!——మీలో ఆడపిల్లలికి యిన్నితులాలు బంగారం పెట్టాలి యిన్నితులాలు వెండిబెట్టాలి అని నిర్నయించుకోవడంలేదా? అదిమాత్రం కాదేం కన్యాశుల్కం?

సౌజ——అలాచెయ్యడం నేను మంచిదన్నానా యేమిటండి? "గిరీశంగారు చెప్పినట్టు" అని అన్నారేవిఁటి?

అగ్ని——ఆ వెధవపేరు నాయదట చెప్పకండి.

సౌజ——కానీండిగాని——మీ రెండోపిల్లకి తగినవరుణ్ణిచూసి పెళ్లిచెయ్యండి. యేం సుఖపడుతుందని ముసలివాళ్లకి యివ్వడం? శలవియ్యండీ.

అగ్ని——అదంతా మీకెందుకయ్యా? ఓహో యిందుకా నన్ను పిలిపించారు? మీగృహకృత్యాల వూసుకి నేవొచ్చానా యేవిఁటి? నాగృహకృత్యాల వూసు మీకెందుకూ?

సౌజ——తొందరపడకండి అవుధాన్లుగారూ. దూరం ఆలోచించండి——మీకడుపున బుట్టిన పిల్లయొక్క సౌఖ్యం ఆలోచించి సలహాచెప్పానుగాని, నా స్వలాభం ఆలోచించి చెప్పలేదుగదా——పెద్దపిల్లకి సంభవించిన అవస్థ మీకళ్లతో చూడనేచూశారు. యికనైనా వృద్ధులకు పిల్లని కట్టబెట్టడపు ప్రయత్నము చాలించండి.

అగ్ని——నా పిల్లభారం అంతా మీదైనట్టు మాట్లాడుతున్నారేమిటి? ఆ సంత మీకెందుకూ?

సౌజ——నన్ను తమస్నేహవర్గంలో చేర్చుకోండి——పరాయివాణ్ణిగా భావించకండి——దయచేసి నాసలహావినండి——మర్యాదగలయింట పుట్టిన బుద్ధిమంతుడగు కుఱ్ఱవాణ్ణి చూసి మీ చిన్నపిల్లని పెళ్లిచెయ్యండి. యిక పెద్దపిల్లమాట——ఆమెకు వితంతువుల మఠంలో, సంఘసంస్కారసభవారు విద్యాబుద్ధులు చెప్పించుతారు. మీకడుపున పుట్టినందుకు యెక్కడనయినా ఆమె సుఖంగావుండడంగదా తండ్రైనవారు కోరవలసినది. ఆమె తాలూకు కొంతఆస్తి తమవద్దవున్నది. మా స్నేహితులున్నూ, స్త్రీ పునర్వివాహసభ కార్యాధ్యక్షులున్నూ అయిన రామయ్యపంతులుగారు నాపేరవ్రాసినారు. ఆ ఆస్తి, చిక్కులుపెట్టక, తాము ఆపిల్లకి పంపించి వెయ్యడం మంచిది.

అగ్ని——యేవిఁటీ ముండా యేడుపుసంత! వాడెవడు? వీడెవడు? మీరెవరు? అదెవర్తె? నాపిల్లేవిఁటి, పకీరుముండ! రేపు యింటికి వెళుతూనే ఘటాశ్రాద్ధం పెట్టేస్తాను.

సౌజ——యిప్పటి ఆగ్రహంమీద మీరు అలా శలవిచ్చినా, నిడివిమీద మీకె కనికరం పుడుతుంది. యిప్పట్లోనే మీరు కనికరిస్తే కొంత మీకు నేను ఉపకారం చెయ్యగలను.

అగ్ని——కనికరం గాకేం. కడుపులో యేడుస్తున్నానుకానూ? ఆస్తీగీస్తీ యిమ్మంటేమాత్రం యిచ్చేవాణ్ణికాను. ఆవెధవని పెళ్లిచేసుకోకుండా యిల్లుజేరితే, యింట్లో బెట్టుకుంటాను. అంతే.

సౌజ——అది మరిజరగదు.

అగ్ని——యిది అంతకన్న జరగదు.

సౌజ——ఆమె ఆస్తి మీరు యిచ్చివెయ్యకపోతే దావాపడుతుంది. నిష్కారణం ఖర్చులు తగులుతవి.

అగ్ని——నేను అగ్రహారపుచెయ్యిని——దావాగీవా అని బెదిరించితే భయపడేవాణ్ణి కాను.

సౌజ——నామాటవిని ఆస్తియిచ్చివేసి, గిరీశంగారిమీద గ్రంథంచెయ్యడపు ప్రయత్నము మానుకుంటే, లుబ్ధావధాన్లుగారు మీమీద తెచ్చినకేసు తీయించివేస్తాను——మీ పిల్లమీద దయాదాక్షిణ్యాలు లేకపోతే, స్వలాభమైనా ఆలోచించుకోండి.

అగ్ని——వెధవముండని లేవదీసుకుపోయిన పకీరువెధవపక్షం మాట్లాడుతావు; యేవిఁపెద్దమనిషివయ్యా? నేనా కేసు వొదులుకుంఛాను? ఆవెధవగానీ కంటికి కనపడితే, కూనీచేస్తాను. పెద్దప్లీడరు ప్రత్యుద్ధానంచేసి పిలిచాడంటే, కేసుల్లో యేవిఁసలహా చెబుతాడో అని భ్రమపడ్డాను. వెధవముండలకి పెళ్లిచెయ్యడపు పోయీ కాలంపట్టుకుందేవిఁ, పెద్దపెద్దవాళ్లకి కూడాను?

సౌజ——లుబ్ధావధాన్లుగారి తరఫున మీమీద గ్రంథం నేనే నడిపించవలసివుంటుంది. మీకు వృధాగా డబ్బుతట్టుబడీ, సిక్షా, క్షూణతాకూడా సంభవిస్తాయిగదా అని యింతదూరం చెప్పాను. మంచికి మీరు మనుషులైనట్టు కనపడదు. గనక నా చాయశక్తులా పనిచేసి మీకు గట్టి సిక్ష అయేటట్టు గ్రంథంనడిపిస్తాను. పిల్లదాని ఆస్తి విషయమయి దావాకూడా నేనే పడేస్తాను.

అగ్ని——నీయింట కోడికాల్చా!

సౌజ——మీరు యేమన్నా, నాకు కోపంలేదు. యింటికివెళ్లి ఆలోచించుకొని, నా సహాయం కావలసివుంటే తిరిగిరండి.

అగ్నిహోత్రావధాన్లు (నిష్క్రమించుతూ తనలో)——వీడికి వెఱ్ఱిగాబోలు!

(తెరదించవలెను.)

సప్తమాంకము

౧-వ స్థలము: విశాఖపట్ణంలో వీధి.

(బైరాగీ, వెనుక పదిమంది శూద్రులూ ప్రవేశింతురు.)

రామన్న——యెక్కణ్ణించి యిజయం సేస్తున్నారు గురూ?

బైరాగి——కాశీనుంచిరా.

రామ——యెన్నాళ్లైంది గురూ?

బైరాగి——ప్రాతఃకాలం గంగసేవించి బయల్దేరామురా.

రామ——యింత యేగిరం యెలాగొచ్చినారు గురూ?

బైరాగి——పవనంబంధించి, వాయువేగం మీదవచ్చామురా.

బుచ్చన్న——యోగులికి సిద్దులుండవురా? యీయనేంరా, ఉప్పాకలోనూ సింవాచలంలోనూ మొన్న సివరాత్రికి వొక్కమారే అగుపడ్డారు.

లక్ష్మన్న——తెల్లోడు తీగిటపా యేసినాడు కాద్రా? నిమేటికి వుత్తరం దేశదేశాలికి యెల్లదా?

బైరాగి——పామరులు! పామరులు!

రామ——వూరుకొస్సి——నీకేటెరిక——యెట్టినాకొడక.

బైరాగి——యీవూళ్లో తీర్థపురాళ్లరేవున రెండుమైళ్లులోసబురున ధర్మరాజువారు ప్రతిష్ఠచేసిన శివాలయం, కంచుదేవాలయం ఒకటి వున్నది. రాత్రి ఆదేవుణ్ణి శేవించుకుని, రేపు రామేశ్వరం వెళ్లిపోతాం. సదావృత్తి యక్కడ దొరుకుతుంది?

రామ——యీ ఊళ్లో మఠంలేదు గురూ. మేవంతుండగ తమకిలోపవేఁటి గురూ? కాశీ కబుర్లేటి గురూ?

బైరాగి——నాలుగురోజులు కిందట విశ్వేశ్వరుడి కొవిలలో ఒక బంగారపు రెకు ఆకాశంమించి పడ్డది. దానిమీద వ్రాసినలిపి బ్రాహ్మలికి యవరికీ బోధ అయిందికాదు. మేం చిత్తగించాం. సిద్ధులభాషని దానిమీద బంగారంచేసే యోగం వకటి కలకాలంబతికే యోగం వకటి వ్రాసివున్నాయి.

రామ——యేవాఁచ్చట్టెం! గురూ భోజినం యేటారగిస్తారు?

బైరాగి——పాలూ, పంచదారా, అరిటిఫలములూ, యీప్రకారం ఒకపక్షం ఫలహారం చేస్తాము. మరి పదిహేనురోజులు వాయుభక్షణ చేస్తాము.

రామ——ఒక్క మిట్టకాయలో పలారం జాగర్త చేస్తాం గురూ. మా రాంమందిరానికి దయసెయ్యాలి.

బైరాగి——పద——యీవూరి వింతలేవిఁటి?

లక్ష్మన్న——యేటీలేవ్——రావఁశంద్రపురం అగ్గురోరంలో ముసలిబాపనోడు ఆల్నిసంపేసినాట్ట. ఆడికీ దొంగసాచ్చీకం పలికినోళ్లకీ తాసీలుగోరికీ సిచ్చైపోతాదిట.

బైరాగి——యీవూరు పాపంతో నిండి వున్నట్టు కనపడుతూంది. యీ వూళ్లో మేము నిలవము.

రామ——లచ్చువుఁడు వెఱ్ఱోడు గురూ. ఆడిమాట నమ్మకండి. మీరెళ్లిపోతే మాలాటోళ్లు తరించడం యలాగ్గురూ? ఆళ్లీ వూరోళ్లుకారు.

బుచ్చన్న——ఆవూరి దుకాణదారుగారు అదుగో వొస్తున్నారు.

బైరాగి——యీవూళ్లో తాగడం లావుగావున్నట్టు కనపడుతుంది. మేము తాగుబోతులతో మాట్లాడం——ఆదుకాణదారు వచ్చేలోగా యీ సందులోకి మళ్లిపోదాం; రండి.

(దుకాణదారు పరుగునవచ్చి కలిసి బైరాగిమొలలో చెయివేసి పట్టుకొనును.)

దుకా——రూపాయలుకక్కి మరీ కదలాలి!

బైరాగి——యేమిటీవాళకం! వీడు తప్పతాగి పేలుతున్నాడు——నేను మొదటే చెప్పలేదా యీవూరి సంగతి? అంతా పాపంతో నిండివుంది! వేమన్న యేమన్నాడు. "తాగుబోతుతోడ! తగదెందునేస్తంబు"

రామ——(దుకాణదారుతో) భాయీ! మీకేటి, మతోయిందా? గురువుగోరికి దణ్ణవెఁట్టి లెంపలోయించుకొండి.

దుకా——గురువూలేదు, గుట్రాలేదు వూరుకొస్సి——యాడెక్కడ గురువు? నాదుకాణంలొ సారా అంతా చెడతాగి డబ్బియ్యకుండా యెగేసినాడు.

రామ——మీకు మతోయిందా భాయి? ఆరేటి మీదుకాణంలో తాగడవేఁటి. కాశీనించి యిప్పుడే ఒచ్చినారుగదా?

దుకా——ఆకాశం బొక్కచేసుకుని వొచ్చాడుకాడూ? (బైరాగితో) డబ్బిచ్చి మరీ కదులు.

బైరాగి——మావంటి సాధులతో నీకు వాదెందుకు అబ్బీ? యవర్నిచూసి మేవఁనుకున్నావో! మమ్మల్ని పోలిన దాసరివాడొకడు, బైరాగి వేషంవేసుకుని యీ దేశంలో తిరుగుతున్నాడు. కిందటిమాటు మేం దేశసంచారం చేసినప్పుడు చూసి చివాట్లుపెట్టాం. నీకు డబ్బుమీద అంత కాపీనంవుంటే తులం రాగి తెచ్చుకో బంగారం చేసియిస్తాం. సంగోరు ధర్మఖర్చుచేసి సంగోరుతిను. లేకుంటే తల పగిలిపోతుంది.

రామ——యేం యెట్టిముండాపని చేసినారు భాయీ! బంగారం చేసేసిద్దులికి డబ్బులచ్చుంటోయి? ఆరికాళ్లమీదపడి అలకతీరుసుకొండి.

దుకా——వుండోస్సి——యేడిసినట్టేవుంది. నీ సొమ్మేం పోయింది?

(హెడ్‌కనిష్టీబు ప్రవేశించును.)

హెడ్——యేమండోయి గురోజీ! మీరు దొరకడం నాకు దేవుఁడు దొరికినట్టుంది. ఇక బతికాను. మీతో కొన్ని జరూరు సంగతులు మాట్లాడాలి, రండి.

బైరాగి——భాయీ——మీరు వెనక్కుండండి. (దుకాణదారు తప్ప తక్కినవారు దూరముగా వెళ్లుదురు.)

దుకా——నాడబ్బిచ్చి మరీ మాట్లాడండి.

బైరాగి——నలుగురిలోనూ మర్యాదతియ్యడం ధర్మవేఁనా తమ్ముడా? యోగరహస్యాలు పామరుల దగ్గిరా వెల్లడిచెయ్యడం?

దుకా——డబ్బు యెగెయ్యడపుయోగం నాదగ్గిరపారదు. రహస్యవేఁటి? ఆవిద్యకి అంతా గురువులే!

బైరాగి——వెఱ్ఱినరుడా! బైరాగివాళ్లకి మాకు డబ్బుమీద తనువుంటుందటోయి? ఒకళ్లకి యిచ్చేదీకానం——పుచ్చుకున్నదీకానం.

హెడ్డు——భాయీ! నిరూపాయలు నెనిస్తాను. తెలివిమాలిన మాటలాడకు. గురువుగారికి కళ్లుమొయ్యా ఆగ్రహావొఁస్తే మనం మండిపోతాం. మీరటుండా, వెళ్లండి. (బైరాగితో) గురోజీ! కూనీకేసు పీకలమీదికొచ్చింది. కేసూ, యేబుగ్గీ లేనిదే, ఆరాత్రి నాలుగురాళ్లు తడువుఁకుందావఁని మనం ఆ ముసలాణ్ణి అల్లరి పెట్టావాఁ? ఆతరవాత, తాసిల్దారొచ్చి "హాత్ హూత్" అని బెదిరించి పదిరాళ్లు లాగాడు. తన తాలూకుకంటె పెగిలిందికాదని రావఁప్పంతులుగాడు, యినస్పెక్టరికీ, పోలీసు సూపరెంటుకీ అర్జీలుకొట్టాడు. నిజంగా కూనీకేసు జరిగి వుండగా, మేవుఁ కామాపు చేశావఁని తాసిల్దారుమీదా, నామీదా యిప్పుడు పితూరీ చేస్తున్నారు.

బైరాగి——మేవుఁండగా మీకేం భయం, భాయి?

హెడ్డు——అందునేగదా, నాపాలిటి దేవుఁళ్లా మీరు దొరికారన్నాను.

బైరాగి——మీశత్రువులకు వాగ్బంధం చేస్తాను. వాళ్లపేర్లు వ్రాసియివ్వండి. యినస్పెక్టరుకి మీమీద యిష్టవఁని చెప్పేవారే?

హెడ్డు——యీపెద్ద వుద్యోగస్థులకి దయలూ దాక్షిణ్యాలూ యేవిఁటి గురూ? వాళ్లకి యంత మేపినా, వాళ్లకి కారక్టు వొస్తుందనిగాని, ప్రమోషను వొస్తుందనిగాని, ఆశపుట్టినప్పుడు, తెగనికత్తితో పీకలు తెగగోస్తారు. మా యినస్పెక్టరికి సూపరేంటుపని కావాలని ఆశుంది. తాసీల్దారికీ వాడికి బలవద్విరోధం వుంది. ఆవిరోధం మధ్య నన్ను కొట్టేస్తూంది.

బైరాగి——చూస్తూవుండండి రేపటినుంచి పతకం తిరిగిపోతుంది.

హెడ్డు——మీదయ, గురూ——సౌజన్యారావు పంతులుగారని ఓ గొప్పవకీలుగారున్నారు. ఆయన నాకు చాలాసాయం చేస్తున్నారు. కేసు తేలిపోయేసాధనం ఆయన వొకటి చెప్పారుగాని, అది కుదరక తల్లడిల్లుతున్నాం.

బైరాగి——యెమిటండి, ఆసాధనం?

హెడ్డు——పరారీ అయిపోయిన ఆపిల్లదాన్ని తండ్రి గుంటూరు శాస్తుల్లని ఒకడు వున్నాడు. అతగాడు దొరికితే, కేసు పోతుంది. వాడు యక్కడా కనపడ్డు.

బైరాగి——యిదెంతపని, రాత్రి అంజనంవేసి ఒక్కక్షణంలో కనుక్కుంటాను.

హెడ్డు——అలారక్షించు గురూ. ఆ కుఱ్ఱాడు——అనగా ఆచిన్నది——యిప్పుడు యెక్కడుందో కనుక్కోగలరూ, గురూ?

బైరాగి——అది అంజనంలోనె కనపడుతుంది.

హెడ్డు——అది మొగాడయినా, ఆడదయినా కూడా కనపడుతుందా గురూ?

బైరాగి——ఆడది మొగాడెలా అవుతుంది భాయీ?

హెడ్డు——(తనలో) చెబితే యేం ప్రమాదవో? (పైకి) యీ చిక్కుల్నించి మతిపోతూంది గురూ. దయచేసండి, యింటికెళదాం.

బైరాగి——యీశిష్యులకి కొంచం జ్ఞానోపదేశం చేసి మరీవస్తాను. మీరు ముందు నడవండి.

హెడ్డు——యీకార్యం అయిందాకా మీపాదాలు వొదలను——కార్యవైఁతే తమరు హరిద్వారంలో కట్టిస్తూన్న మఠానికి నూటపదహార్లు దాఖలుచేస్తాను.

(అందరూ నిష్క్రమింతురు.)

౨-వ స్థలము. డెప్యూటీకలెక్టర్ కచేరీ.

(డిప్టీకలక్టరు, వకీళ్లు, బంట్రౌతులు, మొదలైనవారు ప్రవేశింతురు.)

భీమారావు——నాకు మునసబుకోర్టులో కేసున్నది, వొక అర్జీ దాఖలుచేసి శలవు పుచ్చుకుంటాను.

కలెక్టర్——కోర్టువారికి అవకాశం అయేవరకూ వుండలేని వకీళ్లు కేసు యెందుకు దాఖలుచేయవలె? ఇది చెప్పినట్టల్లావచ్చే కోర్టనా మీయభిప్రాయం.

భీమా——చిత్తం, చిత్తం, తమ ప్రిడిశెసర్లు అలాగు గడుపుతూవచ్చేవారు.

కలె——ఆఫీస్‌పనిచూసుకుని పిల్చేవరకూ ఉండండి.

అగ్నిహో——(రామప్పంతులుతో) యేమండోయ్ మన కొత్తవకీల్ని కోప్పడుతున్నారే?

రామప్ప——(అగ్నిహోత్రావధానులుతో) యీ అధికార్లనైజం యేమిటంటే యెవళ్లమీద దయవుండి యెవళ్లపక్షం కేస్‌చెయ్యాలంటే వాళ్లని కరవొచ్చినట్టు కనపడతారు. మీరు కోర్టసంగతంతా తెలుసునంటారే? యిదేనా మీఅనుభవం?

అగ్నిహో——(గట్టిగా) అవునవున్నాకు తెలుసును.

కలె——యెవరా మాట్లాడుతున్నమనిషి?

నాయడు——(లెచి) తకషిర్ మాఫ్‌చెస్తె మనవిచెస్తాను. యీయన కృష్ణారాయపురం అగ్రహారంకాపురస్తుడు, నులక అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారు; మహా (అ)యోగ్యమైన బ్రాహ్మడు, జటాంతస్వాధ్యాయి, యీయనే లుబ్ధావధాన్లుగారికి తన కొమార్తెను పద్దెనిమిదివందల రూపాయిలకు కన్యాదానం చేయడానికి బేరమాడుకుని, కాబోయే అల్లుడికి దేహశుద్ధిచేశారు; అందుకే యీమధ్య లుబ్ధావధాన్లుగారు యేలినవారి కోర్టులో ఛార్జీ దాఖలుచేశారు. అందులో ముద్దాయీ యీ మహానుభావుడే! మల్లవరంలో సహస్రమాసజీవైన వక బ్రాహ్మణశ్రేష్టుడుంటే, ఆయనకు తన పెద్దకుమార్తెను కన్యాదానంచేసి, రెండుపిల్లికూనలు స్వీకరించేటప్పటికి పెళ్లిలోనే ఆ బ్రాహ్మడిపుణ్యం అంతామూడి పరంపదం వేంచేశాడు. ఆపిల్లదాని తరఫున భూములకొరకు దావాతెచ్చారు. వీరు తమవంటి గవర్నమెంట్ ఆఫీసర్లకి తరుచుగా పనిగలుగచేసి ప్లీడర్లని పోషిస్తూవుంటారు, వీరి యోగ్యత లేమి, వీరి దయాంతఃకరణ లేమి, వీరి సరసత లేమి, మరియెన్నడమునకు శేషుడికైనా అలవికాదు. వారితరఫున కేసు దాఖలుచెయ్యడంకోసమే భీమారావు పంతులుగారు కోర్టుకు దయచేశారు. (విరసముగా నవ్వి కూరుచొనును.)

కలె——బలే శాబాష్ (గుమాస్తాతో) ఏదీ భీమారావు పంతులుగార్ని ప్రియాదు అర్జీ దాఖలుచేయమను. (గుమాస్తా పుచ్చుకొని దాఖలుచేయును.)

కలె——(కాగితమందుకొని) యేమిటయ్యా కేసుస్వభావం?

భీమా——చిత్తం, యీయన వెధవకొమార్తెని, యీయన కొమారుడికి చదువుచెప్పే గిరీశం అనేఆయన అలంకారాలూ, ఆస్తితోకూడా లేవతీసుకు వెళ్లిపోయినాడు.

అగ్నిహో——దస్తావేజులూ, కోర్టుకాయితాలూ కూడానండి.

కలె——యేమిటి! ఆ, హో, హో, హో, హో, (నవ్వుచు బూట్సునేలపైతట్టును) బలే శాబాష్ (అర్జీచూచుకొని) యిన్నాళ్లేమి చేస్తున్నారు?

భీమా——తహస్సీల్దార్‌గారిదగ్గిర నేరంజరిగిన మూడోరోజునే మున్సబుకోర్టు వకీలు వెంకట్రావుపంతులుగారు, ఛార్జీ దాఖలుచేస్తే ఆ తహస్సీల్‌దారుగారు కేస్ స్వభావం యేమిటని అడిగినారు. ఎబ్‌డక్షన్ అని వెంకట్రావు పంతులుగారు చెప్పేసరికి యింగ్లీషు రాకపోవడంచాత, తహస్సీల్దారుగారు ఆమాటయెప్పుడూ వినేదనిచెప్పారు. తరవాత కేస్ స్వభావం తెలుగునచెప్తే యీలాటినేరం మా జూరిస్ డిక్షన్‌లో జరగదు, తోవలో రోడ్డుమీద యేతాలూకా సరిహద్దులో యెత్తుకుపోయినాడో అని అర్జీ దాఖలుచేసుకున్నారుకారు. లుబ్దావదాన్లుగారి కూనీకేసు కామాప్‌చేసిన తహస్సీల్దారుగారే యీయనండి.

నాయుడు——ఇంగ్లిష్ రాకపోతెనెమండి? తహస్సిల్దారుగారు యెంతప్రాజ్ఞులు. పూర్వపు యూరోపియన్ అధికార్లని యెంతమందిని మెప్పించారు! ఆయన లుబ్ధావధాన్లుగారి కేసు కామాప్‌చేశారని భీమారావు పంతులుగారు అంటున్నారు. యింకా యిన్క్వెరీ అవుతూవున్న కేసులో అలా అన్నందుకు యీయనపైని తహస్సీల్దారుగారు పరువునష్టం ఛార్జీతేవడమునకు వీలువున్నది.

కలె——(భీమారావువైపు జూచి) పిల్లకు పదహారు సంవత్సరములకు లోపుయీడని రుజువున్నదా?

భీమా——జాతకంవుందండి.

నాయుడు——కోర్టువారు ఆజాతకం దాఖలుచేసుకోవాలి.

భీమా——యీకేసులో ఆయన మాట్లాడుతూవుంటే నే ఎంతమాత్రం వొప్పేదిలేదు.

నాయుడు——యీకేసులో నాక్కూడా వకాల్తినామా వుందండి (అని దాఖలు చేయును.)

భీమా——(అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారితో)ఏమయ్యా యీయనక్కూడా వకాల్తీ యిచ్చావయ్యా.

అగ్నిహో——మొదటా, రామప్పంతులు యీయన కిప్పించారు.

భీమా——(అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారితో) అయితే యేడువు.

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు తెల్లపోయిచూచును.)

కలె——యేదీ జాతకం దాఖలుచెయ్యండీ.

(భీమారావుపంతులు దాఖలు చేయును.)

నాయుడు——కోర్టువారితో వకసంగతి మనవిచేసుకుంటాను. యీ జాతకం విశ్వామిత్రుడంత యోగ్యుడైన బ్రాహ్మడిచేత తయారుచెయ్యబడ్డది. అదుగో ఆమూల నిలబడ్డ రామప్పంతులుగారికి యీ జాతకంలో మంచిప్రవేశం వుందండి.

భీమా——నేను పేన్ డ్ వకీల్ని. కేసు హీరింగు నేనే చేయవలెనుగాని, నాయుడుగారు చేస్తే నేనెంతమాత్రం వొప్పేదిలేదు.

నాయ——స్మాలెట్ దొరగారి దగ్గిర్నుంచీ యేజన్సీ కోర్టులో వకాల్తీ చేస్తున్నాను. డబ్బుచ్చుకున్నందుకు నాపార్టీ తరఫున నాలుగుమాటలుచెప్పి తీరుతానుగాని యింగ్లీష్

చదువుకున్న కొందరువకీళ్లలాగ నోటంట మాట్రాకుండా కొయ్యలాగ నిలబడనండి.

కలె (అగ్నిహోత్రావధానుల వైపుజూచి)——మీ కొమార్తె, యేసంవత్సరమందు పుట్టిందయ్యా?

అగ్ని——ఆంగీరస.

కలె——జాతకంలో భావవుందే? బ్రాహ్మణ్యం పరువంతా తీసేస్తిరే. గడ్డితిని పిల్లనమ్ముకున్నావు సరే కాని, యీలాటి ఫోర్జరీలుకూడా చేయిస్తావూ? బ్రాహ్మల్లో వున్నంత ఖంగాళీ, మాలకూడూ మరెక్కడాలేదు. నీదుర్మార్గతవల్ల నీకుమార్తెను యీ అవస్థలోకితెచ్చి మళ్లీ ఎబ్‌డక్షన్ కేసుకూడానా? నీపొట్ట కరిగించేస్తానుండు. (గుమాస్తాతో) కేసులో నోటీస్‌లు చెయ్యి.

గుమా——(ఛార్జీకాగితముజూచి) యిందులో ముద్దాయీ యింటిపేరూ సాకీనూ లేదండి.

నాయ——(లేచి) యీ అర్జీ వల్లకాట్లో రామనాధాయ వ్యవహారం లాగుంది. ఇంగ్లీషు వకీళ్లు దాఖలుచేసే కాకితాలు యీరీతినే వుంటాయండి.

భీమా——(గుమాస్తాతో రహస్యముగా) తరవాయీలు నింపించలేదుటయ్యా? (పైకి) యీలా నాయుడుగారు నన్ను తూలనాడుతూంటే కోర్టువారు ఊరుకోడం న్యాయంకాదు.

కలె——నాయుడుగారు మిమ్మును నేమీ అన్లేదే?

భీమా——(తనలో)యిక్కడికి నేనురావడం బుద్ధిపొరపాటు.

క్లార్క్——(భీమారావు పంతులుగారితో) ఇంటిపేరూ, సాకీనూ యేమిటండీ?

భీమా——(అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారితో) ఏమిటయ్యా?

అగ్నిహో——ఆయనపేరు గిరీశం, మరంతకంట నాకుతెలియదు.

కలె——చాబాష్; బాగావుంది! అవధాన్లుగారి కొమార్తెని యెవడో తీసుకుపోయినాడు. కనక వాడి వూరూపేరూ యెరిగినవాళ్లు తెలియచెయ్యవలసినదని, దండోరా కొట్టించి గేజట్లో వేయించండి. పోలీసువారికి యెందుకు నోటీసివ్వలేదూ! సాకీనూ మొదలైనవి లేనిదే కేసు యడ్మిట్ చెయడానికి వీలులేదు. టిఫిన్‌కి వేళయింది లేదాము (అనిలేచి వెళ్లిపోవును.)

అగ్నిహో——(భీమారావు పంతులుగారితో) ఏమండోయ్ కేసు అడ్డంగా తిరిగిందే?

(భీమారావు పంతులుగారు మాట్లాడరు.)

అగ్నిహో—యెమండొయి మితొొట, మాట్లాడుతున్నాను.

భీమా—ఇచ్చినఫీజుకు పనైపోయింది; మళ్లీ ఫీజిస్తేనేకాని మాట్లాడేదిలేదు.

అగ్నిహో—యేంపనైంది అఘోరంపని? కలక్టరు చివాట్లు పెడతూంటే ముంగిలా మాట్లాడక వూరుకున్నావు!

భీమా—బంట్రోత్! యితన్ని నాదగ్గిరికి రాకుండా గెంటేయ్.

అగ్నిహో—ఓహో బాగుంది వ్యవహారం! రామప్పంతులేడీ?

నాయుడు (మెల్లగా వెనుకనుండివచ్చి)—పోర్జరీ మాటరాగానే సన్నసన్నంగా జారారు. యీపాటికి వారివూరికి సగంతోవలో వుంటారు.

అగ్ని—అయ్యో కొంపతీశాడే!

నాయుడు—ఇంగ్లీషువకీలు సరదాతీరిందా? పోర్జరీకి తమక్కూడా మతప్రవేశం అవుతుంది.

అగ్ని—అయ్యో నీయింట కోడికాల్చా.

నాయుడు—రోజూ కాలుస్తూనేవుంటారు.

(తెరదించవలెను.)

3–వ స్థలము. సౌజన్యారావు పంతులుగారి కచేరీగది.

(సౌజన్యారావు పంతులుగారూ, పోలిశెట్టి ప్రవేశింతురు)

సౌజ—చూశారా శెట్టిగారూ. యిప్పటి రోజుల్లో దేవ బ్రాహ్మణభక్తి కోమట్లలోనే వున్నది. లుబ్ధావధాన్లుగారు బ్రాహ్మలు, వృద్ధులున్నూ—ఆయనను కాపాడితే మీకు చాలా సుకృతం వుంటుంది.

పోలిశెట్టి—బాబు—తమశలవు కబ్బెంతర వేఁటి?

సౌజ—చూశారా, మీరు సాక్ష్యంచెప్పి ఆయన్ని యీ ఆపదలోంచి తప్పించకపోతే, నిజం దాచినందువల్ల ఆయనకి యేమి ప్రమాదం వచ్చినా, ఆపాపం మిమ్మల్ని చుట్టుగుంటుంది.

పోలి—అబ్బెంతరవేఁటి? బాబూ!

సౌజ——నిజంగా కూని జరగలెదని మినమ్మకవెఁకదూ?

పోలి——అబ్బెంతరవేఁటి? బాబూ!

సౌజ——ఆపిల్ల గోడదాటి పారిపోవడం మీరు చూశారుగదూ?

పోలి——అబ్బెంతరవేఁటి బాబూ?

సౌజ——మీరు అప్పుడు గుడ్డెమీదికి బాహ్యానికి వెళ్లివున్నారు?

పోలి——అబ్బెంతరవేఁటి బాబూ?

సౌజ——మీరు బాహ్యానికి వెళ్లినప్పుడు, సహాయానికి మీ నౌఖరునుకూడా తీసుకువెళ్లారు?

పోలి——అబ్బెంతరవేఁటి బాబూ?

సౌజ——(కలంకాగితంతీసి) యీ సంగతులే వ్రాస్తాను. చెప్పండి.

పోలి——యేటి బాబూ?

సౌజ——మీరు చెప్పబోయే సాక్ష్యానికి స్టేటుమెంటు కట్టుగుంటాను. జరిగినది అంతా చెప్పండి——వ్రాస్తాను.

పోలి——మా యింట్లోళ్లకి ఉడ్డోలవైఁన జబ్బుగావుందని కబురెట్టారు, బాబూ. నాకు సేతులు కాళ్లు ఆడకుండున్నాయి. బండీ కుదుర్చుకొచ్చాను——శలవిప్పించండి——యీ సాచ్చీకాల్లో తిరిగితే పిల్లాపేకా బతుకుతారా బాబూ?

సౌజ——యింతసేపూ చెప్పారుకారేమి? రుగ్మతనిజమే ఐతే చాలా విచారవైఁన సంగతి——మీకు సాక్ష్యం యెలాగా తప్పదు. చెప్పేమాటలు ముందు వ్రాసుకుంటే మంచిది. లేకుంటే బోనెక్కినతరవాత తత్తరపడిపోతారు. పదినిమిషములు పట్టదు. చెప్పండి వ్రాస్తాను.

పోలి——సాచ్చీకం తప్పదు బాబూ?

సౌజ——యలా తప్పుతుందీ? నిజంతెలిసినవారు సాక్ష్యం పలకకపోతే మరియవరు పలుకుతారు?

పోలి——బాబూ——తమరు పెద్దవొకీళ్లూ, కోవఁటోడి మాటని కొట్టెయక, యింటారా?

సౌజ——వినకేమి?

పోలి——నిజవేఁటబాబూ? అబద్దవేఁటి బాబూ? నేను చూసి నిజవాఁ చెప్పినాను? గుడిమిదికెట నిశిరాత్రేళ నేను బైటకెల్లవేఁటి? జువ్విచెట్టుమీద పిశాచం అమాంతంగా సంపేసిపోదా! బాబూ? యేటిబాబూ సాచ్చీకానికి ముండ పోలిశెట్టి పోలిశెట్టే సెప్పాలా సాచ్చికం బాబూ? తమంటి అధికార్లనిచూస్తే, పాణం యెగిరిపోతుందిగదా? తమరు తలిస్తే సాచ్చీకానిక్కొదవా? బాపనోళ్లు నచ్చాపనచ్చులు. కొంచం సెయితడిజేస్తే సాచ్చీకం చెప్పేసిపోతారు బాబూ——

సౌజ——యీపాటి చాలించండి. దొంగసాక్ష్యాలు నాదగ్గిర పనికిరావు. నిజంతెలిసిన సాక్షులే నాకు కావాలి.

పోలి——ఆపాటిమాట యెవరు సెప్పినారుకారు బాబూ; నిజం నాకేమీతెల్దు, యేదేవుఁడు నెత్తికొట్టమంటే ఆ దేవుఁడు నెత్తికొడతాను బాబూ.

సౌజ——మరి యెరుగుదువఁని యెందుకు చెప్పారూ?

పోలి——బాబూ, సెప్పనంటే కనిష్టీబోళ్లు ఊరుకున్నారా?

సౌజ——యిప్పుడు మాత్రం వూరుకుంటారా?

పోలి——చెప్పితే, యిన్నీసిపికటరు పీకపిసికెయ్డు బాబూ?

సౌజ——చెప్పకపోతే హెడ్డుకనిష్టీబు పీకపిసకడా?

పోలి——అధికార్లేటి చెయ్మంటే, మాలాటోళ్లు అదల్లా సెయ్యాలిగదా బాబూ——లేకుంటే పీక్కు రిగదా? "పోలిశెట్టీ, సాచ్చీకం సెప్పాలి" అని హెడ్డుగారంటే, సిత్తం బాబూ అనాలి; "పోలిసెట్టీ, కబడదారు, సాచ్చీకంచెప్పితే సంపేస్తాను," అని యిన్నీసిపికటరుగారు అంటే, సిత్తం బాబూ అనాలి. "హెడ్డుగారిని బదిలీ చేస్తాం. మరి భయపడకు," అంటే, సిత్తం బాబూ అనాలి. ఆరాత్రి నేనూళ్లోవున్నానా బాబూ? లింగోరం సంతకి పోలేదా?

సౌజ——మీ సాక్ష్యాన్ని నమ్ముకుని, లుబ్ధావధాన్లుగారికి నేను ధైర్యం చెప్పానే?

పోలి——గొప్పధికార్లు! తమరు తలిస్తే ఆరికి నోటేటి బాబూ? కోవిఁటాడి మాటకొట్టెయ్యండి బాబూ, తమవంటోరుతలిస్తే, బాపన సాచ్చీకాలు నచ్చాపనచ్చులు.

సౌజ——మీయోగ్యత తెలిసింది. చాలు, యీపాటి వెళ్లండి.

పోలి——(లేచినిలబడి)కోపవాఁబాబూ? మేం బతగ్గలవాఁ? ఆవునెయ్యి బాబూ గుమగుమలాడేది ప్రతోరం పంపించుకుందునా బాబూ?

సౌజ——మియినస్పెక్టరికి పంపండి.

పోలి——(వెళ్లిపోతూ)ఆరంతోరు ఆరూ, తమంతోరు తమరూ. మాకిద్దరొహటిగాదా?

సౌజ——చాలును వెళ్లండి, వెళ్లండి.

పోలి——తమక్కోపవొఁస్తే, బతగ్గలవాఁ బాబూ. (గుమ్మందాటి) బతిగాన్రా దేవుఁడా! పెందరకాళె యింటికిపోయి యెంకటేశ్శర్లుకి, అరశటాకునెయ్యి దివ్వెలిగిస్తాను.

(నిష్క్రమించును.)

౪-వ స్థలము. వీధి.

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు, నాయడు ప్రవేశింతురు.)

అగ్ని——అషైతే కేసు మానుకొమ్మంఛారూ?

నాయడు——లేకపోతే మీకు చాలా వుపద్రవం సంభవిస్తుంది. ఆ యింగిలీషు వకీలు అంతా పాడుచేశాడు.

అగ్ని——అయితే రావఁప్పంతులు వుడాయించేసినట్టేనా?

నాయడు——అందుకు సందేహవేఁవిఁటి?

అగ్ని——నాకడియం, పట్టుకుపోయి తాకట్టుపెట్టాడు?

నాయడు——దానికి నీళ్లధారే.

అగ్ని——అయ్యో! ఆకడియం మాతాతనాటిది. మీరు మొన్నదిడ్డీతోవంట వొచ్చారే, ఆ సాందాని యింట్లో తాకట్టుపెట్టాడు.

నాయ——రామ! రామ! ఆసరుకు దానిదగ్గిర వుంచేలేదు. మీది మిక్కిలి దానితాలూకుకంటె వకటి వాడే తీసుకుపోయి యక్కడో తాకట్టుపెట్టాడు. ఆ తాగుబోతు మీకెలా దొరికాడు?

అగ్ని——రావఁప్పంతులు తాగుఛాడా?

నాయ——మరి కడియం, కంటెకూడా తాగేశాడుకాడా?

అగ్ని——విడిసిగతరగా!

నాయ——అవునుగాని, మీమీద పోర్జరి కేసు ఖణాయించకుండా డిప్టీ కలక్టరుగారితో సిఫార్సు చేశానుగదా, నాకేమిస్తారు?

అగ్ని——యేవిఁచ్చేది? నాభి కొనుక్కోడానికి దమ్మిడీ అయినా నాదగ్గిరలేదు. వూరికిచేరితేగాని డబ్బుపెగల్దు.

నాయ——పోనియ్యండి. ఒక ప్రోమిసరీనోటు రాయండి; రూపాయలు యిప్పిస్తాను.

అగ్ని——నా ప్రాణంపోతే నోటురాయను. అప్పుపత్రం రాయనని మాతండ్రి చచ్చిపోయేటప్పుడు నాచేత ప్రమాణంచేయించాడు.

నాయ——అయితే మీతోకూడా మీవూరువస్తాను——వకబండెడు ధాన్యం యివ్వండి.

అగ్ని——డబ్బూ, దినుసూకూడా వొకీళ్లనెత్తినికొడితే, యేటికేడాదీ బతకడం యలాగు? రెండుపుట్లు మిరపకాయలిస్తాను.

నాయ——అదైనా యెంతకాదు. ఖరారేనా?

అగ్ని——అగ్నిహోత్రావధాన్లు, అన్నమాట తప్పుఛాడా? లుబ్ధావధాన్లు నన్ను పకీర్నిచేశాడు——వాడికి సిక్ష కాదేం?

నాయ——అవునుగాని, సౌజన్యారావు పంతులుగారు అతడికి సాయం చేస్తున్నారు. అధికార్లంతా ఆపంతులుమాట వింటారు.

అగ్ని——ఆపంతులు అవుధాన్లుకూతుర్ని పెళ్లాడఛాడా యేమిషి?

నాయ——ఆయన ప్రాలుబ్ధం, దాన్ని పెళ్లాడతాడా?

అగ్ని——మరియెందుకు, లుబ్ధావుధాన్లు మీదపడి యేడుస్తాడు?

నాయ——సౌజన్యారావు పంతులుగారు మహాదొడ్డవారు. కోట్లలో యెన్నవలిసిన మనుషులు. ఆపదలోవున్న యెవరికైనా ఆయ్న ఉపకారం చెయ్యవలసినవారే!

అగ్ని——అషైతే, వెధవముండని పెళ్లాడిన చావాటుపీనుగును వెనకేసుకుని, నాపీక యెందుకు నొక్కుచున్నాడు?——అడుగో ఆ గాడిదకొడుకు!

(గిరిశం తొందరగా ప్రవేశించును. అగ్నిహోత్రావధాన్లు పక్కనుంచి గిరిశం మిదపడును. గిరిశం తప్పించుకుని కిందికిజారి, అగ్నిహోత్రావధాన్లు కాళ్లుబట్టిలాగి "మావఁగారికి నమస్కారం" అని పరుగుచ్చుకొనును. అగ్నిహోత్రావధాన్లు కిందపడును.)

నాయ——అల్లుడుగారా యేవిఁటండి? (లేవదీసి వొళ్లుదులుపును.)

అగ్ని——వీడిశ్రాద్ధం చెట్టుకిందబెట్టా! యేడీ, వెధవని చంపేస్తాను?

నాయ——అల్లుణ్ణి హతవాఁరిస్తే, కూతురు డబ్బిల్ వెధవౌతుంది. శాంతించండి.

అగ్ని——నీయింట కోడిగాల్చా!

నాయ——అమోఘాశీర్వచనము! పదండి.

౫-వ స్థలము. లుబ్ధావధాన్లు బస.

లుబ్ధా——రామనామతారకం। భక్తిముక్తిదాయకం॥

(గిరీశం ప్రవేశించి లుబ్ధావధాన్లును కౌగలించుకొని "అన్నయ్యా" అని యేడ్చును.)

లుబ్ధా——యిదేవిఁట్రా?

గిరీశం——నీమీద కూనీకేసు వొచ్చిందని తెలిసి నిద్రాహారం లేకుండా యకాయకీని వొచ్చాను. మా అన్నయ్యకీ వాళ్లకీ కబురు పంపించావు కావేవిఁ?

లుబ్ధా——యెవడేంజెయ్యాలి? అన్నిటికీ సౌజన్యారావు పంతులుగారే వున్నారు. అయితే అబ్బీ, అగ్నిహోత్రావధాన్లుగాడి కూతుర్ని లేవదీసుకు పోయినావట్రా? వాడికి తగినశాస్తి చేశావు. దాన్నిగానీ పెళ్లిమాత్రం ఆడలేదుగద?

గిరీశం——నేనంత తెలివితక్కువపని చేస్తాననుకున్నావా, అన్నయ్యా? నువ్వు నన్నేదో పెంచుకుంటావనీ, పెళ్లి చేస్తావనీ మావాళ్లు కొండంత ఆశపెట్టుకున్నారుగదా?

లుబ్ధా——యీగండం గడిస్తే పెంపకంమాట ఆలోచించుకోవచ్చును.

గిరీశం——(గద్గదస్వరంతో)సౌజన్యరావు పంతులుగారు చెప్పినమాటలుచూస్తే, యీగండం గడుస్తుందని నాకు ధైర్యం తాళకుండావుంది. నీకు కావలసినవాణ్ణీ, చదువుకున్నవాణ్ణీ,

బుద్ధిమంతుణ్ణి గనక నీకు మంచి సలహా చెప్పమని సౌజన్యారావు పంతులుగారు నాతో మరీమరీ చెప్పారు.

లుబ్ధా——ఆయన్ని చూశావురా?

గిరీశం——"చూశానా" అనా అడుగుతున్నారు? ఆయనదగ్గిరికి పెద్దసిఫార్సు తీసుకువొచ్చాను. ఆయనకి నామీద పుత్రప్రేమ. ఆయనకేమీ పాలుపోకనే, నన్ను మీతోటీ, హెడ్డు కనిష్టీబుతోటీ మాట్లాడి, మంచి సలహా యిమ్మని పంపించారు. గనక నామాటవిను యెందుకైనా మంచిది, ఒక దత్తత పత్రికరాయి——కన్నకొడుకు లేనందుకు, ఉత్తరగతి చూసుకోవాలా లేదా?

లుబ్ధా——నాకువున్న బంధువులంతా నాదగ్గిర డబ్బులాగాలని చూసేవారేగాని, నాకష్టసుఖాలకి పనికివొచ్చేవాడు ఒక్కడయినా కనపడ్డు.

గిరీశం——ఒహణ్ణెత్తినైనా యెన్నడైనా, ఓదమ్మిడీ కొట్టిన పాపాన్ని పోయినావూ? నేనొక్కణ్ణేగద, నీమీద అభిమానం పెట్టుకు దేవులాడుతున్నాను. మిగతా నీ బంధువులకి యెవరికైనా నీమీద పిసరంత అభిమానం వుందీ? చెప్పు.

లుబ్ధా——లేకపోతే పీడానాడాకూడా పాయెను.

గిరీశం——నేమట్టుకు నీదగ్గిర ఒక్కదమ్మిడీ యెన్నడూ ఆశించలేదు. నీపరంకోసం దత్తత చేసుకోమన్నాను. నన్ను కాకపోతే మరొకణ్ణి చేసుకో.

లుబ్ధా——యిహం యింతబాగా వెలిగింది; పరంమాట బతికివుంటే ముందు చూసుకుందాం.

గిరీశం——సౌజన్యరావు పంతులుగారు నీకు మంచిసలహా యిమ్మని శలవిచ్చారు గనక నీతో యీమాట చెప్పాను; అంతేగాని, ఆప్తులు చెప్పినమాట నువ్వు వినవన్న మాట నాకు బాగా తెలుసును——పోనియ్యి——మరోమాట చెబుతాను. అది ఐనా, చెవినిబెట్టు——నీకొకవేళ, సిక్ష అయితే, నీతరఫున, నీవ్యవహారాలూ సవహారాలూ, చూడడానికి యవడైనాఒకడు వుండాలాలేదా? నీ బంధువుల్లోకల్లా యింగిలీషు వొచ్చినవాణ్ణీ వ్యవహారజ్ఞానం కలవాణ్ణీ నేను వొక్కణ్ణేగద? నాకో పవరాఫ్‌టర్నామా గొలికి యిచ్చెయ్యి.

లుబ్ధా——నువ్వెందుకు నన్ను దుఃఖంలోవున్నవాణ్ణి, మరింత దుఃఖపెడతావు? అన్నిటికీ నాకు సౌజన్యారావు పంతులుగారు వొక్కరే వున్నారు. ఆయన యేలా చెబితే ఆలా చేస్తాను.

గిరీశం——నేనన్నమాటా అదేకదూ? ఆయన చెప్పినట్టు నువ్వేవిఁటి, నేనేవిఁటి, యవరైనా వినవలసిందే. యీ రెండుసంగతుల విషయమయీ, ఆయన సలహా తప్పకుండా అడిగి,

వారు యలా శలవిస్తె అలా చెదాం? యెవ(ంటావు?

లుబ్ధా——యిప్పటి నాచిక్కుకు పనికొచ్చేమాట ఒక్కటి లేదుగద.

గిరీ——మరి యెందుకొచ్చా ననుకొన్నావు యింతదూరం? నేను నాడువ్రాసిన వుత్తరపు సంగతులు నువ్వు ఆలోచనలోకి తెచ్చివుంటే, యీచిక్కులు నీకు రాకపోనుగదా?

లుబ్ధా——అప్పుడు గడ్డితిన్నాను.

(హెడ్డు కనిష్టీబు, దుకాణదారు ప్రవేశించి)

హెడ్డు——అవుధాన్లూ——ఈయనెవరు?

లుబ్ధా——నాతమ్ముడు.

హెడ్డు——నాకేం తోచకుండావుంది బైరాగీ మాయవై(పోయినాడు.

లుబ్ధా——అయ్యో! మరేవి(టి సాధనం?

హెడ్డు——అదే ఆలోచిస్తున్నాను.

లుబ్ధా——యెక్కడికి వెళ్లాడో?

హెడ్డు——శ్రీజగన్నాధస్వామివారి శలవౌతూందిఅని యీ వుదయంనుంచీ అంటూ వొచ్చాడు.

దుకా——సారాదుకాణాల్లో యెతికితే, దొరుకుతాడు.

హెడ్డు——అదేంమాట భాయీ. సిద్ధులు యేంజేసినా, వారికి తప్పులేదు. యేదుకాణంలోనూ కూడా కానరాలేదు.

దుకా——ఆలాగైతే అనకాపల్లి రోడ్డుకాసి యెతకండి.

గిరీ——బైరాగి యెందుకయ్యా?

హెడ్డు——ఆయన అంజనంవేసి గుంటూరుశాస్తుల్లునీ, వాడికూతుర్నీ చూపించాడు.

గిరీ——డామ్‌నాన్సెన్సు——గ్రోస్ సూపర్‌స్టిషన్——యీ వెట్టికబుర్లు యేదొర నమ్ముతాడు?

హెడ్డు——దొర్లు నమ్మకపోతె పోయెరు. ఆగుంట బతికివుందని, ఫలానాచొట వుందని మనకి ఆచోకీ తెలిస్తేచాలదా?

గిరీశం——ఇగ్నోరెన్స్! యేమి ఆచోకీ తెలిసింది?

హెడ్డు——ఆపిల్ల ఒక పూరియింట్లో కుక్కిమంచంమీద కూచుని యేడుస్తూన్నట్టు కనపడ్డది.

గిరీశం——మీకే కనపడ్డదా?

హెడ్డు——నాకెలా కనపడుతుంది? పాపంపుణ్యం యెరగని చిన్నపిల్లవాళ్లకే కనపడుతుంది.

గిరీశం——లోకం అంతటా పూరియిళ్లూ కుక్కిమంచాలూ వుఁన్నవిగదా, యేవూరని పోల్చడం?

హెడ్డు——యీరాత్రి మళ్లీఅంజనంవేసి వూరుపేరు చెప్పిస్తానన్నారు.

గిరీశం——యవిడెన్సు ఆక్టులో అంజనాలూ, పిశాచాలూ సాక్ష్యానికి పనికొస్తాయిటయ్యా.

హెడ్డు——ఆబైరాగీని మీరెరగరు; ఆయన గొప్పసిద్ధుడు——యేంజెయ్యాలంటే అది చెయ్యగల్డు——అతడు పక్కనివుంటే నాకు కొండంత ధైర్యంవుండేది. జగన్నాధస్వామిని సేవించుకుని సాయంత్రానికి ఆయనవొస్తే, నేను అదృష్టవంతుణ్ణి.

గిరీశం——పదిరోజులు ప్రయాణంగదా, ఒక్కరోజుకిపోవడం రావడం యలాగ?

హెడ్డు——ఆయనకి వాయువేగంవుంది.

దుకా——అప్పులాళ్లు అగుపడితే, వాయువేగంగా యెగేస్తాడు; నాబాకీ వొసూలు చేసుకోనిచ్చినారుకారు గదా భాయీ!

హెడ్డు——వెధవబాకీ——యీగండంతప్పితే, నేను యిచ్చేస్తానుభాయీ.

దుకా——గండంతప్పేదేటి, నాసొమ్ము నాచేతులో పడేదేటిభాయి?

హెడ్డు——మీ అందరిసాయంవుంటే దాటకేంభాయి?

దుకా——ప్రాణం పెడతాను భాయి, సాక్షైంమాటమాత్రం శలవియ్యకండి.

హెడ్డు——సాక్ష్యంపలకరా యేవిఁటి?

దుకా——దుకాణవెఁసుకు బతికెవాళ్లకి సాక్షికాలెందుకు భాయీ? యీ తిరగడం నించి బేరంచెడ్డాది. యీవేళ వూరికిపోకుంటే దుకాణం యెత్తిపెట్టాలి.

హెడ్డు——యిదేనా మీస్నేహం, నేస్తం?

దుకా——మీవెంట తిరిగితే, కొత్తహెడ్డుగారు.——

హెడ్డు——కొత్తహెడ్డేవిఁటిభాయి?

దుకా——యినసిపికటరుగారు, చెప్పినారు. నాసొమ్ము మాటేటిభాయి?

హెడ్డు——యినస్పెక్టరుగాడు అన్నిందాలా నాకొంపతీశాడు!

దుకా——ఆ బైరాగాడు నాకొంపతీసినాడు. యిహ నాడబ్బు నాచేతులో పడేదేటి?

(నిష్క్రమించును.)

(అసిరిగాడు ప్రవేశించి.)

అసిరి——(బుఱ్ఱగోకుకుంటూ)బాబు, మా ముసల్దోనికి సాలొచ్చిందట——కబురెట్టింది బాబూ.

హెడ్డు——వెధవా, సాక్ష్యంయివ్వంది వెళ్లిపోతావా యేమిటి?

అసిరి——సాచ్చీకం అయిందాకా బతికుంతాదా బాబు?

హెడ్డు——ఓరి, వెధవా, దొంగమాటలాడుతున్నావు——గుండెపగలగొడతాను. నీకెవడ్రా కబురు తీసుకొచ్చాడు?

అసిరి——మనవూరు బండోళ్లొచ్చినారుబాబు.

హెడ్డు——గాడిద కొడకా, యిల్లుకదిలావంటే వీపుపెట్లగొడతాను.

అసిరి——యెల్లితే మీరుతంతారు, యెల్లకుంటే ఆరుతంతారు.

హెడ్డు——ఆరెవఱ్ఱా?

అసిరి——యినీసిపిక్కటోరు.

హెడ్డు——యీ యినస్పెక్టరు మరి సాక్ష్యం రానివ్వడు!

గిరీశం——అసిరి .. నాదెబ్బ నికుతెలుసును——యినస్పెక్టరూ గినస్పెక్టరూ జాంతేనై. విన్నావా, తిన్నగాబోనెక్కి నిజవేఁదో సాక్ష్యం పలక్కపోతివట్టాయనా, పీకనులివేఁసి నిన్ను నూతులోపారేస్తాను.

అసిరి——యేటిబాబూ! మీరోతెన్నా, ఆరోతెన్నా, యీరోతెన్నా, నాకేటెరిక బాబు? మీనౌకరీకి దణ్ణం పోతాను, బాబూ. ఆయమ్మ గోడగెంతడం నాను సూపులేదు బాబూ. గవరయ్యగోరు దెయ్యాన్ని సీసాలోయెడితే, గోడగెంతడం యేటిబాబు? వొట్టిఅబద్దం! నాను సూపులేదు బాబు.

గిరీశం——వాడుచూడందీ సాక్ష్యం యలా పలుకుతాడు, అన్నయ్యా?

లుబ్ధా——నాప్రాలుబ్ధం. యేవని జెప్పను?

హెడ్డు——యవరీయనా? కేసులమొహం అంటే యీయనకేమైనా తెలుసునా?

గిరీ——కేసులమొహం నాకూతెలియదు, నిజంమొహం పోలీసువాళ్లకీ తెలియదు. అబద్ధ సాక్ష్యాలవల్ల తప్పించుకోవడంకన్న, జెయిల్లోకూచోడవేఁ ఉత్తమం. ధన ప్రాణాలు రెండూపోయినా మనిషిఅన్నవాడు అసత్యం ఆడకూడదు——ఆడించకూడదు.

హెడ్డు——యేవిఁటండీ ఈయన శల్యసారధ్యం?——యవరితడు?

గిరీశం——నేను లుబ్ధావధాన్లుగారి తమ్ముణ్ణి——నా పేరు గిరీశంఅంటారు. నేను పరీక్షలు పాసైనవాణ్ణి; తెలిసిందా?

హెడ్డు——వెధవముండని తగులుకుపోయిన మహానుభావుడివి నువ్వేనా?

గిరీశం——డిఫమేషన్ అంటే మీకేమో తెలుసునా? నేను సౌజన్యారావు పంతులుగారి స్నేహితుణ్ణి——సాక్ష్యాలు యేరీతిగావున్నాయో కనుక్కుని, అన్నయ్యగారికీ మీకూ సలహాచెప్పమని పంతులుగారు నన్ను పంపితే వచ్చాను.

హెడ్డు——అలా అయితే మాకు మీరు సాయంచెయ్యాలిగాని, అబద్ధంలేకుండా సాక్ష్యం కావాలంటే యీ భూప్రపంచకమందు యెక్కడైనా సాక్ష్యం అన్నది వుంటుందా? నానెత్తిమీద యెన్ని వెంట్రుకలువున్నాయో, అన్నిసాక్ష్యాలు చూశాను. పెద్దపెద్దవకీళ్లు తయారుచేసిన సాక్ష్యాలుకూడా చూశాను. మీరు అనుభవంలేక నీతులు చెబుతున్నారుగాని, హైకోర్టు వకీళ్లుకూడా తిరగేసికొట్టమంటారు. నీపుణ్యంవుంటుంది బాబూ, నిజం అబద్ధం అని తేలగొట్టక, యేదో ఒకతడక అల్లి తయారుచేస్తేగాని ఆబోరుదక్కదు.

గిరిశం——అన్నయ్యాకి, మికూ సహాయంచెయ్యడంకొసం కాకపోతె యింతదూరంనుంచి నెను యెందుకువచ్చాను? మీయిష్టవొఁచ్చినట్టల్లా మీకు పనికివొచ్చే అబద్ధాలు మీరు పలికించడముకు నా అభ్యంతరం యెంతమాత్రంలేదు. ఎబ్‌స్ట్రాక్టు ట్రూత్ అనగా సుద్ధసత్యఁవనేది, సాక్షాత్తూ భగవంతుడితో సమానమైన వస్తువ అన్నమాటమాత్రం మరిచిపోకూడదని నాఅభిప్రాయము. నేను మట్టుకు నిజం కోసం సమయంవొస్తే సంతోషముతో ప్రాణం యిచ్చేస్తాను. "లోకోభిన్నరుచిః" అన్నాడు. కొందరికి కందిపప్పు పచ్చడి రుచి; కొందరికి పెసరపప్పు పచ్చడి రుచి; కొందరు అదృష్టవంతులికి, రెండుపచ్చళ్లూ రుచి. అలాగనే కొందరికి అబద్ధం రుచి; కొందరికి నిజం రుచి; చాలామందికి రెండింటీ కలగలుపు రుచి. యిది లోకస్వభావం. గనక అవసరం కలిగినప్పుడు తణుకూబెణుకూలేకుండా, అబద్ధం ఆడవలసిందే——ప్రస్తుతాంశంలో, అసిరిగాడిచేత అబద్ధం ఆడించడం నాదిపూచీ. అసిరీ——నాతడాఖా జ్ఞాపకవుఁందా, కబడదార్——సాక్ష్యం యివ్వకపోతే చంపేస్తాను.

హెడ్డు——అలా తోవలోకిరండి భాయీ——చర్మం చెప్పులుకుట్టియిస్తాను. (లుబ్ధావధాన్లుతో) ఆ ఛండాలుడు రావఁప్పంతులుని నమ్మక, యిలాంటి కావలసినవాళ్ల మాట వింటే; మీకు యీగతి రాకపోవునుగదా?

గిరీశం——మావాడు, కావలసినవాళ్ల సలహా వింటాడండీ. దత్తత చేసుకుంటానని యెన్నాళ్లాయో అంటున్నాడు; దత్తత చేసుకుంటే కనిపెట్టివుండనా? "పోనీ, ఓ పవరాఫ్ టర్నామా అయినా నా పేరవ్రాయి, నీ వ్యవహారాలు చూస్తాను" అంటే, చెవిపెట్టడు.

హెడ్డు——యేవఁండీ, అవుఁధాన్లుగారూ అలా చెయరాదటయ్యా?

లుబ్ధా——వెనకనుంచి ఆలోచించుకుందాం.

గిరీశం——అధాత్తుగా, జెయిలులోకి లాక్కుపోతే, ఆపైని చేసేపనేవిఁటి?

హెడ్డు——జయిలు సిద్ధపరిచారూ?

గిరీశం——మాటవరసకన్నాను. కీడించిమేలించాలి——యినస్పెక్టరు కుట్ర బలంగావుంది. పోలిశెట్టి సాక్ష్యం పలకనని సౌజన్యారావు పంతులుగారితో చెప్పి వూరికి వెళ్లిపోయినాడు.

హెడ్డు——అయ్యో, మరేమిటిగతి!

గిరీశం——అదే పంతులుగారూ నేనూ, విచారిస్తున్నాం.

(పూజారి గవరయ్య ప్రవేశించును.)

హెడ్డు——గవరయ్యగారూ, గురొజి కనపడ్డారా?

గవర——యిదుగో నాతో వొస్తూంటేనే! మీపెరటి అరుగుమీదే యింతసేపూ సమాధిలో వున్నారు.

హెడ్డు——నాకు పెరటి అరుగుమీద కనపడలేదే? పోనీండి ఆయనవొచ్చారంటే బతికాను అన్నమాట——యేరీ?

గవర——యేమి అలా అడుగుతున్నారు? యిరుగో మీ యెదటా. (కాళీజాగా వేపు చూపును) మీకు కనపడలేదా యేమిటి? (కాళీజాగావైపు చూచి) యేం గురోజీ తిరస్కరిణీ విద్య అవలంబించారేమి?——ఓహో, మీగురువుగారి ఆజ్ఞ ఐందనా?అయితే నాకెలా కనపడుతున్నారు?——నాకు మంత్రసిద్ధికలదనా?——అయితే యెన్నాళ్లు యిలా కనపడకుండావుంటారు?——ఒక్కపక్షవాఁ? (హెడ్డుతో) అదీ వారు శలవిచ్చినమాట.

హెడ్డు——యీలోగా మాపీకకి వురి అయిపోతుందే?

గవర——(కాళీజాగావైపు చూచి)——యేమిశలవు. గురూ?——(హెడ్డుతో) మీకేమీ పర్వాలేదన్నారు.

హెడ్డు——యీరాత్రి అంజనం వేయిస్తావఁన్నారుగదా, యెలాగ?

గవర——(కాళీవైపు చూచి) యేంశలవు?——(హెడ్డుతో) అన్నిపనులూ నాచేత చేయిస్తామన్నారు.

హెడ్డు——వారు కనపడితే బాగుండును.

అసిరి——అదేటిబాబూ, ఆరు నాకగుపడుతున్నారు!

గవర——సిద్ధులూ, పిశాచాలూ, మాలాంటి మాంత్రికులికి కనపడతారు. వాడిలాంటి మూఢభక్తులకు కనపడతారు; పాపంపుణ్యం యరగని, పసిపిల్లలికి కనపడతారు. ఇతరులకు కనపడరు.

గిరీశం——డామ్, హంబగ్. (కఱ్ఱతో గవరయ్యపక్కని కాళీజాగాకొట్టి) యవడున్నాడిక్కడ? హెడ్డుగారూ, యిదంతా గ్రాండ్డచ్చీ ఆఫ్‌బేడెన్.

గవర——నువ్వు రెండు యింగిలీషుముక్కలు చదువుకుని నాస్తికుడివి కాగానే, మాహాత్మ్యాలు పోతాయనుకున్నావా యేవిఁటి? నువ్వు సొట్టకఱ్ఱ తిప్పితే సిద్ధులికి తగుల్తుందా? నీలాగే పెద్దకబుర్లు చెప్పిన రిజస్ట్రరికి, స్మశానంలోకి తీసికెళ్లి దెయ్యాన్ని చూపించేసరికి, ఆర్నెల్లు వూష్టంపెట్టుకున్నాడు. సిద్ధుల్ని నిందిస్తే బుఱ్ఱపగుల్తుంది.

అసిరి——ఆరెటబాబు, బైరాగొరు!

గిరీశం——(అసిరిగాడిపైని ఉరికి)——వెధవా, యేడిరా?

అసిరి——లేడుబాబూ, లేడుబాబూ, ఉత్తినన్నాను.

గిరీశం——దొంగ గాడిద కొడకా! (హెడ్డుతో) మీరు సాక్ష్యం కుదుర్చుకోవడం మానేసి, యీగవరయ్య మాయల్లోపడితే మరి తేల్తారా?

హెడ్డు——అన్నా——అలా అనకండి. వీరి సాయంవల్లే మనం వొడ్డెక్కాలి. (చెవిలో) గవరయ్యగారు మనకి ముఖ్యమైనసాక్షి.

గవర——కిరస్తానవ భ్రష్టులు చేరినచోట మాంత్రికులూ, సిద్ధులూ వుండజనదు——(కాళీవైపుచూసి) రండి గురోజీ మనతోవని మనంపోదాం.

లుబ్ధా——గవరయ్యన్నా, యెక్కడికి వెళతారు?

గవర——నాకు తోచినచోటికి.

లుబ్ధా——మరి సాక్ష్యవో?

గవర——అవధాన్లుగారు పెళ్లాడినది కామినీపిశాచం. "అది మనిషీ, గోడగెంతి పారిపోయిందీ" అని నేను అబద్ధపు సాక్ష్యం చెప్పానంటే మరి మంత్రంఅన్నది నాకు మళ్లీ పలుకుతుందా? నావొంతు ఆ గిరీశాన్ని సాక్ష్యం పలకమను.

"నమ్మి చెడినవారు, లేరు ।
నమ్మిక చెడిపోతే, పోయేరు ॥"

(గిరీశంతో) ——యినసిపికటరుగారు నీకంటే యెక్కువ యింగిలీషు చదువుకున్నా ఆయనికి మనశాస్త్రాల్లో నమ్మకాలు పోలేదు.

హెడ్డు——ఆయనదగ్గిరికి వెళతారా యేవిఁటి?

గవర——(వెళ్లుతూ) కబురంపించారు.

హెడ్డు——రండి, రండి, గవరయ్యగారూ చిన్నమాట.

గవర——(వెళ్లుతూ) ఆచిన్నమాటేదో (గిరీశమునుచూపి) ఆ మహానుభావుడుతో చెప్పండి.

(నిష్క్రమించును.)

హెడ్డు——(గిరీశంతో)యీ సాక్ష్యం మీరు మాటదక్కించుకున్నారు ——మరి సాక్ష్యవఁన్నదిలేదు.

గిరీశం——ఆ మాటకొస్తే ——నేనే సాక్ష్యానికి దిగి, కేసు నీళ్లు కారించేస్తాను. నాశక్తి చూతురుగాని ——సౌజన్యారావు పంతులుతోమాత్రం ఆమాట యింకా చెప్పకండి.

(తెరదించవలెను.)

౬–వ స్థలము. సౌజన్యారావు పంతులుగారి యిల్లు.

(మేడపైని పంతులుగారి పడకగది. ఒక బల్లపైని సన్నని గాజుదీపము కొంచము వెలుతురు కలుగజేయును. గదిమధ్యను మెట్లవైపునున్న గుమ్మమునకు యెదురుగా దోమతెర మంచము ఉండును. దానిపైని సౌజన్యారావు పంతులు మేలుకుని పరుండియుండును. మంచము రెండవప్రక్కను చిన్న రౌనుబల్లపైని గిల్టు కవరూ అంచులూగల భగవద్గీతాపుస్తకము. పక్కని కుర్చీమీద గిరీశము కూర్చుని యుండును.)

గిరీశం——నామనసు డైలెమ్మాలోపడి చాలా ఖేదిస్తూందండి. యేరీతినైనా నాఅన్నగారు యీ ఆపద దాటుదురా అని ఆతృత వొకపక్కా, అసత్యమునా కార్యసాధనంగా చేసుకోవడం అనే జిఘాస ఒక పక్కా, నన్ను పీడిస్తూన్నవండి. "అబద్ధపుసాక్ష్యం వొద్దు. నిజమైనసాక్ష్యం జాగ్రత చెయ్యండి" అని హెడ్డు కనిష్టీబుతో నేను అనేసరికి నాపైని కొండంత కోబ్బడ్డాడండి. నిజమైన సాక్ష్యం ప్రయత్నిస్తే దొరకదా అండి?

సౌజ——నిజమైనసాక్ష్యం! యేంసత్యకాలం! నిజవాఁడేవాడు సాక్ష్యానికిరాడు. సాక్ష్యాని కొచ్చినవాడు నిజవాఁళ్లేడు.

గిరీ——యెంచేత ఆళ్లేడండి?

సౌజ——వాదికి బాధించే నిజం వాదితరపు వకీలుకి అక్కర్లేదు. ప్రతివాదిని బాధించే నిజం ప్రతివాది వకీలుకి అక్కర్లేదు. క్రాసెగ్జామినేషను ఆరంభం అయేసరికి యెంతటిసాక్షీ కవిత్వం ఆరంభిస్తాడు. అంచేతనే పెద్దమనుషులు బోనెక్కడానికి భయపడతారు.

గిరీ——వకీళ్లు అబద్ధాలాడిస్తే న్యాయం కనుక్కోడానికి జీతం పుచ్చుకునే జడ్జీ యేం జేస్తాడండి?

సౌజ——ఉభయపార్టీల వకీళ్లు ఆడించే అబద్ధాలూ చెయిపీకేటట్టు రాసుకుంటాడు.

గిరీ——అయితే యెందుకండి యీకోర్టులు?

సౌజ——నేను అదే చాలాకాలవాఁయి ఆలోచిస్తూవుంటిని. పెద్దపెద్ద వకీళ్లుకూడా సిగ్గుమాలి బరిపెట్టి దొంగసాక్ష్యాలు పాఠంచెబుతారు. కొందరు మృదువర్లు తిరగేసి కొట్టమంటారు. నావంటి చాదస్తులం యింకొక కొందరం అట్టి పాపానికి వొడిగట్టుకోంగాని, మాపార్టీల తరఫు సాక్ష్యులుకూడా అబద్ధం చెబుతున్నారని యెరిగిన్నీ వూరుకుంటాం. యిలాటి అసత్యానికి అంగీకరించవలసి వస్తుందనే, నేను ప్రాక్టీసు చాలా తగ్గించుకున్నాను. క్రమంగా యీవృత్తే మానుకోవడపు సంకల్పం కూడా వుంది.

గిరీ——అందరూ తమవంటి వకీళ్లే అయితే, అసత్యం అన్నది వుండనే వుండదండి. వకాల్తీలో యింత అక్రమం వుందన్నమాట నే నెరగనండి. యేమైనా సహించగలనుగాని అసత్యం అన్నది సహించలేనండి.

సౌజ——ఒక్క అసత్యంతో కుదరలేదు. సాధారణంగా వకాల్తీలో దురాచారాలు చాలావున్నాయి. ఆంటినాచ్ లాగనే, ఆంటీ వకీల్ అని వకమూవ్‌మెంటు మనదేశంలో స్టార్టు చెయ్యడపు ఆవశ్యకత కలిగేటట్టు కనపడుతుంది. హెడ్ కనిష్టీబుది తప్పుకాదు. దొంగసాక్ష్యం కలిగిస్తేనేగాని కేసులు గెలియవు. మీరు సత్యమార్గంలో తరిఫీదైన మనుష్యులు ఔటచేత, మీకు కేసులు నడిపించే మార్గాలు ఏహ్యంగా వున్నాయి.

గిరీ——మరి మా అన్నగారి గతియేవిఁటండి?

సౌజ——ఒక్కటే సాధనంవుంది. ఆగుంటూరు శాస్తుల్లు యెవరో పోల్చి పట్టుగుంటే, యితరసాక్ష్యం అవసరం వుండదు.

గిరీ——పట్టుపడేమార్గం యేదో తమరు శలవిస్తే మూడులోకాలూ గాలించి అయినా పట్టుగుంటానండి.

సౌజ——మీయోగ్యతకు నాకు చాలా సంతోషంగావుంది. మీలాంటి యెంగ్‌మెన్ లావుగావుంటే, మనదేశం బాగుపడును. మీ ప్రయత్నం సానుకూలం కాతగిన బందోబస్తు యావత్తూ నేను చేస్తాను. మీ స్వంత చిక్కులుకూడా వదిలినవి గనక మీరు వెంటనే బయలుదేరి వెతకడం ఆరంభించవచ్చును. యీ కారణంచేత మీ వివాహం పోస్ట్‌పోన్ కావలసి వొస్తుందిగదా అని మాత్రం విచారిస్తున్నాను.

గిరీ——అట్టి విచారం తాము పడనక్కరలేదు. మా గురువుగారి ఉపదేశం డ్యూటీముందూ, ప్లెజర్ తరవాతానండి. అందులో నేను చిన్ననాటినుంచీ కొంచం కాన్‌సెన్‌ట్రేషనూ, ఇంద్రియనిగ్రహమూ అభ్యాసం చెయ్యడంచాతనూ, వొళ్లు మరిచి యెల్లప్పుడూ యేదో ఒక వ్యాపకంలో కొట్టుకుంటూ వుండడంచాతనూ, స్త్రీ సుఖముల యెడల నాకు విముఖత లావండి. అందుచేతనే మావాళ్లంతా నాకు నెపోలియన్ ఆఫ్ ఆంటినాచ్ అని పేరుపెట్టారు. యీ జీవితకాలవఁంతా సోషల్ రిఫారమ్ కింద వినియోగపరుద్దావఁనే నిర్ణయంతో

వివాహంమాని మాగురువుగారిదగ్గిర లెఫ్టినెంటుగా ప్రవేశించానండి. బుచ్చమ్మయొక్క హృదయనైర్మల్యమూ, ఆమె దురవస్థా చూచిన్నీ, నా శిష్యుడియందు నాకువుండే ప్రేమాతిశయం చేతానున్నూ, ఆమెయందు కూడా ప్రేమాతిశయం నాకు కలిగి, ఆమెను వివాహం కావడముకు వొప్పుకున్నానుగానండి, ఇంద్రియసుఖముల నపేక్షించి కాదు. ఆమెకూడా నన్ను ప్రేమించి, విధవా వివాహము కూడుననే నిశ్చయముతో నన్ను వివాహము కావడముకు అంగీకరించారండి. గనక మా మారియేజి అనేది, ట్రూలవ్ మారియేజిగాని, సాధారణపు విడోమారియేజి కాదండి.

సౌజ——మీగురువుగారూ అలాగే వ్రాశారు. గాని మీరు విడోమారియేజి చేసుకుంటే మీఅన్నగారు మిమ్మల్ని పెంచుకోరేమో?

గిరీ——తమమాటను ఆయన అతిక్రమించబోరండి. ఒకవేళ ఆయన వప్పకపోతే, దత్తత వదులుకుంటానుగాని, ప్రాణసమానురాలైన బుచ్చమ్మను విడవనండి.

సౌజ——ఆమె అదృష్టవంతురాలు.

గిరీ——అట్టి స్త్రీరత్నము (చడిలేకుండా ఒకమనిషి మెట్లెక్కివచ్చి ద్వారముదగ్గిర తనకు యెదురుగా నిలిచివుండడము చూచి గిరీశం నిర్ఘాంతపోయి మాటమాని నోరు తెరచును. ఆవైఖరి సౌజన్యారావుపంతులు కనిపెట్టి)

సౌజ——యేమిటి అలా చూస్తున్నారు? (గిరీశం చూస్తూవున్నవేపు తానును దృష్టితిప్పి, వచ్చినమనిషిని చూసును.)

గిరీ——యిట్టి స్త్రీరత్నము దొరికిన కారణంచేత నేనే అదృష్టవంతుణ్ణి అని భావిస్తాను. అయితే "పరోపకారఃపుణ్యాయ । పాపాయపరపీడనం" అన్న న్యాయప్రకారం, ఒకర్నికాపాడి ఉపకారం చెయ్యడం ఉత్కృష్టమైనపుణ్యం. నిష్కారణంగా, వాడిమానాన్న వాడు బతుకుతున్నవాడికి అపకారంచెయ్యడం పాపానికి కారణం. గనుక మా అన్నయ్యని యెంతకష్టపడి అయినా నేను కాపాడడం విధిఅని యెరుగుదునండి.

సౌజ——(కొత్తగావచ్చినమనిషితో) యెవరు మీరు?

కొత్తమనిషి——జరూరు ప్రయోజనం కలిగివచ్చానండి——వర్తమానం చెయకుండా వచ్చినందుకు క్షమించవలెను——కింద నౌఖర్లు కానరాలేదండి.

సౌజ——రండి——కూచోండి.

గిరీ——(లేచివెళ్లి ఒక కుర్చీతెచ్చి తనకుర్చీ పక్కనువేసి) దయచెయ్యండి.

కొత్తమనిషి——(కూచొక)అక్కర్లెదు.

సౌజ——కూచోండి——(కొత్తమనిషి కూచొనును) తాము యెవరండి?

కొత్తమనిషి——నేనెవరో మనవిచెయక తీరదా అండి?

సౌజ——యేకారణం చేతనైనా పేరుచెప్పడం యిష్టంలేకపోతే, చెప్పనక్కరలేదండి.

కొత్తమనిషి——నేవచ్చినపనికి, నాపేరుతో పనిలేదండి. కొన్ని కారణములచేత నాపేరు చెప్పడముకు వీలులేదండి. క్షమించవలెనని ప్రార్థన.

గిరీ——షేక్స్పియర్ అన్నాడుకాడా అండి. "వాట్సినెనేమ్?" అని? దానిని నేను చిన్న గీతముక్కగా తర్జుమా చేశానండి "పేరులోననేమి పెన్నిధియున్నది." మన శాస్త్రాల్లోకూడా యెవరిపేరు వారుగట్టిగా ఉచ్చరించితే పాపవఁన్నారు. తమకు విశదమే.

కొత్తమనిషి——మరివొకరితో అయితే కల్పించి మారుపేరు చెప్పుదును. తమచోట అబద్ధం ఆడజాలనండి.

గిరీ——భోజరాజు ముఖంచూస్తే కవిత్వం పుట్టినట్టు, తమముఖంచూస్తే యెట్టివాడికైనా నిజవేఁ నోటంట వొస్తుందండి.

కొత్తమనిషి——ఒకానొకరికితప్ప.

గిరీ——"సచేమాన్ ఈజ్‌టుబి పిటీడ్." అనగా అట్టిమనిషివుంటే ఆమనిషియెడల మనం కనికరం కలుగజేసుకోవాలి——అంతే.

సౌజ——అసత్యవఁనేది యెవరితోనూ ఆడకూడదు.

కొత్తమనిషి——మంచివారియెడల మంచిగానూ, చెడ్డవారియెడల చెడ్డగానూ, వుండమని మాతల్లిగారు ఉపదేశంచేశారు. అంచేత తమతో అబద్ధవాఁడనన్నాను.

సౌజ——మీతల్లిగారు పూజ్యులేగాని, వారి ఉపదేశంలో మీరు మొదటిసగమే అవలంబించి కడం సగమూ మార్చి, మనంచెడ్డవారని అనుకునే వారియెడలకూడా మంచిగా వుండుటకు ప్రయత్నముచేస్తే, దయాపరిపూర్ణుడైన భగవంతుడు సృజించిన యీలోకము మీకు మరింత యింపుగా కనపడుతుంది. మీకూ మీపరిచయం కలిగినవారికీ మరింత సౌఖ్యము కలుగుతుంది. కాక మంచిచెడ్డలు ఏర్పర్చగలిగినవాడు యెవడు? మంచిలోనూ చెడ్డవుంటుంది. చెడ్డలోనూ మంచివుంటుంది.

గిరి——యేమి విలవైనమాటలు! ఒక చెడ్డమనిషి వున్నాడనుకొండి. ఒకణ్ణి అనడవెఁదుకు? నెనె ఆచెడ్డవాణ్ణి అనుకోండి. అట్టి చెడ్డవాడనైన నాయెడల మంచిగా వుండడమే యోగ్యత. తమవంటి మంచివారియెడల అంతా మంచిగానే వుంటారు. "అపకారికి నుపకారము । నెపమెన్నక చేయువాడు నేర్పరి సుమతీ" అని కవి అన్నమాట పర్‌ఫెక్‌ట్ జెమ్ కాదాఅండి?

సౌజ——నాభావం మా బాగా ఉపన్యశించారు.

కొత్తమనిషి——(సౌజన్యారావు పంతులుతో)తమవాక్యం గురూపదేశంగా భావించి, యిటుమీదట చెడ్డవారియెడలకూడా మంచిగా వుండడముకు ప్రయత్నిస్తాను. తమశిష్యరికం లభించడం నాకు పెన్నిధి. సత్పురుషుల దర్శనం సద్యోఫలం కలది. తాము మంచిలో చెడ్డవుంటుందని శలవిస్తిరి. పరిపూర్ణమైన తమ మంచిలో చెడ్డలేదని వింటున్నాను.

సౌజ——పరిపూర్ణమైన మంచి ఒక్క భగవంతుడియందేకలదు. నా చెడ్డ లోకవేఁ వెఁరుగును?

గిరీ——మిషనరీ ఒరిజినల్‌సిన్ అంటాడండి. మనవాళ్లు దుష్కర్మ అంటారు. దాంతస్సాగొయ్యా (బెగ్ యువర్ పార్డన్) ఆ ఒరిజినల్‌సిన్, లేక కర్మ, అనేది యెంత మంచివాడినైనా, యెంత కట్టుదిట్టవైఁనవాడినైనా రెక్కపట్టుకుని తప్పుతోవలోకి లాగుతుందండి. తమకు విశదముకానిది యేమున్నది?

సౌజ——"బలవానింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి" అని గీత చెబుతూంది. యెవడి చెడ్డ వాడు దాచుకుని, మంచినే పైకి కనపర్చుతాడు.

కొత్తమనిషి——ఒకానొకరు లేని మంచినికూడా వున్నట్టు ప్రచురపరిచి లోకాన్ని భ్రమింప చేస్తారు.

సౌజ——సత్యం. అందుచేతనే మంచి చెడ్డలు మనసే యెరగవలెగాని లోకమేవెఁరుగును అని అన్నాను.

కొత్తమనిషి——నటనవల్ల కొద్దికాలవేఁ లోకానికి కళ్లు కప్పవచ్చునుగాని, నిడివిమీద బంగారాన్నీ, యిత్తడినీ లోకం యేర్చేస్తుందండి. (గిరీశంతో) యేమంటారు?

గిరీ——పంతులుగారికి నిద్రభంగవౌఁతుంది. మీరు వచ్చినపనేదో——

కొత్తమనిషి——(సౌజన్యారావు పంతులుతో)స్వాభావికంగా మంచికి లోకంగుడ్డి; చెడ్డవెతకడానికి చారెడుకళ్లు; గనక, చూచ్చూసి, లోకం ఈయనమంచివారు, అని నిర్ధారణచేసిన తరవాత, వారు మంచివారు కాకతీరదండి——తమవంటి మంచివారు వలవేస్తే యెక్కడా కనపడడం కష్టం అండి. గనక తమదర్శనం నాకు కావడంవల్ల యీరోజు, నాజన్మానికల్లా సుదినంగా భావించి సంతోషిస్తున్నాను.

గిరి——సందెహవెఁవిఁటి!

సౌజ——మంచిగావుందావఁని ప్రయత్నిస్తున్నాను. అంతకన్న నాయందు యోగ్యత యేమీలేదు. మీరు వచ్చినపని చెప్పారుకారు.

గిరీ——నేను కనుక్కుని తమతో ఉదయం మనవిచేదునా?

సౌజ——జరూరు పనిమీద వచ్చినవారూ, పేరు చెప్పనివారూ, మీతో వారికార్యం చెబుతారా? మీది యెంతసత్యకాలం!

గిరీ——వారికి నేనేమైనా సాయంచెయడానికి అవకాశం వుంటుందేమో అనీ, తమకు నిద్రవేళైందనీ, మనవిచేశాను.

కొత్తమనిషి——గిరీశంగారు లోకోపకారపరులు.

సౌజ——మీకు కృతపరిచితులా?

కొత్తమనిషి——వారిని యెరుగనివారెవరండి?

గిరీ——వారు నాయందువుండే దయచేత అలా శలవిస్తున్నారుగాని, నన్ను అంతా యెరగడానికి నేనేపాటివాణ్ణండి. అయినా తరుచుగా లెక్చర్లు యిస్తూవుండడంచాత, వీరివంటి సత్పురుషులు నన్ను యెరిగివుండడంకద్దు; సత్కరించడంకద్దు. వీరినికూడా నేను చూచివుందును. అందుచేతనే వీరు కనపడగానే, యెవరు చెప్మా చూచినట్టుందీ! అని కలవిలపడ్డాను. వారుకూడా ప్రచ్ఛన్నులై వుందామని నిశ్చయించుకున్నారు గనక, నేను జ్ఞాపకం తెచ్చుకోడానికి ప్రయత్నం చెయ్యను; నేనుపోయి పరుంటాను. తాము ఉభయులు మాట్లాడుకోవొచ్చును.

సౌజ——అలాగే చెయ్యండి.

గిరీ——(సౌజన్యారావు పంతులుతో)నమస్కారం. (కొత్త మనిషితో) మీరు బ్రాహ్మలా?

కొత్తమనిషి——కాను.

గిరీ——(కొత్తమనిషితో)అయితే, దాసోహం!——టుది అన్నోన్! (నిష్క్రమించుతూ గుమ్మము దగ్గరకువెళ్లి, తిరిగిచూసి కొత్తమనిషిని బతిమాలుకున్నట్లు అభినయించి, వెళ్లును.)

సౌజ——గిరీశంగారు కవి——మహా యోగ్యవైఁన చిన్నవాడు.

కొత్తమనిషి——వితంతువులను పెళ్లాడడం, యాంటినాచికూడా మంచికి ఆవశ్యకమేనా అండీ?

సౌజ——వితంతువులను, యిష్టమైతే పెళ్లాడవొచ్చును లేకుంటే మానవొచ్చును. మంచితో దానికి పనిలేదు. గాని వేశ్యాసంసర్గ కలవాడు యెన్నడూ మంచివాడు కానేరడు.

కొత్తమనిషి——అంతేనా అండి, లేక వేశ్యనుచూడరాదు; వేశ్యతో మాటాడరాదు; వేశ్యపాట వినరాదు; అని నిర్నయంకూడా వున్నదా అండి?

సౌజ——అలాటి నిర్నయంవుంటే మరీ మంచిది.

కొత్తమనిషి——తమరు యాంటినాచ్ అనుకుంటాను.

సౌజ——ఔను.

కొత్తమనిషి——(చిరునవ్వు నవ్వుతూ)గిరీశంగారూ యాంటీనాచేకదా అండి?

సౌజ——మీకు తెలియదా? ఆయన యాంటీనాచికి గురువు.

కొత్తమనిషి——ఆయన నాకుకూడా గురువులేనండి.

సౌజ——అలాగనా? నాకు చాలా సంతోషం.

కొత్తమనిషి——యీ విషయంలో చాలాకాలవాఁయి నాకు ఒక్కసందేహం వుండిపోయింది; క్షమిస్తే మనవిజేస్తాను.

సౌజ——చెప్పండీ——తప్పేమి?

కొత్తమనిషి——వేశ్యలను పాటకు పిలవకపోతే, వాళ్లు బతకడం యెలాగండి?

సౌజ——పెళ్లిచేసుకుంటేసరి.

కొత్తమనిషి——గిరీశంగారిలాంటివారిని అనా తమ అభిప్రాయం?

సౌజ——యేమిమాట అన్నారు! రేపోనేడో ఆయ్న ఒక పవిత్రమైన వితంతువును పెళ్లికానైయున్నారు గదా, వేశ్యనా పెళ్లాడుతారు?

కొత్తమనిషి——జపాన్‌దేశంలో గెయిషాలని వేశ్యలువున్నారనీ, వాళ్లని గొప్పగొప్ప వారు కూడా పెళ్లాడతారనీ యీ గిరీశంగారే కాబోలు చెప్పగావిన్నాను. జపాన్ దేశం గొప్పదేశం అని అంటారండి?

సౌజ——ఔనుగాని, గొప్పదేశంలోవున్న చెడ్డనె మనం అవలంబించాలా? గిరిశంగారు అట్టి అపవిత్రమైన పనికి ఇయ్యకొనరు.

కొత్తమనిషి——అయితే పెళ్లిచేసుకోగోరిన వేశ్యలకు కోరతగిన వరులు దొరకడం యెలాగండి? లేక యెట్టివారైనాసరే అని తమ అభిప్రాయమా అండి?

సౌజ——యీసంగతి యింకా నేను బాగా ఆలోచించలేదు——వేశ్యలు విద్యలునేర్చి, ఇతరవృత్తులవల్ల సత్కాలక్షేపము చెయ్యరాదా?

కొత్తమనిషి——అట్లా చేస్తే, తమవంటివారు వాళ్లను వివాహమౌదురా?

సౌజ——యేంప్రశ్న? నేను యెన్నడూ వేశ్యను పెళ్లాడను. నాయెత్తు ధనంపోస్తే వేశ్యను ముట్టను.

కొత్తమనిషి——ప్రమాదంవల్ల వేశ్యశరీరం తమకు తగిలితే?

సౌజ (నవ్వుతూ)——తగిలినశరీరం కోసేసుకుంటాను. చిత్రమైన ప్రశ్నలడుగుతున్నారు!

కొత్తమనిషి——వేశ్యజాతి చెడ్డకావచ్చును. గాని తాము శలవిచ్చినట్లు, చెడ్డలో మంచి వుండకూడదా? మంచి యెక్కడనున్నా గ్రాహ్యంకాదా అండి?

సౌజ——మంచి యెక్కడనున్నా గ్రాహ్యమే. గాని మీరు వచ్చినపని చెప్పారుకారు?

కొత్తమనిషి——నాపనిమట్టుకు మిమ్మల్ని చూడడమే.

సౌజ——చూడడానికి నిశీధవేళ రావలెనా?

కొత్తమనిషి——మీపని మించిపోకూడదని అట్టివేళవచ్చాను.

సౌజ——మించిపోయేపనులేవీ నాపనులులేవే?

కొత్తమనిషి——దురవస్థలోవున్నవారి పనులల్లా తమ స్వంతపనులుగానే యోచింతురని లోకులవల్లవిన్నాను. మరేంలేదు, అవధాన్లుగారి కేసులోగట్టి సహాయం చెయ్యగలిగినవారి నొకరిని నేను యెరుగుదునండి.

సౌజ——అలాగైతే మిమ్మల్ని మాపాలిట దేవుణ్ణిగా భావిస్తాం.

కొత్తమనిషి——అంతమాట నాకు దక్కాలిగదా అండి?

సౌజ——యేమి అలాగ అంటున్నారు?

కొత్తమనిషి——మరేమీలేదు. ఆ కార్యసాధనము ఒకవేశ్యవల్ల కావలశివున్నది. అదీ చిక్కు.

సౌజ——డబ్బు యిద్దాం.

కొత్తమనిషి——ఆవేశ్య ద్రవ్యానికి సాధ్యురాలుకాదండి.

సౌజ——అయితే మరేమి కోరుతుంది?

కొత్తమనిషి——ఆమెకోరిక అసాధ్యమని తలుస్తానండి.

సౌజ——అయినా యేమిటోచెప్పండి.

కొత్తమనిషి——చెప్పితే మీకు ఆగ్రహం రావడమేకాని, కార్యం వుండదనుకుంటానండి.

సౌజ——తనను వుంచుకోమంటుందా యేమిటి! అది యెన్నడూ జరిగేపనికాదు.

కొత్తమనిషి——ఆ ముసలిబ్రాహ్మడి దురదృష్టం! మనవేంచెయ్యగలవండి?

సౌజ——యెంత బుద్ధిహీనురాలు! అసందర్భమైన యిలాటికోరిక కోరతగునా? మీరెలా మోసుకొచ్చారు యింత అసంభావితమైనమాట?

కొత్తమనిషి——వ్యవహారవిషయములు మాట్లాడతూన్నప్పుడు మంచైనా చెడ్డైనా ఉన్న మాటలు నాలుగూ అనుకోవడం విధాయకం గదండి. ఆమనిషి తలకి తగని వెఱ్ఱి కోరిక పెట్టుకుంది అనేమాట అన్నంతినే మనిషల్లా యెరగడా అండి?

సౌజ——నేను మన్మధుణ్ణానా నన్ను వలిచింది?

కొత్తమనిషి——మిక్కిలీ మంచివారని కాబోలు.

సౌజ——సానిదానికి మంచితో పనివుండదు. ఇదియేదో యెత్తైవుండాలి.

కొత్తమనిషి——మృచ్ఛకటిక చదివిందేమోనండి.

సౌజ——వసంతసేనలాంటి మనిషి వెఱ్ఱికవీశ్వర్ల కల్పనలో వుండాలిగాని లోకంలో వుండదు. యేదో యెత్తు. అందుకు సందేహం వుండదు——సాధనాంతరం లేదో?

కొత్తమనిషి——తమరు ప్రశ్నలు అడుగుతారు. విన్నమాట మనవిచెస్తె ఆగ్రహిస్తారు. యెం సాధనం?

సౌజ——శ్రీకృష్ణుడి అనుగ్రహంవల్ల ఆగ్రహమనే వస్తువను చంపుకోవడముకు సదా ప్రయత్నంచేస్తున్నాను. స్ఖాలిత్యం కనపర్చారు. కృతజ్ఞుడను. చెప్పవలసినది చెప్పండి.

కొత్తమనిషి——తమకు వుంచుకోవడం మనస్కరించకపోతే, తనను వివాహము కావచ్చునని కూడా ఆమనిషి అభిప్రాయము.

సౌజ——మంచివారిని హేళన చెయ్యవలసినదనికూడా మీతల్లిగారి ఉపదేశం కాబోలు?

కొత్తమనిషి——మీ శ్రీకృష్ణునిమీద ఆన——మీయెడల నాకు అమాయకమైన భక్తికలదు. తమరియెడల తృణీకారభావము నాహృదయమందు యెన్నడూ పుట్టదు. నమ్మండి. రాయభారి మోసుకువచ్చేమాటలకు రాయభారిని తప్పు పట్టడం ధర్మంకాదు. యివి జరిగేమాటలని నేను మనవిచెయ్యలేదు. వున్నమాట మనవిచేస్తే, వకీళ్లు గనక వేశ్యపెట్టిన చిక్కు విప్పజాలకపోతారా అని మనవిచేశాను.

సౌజ——వేశ్యలకు వకీళ్లు సమదంతాలనా? (నవ్వి) నేనుమట్టుకు వోడిపోయినానని వొప్పుగుంటున్నాను. యెగతాళీలో దించకండి——వేశ్య డబ్బోల్లకపోదు. ద్రవ్యం కోరమనండి, ఆయనైనా యిస్తారు, నేనైనా యిస్తాను.

కొత్తమనిషి——అందాకా యెందుకండి? తమదాకా అక్కరలేదు, ఆ బ్రాహ్మడికి ఉపకారార్థం నేనేయిస్తును. ఆమనిషి ద్రవ్యానికి సాధ్యురాలుకాదని మనవి చేశాను; నమ్మరా?

సౌజ——అన్నట్టూ, మీరు గిరీశంగారి శిష్యులమంటిరిగదా? మీరు యాంటినాచ్ కారా? అయితే, వేశ్యవల్ల యీ భోగట్టా యావత్తూ మీకు యెలా వొచ్చింది? యిదంతా యెగతాళా? కుట్రా?

కొత్తమనిషి——నమ్మనివారితో యేమిచెప్పను? యిది కుట్రాకాదు; యెగతాళీకాదు. నేను అక్షరాలా యాంటీనాచ్‌నే. వివేకలేశంవున్నవారు యెవరు యాంటినాచ్ కారండి? గాని, విధికృతంచేత నాకు వేశ్యాసంసర్గ తప్పిందికాదు.

సౌజ——యేమిటో ఆవిధికృతం?

కొత్తమనిషి——ఇది! (కొత్తమనిషి నెత్తినివున్న పాగాతీసి జుత్తును జారవిడిచి; వెనకకు తిరిగి తొడుగుకున్న కోటువిడచి, కప్పుకున్నశాలువ వల్లెవాటుగావేసికొని సౌజన్యారావుపంతులు వేపుతిరిగి) నావూరూపేరూ అడిగితిరి. వూరు విజయనగరం; పేరు మధురవాణి!

సౌజ——(మొదట ఆశ్చర్యమగ్నుడై, యోచనపైని కొపావెశము కలిగి నిలిచి) యెమి మోసము జరిగినది!

మధు——గురువుల ఉపదేశం గురువులే మరవకూడదు. చెడ్డలోకూడా మంచి వుండవచ్చును. కాక మంచి చెడ్డలు యెంచేవారెవరు?

సౌజ——యేమి దగా!

మధు——నిర్మలమైన అంతఃకరణతో వస్తిని. నిజం దేముడెరగవలె. దగా అని తోచినది; యేమి చెయ్యగలను? వెళతాను.

సౌజ——శీఘ్రంగా వెళ్లవచ్చును.

(మధురవాణి పాగా కోటూవిడిచి గుమ్మమువరకు వెళ్లును.)

సౌజ——నిలు——నిలు——(మధురవాణి తిరిగివచ్చి, కొంచము యెడముగా యెదట నిలుచును.)

సౌజ——పాగా, కోటూ మరిచిపోయినావు.

మధు——అంతేనా? మనసే మరచిపోయినాను; కొదవేవిఁటి? (తిరిగి రెండడుగులు వెళ్లును.)

సౌజ——మాట!

మధు——(తిరిగిచూసి)యీమాటు యేం మరిచానండి?

సౌజ——నువ్వుమరవలేదు, నేనే మరిచాను. లుబ్ధావధాన్లుగారి మాటేమిటి?

మధు——తమమంచి లోకప్రసిద్ధమైనప్పటికీ, ఆయనయందు తమకు అట్టే అభిమానం భగవంతుడు పుట్టించలేదు.

సౌజ——ఆయనను కాపాడడముకు న్యాయవైఁనపని యేమిచెయ్యమన్నా చేస్తాను. అనేక సంవత్సరములాయ, వేశ్య అన్నది నాయింటికిరాలేదే? నేను వేశ్యతో యెన్నడూ మాట్లాడలేదే? యీనాటికి వ్రతభంగమైనదిగదా, అని అపారమైన విచారములో మునిగివున్నాను.

మధు——తమరు ప్రాజ్ఞులు; వ్రతభంగమేది?

సౌజ——నిశిరాత్రివేళ పడకింటిలో వెశ్యను పెట్టుకుని మాట్లాడటం కన్న యింకా యేమి కావలెను?

మధు——తమరు నన్ను రప్పించలేదే? వేశ్యలు పార్టీలైతే, వకీళ్లు కేసులు పట్టరో?

సౌజ——పడతాం, పట్టం; యేమైనా నువ్వు పార్టీవైనాకావే?

మధు——కాను——గాని మీపార్టీయని కాపాడే మనిషిని. నేను యెవతెనైతేనేమి——నను చూడకూడదా? అది అలా వుండగా వేశ్యలము దేవాలయములలో భగవంతుణ్ణి చూడడమునకు పోవచ్చునుగదా? సత్పురుషులైన తమవంటివారి దర్శనమునకు మాత్రము నిరోధమా?

సౌజ——"మంచివారు, మంచివారు" అని పలుమారు అంటూవుంటే నాకు లజ్జగా వుంది. ఆమాట మరి అనకు——చూడరావచ్చునుగాని రాత్రివేళ పడకింట్లోనా!

మధు——వేశ్యనని వర్తమానంచేస్తే పగటివేళ చూతురో?

సౌజ——నా శత్రువులు యెవళ్లో నిన్ను నాదగ్గిరకు పంపారు. (నఖసిఖపర్యంతం నిదానించి) యెంతటివాళ్లైనా వుంటారు!

మధు——అలాగైతే తమమంచే తమకు శత్రువై ఉండాలి. మీ కార్యం నిర్వహించి డబ్బు ఒల్లనప్పుడు కుట్రా కూహకంలేదని నమ్మిదురా?

సౌజ——అంత మంచిమనిషివి అయితే, పాపము ఆ బ్రాహ్మడికి ఉపకారం నీవు చెయ్యరాదా? మధ్య నాకు గండగత్తెరేమి?

మధు——నేను మంచిదాననని నమ్మగలరా?

సౌజ——ఆబ్రాహ్మణ్ణి కాపాడితే నమ్మనా?

మధు——అయితే, ఒకతుని తగువు మనవిచేస్తాను.

సౌజ——అట్టేసేపు నువ్వు నాయెదటగానీ నిలిచివుంటే, నువ్వు యేతగువుతీరిస్తే ఆతగువుకు వొప్పుదల అవుతానేమో అని భయవేఁస్తూంది.

మధు——(ముఖముపక్కకుతిప్పి) ఒక్క చిన్నముద్దుకు కరువో?

సౌజ——అంతటితో కార్యం నిర్వహిస్తావా?

మధు——యెంజెయనూ, మరి?

సౌజ——నావ్రత భంగం చెయ్యడవేఁనా నీపట్టుదల?

మధు——అడుగుమెట్టుకు దిగానని మెప్పులేదుగదా? యిష్టంలేనిపని యేల చేయించవలె? శలవు. (రెండు అడుగులు వెళ్లును.)

సౌజ——ఆగు (మంచముమీద కూర్చుని——దుప్పటీ కప్పుకుని) కూచో.

మధు——కూచోను.

సౌజ——వెయ్యిరూపాయలిస్తాను. తీసుకుని బ్రాహ్మణ్ణి కాపాడు.

(మధురవాణి తిరిగీ వెళ్లబోవును.)

సౌజ——వెళ్లకు——నీకు ముద్దాకావాలి? యేం వెఱ్ఱిమనిషివి! యేమిలాభం?

మధు——నాకుతెలియదు.

సౌజ——తప్పదూ?

మధు——తప్పదనుకుంటాను.

సౌజ——అయితే విధిలేక వొప్పుకుంటున్నాను. చిత్రం! వెయ్యిరూపాయలకంటె వక ముద్దు యెక్కువ విలవా?——సరే——నువ్వుచేసే సాయఁవేదో చెప్పు.

మధు——తెల్లబియ్యం, పాటిమానికా——లుబ్ధావధాన్లుగారు వివాహవైఁనపిల్ల ఆడపిల్లకాదు.

సౌజ (ఆశ్చర్యముతో)——యేమిటీ!

మధు——మరచితిని——అందుతో సంబంధించినవారికి యెవరికిన్నీ హానిరాకుండా కాపాడతావఁని శలవిస్తేనేకాని పేర్లు చెప్పజాలను.

సౌజ——లేకుంటే చెప్పవా?

మధు——చెప్పను.

సౌజ——లుబ్ధావధాన్లుగారివల్ల యెవరికిన్ని బాధలెకుండా కాస్తాను. ఆయనకు కాక ఇతరులు యెవరికైనా హానిచేసివుంటే, నావశంకాదు.

మధుర——చాలును. యిహ చెబుతాను. కరటకశాస్తుల్లుగారు వారిశిష్యుడికి ఆడవేషం వేశి పెళ్లిచేశారు.

సౌజ——కరటకశాస్తుల్లా గుంటూరు శాస్తుల్లు!

మధుర——అవును. కొంచం చిరిగెడ్డం అంటించుకున్నారు; అంతేభేదం——

సౌజ——ఔరా? అతగాడి దారుణం!

మధుర——అతనివల్ల తప్పులేదండి; అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారి కూతురు ఆయన మేనకోడలు. ఆపిల్లని లుబ్ధావధాన్లుగారికి యివ్వడానికి నిశ్చయమైన సంగతి తమకు విశదమే. ఆసమ్మంధం తప్పించుటకు కరటకశాస్తుల్లుగారు యీ యెత్తు యెత్తారు. ఆయనకు మాత్రం హానిరానీకండి.

సౌజ——ఔరా? యేమి చిత్రము! మేలుకున్నానా నిద్రబోతున్నానా?

మధుర——నాఫీజుయిచ్చి మరీ నిద్రపొండి.

సౌజ——బీదవాణ్ణి యిచ్చుకోలేనే?

మధుర——నాకు లోకంలో ధనవంతా అదే అనుకున్నానే?

సౌజ——నీవు సొగసరివి. ముద్దుచేదని కాదు. వ్రతభంగం గదా అని దిగులు.(ముద్దుపెట్టుకొన బోవును.)

మధుర——ఆగండి.

సౌజ——ఏమి?

మధుర——నావ్రతమో?

సౌజ——యేమిటది?

మధుర——చెడనివారని చెడగొట్టవద్దని మాతల్లిచెప్పింది.

సౌజ——చెప్పితె?

మధుర——అందుచేత, మిమ్మల్ని ముద్దుపెట్టుకో నివ్వను.

సౌజ——కృతజ్ఞుడనైవున్నాను!

మధుర——ఆపుస్తుకము నేను చూడవచ్చునా అండి!

సౌజ——చూడు.

(మధురవాణి పుస్తుకమువిప్పి చదువును.)

మధుర——భగవద్గీతలు. యిది మంచివారు చదివేపుస్తకమా అండి?

సౌజ——యిది చెడ్డవారిని మంచివారినిగా చేశేపుస్తకం.

మధుర——దానిలో యేముందండి?

సౌజ——అదిచదివిన వారికల్లా విలువలేని గొప్ప స్నేహితుడొకడు దొరుకుతాడు.

మధుర——యెవరండి ఆస్నేహితుడు?

సౌజ——శ్రీకృష్ణుడు.

మధుర——శ్రీకృష్ణుడు సానిదానితోకూడా స్నేహంకడతాడా అండి?

సౌజ——శ్రీకృష్ణుడు తన్ను నమ్మినవారితో అల్లా స్నేహం కడతాడు. పరమాత్మకు జాతిభేదంలేదు.

మధుర——శ్రీకృష్ణుడు ఆంటీనాచికాడా అండి?

సౌజ——యేమి పెంకెవు!

మధుర——అయితే యీపుస్తుకం చదువుతాను. చదివి మంచిదానను అవుతాను.

సౌజ——కావలిస్తే ఆపుస్తుకం తీసుకువెళ్లు.

మధుర——కృతార్థురాలను——శలవా?

సౌజ——(వెన్ను కుర్చివెపుచూచి యోచించి)నువ్వు మంచిదానివి. యెవరో కాలుజారిన సత్పురుషుడిపిల్లవై వుంటావు. యీవృత్తి మానలేవో? స్థితిలోపమా?

మధు——దైవానుగ్రహంవల్ల లోపంలేదు. నావృత్తియొక్క హైన్యత గుర్తెరుగుదును. సత్పురుషులదయ సంప్రాప్తమైన తరవాత దుర్వృత్తి యేలవుంటుంది?

సౌజ——(భగవద్గీతాపుస్తకము మీదనున్న శ్రీకృష్ణుని విగ్రహమును వేలునజూపి)సత్పురుషుడనే నామము సార్థకముగాగల యీ సత్పురుషుణ్ణి నీకు యిచ్చాను ఆయన స్నేహం బలమైనకొలదీ మాబోంట్లను తలచవు.

మధు——అప్పటప్పట తమదర్శనము చేసుకోవచ్చునా?

సౌజ——(తటపటాయించును.)

మధు——వృత్తిమానినా, మంచి——

సౌజ——అయితే రావచ్చును.

మధు——కృతార్థురాలను. (పుస్తకము వక్షమున ఆని చేతులు జోడించి) శలవు!

సౌజ——మరోమాట! (మధురవాణి ప్రశ్నార్థకముగా కనుబొమలెత్తి చూచును) నీకు గిరీశంగారి పరిచయం యెక్కడ?

మధు——క్షమించండి.

సౌజ——చెప్పవా?

మధు——తాము చెప్పకతీరదని ఆజ్ఞాపిస్తే దాటగలనా? పాపము ఆయనను బతకనియ్యండి.

సౌజ——అతడి బతుకుమాట ఆలోచించుతున్నావు. వీడు అవ్యక్తుడైతే, పాపము ఆ బుచ్చమ్మ బతుకు చెడుతుంది. అది ఆలోచించావుకావు.

మధు——(ఆలోచించి)అవును. ఆయన నాకు కొంతకాలం యింగిలీషు చదువు చెప్పేవారు. కొంతకాలం వుంచుకున్నారు కూడాను.

సౌజ——యెన్నాళ్లకిందట?

మధు——మొన్న మొన్నటి దాకా.

సౌజ——చిత్రం! ఒక్క నిమిషము ఆగు (పైకివెళ్లి గిరిశమును వెంటబెట్టుకునివచ్చి) నెపోలియన్ ఆఫ్ యాంటి నాచ్ గారూ! యీమెను మీరు యెరుగుదురా?

గిరీ——కొంతకాలంకింద గిరీశం అనే ఫూలిష్ యంగ్‌మాన్ వొకడు వుండేవాడు. మధురవాణి అనే అబ్యూటిఫుల్ నాచిడెవిల్ ఒకతెవుండేది. వాడి దురదృష్టం వల్ల దానివలలలో చిక్కి, మైమరచి అంధకారంలో పడిపోయినమాట సత్యము. గురువుల ఉపదేశం కొంతకాలానికి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని ఆ అంధకారంలోంచి వెలువడి గురువుల పాదములు చేరుకుని గతం కలగాభావించి, మరిచి, మంచి తోవలో పడ్డాడు. ఆగిరీశవేఁ యీ గిరీశం——ఆ మధురవాణే యీ మధురవాణి! స్వర్గానికి ఒక్క చీడీ తరవాయిగా వున్న నన్ను నరకానికి లాగడానికి తిరిగీ యిక్కడ నాపురాకృతంవల్ల ఆవిర్భవించింది! ఐటర్న్డ్ ఆల్టుగెదరే న్యూలీఫ్——పాపంలో కాలుజారి, పశ్చాత్తాపపడి, రిఫార్మ్ అయినాను. నావంటి సిన్నర్సిని సహాయంచేసి మంచివాళ్లని చెయ్యడం తమ బిరుదుగాని, బ్రతుకుచెరచడం న్యాయంకాదు. ఐక్రేవ్ యువర్ మెర్సీ.

సౌజ——యెన్నాళ్లైంది చీకట్లోంచి వెలుతురులోకి వురికి?

గిరీశం——(వూరుకుండును.)

సౌజ——(మధురవాణితో)నువు చెప్పగలవు.

గిరీశం——యెన్నాళ్లైతేనేమండి? ట్రూరిపెంటెన్సు ట్వంటీఫోర్ అవర్సు చాలదా అండి?

సౌజ——ఔరా! నీలాంటి ఆషాఢభూతులవల్ల నీ గురువుగారు యెంత సులభంగా దగాపడతారూ! అరె, నన్నుకూడా భ్రమింపజేస్తివే! నిన్ను మరి చేరనివ్వవద్దనీ, బుచ్చమ్మను పూనాలో విడోజుహోముకు పంపమనీ మీ గురువుగారి పేర టెల్లిగ్రాంయిస్తాను. ఆమె చదువుకుని ప్రాజ్ఞురాలై తనయిష్టము వచ్చినవారిని పెళ్లిచేశుకుంటారు. లేకుంటే మానుతారు. రిఫారము అయితివనిగదా నీవు చెప్పితివి. నిజమైతే, కాలేజీలో ప్రవేశించి, పైపరిక్షలకు చదువుకో. నీ ప్రవర్తన బాగున్నంతవరకు ద్రవ్యసహాయం చేస్తాను. బుద్ధితెచ్చుకుని బతుకు. మధురవాణిని డెవిలంటివే? నీవే డెవిల్. ఆమె నీ అయోగ్యత అయినా నొక్కి అడిగితేగాని చెప్పిందికాదు. వక సత్యకాలపు బ్రాహ్మడిని కాపాడడమేకాకుండా, దుర్మార్గుడవైన నీచేతిలో పడకుండా బుచ్చమ్మను కాపాడింది. నాకు వక మహోపకారంకూడా చేసింది. గనుక, నాసంతోషమును తెలియచేయుటకు, యిదిగో ఆమెతో షేక్‌హాండ్ చేస్తున్నాను. (షేక్‌హాండ్ చేయును) నెపోలియన్! తక్షణం యింట్లోనుంచి పైకిపో!

గిరీ——డామిట్! కథ అడ్డంగా తిరిగింది.

(తెరదించవలెను.)

గురజాడ అప్పారావు
(1862 సెప్టెంబర్ 21 – 1915 నవంబర్ 30)

గురజాడ అప్పారావు ప్రముఖ రచయిత. గురజాడ అప్పారావు తన రచనల ద్వారా సాంఘిక పరివర్తనకు ప్రయత్నించిన మహాకవి, తెలుగు సాహిత్యాన్ని సుసంపన్నం చేసిన గొప్ప సాహితీకారులలో ఒకరు, హేతువాది. 19 వ శతాబ్దంలోను, 20 వ శతాబ్ది మొదటి దశకంలోనూ అతను చేసిన రచనలు ఈనాటికీ ప్రజల మన్ననలను పొందుతున్నాయి. గానూ భావించే ఆ రోజుల్లో అతను ప్రజలందరికీ అర్థమయ్యే జీవ భాషలో రచనలు చేసారు. వీరి కన్యాశుల్కము నాటకానికి సాహితీ లోకంలో ఒక ప్రత్యేకమైన స్థానం ఉంది. ఈ నాటకంలో అతను సృష్టించిన గిరీశం, మధురవాణి, రామప్ప పంతులు మొదలైన పాత్రలు ప్రఖ్యాతి పొందాయి. అభ్యుదయ కవితా పితామహుడు అని బిరుదు పొందిన అప్పారావు, తెలుగు సాహిత్యంలో వాడుక భాష ఒరవడికి కృషి చేసిన వారిలో ముఖ్యుడు. అతనుకు కవి శేఖర అనే బిరుదు కూడా ఉంది.